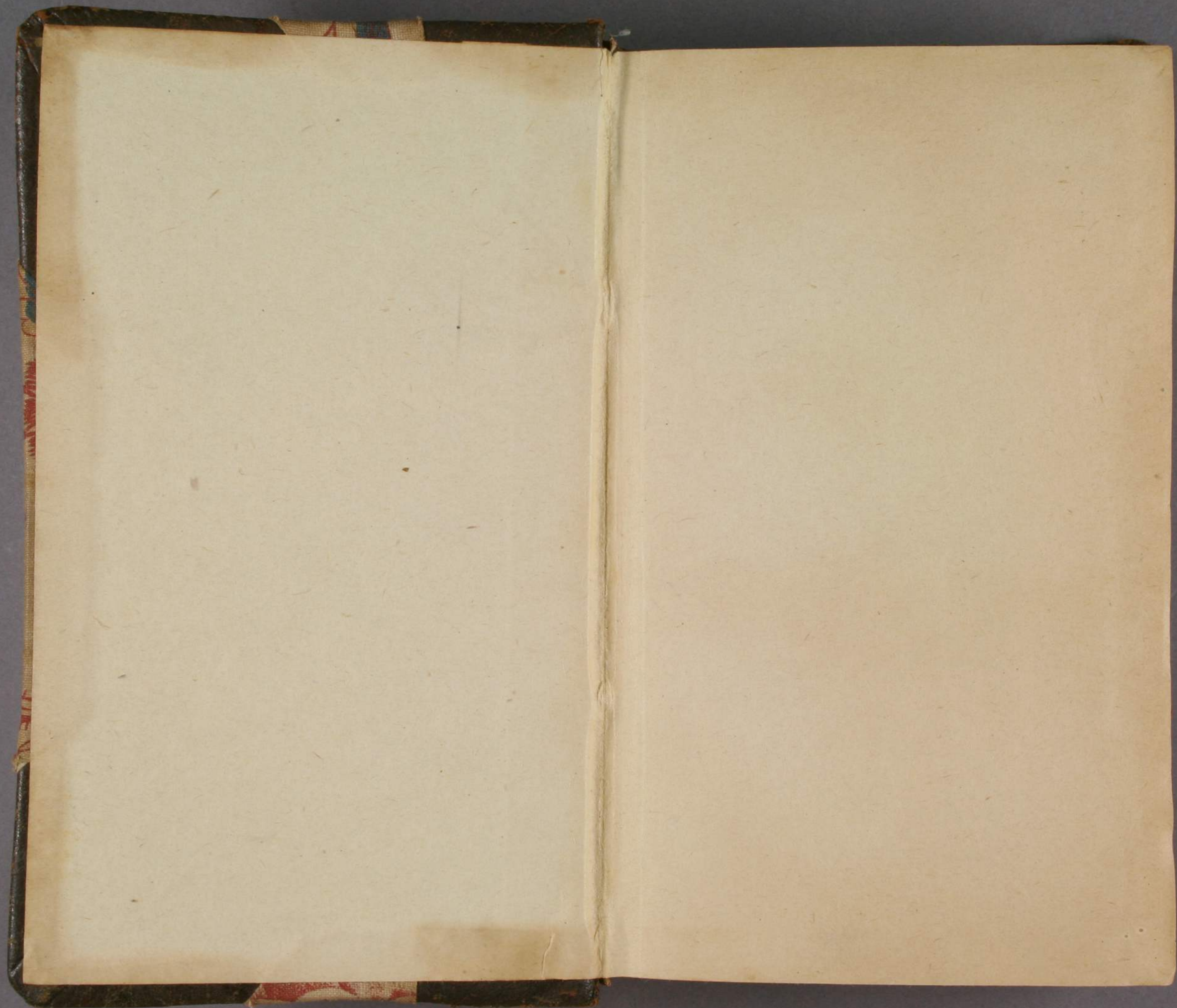

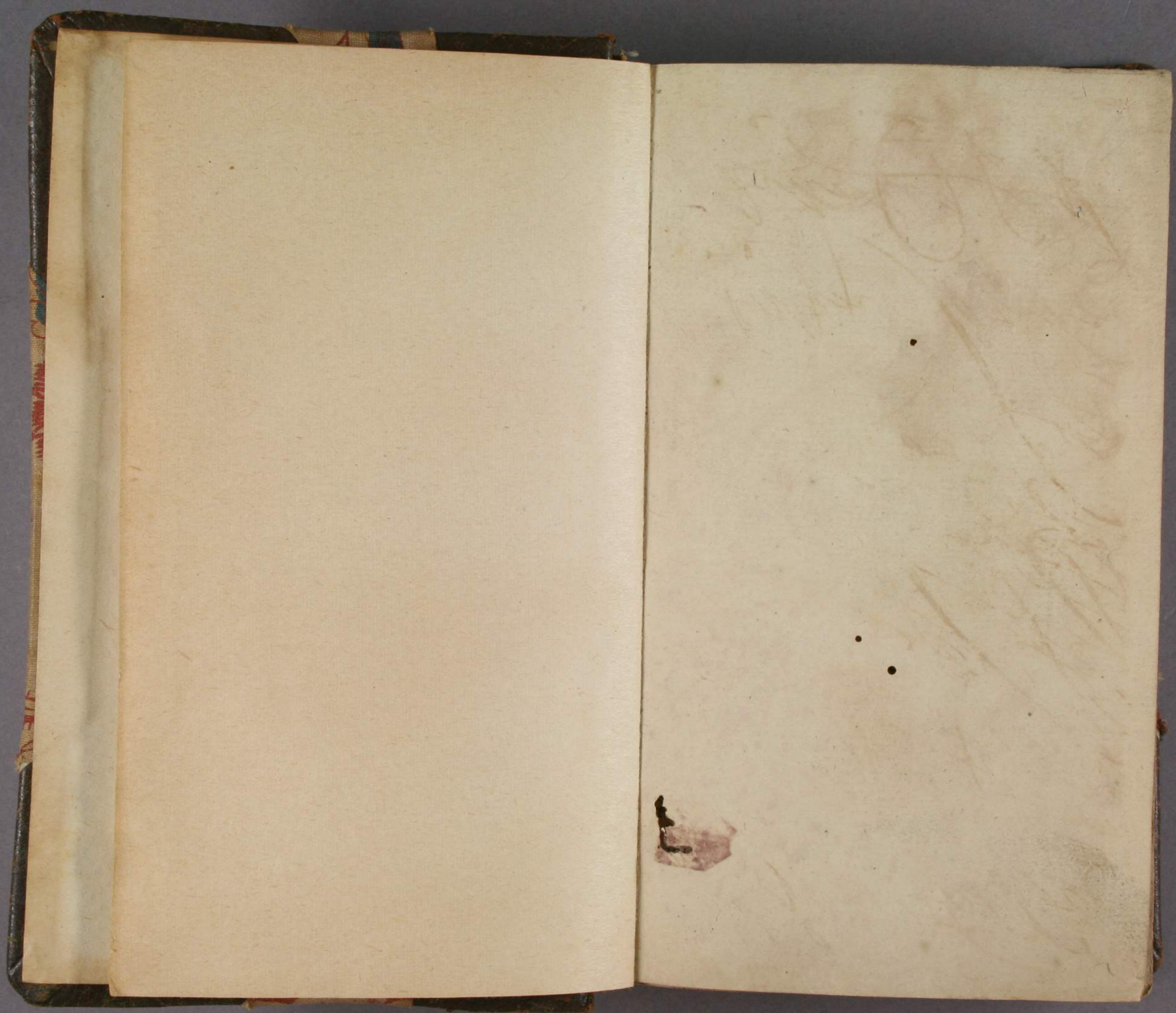

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

• 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19
Tajima JAPAN

Het verbetert en vermeerdert
N A T U U R L Y K
T O V E R B O E K,
O F
S P E E L - T O N E E L
D E R
K O N S T E N.

H E T E E R S T E B O E K.

Bevattende verscheide aardige Kluchten, vermakelyke Potsen, natuurlyke Gauwigheden, die den Onervaren Tovery schynt:
Als mede het spelen uit de Gogeltas.

I.

Om heimelyk Kikvorschen in een Kamer te doen komen.

Als men voor eenige groote Perzonagien uit de Gogeltas zal spelen, en men eenige Vertooningen op het onverzienste doet, dat men eenige Kikvorschen, alstent yde van Phrao, laten komen. Om dit in het werk te stellen zoo neemt een linnen zak, doet daer vyf-entwintig Kikvorschen in of meer, hangt die heimelyk
A on-

onder uw rok: als gy nu een tyd lang hokus bokus hebt gespeelt, zoo maakt dat de Kikvorschen met een gezwintheid uit de zak springen over de Kamer daar de omstanders zyn, zoo zullen zy alle verschrikken, en u als een Tovenaar uitmaken. Men kan deze zak zodanig naayen, dat hy met een dun draatjen vast gemaakt is, 't welk gy heimelyk tusschen uw nagels stukken trekkende, de zak allengskens zal los werden en open gaan, waar door de Kikvorschen zullen uitspringen; die de Kikvorschen in een doos kan doen, en in zyn broek steken, de kousband los doende, en de doos heimelyk openende, zullen Kikvorschen uit de broek springen onder de tafel daar gy aan zit, en de heele Zaal over springen.

Dit spel wierd eens voor den Koning van Vrankryk gespeeld, waar door alle de Dames zeer vervaart wierden, en hadde de Gogelaar zyn kunst niet geopenbaart, het zoude hem het leven gekost hebben.

II.

Een Weddenschap om een Roomer van glas in drie reizen niet te kunnen stukken slaan.

DIt is een bedriegery, die evenwel de omstanders vermaakt. Men wed dan met iemand, dat hy den Roomer niet zal in drie reizen kunnen stukken slaan, het wedden gedaan zynde, zal hy ze ten eersten stukken slaan, en niet in de derde reys, ten ware hy de kneep wist, en de twee eerste reizen zoo zagt sloeg, en de derde reize hard, zo had den slaander 't gewonnen, maar anders verlooren.

III.

Een Pots om iemand op de Zolder te leezen.

Laatiemand op de plaats zitten, met zyn hoed af, en gaat op de Zolder hard op lezen, en giet hem van boven neer op het hoofd een pispot of een bak met water, zoo zult gy wel zoo lange lezen, tot hy

van

van zelve zal by u komen, om u wat af te smeren.

IV.

Om iemand van onder een Mand te zingen.

Laat iemand onder een groote mand zitten, en gaat daaral zingende rondom, ondertusschen zoo giet wat waater op de mand, zoo zal hy daar wel haast van onder duikelen.

V.

Om alle Figuren te vertonen.

MEn neemt een tinne Schotel, hier doet men wat water in, en men zegt tegen de omstanders, dat men daar allerley Figuren in zal doen verschynen, als het dan gebeurd, dat een ieder zoo ernstig toekykt, zoo zal men de vlakke hand in 't water slaan, op datze alle nat werden, zoo zal een ieder een verscheide Figuur van aangezicht maken, ende gy zultze alle uitlagchen.

VI.

Om Pietercely op een Tafel te doen groeyen.

WAnneer men iemand bedriegen wilaan eenhaart zittende, zoo zegt men, kom, ik zal, eer iemand dertig huyzen ver geloopt, en wederom gekomen is, daar op de Tafel Pietercelie of iets anders doen groeyen, en zoo het niet geschied, zult gy my niet de tang wakker aflossen: Dit contract aldus gemaakt zynde, zoo legt men de tange met het einde in het vuur, terwyl hy heen gaat; en tegen het wederom komen zoo zet men de heete tange op zyn plaats; als hy nu ziet, dat 'er geen Pietercelie of iets anders gewassen is, zoo neemt hy de tange om uw wat af te slaan, en met eenen brand hy deerlyk zyn handen, en werd daar en boven van het gantsche gezelschap uitgelagchen.

A 2

VII.

VII.

*Om een stuk Gelds van onder een Kan te doen balen,
zonder dat gy de Kan zelfs zult aanraken.*

WEd in een Gezelschap, dat gy een stuk Gelds onder een Kan zult leggen, dat het ieder een zal zien, en dat gy het stuk gelds daer onder van daen zult halen, zonder dat gy de Kan aenraekt, als gy dit in 't werk wild stellen, zoo legt voor de oogen van alle de Omstanders het stuk gelds daer onder, maekt nu wat grimmassen, en slaet met uw hand boven op de Kan, als of gy het geld door de Tafel sloeg, en laat van onder de Tafel diergelyken stuk gelds sien, als gy onder de Kan hebt gelegd, zoo zal men meinen dat het geld van onder de Kan is, dan zal de Wedder curieus zyn de Kan op te ligten. Terwyl hy de Kan opheft, zoo haald met 'er haast het stuk gelds daar onder van daen, zoo hebt gy 't gewonnen, 't geld daer onder van daan halende zonder de Kan op te ligten, want een ander doet het voor u.

VIII.

Om iemands Hoofd door een Ring te steken.

't **I**S voor zommige niet onaardig, in een Gezelschap zoo eenige Pofsen en Quinkslagen om de Juffers wat te vermaken, voor den dag te brengen.

Om nu het Hoofd door een Ring te steken is een geringe zaek, dog in een Gezelschap moeyelyk te begrypen. Als het nu tot de zaek begint te komen, zoo moet men zig houden of de Ring vry kleintjes was, om zoo een hoofd daar door te kunnen steken, en dat gy uit uw weddenschap scheid, zoo zal die gewed heeft, en syn hoofd daer wil laten doorsteken, des te grager aanhouden.

Neemt dan de Ring eindelyk, en legt die aan het achterhoofd, krygt dan behendig een spelt ofte naald,

naeld, en steekt hem door den Ring in den kop dat zy het voelen, zo zullen zy wel haast geloven dat den kop door den Ring gestoken is, en willen het de omstanders niet gelooven, zoo laten zy het probeeren. Aldus kond gy een groot Brood of Kaas door het oor van een Kan steken.

IX.

*Op wat wyze de Quakzalvers Fenyn indrinken
zonder schade.*

DAar is een zoorte van Quakzalvers, dewelke Fenyn indrinken, en dat zonder schade, gelyk men onlangs den Orvitaen-Verkooper heeft zien doen. Dit geschied dan om het gemeene volkjen het geld uit de beurs te kloppen, en te doen gelooven, dat hun dingen daerom te beter waren, om dat zy van het ingedronken Fenyn, door haer Medicamenten daer op ingenomen, geen schade lyden. Arme menschen die zig zoo laten bedriegen. Laurentius, dien grooten Man, heeft hun bedriegeryen al lang ontdekt, en was het dat geleerde Lieden hem gelezen hadden, of ten minsten de Mannen van de Chirurgie, zouden het zelve niet alleen handhaven of voeden, maer zouden het liever weeren en verwerpen.

Dog wat zegt nu Laurentius van deze bedriegers hy zegt dan, datze eerst wel te degen Boter eten, of drinken Olie, op dat de maeg en slokdarm door het overvloedig vet mogte aen het braaken geraken, waer door zy dan al het Fenyn zoo overgeven, als zy het ingenomen hebben. Ziet, zyn dat geen scone kunsjes van deze Heeren? die met een half dozyn Pagiens en Lakeyen, en gemeenlyk met een heel dozyn narren en gekken verzelt zyn.

Om met de Bekers uit de Gogeltas te speelen.

Als men in de Kermiffen komt, ziet men veel Hokus Bokus-Meesters, die uit de Gogeltas speelen, dat voor de Boeren wel Tovery gelykt: maer in der daad ingezien zynde, is alles maar een gauwigheid.

Men zietse dan voor eerst met Bekers speelen en Notemuskaten. Deze Bekers zyn wat langwerpig hoog gemaakt, zoo datze met de vingers gemakkelyk op te grypen zyn; dan zoo maakt men drie balletjes van kurk, zoo groot en rond als Notemuskaten.

Men zet dan de drie Bekers op een Tafel, en men legt daer deze drie kurkjes onder, die Notemuskaten gelyken, onder elke Kroes een, dat is, men legt deze drie kurkjes op een rye, en het schynt als of men de Bekers over ieder zet; maer terwyl men die neder zet, gebeurt het, dat men ieder kurkjen tusschen de vingers met een radde gezwintheid weg neemt, want als het langzaam toegaet zou de Pots gemerkt werden, en men zou zeggen, is het anders niet?

Nu deze Balletjes weet men heimelyk te bergen, opdat men ze in de hand niet en ziet, of anders was de kaert verfteken. Als men dan nu in 't geloof is, dat deze Balletjes onder de Kroezen zyn, zoo zegt men, dat gy maken zult, dat deze Notemuskaten daer van onder zyn getovert; men maekt dan eenige Babbeleguygen en Potzen met het stokjen dat men in de hand heeft, en men ligt dan met een gezwintheid de Bekers op, zoo ziet een ieder dat 'er niets onder is; wild gy nu maken dat ze daer wederom onder geraken, zoo moet gy deze Balletjes met uw hand gezwind daar onder schuyven, als gy dan de Bekers weder opligt, zoo zult gy ze daar onder zien leggen.

Het is ver best, dat deze Bekers van Blik gemaekt wer-

werden, want dan zynse des te ligter. Item dat ook de Balletjes van Kurk gemaakt zyn, want hoe ligter de werktuygen zyn daer gy mede speeld, hoe beter en vaerdiger gy spelen kont: Ten anderen, blyven zy ook beter om haer stroevigheid aan de handen hangen.

XI.

Om van een Notemuskaat twee of drie te maken uit de Gogeltas.

DE Gogelaers hebben ook gemeen datze van een Notemuskaet twee of drie maken, 't welk mede alles in een rasfe gezwintheid bestaat.

Zy nemen dan Balletjes van kurk, als boven gefegt is, waer van zy een toonen, en een of twee agter de hand houden tuffchen de vingers, die een ander niet zien en kan, dese een vertoond fynde, zegje, datje van dese eene, twee of drie Notemuskaten zult maken. Gy maakt onderwylen eenige grimatsen, gelykze doen, en men laat'er een of twee van tuffchen de vingers vallen, dat mede al met raffe bedektheid moet geschieden, soo schynt het als of je van een twee of drie gemaekt hebt.

Aldus kan men een verborgen houden tuffchen de Vingers, en de andere die gy verdubbelen wilt in de logt smyten, als die dan neer valt, vertoont gy 'er twee, 't welk wel mede tovery gelykt, als het wel gedaan werd, op deze wyze zyn verscheide andere kunsjes meerder te doen, die men alle niet wel beschryven kan.

XII.

Om uit de Gogeltas met ballen te spelen.

DIt gaet byna op de zelfde wyze als wy te voren vande Notemuskaten gezegt hebben. Want men laet eenige kleine Balletjes maken van leer, die met pluimen of hair gevuld zyn, deze weet men met een behendigheit tuffchen den duim en den vingerte houden; dat men het zoo nauw niet zien en kan, en dan kan men een bal quanzuis na Oost-Indien zenden, en houden het agterhands, of hem op eeten, en halen hem uit zyn zak wederom, of in 't oor kloppen, en halen hem uit de mond of 't oog wederom uit; of smyten een in de logt en toonen twee in de hand. Dees en diergelyke kunsjes kunnen meer uitregten.

XIII.

Op wat wyze de Koordedansfers danssen.

DE Koordedansfers te zien danssen, schynt wel zekerlyk voor de gemeene Aanschouwers een

een toverye: maer haer konst bestaet alleenig hier in, namelyk datze een touw spannen, gelyk men fiet, dat vry sterk is en met kryt gewreven; als zy hier op danssen, hebben zy schoenen aen van een dunne zool, mede met kryt bestreken, daer by zyn ze luchtig gekleed, in de hand hebben zy een zware lange stok, die aen beide einden met lood gevuld is, wanneer zy fig nu al dansfende het lighaem aen de rechterhand buigen, helt de grootste helft van de stok weder aen de linkerhand over, op dat zy in een gedurige balans of evenwigt mogten blyven; want zoo lange zy zulks kunnen doen, zullen zy noit vallen, en hier in bestaet haer geheele konst van danssen; want indien ze van haer middelpunt afweken, dan zouden zy vallen.

Ook houden zy gedurig het oog op het kruis daer hun touw op gespannen is, op dat zy niet bezyden 't touw mogen stappen of springen.

Ten derden, doet de strammigheid van het kryt hun minder vallen, want dat houd vast en beneemt de gladdigheid in 't gaen.

Ten vierden geeft het styf gespannen touw hen op, 't welk tot het hoog springen veel helpt.

XIV.

Om een Ey in de lucht te doen vliegen.

Alle konsten zyn aardig, en als men ze weet agt men ze weinig.

Men neemt een Ey, in welk men een gaetje maekt, en men laet het wit met het doir daer uit loopen, in dit Ey doen ze dan weinig dauw, die men in de Maend van Mey vergadert heeft, de gaetjes stopt men met wat witte was toe, zoo smyt men het Ey in de locht, 't welk zeer langzaam zal om laeg komen, en beneden zynde kaest men het weder in de locht, 't welk aardig zal wezen om te zien.

Ik meyne dat een ledig Ey, en de gaetjes met Was toegestopt, het zelfde mede doet.

XV.

Om uit de Gogeltas Koren te malen.

Wonderlyk is de Gogeltas, want se levert koddige dingen uit, al weer wat nieuws uit Africa. Weg nu jongens, sta uit de kinke, weg nu dieven, Molenaers, en al die van 't hantering is, want ik ben de nieuwe Meelmaaker.

Om dit te doen, laet ik een houte langwerpige kroes drayen, in welke nog een andere houte beker fluyt, die vry dik is, dog zoo diep niet in en zakt, want tusschen de buitenste en de binnenste beker moet zoo veel ruimte zyn, dat 'er een halve hand vol meel in kan, als nu dit meel daer in is, zoo zet de binnenste kroes op het Meel, zoodanig dat men het niet en kan bespeuren dat 'er twee bekers in malanderen staen.

Als gy nu speelen zult, laet uw beker zien, zoo zal niemand merken, dat het een dubbelde beker is, doet dan een weynig Koren in den beker, en legt daer een leeren zakjen, daer toe gemaekt, over, en maekt wat grimatzen met uw stokje, als of gy maelde, als de sienders dan lange genoeg hebben sien malen, zoo grypt het leere zakje of Neusdoek aen, zoodanig dat gy den binnensten kroes daer kond behendig mede aflagten, stort dan de kroes uit, zoo hebt gy Meel, en de omstanders zullen meynen dat gy het Meel gemalen hebt.

Om dit nog beter te doen, zoo maekt men een houten dekzel met een knopje boven op, welken op den binnenste kroes past, zoo kond gy de kroes met uw Neusdoek nog beter aflagten, zonder dat het gemerkt werd.

XVI.

XVI.

Om te maken dat iemand, terwylen hy danst, het zweet uitbreeken zal, zoo zwart als inkt.

Neemt waer dat gy aen die perfoon; die gy dees part wild speelen, 's avonds te voren wat lamp-zwartzel in de kouffen zult doen, in zulker voegen dat, als hy danst, 't zelve zwartzel uitbreeke, ende 't zweet zal uyt hem komen, zoo zwart als inkt, ende hy en zal niet kunnen weeten van waer hem zulks komt, zynde een zeer genoeglyk Spel.

XVII.

Om iemand zwarte Handen en Aansicht te doen hebben, niet wetende waar het van daan komt

Die gy een pots wild speelen, neemt die zyn handschoenen, strooit daer in het poeder van Koperrood en Galnooten onder een gemengt, als nu de handen zweeten, zullen zyn handen zoo zwart werden als inkt.

Van gelyken kond gy het iemand in de Pruyk strooyen, zoo zal zyn voorhoofd en aengesicht, als hy zweet, zwart werden, om dat dit poeder in het zweet smelt, en een inkt verthoont.

XVIII.

Om te maken dat iemand meer als twee hondert scheeten zal laten uyt den lyve vliegen.

Deze part zal beter vallen in iemand die over weg gaet, dan iemand die stil zit, nademael dat hy elken tred die hy doen zal, eenen scheet zal laten, ende willende deeze part iemand speelen, zult gy van dit poeder of stof nemen dat in den Roskam blyft, als men een Muyl of Paerd geroskamt heeft, ende 't zelve poeder gemengt met zoo veel aluyn, zult gy daer na zoo veel van nemen als op een stuiver leggen kan, en dat zult gy hem te drinken geeven in

Wy

Wyn of Bier, ende in den tyd van een half uur fult gy dat spottelyk werk sien, ende willende zulks beteren, fult gy hem een weinig afyns te drinken geven, ende hy fal ontslagen fyn.

XIX.

Om twee stukken Gelds in een Neusdoek in handen van twee Perfoonen te stellen, en te maken dat den eenen beide de stukken Gelds in zynen Neusdoek zal hebben.

GY fult eerst een Neusdoek hebben, in welkers eenen hoek een stuk gelds genaayt fy, daer na fult gy dien Neusdoek nemen, en eenen anderen, ende fult se over tafel spreiden, en twee stukken gelds hebben van de groote van't stuk dat gy in de Neusdoek genaeyt hebt, ende gy fult een stuk in elken Neusdoek af doen, ende eerst fult gy den Neusdoek fobbelen, daer 't stuk gelds in genaeyt is, daer uit met een knaphandigheid het stuk Gelds vatten, ende hy fal denken dat 'et het stuk is, dat hy 'er in legt, daer naer fult gy den anderen met de munte opfobbelen, ende met knaphandigheid fult gy 'er 't stuk in steken, dat gy uit den eersten naemt, ende daer na fult gy aen beide vragen, offe hun stukken hebben in den Neusdoek, waer op sy jaullen seggen, daer naer fult gy uw Neusdoek doen geven daer 't stuk gelds in genaeyt is, en met een raffigheid nemende tusschen de Vingeren den hoek daer de munte in steekt, schuddende den voorfz. Neusdoek, ende dan en fal geen stuk uit vallen, ende daer na fult gy den anderen zeggen, die den anderen Neusdoek houd, dat hy zynen Neusdoek schudde, en de twee stukken zullen 'er uit vallen, ende zullen 'er zeer af verwondert wesen.

XX. Om

XX.

Om met Eyeren uit de Gogeltas te speelen.

MAakt een gemeene Reiszak, maer hy moet dubbelt wezen, dat is, dat'er een middelschot tusschen gemaekt is, zoodanig dat aen elk end een opening is, dat is, daer d'een zyn bodem is, is d'andere zyn opening, neemt dan een Ey twee of drie, doet die in d'eene zak, zoo zal een iegelyk zien dat gy se in de zak gesteken hebt, draeyt dan de zak eenige reifen rondom, en preevelt wat Hokus Bokus, ondertusschen steekt uw hand in d'andere zyde van den zak die aen de zyde ledig is, en keert hem om en om, zoo lykt daer niet in te wesen, maekt dan wederom wat grimatsen, en steekt uw hand in d'andere sak, soo kond gy wederom de Eyeren toonen; dit stuk werks bestaet wederom in eenige behendige aerdigheid, of anders is de kaert vals, en het werd gemerkt.

XXI.

Om uit de Gogeltas met een penning te speelen.

SA jongens al weer wat uit de Gogeltas, dit is Hokus Bokus uit de knapsak. Geeft my eens agtien schellingen, zoo zal ik een raer stuk vertoonen 't is hier met geen snorken of snuyven te doen, de daed zal 't al vergoen.

Men neemt dan in d'eene hand een quantiteit van schellingen, penningen, of ander geld, houd dan in d'eene hand vyf verborgen, en het overschot langt men aen een ander over, die 'er by staen, zegt hem dan dat hy tien penningen teld op de Tafel, zoo strykt men dan met een raffigheid de tien penningen na sig, die met de vyf verborgen penningen, die gy in de hand hebt, vyftien maken, hier by moet gy nog agt penningen doen.

Dit gedaen zynde, laet ik zeggen hoe veel penningen gy in uw hand wild hebben, maer hy moet niet boven de achtien zeggen, om dat dit het getal is

is buiten die verborgen vyf, die 'er by gekomen zyn, namelyk by de tien die opgenomen zyn: dan zoo vraegt men hem hoe veel hy 'er in zyn hand wil hebben, zoo hy dan antwoord twaelf penningen, en weet alreeds dat hy vyftien heeft, zoo zegt men dan tegen hem geeft 'er my een, langt'eraen de Monfieurs naest u ook een; dan zoo zeg ik, dat hy 'er nog 12 heeft, 't welk wel tovery fchynt, want hy meint maer tien opgenomen te hebben, en drie uitgedeeld, zoo is 't een vreemde zaek nog twaelf te behouden.

Dit komt alleen van den gever der penningen, die door een gezwinde raffigheid de vyf penningen daer by doet.

XXII.

Om twee hoofden tegen de muur met houtskool te teekenen, dat d'eene een kaers uitbluft, en de andere de kaers ontsteekt.

P*RACTICA EST MULTIPLEX, QUE NESCIIT EST SIMPLEX*, zeide de karel als hy dit fpectakel zag. Om dit dan in het werk te ftellen, teikent men twee hoofden aan de muur met houtskool, omtrent de mond maekt men een klein kuiltjen, in het eene legt men wat boskruit, en in het ander gefloten zwavel, zoo is 't gereed.

Dit gedaan zynde in een Compagnie van Juffers, zoo blaest een de kaers uit, en uw makker begint daer op te fulmineeren en te donderen, onderwylen grypt iemand de kaers, terwyl hy noch vonkt, en houd hem aen de mond van het beeld daar zwavel inge ftoken is, zoo zal hy terftond branden, en zoo hebje wederom ligt.

Daer na zal eens een ander komen, en bezigtigen deze tronien, zoo zal hy eerft zyn kaers houden voor het gat daer het boskruyt in is, en de kaers zal terftond uitgeblafen werden, welke hy dan weder de

de kaers nog vonkende, aen de andere tronie moet houden daer de zwavel is, zoo zal de kaers terftont weder ontsteken.

Deze tronien of hoofden zal men wel wat behendig agter een Schilderye kunnen maken, en ligten de Schilderye wat op, zoo zal het uitgeblafene aenfteken, 't welk mede wel tovery zal fchynen.

XXIII.

Om met een Pyl, Mes, Degen door zyn lichaam te steken, en een Slot aen zyn mond te doen.

MEn ziet menigmael de Jan Potagies en de Poetmakers Konften doen, die gantsch wonderlyk

lyk ſchynen voor den ziender, ja zelve wel Tooverye gelyk te zyn, maar alle dingen is een weet zeyde gek.

Wanneer men dan een pyl door zyn hoofd wil ſchieten, zoo maekt men dat de pyl midden door zy, en men maekt een yzer beugeltje die agter om het hoofd henen klemt, over welke men dan het hair moet kemmaen, op dat de beugel niet gezien werde. Op die plaets nu daer de pyl ſchynt in te gaen, moet men Schapen-bloed ſtryken, en als neder laten druipen, op dat het in der daed zoo ſchyne, als of hy doorschoten was. Op de zelfde wyze iteekt men ook een Mes door zyn hand of been, en een Degen door zyn lichaem, alleenig maer door midden van een Beugel, gelyk als de figure verdoont.

Vorders om een Slot aen de Mond te maken, neemt dan een Beugelſlot, welkers Beugel zoo gemaekt is, dat hy in't midden van malkanderen kan gaen, en evenwel uit een ſtuk ſchynt te wezen als men het open doet; maer als men het aen de lippen doet hangen, doet men hem van malkanderen, op die plaats daer hy in't midden van een kan gaen, en men hegt hem aen de lippen, zoo ſchynt het dat 'er een Slot aen hangt.

XXIV.

Om des nagts een groot licht in een kamer te hangen, zonder dat 'er iets brand, op dat die daar in ſlapen verſchrikken, en te doen meinen dat zy onder den blaauwen Hemel ſlapen.

Wanneer men een vreemd Gaſt heeft, en men begeert hem des nagts als hy wakker werd vervaard te maken, zoo hangt men maer eenige Schelviſſen of gezouten Haring in zyn kamer, ſoo ſal hy des nagts wakker werdende, niet weten wat hy ziet; en ver-

vervaard werdende, meinen dat 'er brand is.

Item kond gy verrot hout nemen, dat des nachts glimt, en plukken verſcheyde ſtukjes boven aan het Ledekant, zoo ſal hy meinen als hy des nagts wakker werd, dat hy onder den blaauwen geſternden Hemel leit.

XXV.

Hoe men het licht dat door drie gaten komt, kan verdoonten als of het door een kwam.

Men maekt dan in een Venſter twee of drie kleine gaatjes digte by malkanderen, door welke men het zonnelycht op een wit papier doet ſchynen, welke drie byzondere lichten zullen verdoonten, maar indien men het papier daar verre van daan houdt, zullen zy een licht verdoonten, en het licht zal grooter werden.

XXVI.

Om een Lamp te maken, die de Omſtanders groen, ſwart of geel verdoont.

Laat een glaze Lamp blazen van groen doorschynend glas, doet daar groene Olie in en een groen gemaekt pit, als deze ontſteken is, zullen alle Omſtanders groen gelyken.

Indien gy nu begeert te hebben, dat alle uwe gaſten als Mooren ſchynen, zo maekt de Lamp van blik, ſwart geſchilderd, en laat den Olie met het pit ſwart gemaekt zyn, zoo gy ze dan by avond ontſteekt, zullen alle de gaſten zoo ſwart als Mooren zien. Maar zulks geſchiet beter als men het licht door een rood, geel of groen glas laat ſchynen, op de zelfde wyze kan men ook andere koleuren doen verdoonten.

XXVII.

Om een gezelschap als Mooren te doen verſchynen.

Als gy uw gaſten eens een pots ſchuldig zyt, en ze aan uw Tafel wil ſwart doen zien, zoo neemt Water in welke Galnoten hebben geweekt, laat dat weinig ruikend gemaekt werden door Roozewater,

B

laatze

laatze daar mede niet alleen de handen, maar ook het aanzigt wassen, soo zal niemant iets merken, maakt dan een handdoek by 't werk te hebben, die in Vitriool water gewassen is, en laten zy daar haar handen en aanzicht aan drogen, zoo zullen zy soo swart werden als Mooren. Want uit Vitriool en Galnoten werd inkt gemaakt.

XXVIII.

Om een Appel in een neusdoek te doen, en den Appel door te bakken zonder de Neusdoek te schenden.

Neemt een Appel, die niet al te hard is, wind hem losjes in uw neusdoek, legt die dan op een Tafel, hakt met uw Mes op de Neusdoek, in welke de Appel is, zoo sal de Appel ontstikken zyn, en de Neusdoek heel gebleven wesen. Dit wat behendig gedaan werdende schynt wel Toverye te zyn.

XXIX.

Een manier om een Kogel uit een Musket te schieten dat by midden doorspringt.

Dit moet, indien men het in 't werk stelt, wat behendig gedaan werden, laat eenige Kogels in twee stukken splyten, en wind hem in dun geslagen tin of loot, of men weetsse weder aan een te schroeven, het Musket geladen hebbende, en zoo een Kogel uitschietende, moet nootzakelyk in twee stukken springen.

XXX.

Om een kanne te maken, uit welke als men drinkt men zig zelven bestort.

Laat een aarde kanne bakken, en laat 'er een gaaten van de buik tot in het hand-vat van de kanne gemaakt werden, zoo sal den drinker, wanneer hy dorst

dorst heeft, zig zelven altyd bestorten, ten zy hy het gaatje met zyn vinger of duim toehield.

XXXI.

Om een Wateremmer aan een stok te hangen, die met zyn een einde los op de tafel leid.

Alle dingen, zegt men voor een spreekwoord, is een weet; het schynd vry wat wonders te zyn, dat men een Emmer met water aan een stok kan hangen.

Nu om dit te doen, zoo laat de stok dan een weinig plat gemaakt zyn, (of andere nemen wel het platte van een Mes, dog het is even veel) hangt den Emmer daar aan, voegt daar na ontrent het midden van den Emmer een ander stokje dat inperpendicular komt met den anderen stok, alzoo dat dan de stok vast gestoken zy tusschen het hangzel en tusschen die stok, dit gedaan zynde, legt dan het ander einde van de stok op een Tafel of bank, zoo zal den Emmer met water zig zonder te vallen om hooge houden.

XXXII.

Om twee Perzoonen op een linie te zetten, die niet langer is als een elle, dat ze egter malkander niet kunnen raaken.

WAnneer gy in een gezelschap zyt, zoo wet met iemand dat gy hem op een linie, touw of iets anders zult zetten, die niet langer is als een elle, dat hy u, daar mede op staande, niet en zal kunnen slaan. Als gy gewed hebt, zoo legt uw touw op een drumpel, laat hem op het eene eind staan, en doet de deur toe, staat gy dan op het ander einde, zoo zal hy u niet kunnen aanraken, want de deur is daar tusschen.

XXXIII.

Een Buideltjen of Tipeltasje, dat kwalijk te openen is.

DEzen Buidel werd gemaakt in form van een Tasse, en werd met een ring gesloten, als volgt: Ten eersten zyn aan beide zyden twee riemen van leer, AB en DE, aan welkers einden zyn twee ringen, BD en den riem ED passeert door den ring B, zonder daar naderhand weêr uyt te kunnen geraken, ook dat d'eenen riem zig van den anderen niet en kan separeeren, schoon dat den ring B mag geschoven werden langs ED.

Ten tweeden, boven aan den Buidel is een stuk leer E, die de openinge des zelfs bedekt, met verscheiden ringen gemaakt over dwars van dit stuk: door welke ringen een leren band getrokken is E, op het eind na de E toe, wat gespleeten zynde zoo dat 'er den riem DE kan in besloten werden.

Ten derden, al de loosheit om dezen Buidel te openen en te sluiten, bestaat in 't voegen des riems A door deze splyting, of wel in het uitbrengen des zelve, als die daar binnen gevoegt is. Om zulks

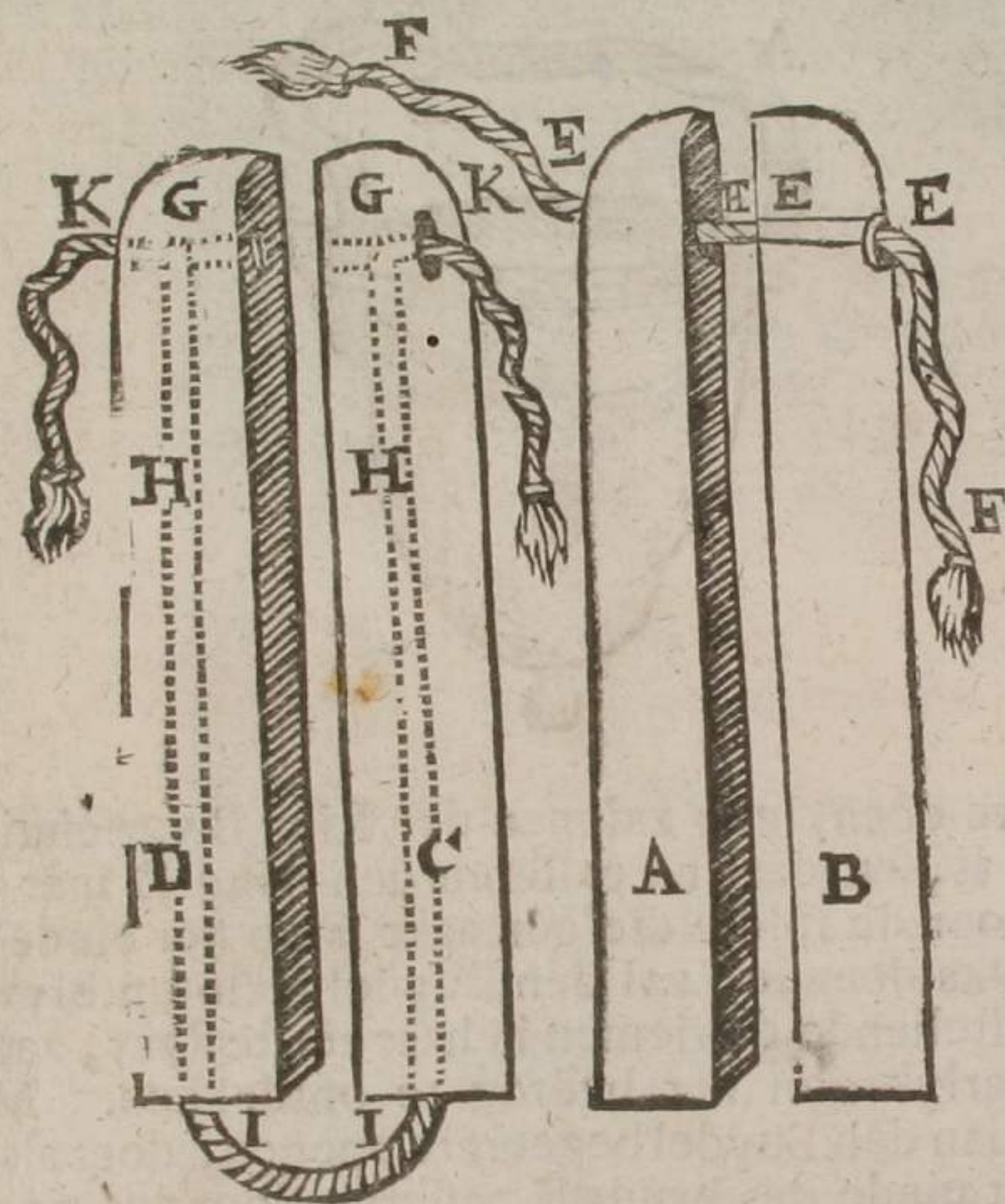
zulks te doen, zoo zal men den Ring B verschuiven tot in E, en daar na passeren den Ring D met zyn riem door de spleete die gemaakt is op het einde van E, zulks doende, zal den Buidel gesloten blyven, en herstellende de riemen in haar eerste stant, zal het bezwaarlyk zyn het bedrog te ontdekken. Maar zooje dan den Buidel begeert te openen, doet als voren het einde des bands E passeren door den ring B, en daar na door desselfs plaats E, in welke gy gevoegt hebt den leren riem ED, doet dezelve wederom uitkomen: door dit middel dan zal den Buidel open blyven.

XXXIV.

Een Googelhoutje dat aardig is, om een touw oog schynlyk in twee stukken te breken.

LAat twee paar houtjes maken als AB en CD, hebbende de lengte ontrent van een vinger, laat in het eene twee gaatjes maken die recht door

door gaan, als EEEE, om het touwetje FE door te steken.

Dit gedaan zynde, laat nog een diergelyk maken van het zelfde hout, die het vorige zoo gelyk zyn, dat men ze niet kan ondernemen, maar de gaten moet gy op een andere wyze laten doorbooren, als GG, HH, CD, KK, II, even eens als deze stippen staan, dat is, datze door KK in gaan, halfwegen, en dan nederwaards van GH tot II weder onder uit komen.

Trekt dan uw touwtjen FE door de houtjes AB gins en weder, en vraagt aan d'Omstanders waar zy het

het wille gebroken hebben, zoo zeggen zy u een Plaats, dit gaat Hokus Bokus met een aardigheid in uw Tas of Japonse rok, en gy krygt het ander houtje heymelyk, welkers touwtjes KK gy mede heen en weder trekt, hebbende de zelve houtjes digt aan malkander, en onder II met uw vingers bedekt, op dat men de touwtjes daar onder niet ziet doorloopen: doet dan de houtjes zagjes aan 't bovenste eind van malkandere, het touwtjen eerst gezet hebbende op die plaats daar het d'Omstanders begeerden gebroken te hebben, zoo sal het van malkander schynen gebroken te zyn, 't welk wel Tovery zou schynen, indien het behendig gedaan werd.

XXXV.

Om drie houten Ballen aan twee Linten te rygen; en alle vier einde t'zamen te binden, dat de drie Ballen daar uit kunnen gedaan werden, zonder de linten los te maken, of de Ballen te beschadigen.

Laat by een drayer 3 houten ballen draayen; en laat door yeder bal een gat booren, neemt dan 2 einde van 't lint, maar neemt het dubbeld, en steekt het in 't midden daar het te samen gebonden is door d'eene bal, en doet dat dan daar het lint dubbeld is, opend en steekt dan dat andere door het geopende, trekt dan een lint met het andere in die bal zoo is 't of daar twee enkele linten door heen steken, bind dan die twee einden die in de hand zyn, trekt dat lint dan styf aan, zoo springen die Ballen los, en de linten blyven heel.

XXXVI.

Hoe men een lint aan stukken kan snyden en weder heel maken.

Neemt een lint dat twee ellen lang is, houd in yder hand een eind, vat het daar na in 't midden

den, en als men het wil doorsnyden, zoo moet men het middelste subtyl laten vallen, en het einde aantasten, als het doorgesneden is, zoo houd als of gy een poederken uit uw zak neemt om te strooyen, en steekt het einde in uw zak, dan is het lind weder heel.

XXXVII.

Hoe men een houte Mannetje na Spanjen, Italiën en andere Gewesten zenden zal, en maken dat het datelyk weder kome.

MAakt een Rokkje, dat zoo wyd is dat men de eene hand daar in steken kan, maakt dan ook een houte Mannetje, en 't hoeft daar van moet met een penneken in den romp gestoken worden, dat men het daar uit kan trekken; houd u dan of gy den Bode wild drinkgeld geven, steekt den romp in uw zak, doch gy moet het hoeftje in een kleine tasse steken die in het rokje gemaakt is, keert dat rokje dan dikwils om, en de Bode is dan weg, zoo gy dan hebben wild dat hy weder zal komen, moet gy dat hoeftje uit de Tasse krygen, en laat het rokje kyken, dan is de Bode wederom gekomen.

XXXVIII.

Hoe men alderhande coleuren van Lint uit de mond zal doen komen.

NEemt verscheide coleuren van Linten, van yder couleur twee ellen, rold dat rond in malkander, houd dat zelve in uw slinkerhand wel bedekt, en in de rechterhand een Bal, doet dan als of gy den Bal in uw slinkerhand neemt, en steekt de Linten dan in uw mond, en als gy aan een van die einden trekt, zullen die t'zamen gerolde Linten, d'een voor en de andere na, uit den mond komen tot het laatste toe.

XXXIX.

XXXIX.

Om te maken dat een deel Penningen uit de mond komen.

SNyd 30 of 40 ronde schyven van blik, een weinig grooter als een Schelling, laat die allegaar hol opkloppen als kleine Schotelen, legt die allegaar op malkanderen in uw hand, en steektze zo behendig als 't immers mogelyk is in uw mond, zoo kanje die daar na malkander uithalen.

XL.

Om te doen schynen dat een Ey over de tafel gaat.

BLaast een Ey gantsch uit, dat 'er niets in en blyft, laat dan een Bloedzuiger in het Ey kruipen, stopt het gaatje met witte Was wederom toe; dewyl den Bloedzuiger geen lugt kan krygen, zal hy een tyd lang zig in 't Ey om en om bewegen, zoo dat het de omstanders zal schynen dat het Ey zig beweegt.

XLI.

Om een Ey van een tafelbord in een glas te brengen zonder aanraken.

NEemt een houte Tafelbord, legt het op de kant van een Tafel, zoodanig dat hy daar byna half af is, zet in het midden van dat Tafelbord een glas, op het glas weder een houte Tafelbord, en op het bord een Ey. Neemt dan een besem met een stok daarin, zet hem onder digt aan de Tafel, aan de zyde daar het Tafelbord leid, tred daar met de voet sterk op, en slaat met deszelfs stok eenige reyzen tegen de Tafel, zoo zal het onderste en het opperste tafelbord van de Tafel vallen, en den Roomer zal op de Tafel staan met het Ey daar in.

B 5

XLII.

XLII.

Om een Penning met een sonderlinge behendigheid in een glas te slaan.

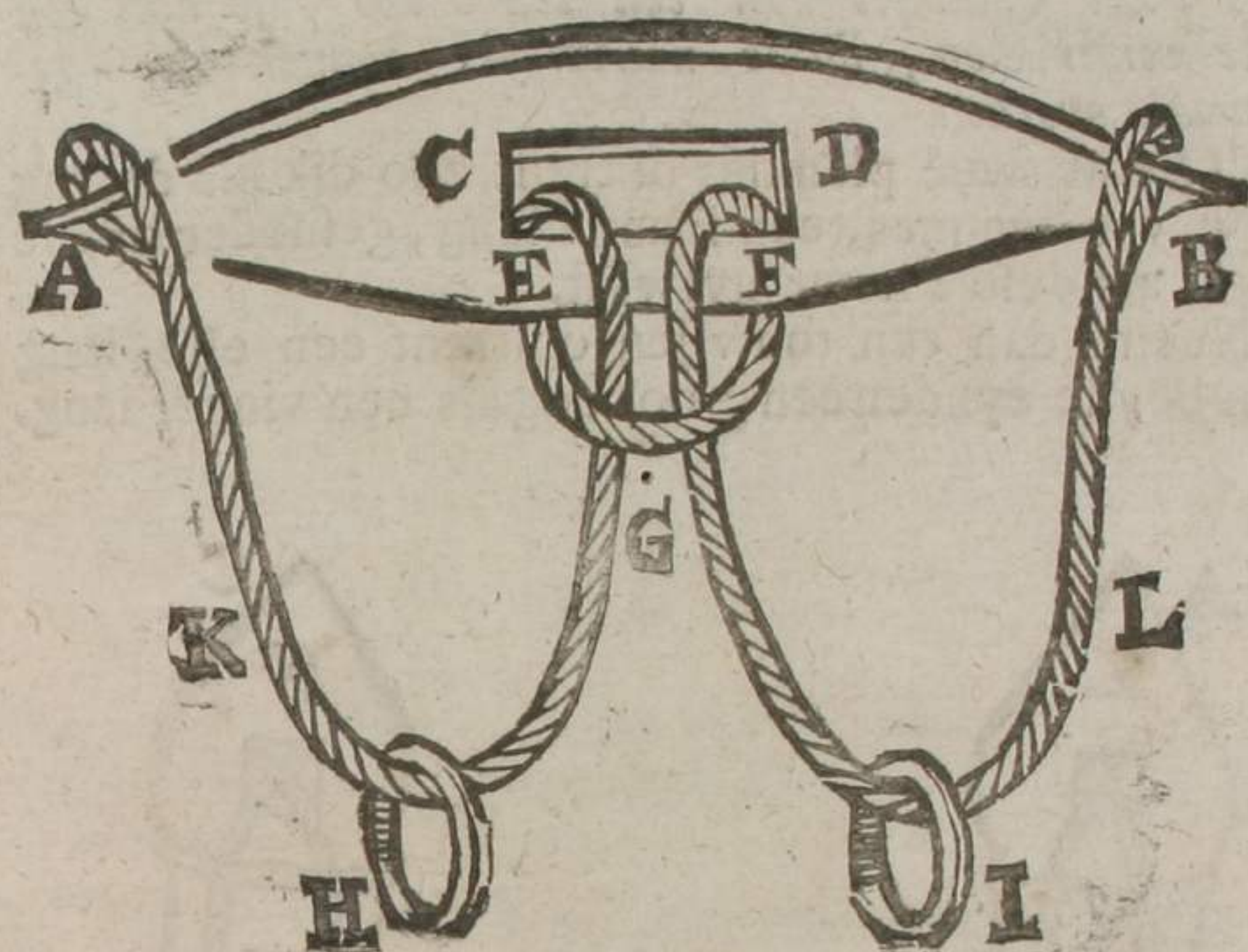
Set op het midden van een bank een glas, legt daar een houte Tafelbord op, zet daar wederom een glas met een bord op, doet dit tot drie maalen toe, dat drie Tafelborden en vier glazen op elkander staan, neemt dan een Neusdoek of een kleyn Servetjen, 't welk gy langwerpig zult te zamen winden, omtrent een spanne lang, onder wat plat, en boven wat spits, zoodanig dat het in het bovenste glas kan gestoken werden. Steekt het dan regt over eynde in het glas, en legt boven op de spitse een penning: Neemt dan een middelmatige sterke stok, doet dan met dezen stok een gezwinde streek aan dit doekjen van boven na beneden, zoo moet het uyt het glas springen, en den penning daar in vallen.

XLIII.

Een Spel met twee Ringen aan een touw, dat zeer aardig is.

It is waarlyk een zoet kunsje, dat in 't eerste aan onmogelyk schynd.

Neemt dan een plankjen van een doos, zo dik als een rug van een mes, en omtrent een spanne lang, snyd het dan op de wys gelyk als de Figuur uytwyft, maakt in 't midden een vierkant langwerpig gaatjen CD, zoo groot omtrent dat 'er de ringen niet door en kunnen komen. Dan neemt men een touwtjen dubbeld AKGLB, steekt die van voren door het gat CD dubbeld, dat is in 't midden toegevouwen gelyk gy in de G fiet, steekt dan de twee eynden A en B door G, en doet aan elk eynd A en B, een ring H en I, bind de eynden A en B aan het houtjen vast, gelyk de Figuur uytwyft. Nu is de vraag hoe men deze Ringen by malkander zal bren-

brennen, om nevens elkander te hangen, zonder het touwtje te breken of los te doen?

Neemt dan uw houtje by A in de linkerhand, trekt dan met de rechterhand 't touw G na u toe, en steekt beyde Ringen van onder door G, grypt dan met de rechterhand de dubbelde snoer in E en F trektze heel door, zo hebt gy twee strengen, steekt door beyde den Ring in, op datze aan de zyde van E komen, neemt beyde touwtjes in G te zamen, trekt weder die twee eerst gedachte strengen door het gat CD, zoo zullen die Ringen by elkander zyn.

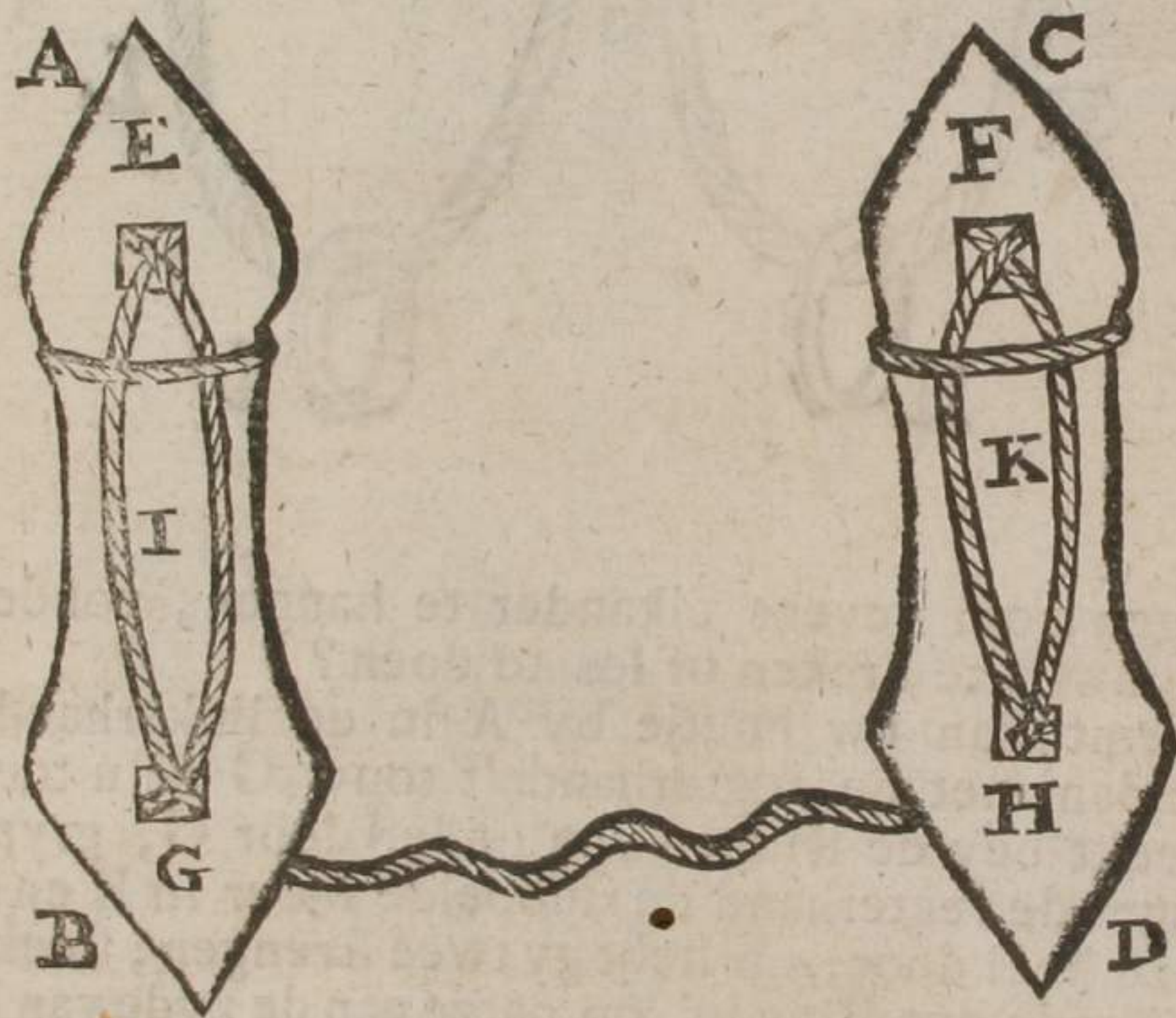
XLIV.

XLIV.

Om twee Plankjes door een touw zoo vast aan een te verstrikken, datze nauwelyks kunnen los gemaakt worden.

Neemt twee plankjes ontrent zoo dik als de rug van een mes, een spanne lang, gesneden op die wyse als dese Figuur uytwyft.

Neemt dan een touwtjen ontrent een elle lang aan beyde eynden een groot oog als een vinger lang.

Steekt dan een eynde van voor door E, stroopt dan het oog over het boortjen gelyk als I, steekt dan het ander eynd van het touw met zyn oog door G van voren, neemt dan het ander houtjen en steekt het zelfde eynd door H van onderen door, en van voren door F wederom uyt. Slaat dan dat oog over C, en steekt deselvige door H weder uyt: Steekt dan het houtjen

A B

AB daar door, trekt dan dat eynd, 't welk gy door H gestoken hebt, weder te rug, zoo zyn beyde de plankjes aan malkanderen zoo vast, dat een slegt hoeft die niet zal los maken.

Als gy het dan wederom begeert los te maken, zoo gaat aldus te werk: Neemt het eind K en steekt het in H, schuift dan het eene houtje door dit oog, steekt dan I door het gat G, zoo maakt gy het houtje los, en gelyk gy hier doet, kunt gy ook met het andere houtje doen.

XLV.

Om een Mes met zyn spits op een Kan te stellen, en 't zelve, door het open doen van het dekzel, en de Kan te doen vallen.

Neemt een tinne Kan, welkers dekzel toegedaan is, steld op het dekzel een Mes met zyn spits over eind, houd hem dan boven op het dekzel met de voorste vinger van de slinkerhand, grypt dan met de vier vingeren des Rechterhands het oor van de Kan, en den duim op het lid des dekzels, maakt dat het dekzel dan met een vaardigheid open geraakt, zoo vald het mes omgekeert met zyn heft in de Kan.

XLVI.

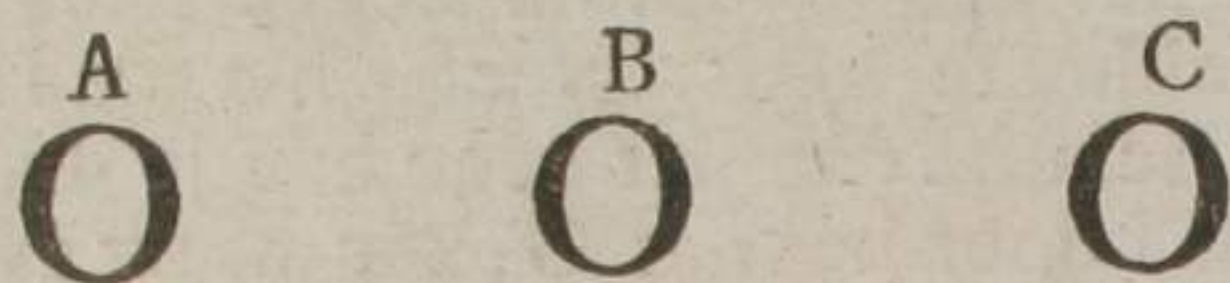
Om een tafelbord, met twee vlakke handen in 't midden sterk gehouden, met twee vingers uyt de hand te slaan.

Laatiemand met beide zyn uitgestrekte handen een houte tafelbord regt in 't midden sterk vast houden: Staat dan regt tegens den houder over, slaat dan uw slinkervinger op het tafelbord, en de regter onder, slaat dus beide de vingers gezwind daar tegen aan, zoo zal hy het tafelbord laten vallen.

XLVII.

XLVII.

Om een Tafelbord door een ander Tafelbord van de Tafel te slaan, daar doch geen van die aangevoerd werd.

Legt drie Tafelborden van hout op een Tafel naast malkanderen, als A B C: laat dan iemand de hand op het middelste bord leggen, en dat zoo hard houden als het mogelyk is, als dit nu aldus gehouden werd, zoo stoot het Bord A gezwind en sterk tegens B, zoo zal het Bord C van de Tafel af vallen. Hier aan ziet men dat gezwindheid voor sterkte gaat.

XLVIII.

Om een Ey boven op zyn Hoofd te kunnen zieden of koken.

Neemt een nieuwbakke brood, zoo heet als het uit den Oven komt, snyd het midden door, dat 'er een gat in zy, doet daar het Ey in, en zet het brood weder aan malkander, doet het in een korfje, zet het op het hoofd, zoo zal het Ey gaar werden.

XLIX.

Om een Mortier van tien pond, door middel van een Wynglas, op te ligten.

Neemt een metale Mortier, zet die om, met zyn bodem om hoog, maakt dat den bodem effen is, zonder eenige buylen of oneffenheden. Laat deze Mortier van acht of tien pond zyn. Maekt dan een deeg, gelyk men neemt om de distileerglazen te

te lutteren, maakt dan op den bodem des Mortiers een balletje met dat deeg, zoo groot in het ronde omtrent, dat 'er den Roomer of Wynglas in past. Neemt dan een brandend papier, steekt dat in den Roomer, en zet die verkeert op den Mortier, en bestrykt hem rondom toe met het deeg zoodanig dat 'er de minste lucht niet in kan komen. Als nu het papier ophoud te brande en den Romer koud is geworden, zult gy by het Glas ligtelyk den Mortier kunnen opbeuren; zoo niet, komt zulks by verzuim dat het deeg niet behoorlyk aan den Romer is gelegd, en de lugt in den Romer gekomen is.

L.

Om iemand by nacht te doen schynen dat 'er spook is.

Koopt eenige Kreeften, stelt op elk een was-ligje laatze aldus in een Kamer of tuin loopen, zoo sal men meinen dat het spook is.

Item: Neemt rapen, maakt daar een Figuur van als een Doodshoofd, hangt die op een Kerkhof, over eenig ligt dat in de Aarde staat, zoo sal den bygaander vervaart werden, en meinen dat het Doodshoofden zyn die daar spoken.

LI.

Om een langwerpig gesneden Papier te smyten dat het op zyn kant staat.

Wanneer men een Papiertjen heeft een Vinger lang, en een Vinger breed, zoo geeft men het ymand in de handen, en vraagt, of hy het welteneeriten kan smyten dat het op zyn kant staat. Elk nu van het Gezelschap sal zulks beproeven, en niemant al smeet hy het hondertmaal, sal het kunnen doen: Zoo zal een ieder antwoorden, dat zy het niet kunnen doen. Neemt gy dan het Papiertjen, slaat het

het in 't midden eens toe, niet dat het toegevouwen blyve, maar dat het half open zy: snyt het dan op de Tafel, zoo zal het wel haast op zyn kant staan, en de omstanders zullen om de pots moeten lagchen.

LII.

Om een Ey ten eersten op zyn spits te zetten.

Columbus te gast zynde by eenige Spanjaarden, welke zeiden of pochten dat zy *America* gevonden hadden. *Columbus* zynde den waaren Vinder daar van, dit niet konnende verdragen, liet een Ey op Tafel komen, vraagde de gasten, of zy het Ey ten eersten op zyn kant konden doen staan? elk probeerden op de Tafel, maar niemand kon 't uytvinden. *Columbus* neemt op het leest het Ey op zyn eind, en slaat met geweld op de Tafel, dat de spits boven breekt, en het Ey terstond bleef staan; Dit wisten wy ook wel zeyden de Spanjaards; Nu ik *America* gevonden heb, antwoorde *Columbus*, kond gy *America* mede wel vinden; alzo keek een yeder op zyn neus.

LIII.

Om een houte Mannetjen op het water te kunnen doen gaan.

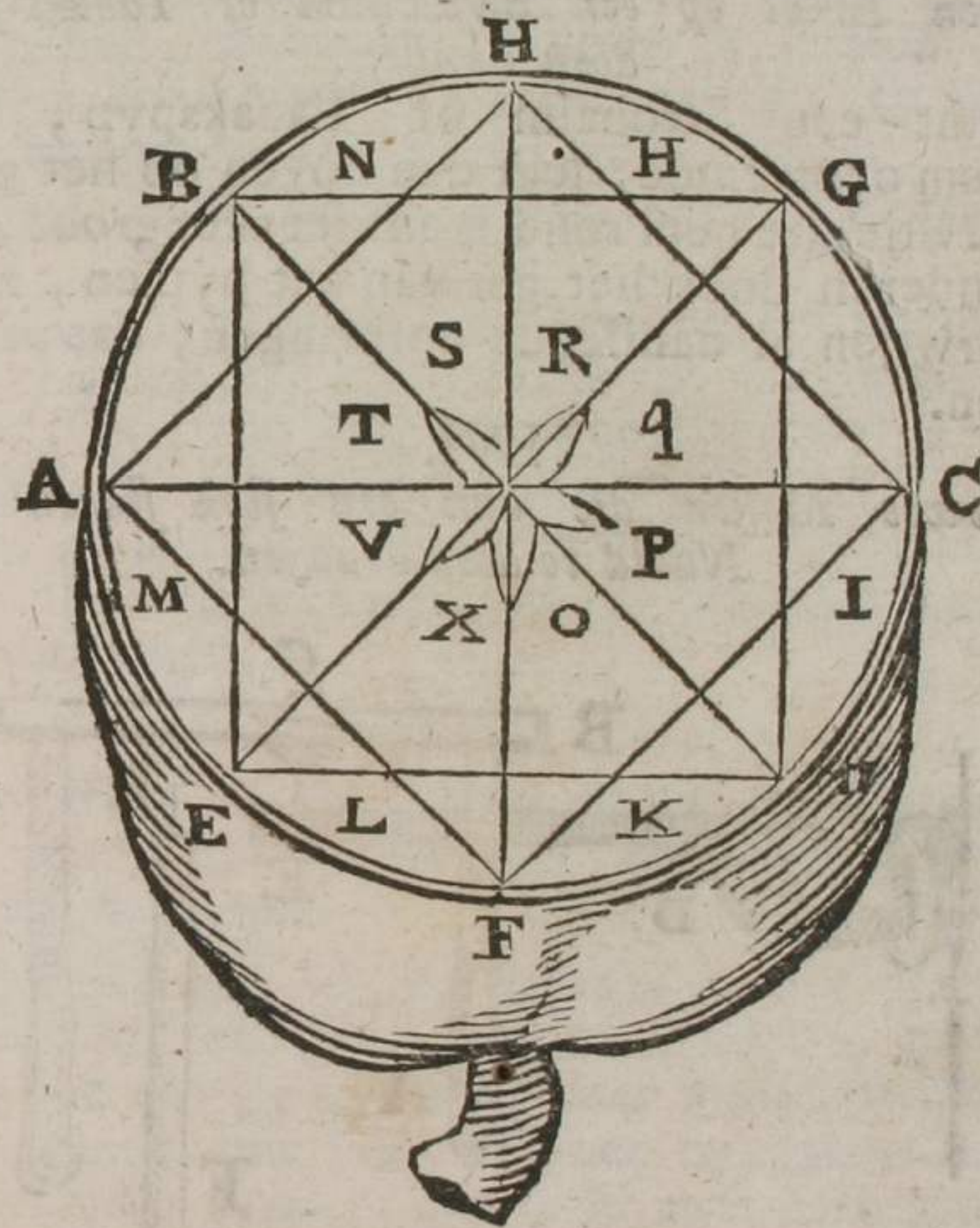
Neemt een blokjen een spanne lang, maakt dat onder hol, en giet 'er loot in, of doet 'er een Steen aan: Laat dit blokjen boven plat zyn, met een kleyn plankjen, zet daar een Mannetjen met een vaantjen op, dat het daar vast zy, en zet zulks in 't water, zoo zal het door het vloeijen van het water voortgedreven werden en niet vallen; 't welk een aardig Spulletjen voor de jongens is.

LIV. Om

LIV.

Om een aardige Sterre in een Appel of Raap te snyden.

Neemt een tamelyke grote Appel of Raap, snyd hem over dwars half open, op dat gy

een effen vlakke hebt, daar de Sterre op gesneden werd. Snyd voor eerst een dubbeld kruis daar in na de linien AC, HF, BD, EG, zoodanig, dat gy het Mes daar een stroobreet diep in snyd, en dat niet regt neder maar schuyns, en dat dubbeld aan de linkerhand, en eens na de rechterhand

hand als EFD; zulks kunt gy op die wys meerder linien maken als HIKLMN, enz. Dit gedaan zynde, doet dan alle de stukjes O P Q R S T V X, enz. Daar uit, zco sal het zeer mooy t'aanschouwen zyn.

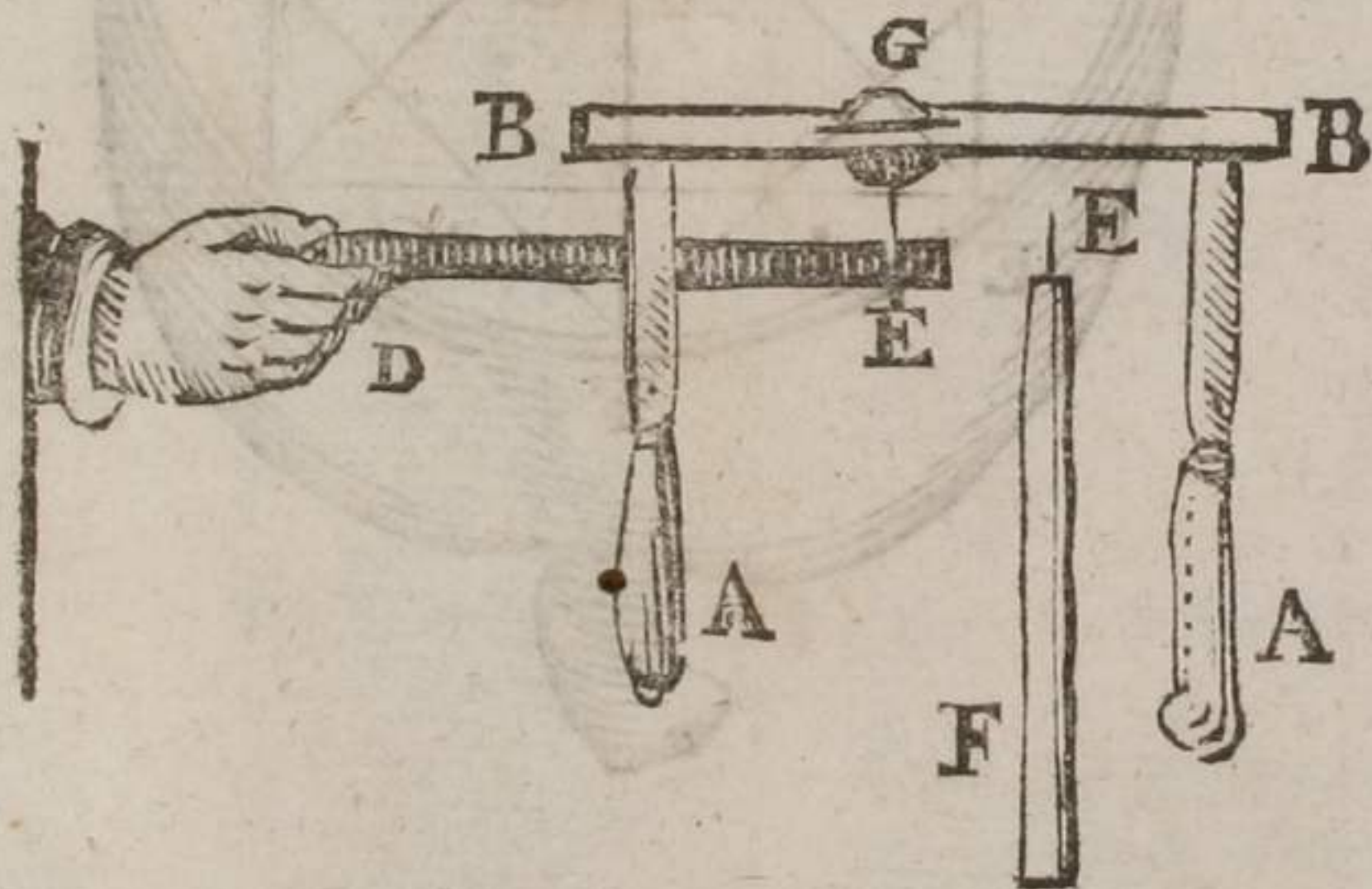
L V.

Om een Erwt op een Stro-halm of Tabaks-pyp te doen danssen.

NEemt een Stro-halm of Tabakspyp, steekt hem over einde, legt dan boven op het gaatjen een Erwtje, dat heel rond is en niet zeer groot, blaast van onderen door het gat van het pypjen, zoo zal het Erwtjen al danssende opspringen, dat aardig is te zien.

LVI.

Om twee Messen die aan een stok steken op een Naald te doen draayen.

NEemt twee messen A A, steekt die door den hoepelstok B B, steekt dan door den hoepelstok in het midden een dubbelde stuyver door G, Neemt dan een ander houtjen als D of als F, steekt daar een naalt door als E E, zet daar de mes-
sen

sen op, in 't middelpunt van de dubbelde stuyver, G, zoo zullen de Messen daar op kunnen draajen, dat zeer aardig is om te zien.

LVII.

Om zig onzienlyk te maken.

DEn onwetenden sal het voor zeker toverye schynen, wanneer hy komt te hooren dat ik zeg myn onzienlyk te konne maken. Ik sal het echter konne doen in alle Gezelschappen, op de markten, in de Kerk, of al waar men maar begeerd.

Nu om kort te gaan, zoo laat een tonne rondom vol gaatjes maken, kruypt daar in, en laat hem boven toe doen, zoo sult gy door de gaten wel een yder zien, maar gy sult voor een yder onzienlyk schynen, dan zoo kunt gy uw zelve in de ton op de Markt, in de Kerk laten brengen, om uw presentie onzienlyk te vertoonen.

LVIII.

Om een Ring in een schotel waters te smyten, en die, zonder het water daar uit te gieten, droog daar uit te krygen.

NEemt dan een vlakke Schotel, doet daar wat water in, en smyd daar uw Ring by: nu is de vraag, hoe dat gy uw Ring daar wederom zult uit krygen zonder uw vingeren nat te maken? Zoo moet ik aldus te werk gaan: Ik neem een grooten Romer of Bierglas, en doe daar een brandent papiertjen in, terwyl het papier nog brand, zet ik den Romer omgekeert in 't water, en met zyn bodem na om hoog, als nu de lugt die in den Romer is, begint kout te werden, zoo sal alle het vogt dat in de gedachte schotel was in den Romer geperst werden, en de schotel zult gy ledig zien, dan kunt

gy den Ring, zonder uw handen nat te maken, daar wederom uit krygen.

LIX.

Om door een stuk Broods een Romer met Wyn ledig te maken.

Dit gaat even op de zelfde wyze als wy elders van de Kreeften hebben gesproken, want een sneede Broods werd zoodanig gesneden, dat het met zyn een deel in den Romer met Wyn hangt, en met het ander deel daar buiten, even byna als een Capitale V, maar den Romer moet vol van Water of Wyn zyn.

LX

Om een penning in een glas te doen danffen.

Dit spel kan best in de schemertyd geschieden, wanneer men zoo nauw niet zien kan hoe alles toegaat. Zet dan een Romer op een Tafel en neemt een penning, duit, of iets anders, doet daar een weinig pik aan, en maakt 'er een lang hair aan vastklevend, en doet die in den Romer, maakt dat hair aan het andere eind van uw voorste vinger vast, door middel van wat pik, speeld dan met uw vingers op de Tafel, even of gy op een instrument speelde, zoo zal de penning bewegen en danffen.

LXI.

Om iemand zyn hembd door zyn Wambais-mouw zonder te schenden, uit te trekken.

't **I**S zeer wonderlyk als dit iemand eerst voorkomt, alhoewel het den wetenden geen groote zaak is, maar als het in een geselschap gedaan werd, kan men daar veel vermaak mede hebben.

Laat dan yemand een hembd agter over zyn rugge,

ge, ende rondom den hals toebinden of knoopen, even of hy het degelyk aan hadde, doet de mouwen van het hembd mede door de mouwen van het wambais, en knooptze rondom den arm fraaitjes toe, even of gy het aan had. Dit gedaan zynde, moet gy met iemand wedden, dat gy hem zyn hembd door zyn mouw zult uittrekken, zonder het zelve te schenden. Als nu het wedspel aangaat, zoo doet hem het hembd rondom den hals los, als ook aan de handen, steekt dan uw hand boven by den hals en het wambais in, trekt de eene mouw uit en steekt hem in de andere mouw, met zoo veel van het hembd als gy kunt, steekt dan uw hand aan den arm in de mouwen, en trekt het hembd daar al zagjes by de mouwen uit, zoo hebt gy het wedspel gewonnen, en d'Omstanders zullen daar alle om moeten lagchen.

LXII.

Om door een Kreeft een Romer met Wyn te ledigen.

Neeft een Romer vol Wyn of Water, zet die op een Tafel, neemt dan een Kreeft, die gekookt is, hangt die op den Romer, dat hy met de eene helft in de Wyn of Water hangt, en met d'andere helft buiten den Romer, zoo zal al het vocht dat in den Romer is, ten minsten zoo verre den Kreeft die raakt, uit den Romer geledigt werden, maar men moet den staart in den Romer hangen en de kop daar buiten.

LXIII.

Een wonderlyk Googelboek om verscheide Figuren te vertoonen.

't **I**S zeer aardig een Boek op verscheide wyzen open te slaan, om te vertoonen dat een Boek vol beesten, en weder openstaande dat vol menschen

is, en ten derden en vierden openstaande, dat het vol boomen, huizen, schepen, enz. is.

Om dit in 't werk te stellen, laat men een boek maken, even byna als de Kooplieden haar winkelboeken hebben, met een Alphabet, als A, B, C, En zoo maakt men dat het eerste blad met A, het tweede met B, en zoo voorts tot het Alphabet uit is. Dan begint men wederom van boven een nieuw Alphabet, en dat tot eenige reyzen toe. Die dan van het eerste Alphabet hebben Beesten, het tweede Duyvels, het derde Soldaten, en zoo voorts, tot gy een gantsch boek uit hebt.

Maar dit moet met geen styve hand, maar met een rasligheid en behendigheid gedaan werden, of anders is het terstond gemerkt.

LXIV.

Een Gochelboek om in te steken met een Priem, in 't welke men om eenige Prys steekt.

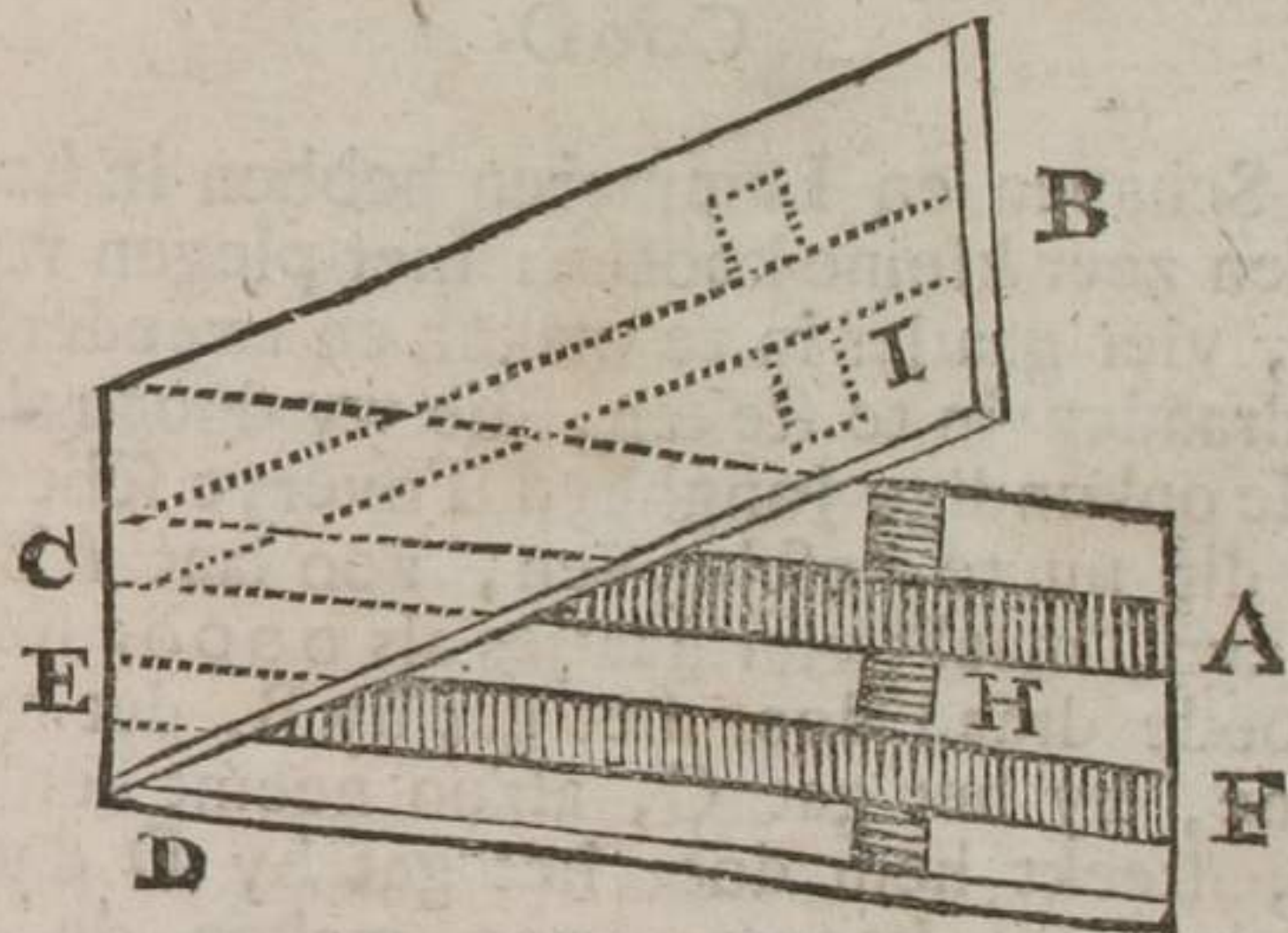
MEn heeft op de Jaarmarkten en Kermiffen eenige soort van Luiden, die met een Kraam komen, in welke zy als een Lotery aanstellen; daar toe hebben zy een zeker langwerpig Boek van dun Papier gemaakt, doch de middelste bladen zyn getekent met zilvere Messen, Spiegels, Ringen, Lampetten, en meer andere kostelykheden, als 't dat men met een Speld of eenige andere Priem in deze bladeren steekt, zoo heeft men zoo een prys als op dat blad staat, maar men komt 'er zelden toe, want de middelste bladen zyn veel korter als de buitenste, is het dan dat imand in 't begin om te probeeren voor niet steekt, zoo houden zy deze bladen los, en zeggen dat men in 't midden moet steken, zoo treffen zy dan een prys; maar wanneer het om winst geschied, houden zy het Boek dicht toe, zoodanig dat de voorste uiterste bladen en de achterste, die beide lange zyn, aan malkanderen komen,

men, zoo dat die daar in steekt, niet in de middelste, maar in de uiterste blaaden komt te steeken, in welke geen pryzen geteikent staan, zoo dat den steker zyn Geld kwyd is, en droevig bedrogen moet heen gaan: het welk wel Tooverye scheynt te wezen.

LXV.

Een aardig Spel met twee Plankjes.

Om dit te maken, zoo neemt twee plankjes een spanne lang, een halve span breed, en een vierde van een Vinger breed, dik: Laat dese plankjes

vierkant zyn gelyk als $ACDF$, zy moeten ook beide even groot zyn, en even dik, dat 'er een klein spykertje op de dikte kan geslagen werden.

Dit gedaan zynde, neemt dan drie roode lintjes of perkementjes, spykert die daar op in dese manieren: Neemt het lint A spykert het in A, en aan het andere plankjen CB in E, spykert ook het lint F in F en in het plankjen CB in E, neemt dan het derde lint, spykert dat op 't plankje CR in B, aan de

de binnenzijde, en spykert het op het plankje A D tusschen E C zoo is het gedaan.

Wanneer men nu een stukjen papier H legt tusschen de lintjes A en F, en de plankjes opligt aan de zijde van EC zoo sal het papiertjen H leggen tusschen het lint CB gelyk in I te zien is.

LXVI.

Om een Tover-kootjen te maken.

A o o B

C o o D

DE Schapen en Lammeren hebben in hare pootten zeer kleine kooten: hier plegen wy, jong zynde, vier gaatjes in te maken en tweederley verwige draaden in te steken, die wy doortrekkende, voor de onkundige Jongheyd Toverye schein.

Om dit nu te beschryven, zoo laat ABCD de koten zyn, maakt vier gaatjes als o o o o, steekt dan een roode draad door het gat by B, dat hy weder uitkome, by het gat C, alzo neemt een swarten draad, steekt hem door het gat by D dat hy by A weder uyt koome, zoo maken de draaden in de Koot een Kruys, bind dan de eynde die buyten de koot zyn vast, en schuyft de draaden heen en weder, zoo sult gy een aardigheid met de draaden zien.

LXVII.

Om te doen schynen met zes plankjes, dat 'er meer als honderd zyn.

NEemt de booven gezeide plankjes A F D E C B, maakt aldus nog vier aan malkanderen, dat

dat is, dat het lind D gespykert zy aan een derde plankje, en de linten E F van gelyken, wanneer dit tot zes of acht toegedaan werd, zoo neemt de zelve in uw hand, laat d'een voor d'andere uit uw hand los, en als gy een los laat moet gy een ander opnemen, zoo zullen daar meer als duyzend plankjes schynen. Het gelykt de onkundige mede wel Toovery te zyn, wanneer het wat ras gedaan werd.

Ik heb het Quakzalveren meenigmael op de Kermissen, om de Boeren by hun te vergaderen, sien doen.

LXVIII.

Een Leer te maaken om steenen uyt de Aarde te baalen en op te ligten.

SNy een Leer, de groote van een Daalder, maakt in het midden een gaatjen daar door, en steekt een Touwtjen door het gat, en laat aan het onderste eind een knoopjen zyn, welke, het Toutjen door haalende, onder tegen het gat aan koome, en het zelve toeflyte, laat dit Leertjen een nagt in water weyken, en plakt het dan zoonat opeen steen, trekt dan met het Touwtjen na om hoog, zoo zult gy den Steen uyt de Aarde haalen.

Dit is een Philosophse reeden, want als het Leertjen op den Steen geplakt werd, perst men al de logt die tusschen het Leertjen en den Steen is wech, welke het Leertjen op den Steen van buyten zoo vast drukt, dat het 'er met geen geweld is van te trekken. Men noemd deeze Leertjes gemeenlyk Trekleertjes, maar zy trekken niet, want het geheele effect of uitwerking hangt van het perzen der locht.

C 5

LXIX.

LXIX.

*Om buyten op het Land, alwaar men geen toren
siet, de wind te kennen.*

Als men buyten is, gebeurt het wel dat men op een heyde is, en dat men geen Toren ofte iets anders ziet, om den wind te weten, ja zelfs niet aan de wolken van de lucht, zoo neemt een hairtjen uyt uw hoofd dat wat lang is, en houd dat met twee vingers aan het Eynde, laat dat in de logt hangen zoo zult gy zien na wat oort van de Wereld dat het heen waayt, als gy nu niet en weet aan wat oort dat Oost of West is, zoo sult gy dat aan de Sonne weten, want in den opgang is hy in 't Oosten, op den middag in het Suiden, en in den ondergang in het Westen.

LXX.

Een manier om door de Logt te vliegen.

Monsieur Toinard heeft een Instrument gezien met vier vleugels door welken middel een mensch door de locht soude kunnen vliegen, het welke lichtelyk te doen is.

A. Is de Rechtervleugel van voren.

B De Linker van achteren.

C. De Linker van voren

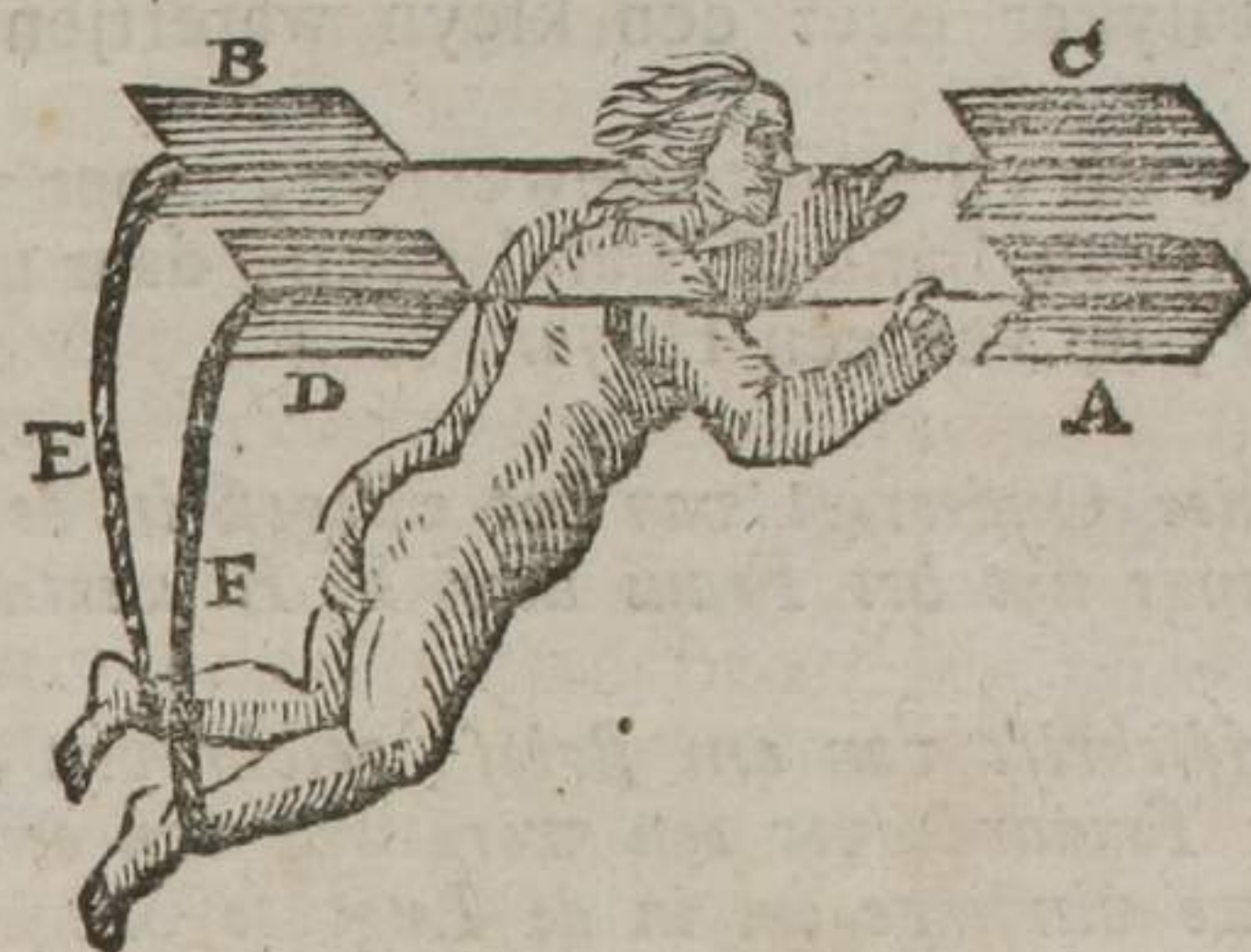
D. De Rechtervleugel van achteren.

E. Een touw aan de Linkervoet, die de Linkervleugel B neer trekt, wanneer de rechterhand de vleugel A neder trekt.

F. Een touw aan de Rechtervoet, die de Vleugel D neer trekt, wanneer de linkerhand de vleugel neer haald

Dit werktuig nu bestaat in twee stokken, die aan elk eind een vleugel van taf gemaakt hebben, welke van boven naar om laag gevouwen is gelyk een gebogen riet, of gebroken pyl.

Wan-

Wanneer men nu vliegen wil, legt men deze stokken op de schouders, zoo dat 'er twee vleugels van vooren zyn en twee van achteren. De voorste werden door de handen bewoogen, ende achterste door de voeten, die de vleugels met een touw trekken, zynde aan de voeten vast gemaakt.

De manier nu om dese vleugels te bewegen is dese, namelyk wanneer de rechterhand de rechtervleugel neder trekt, die voren met A geteikent is, zoo trekt de linkervoet; door middel van het touw E, de linkervleugel B naar om laag, en zoo vervolgens trekt de linkerhand de vleugel C van voren na om laag, wanneer de regtervoet D van achteren overhands naar om hoog trekt.

Om dit wel te doen, behoorde het Lighaam aan elke deel iets te hebben dat luchtig is, en van groot beslag om de zwaarte des Lighaams wat te gemoet te komen. Ook behoorde men daar een staart by te practifeeren, maar om die behoorlyk te bewegen is qualyk kans.

Dit vliegen is nu niet gemaakt, om daar mede lang in de Lugt te vliegen, maar om zig ge-

gemakkelyker over een kleyn watertjen te be-
ven

En om dit vliegen te gewennen, moet men zulks
eerst van een Bank of Tafel doen, daar na uyt een
Venster, en van een Huys.

*Een nader Onderrigt van het vliegen in de Lugt on-
langs uyt het Frans door T. E. vertaalt.*

*Een Afschrift van een Brief, geschreven aan den
Heer Toynard over een werktuyg van een nieu-
we vindinge om in de Lugt te vliegen.*

DEn Heer Toynard heeft schryvers gehad, dat den
Heer Bosnier Slotemaker van Sable in 't Land
van Maine, heeft een Werktuyg met vier Vleugels
om te vliegen (uytgevonden,) schoon hy der nog
een Afbeelding en netter beschryvinge van ver-
wagt als deeze. Hier op volgt nu de beschryvinge
aldus.

- A. De Rechtervleugel van voren.
- B. De Slinkervleugel van achteren.
- C. De Slinkervleugel van voren.
- D. De Rechtervleugel van achteren.
- E. Een Touw aan de Slinkervoet, die den Vleugel A.
omlaag haald.
- F. Een Touw aan de Regtervoet, die den Vleugel D.
neer haald, terwyl de Slinkerband den Vleugel C. om-
laag haald.

Dit Werktuyg bestaat uyt twee stokken, die om
yder eynde hebben een lang Vensterraam van
Tafetas, welke Vensterraam word gevonde als
een gebroken dunnen Pyl.

Wanneer men nu vliegen wil, zoo schikt men de
stok-

stokken op de schouderen: alsoo dat 'er twee Ramen
voor en twee Ramen agter zyn. De Ramen van vo-
ren worden beweegt door de handen, en die van
agteren door de voeten, trekkende met een touw
dat 'er aan vast gemaakt is.

De order van 't bewegen deser zoorten van Vleu-
gelen is alzoo: als wanneer de regterhand de Regter
Vleugel neer trekt, van voren gemerkt A, den
Slinkervoet trekt neer door middel van het touw E,
de Slinkervleugel van agter gemerkt B. Vorders
de Regterhand trekt de Slinkervleugel van voren
gemerkt C neer, de Regtervoet trekt neer door
middel van het Touw F, de Regtervleugel van
achter gemerkt D. En alzoo by beurten den een na
den anders als in een kruys.

Deze beweging in een Kruys, schynt zeer wel
bedagt te zyn: om dat het is 't geen natuurlyk aan
de dieren en menschen is, wanneer zy gaan of swem-
men, en dat doet hopen, dat dit werktuyg wel ge-
lukken zal.

Men vind 'er niet te min iets, dat om tot een goed
gebruik te brengen, twee dingen ontbreken. Het
eerste is, men moest 'er iets aan maken zeer ligt, en
van grooter omslag; die vast gemaakt zynde aan eenig
deel des Lichaams, dat men moet kiezen, om dat
het kan tegenwigt van den Mensch in de Lugt tegen
wegen. Het tweede dink: zoude te wenschen zyn,
dat men der een staart aan maakte: want dat zoude
dienen om den vlugt der gene die vliegt te ondersteu-
nen en te reguleren. Maar men zoude veel swarig-
heid hebben, om de beweging en regering aan die
staart te geven: na verscheiden ervarenissen, door
veel Persoonen eertyds onnut gedaan.

Het eerste paar vleugels, die uyt de handen van
Sr. Besnier gekomen zyn, en na Guibre gebragt:
alwaarze een Danzer gekoft heeft, die hy gelukkig
gebruikt.

Tegen-

Tegenwoordig arbeyd hy aan een nieuw paar volkomender als het eerste paar: hy geeft niet voor, niet te min door zyn Werktuyg opgeheven te worden van de Aarde, nog zig lange tyd in de Lugt op te houden; ter oorzaak van 't gebrek van kragten snelheyd, die nodig zyn, om dese zoorten van Vleugelen dikmaels en kragtelyk te bewegen, of om van vliegen te spreken, om in de Lugt te dryven zonder de Vleugels te roeren.

Maar hy verzekert, als vertrekkende van een plaats redelyk hoog, hy zoude over een Rivier, die vry breed is ligtelyk vliegen. Hebbende het bezogt op verscheyde wyzen, en van verscheyden hoogten, hy heeft nu begonnen zig uyt te strekken van een voetbank af, daar na van een Tafel, hier nauyt een Venster redelyk hoog, hier na van de tweede stelling af, eyndelyk van een zolder af, van waar hy over zyn Buur-huyzen vloog, en zig allenskens oeffende, en heeft zyn Werktuyg in staat gebragt, gelyk het heden is. Indien den konstigen werkman, zyn vinding niet tot de volkomendheyd bragt, waar van elk een denkbeeld maakt, die gene zullen gelukkig zyn, om het tot de laatste volkomendheyd te brengen, en zullen hem niet min verpligt zyn, om dat hy een gezigt gegeven heeft, van welk de gevolgen kunnen misschien zoo wonderlyk werden, als die zyn van de eerste proeve van de Schipvaart. Want of schoon wy van Daute van Perouse gezeyd hebben, het geen den Hollandschen Mercurius van 't Jaar 1673. verhaald, van eenen genoemd *Bernion*, die den hals brak, vliegende van Frankfoort, 't geen men zelfs te Parys gezien heeft, en 't geen gebeurd is, op veel andere plaatzen.

Laat ons 't gevaar zien, en de swarigheyd die der in is, om dit voornemen wel te doen gelukken, Men zoude eyndelyk een konne vinden, die veel kon-

konstiger of minder ongelukkig kunnen zyn, als die tot nog toe bezogt hebben.

Als by voorbeeld een Dantes, die toegenaamt wierd Dedalus, om dat hy uitgevonden had een zoorte van Vleugels, met welke hy vloog: maar waren hem zoo doodelyk niet, als die van Icarus, want een van zyn Vleugelen gebroken zynde, als hy in de lugt zyn vermaak gaf aan het geheele pad van Perouze nam hy de moeyte van zig op het dak van de Kerk van de H. Maria te laten vallen, en brak de heupe.

LXXI.

Van een Lampe, die niet uitgaat, hoe dat menze in de Sak draagt ofte over de Aarde rolt.

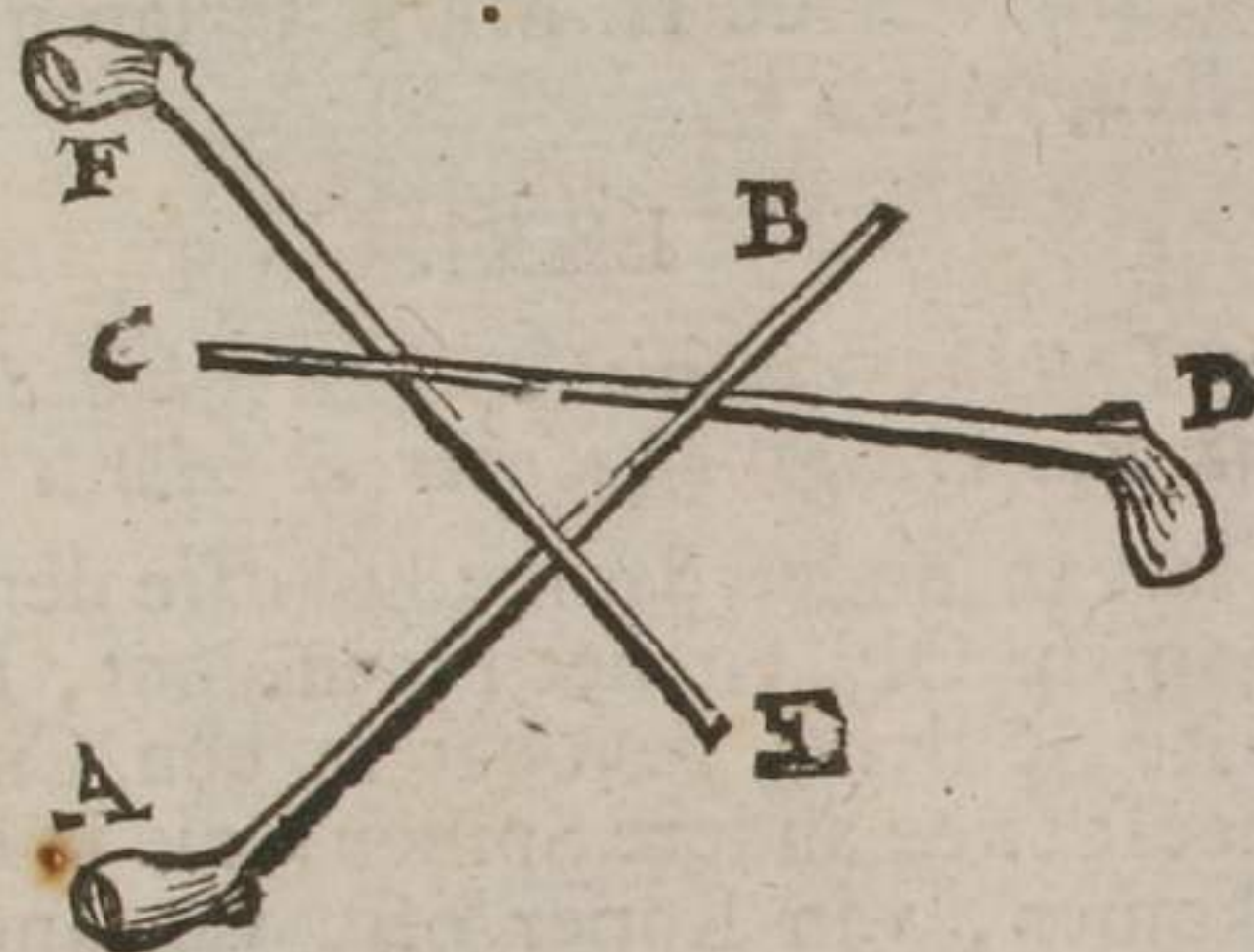
HEt is van noden dat het hol ofte den bak, daar men de Oly en het Pit in doet, hebbe twee Assen ofte Spillen, gevoegt in een Cirkel, deze Cirkel heeft twee andere Spillen, die in een tweede Cirkel komen, van Koper ofte van andere harde materie, en eindelyk deze tweede Cirkel heeft nog zyn particuliere Spillen, gevoegt in eenig ander rond lichaam dat om de Lampe henen komt, invoegen dat daar zyn 6 Spillen voor 6 differente stellingen die daar zyn boven, beneden, voor, agter, ter regter, en onder de slinker zyden, en door hulp van deze Spillen met deze bewegelyke Cirkels, de Lampe zynde in het midden, vind zig altyd gestatueert in haar swarigheids middelpunt, ook hoe men dezelve keert of wend, ofte poogt om te werpen, het welke geneuglyk en wonderlyk is, voor die de oorzaak daar van niet en begrypt.

Men zeyd dat een zeker Keizer zig eertyds een Wagen ofte Zitplaats heeft doen toerusten na deze konste

konste gemaakt, zoo dat hy sig altyd bevond in zyn rustplaatze aan wat zyde dat de wagen quam te schudden of te hellen, ja zelfs zoo de wagen omver gevallen haden.

LXXII.

Om drie Stokken, Pypen, Lepelen, enz. overeinde te zetten, dat 'er een Wynkan zonder vallen op kan staan.

Neemt de eerste Pyp AB, steld desselfs een eynde om hooge en het ander eynde op een Tafel, legt hier op over dwars de Pyp van EF, ten derden, voegt de laatste Pyp CD onder de Pyp van AB, komende met C op EF, makende in 't midden een triangel. Dit gedaan zynde, zullen de Pypen over eynde blyven staan, waar op men een Schotel, of iets anders kan zetten.

LXXIII.

Om een Hout of iets anders aan stukken te slaan met de eynde op twee Roemers gelegd, zonder datze storren of breken.

Wanneer gy dit begeert te doen, zoo moet gy twee Glaze op twee Bankjes van gelyke hoogte

te zetten twee of drie voet van malkander, legt dan uw Stokjen ofte iets anders even op de kant van de Glazen; de eynden van de Stokjes dienen wel wat scherper gemaakt: dit gedaan zynde, slaat dan met een kloeken Stok in 't midden van het Stokjen dat op de Glazen leit, zoo zal het zelve in stukken springen, zonder de Glazen te breken, of het vogt daar uyt te schudden.

Dit kan mede met twee Rieten of Stroohalmen geschieden.

Op gelyke wyze kan men op de Roemers, of op de Hand een Been stukken slaan, met den rug van een Mes, wanneer het been op de Muys van de Hand ende twee voorste Vingers komt te rusten.

LXXIV.

Om drie messen op de punt van een Naald te doen danssen.

Voegt drie messen aan malkander, in gedaante van een Balance, en een Naald in de Hand houdende stelt het punt daar van onder de rugge van het mid-

middelste mes A, aan welkers eynde de twee andere Messen zyn houdende. Dit gedaan hebbende, kont gy zagtelyk blazende, ligtelyk de Messen doen schudden, beven, beweegen ende danffen op de punt van de naalde.

LXXV.

Om iemand te vertoonen, dat alle dingen met hem omdraayen..

NEemt iemand uyt den hoop, laat hy uw vast houden, en doet gy de oogen toe, laat hy uw dan hondertmaal in een Cirkel rondom leiden met een gezwintheit, zoo sal hy nederzygen en alle dingen zullen met hem schynen om te draajen, daargy zelve, die de oogen toe gehad hebt, regt op zult blyven staan, zonder elders van te weten.

LXXVI.

Om houte Mannetjes te maken die boven van een gespannen touw na beneden afloopen.

't **I**S een zonderlinge Kinder-Vreugt, wanneer zy elders hoog een touw spannen, en op de aarde vast maken, en datze daar op een houte Mannetjen stellen, die aan elke zyde een loode kogel heeft, daar van neêr laten loopen.

Het touw dan dus gespannen zynde, maken zy dat aan beide zyden een looden Kogel is gemaakt, in dier voegen als dan het Mannetjen van boven naar om laag komt, het regt blyft staan en door deze Kogels in belang gehouden werd. Dit is voor den onkundigen aardig om te zien. Wanneer zy in de hoogte zyn en nog stil staan, maakt men daar een klein

klein Musketje aan; 't welk aangestoken zynde en afgeschoten, zal het Mannetje terstond van boven na beneden afloopen.

LXXVII.

Met vyfderley gewigten allerley last te wegen van een pond tot 121 toe.

YMand wil niet meer hebben dan vier gewigten; waar mede hy van een tot 40 kan wegen, zoo moet zyn eerste gewigt een pond wegen, het tweede 3 pond, het derde 9 pond, en het vierde 27 pond.

Indien hy nu een pond wegen wil, zoo heeft hy een pond. Wil hy 2 pond wegen, zoo legt hy in d'eene schaal 3, en in d'andere een pond. Wil hy vier pond wegen, neemt hy 3 en een, voor 5 pond, legt hy in eene schaal 9 en in d'andere schaal drie en een, en aldus vaart hy voort tot veertig toe.

Wanneer men ook met weinig looden van 1 tot 32 wil wegen, moet men ook vier gewigten hebben. Het eerste zy een lood, het tweede drie lood, het derde negen lood, en dewyl 9, 3 en een doet 13 zulks van 32 gefubstraheert komt nog 19, zynde het gewigt des vierden wigts.

Met 5 gewigten kan men van 1 tot 100 toe wegen. Het eerste zy een pond, het tweede drie pond, het derde negen pond, het vierde 27 pond, deze maken te zamen uit 40 pond, en van 100 gefubstraheert blyft 60, zynde de zwaarte des vyfden gewigts. Indien men dan alzo voort ging, en na 60 nam nog 81, zoo kan men van 1 tot 121 pond wegen. Aldus kan men verder en verder gaan.

LXXIX.

Hoe een kind en een sterk Man aan een Stok een grooten last dragen kunnen, en datze beyde nabun sterkte dragen.

LAat de stok dieze dragen zullen zes voeten lang zyn, en 't gewigt dat daar aan gedragen werd vyftig ponden zyn, indien dit gewigt nu recht in 't midden hing, zoude de Jongen te swaar draagen, wat raad om den Jongen te verligten, schuyft dan het gewigt twee voeten van het midden des Stoks na den Man toe, zoo sal het den Jongen veel ligter konnen dragen als te voren.

LXXX.

Een Stok of groote Mergbeen op twee Stroo balmen stukken te slaan.

LAat twee perzoonen elk een Stroo-halm dubbelt te zamen vatten, legt de Stok dan met beyde zyn einde op den Stroohalm, slaat daar midden op, zoo sal uw Stok in stukken springen. Zulks kan ook aan de Tafel met groote Mergbeenen gedaan werden, wanneer men die met de rug van een mes recht in 't midden raakt.

LXXXI.

Om drie of vier hondert ponds Steens op zyn buyk stukken te slaan.

MAar als men confidereert dat des Buyks Penszak als een Blaas opgespannen is, en een opgespannen Blaas wel duyzent pond gewigt van noden heeft, eer hy zal stukken bersten, zal men ook ligtelyk konnen bezeffen, dat vier hondert pond Steens zonder

der groote zwaarte of beschading te hebben, op de buik kan gelegd en in stukken geslagen werden.

LXXXII.

Om een Fles met een Stroobalm op tē beuren.

NEemt ongebruikt Stroo dat stevig is, vouwt dat te zamen, zoodanig, dat het een hoek maakt, steekt het in een nauw gehalsde Fles, zoo dat het grootste eynd uit den hals der Flesse keykt, en het andre eind zig ter zyde in de Vlesse uitspreyde, als dan na de proportie van den hoek die in 't Glas komt, vattende het Stroo van buiten, zult gy konnen de voorschreve Flesse by het Stroo oplichten, en dat zoo veel zekerder als een hoek van 't Stroo zal te scherper zyn, en dat einde dat geboogen is het nauwste komen zal by de perpendiculaire Linie, die op het ander einde correspondeert.

LXXXIII.

Om een Stok op het uyerste van den Vinger over eynde te doen staan zonder vallen.

MAakt of steekt aan 't bovenste eynde van een Stok twee Messen vast, zoodanig als de Figuur

uytwyft, fteld dan het eynde van den stok op uw vinger of duym, of anders op den hoek van een Tafel of bank, en de Stok fal over eynde blyven ftaan, al was het dat men daar de Kamer mede langs ging.

LXXXIV.

Om 's Avonds in den donker te weten hoe de wind is.

Zoo wanneer ge 's avonds in den donker op de ftaten of in een Thuyn zyt, zoo weet gy wel waar Ooft, Weft, Zuyd en Noord leggen, als gy evenwel niet zekerlyk en weet hoe de wind is, zoo maakt uwen vinger in den Mond nat, en fteekt hem dan om hoog, zoo fal aan die zyde daar den vinger eerft koud werd, den wind van daan komen.

LXXXV.

Om eenige aardige vertooningen in een duystere Kamer te doen.

Dit diende beft in den nagt gedaan, om beter te vertoonen, laat dan A B een kamer zyn,
 A B C
 die groot is, en B C. een kamertjen dat veel kleiner is, neemt dan B een Muur is tuffchen de kamers A en C, Maakt in de Muur B verfcheide gaatjes, in welke men kleine glaasjes met verfcheide gefchilderde figuren kan zetten. Zoo men nu een Lamp fteld in de Kamer B C, voor een der gaten daar een glas in is in B gemaakt, zoo fullen zig die figuren met haare koleuren geheel groot op de wand A vertoonen, zeer aardig om te zien. Op die wyze kan men yemand des nagts een Toverye laten zien, want na de figuren op het glas zyn, zyn ook de Beelden in de duystere Kamer.

LXXXVI.

LXXXVI.

Om yemant in een Spiegel te doen vertoonen dat hy een beesten kop heeft.

Dit fchynt wel Tooverye te zyn, alhoewel het niet en is. Men laat een Rat maken dat agthoekig is, 't welk men elders op een bequame plaats vast maakt; op dat het met een handvat mag omgedraayt werden. Op deze agt opper-vlakten van dat Rad, laat daar eenige hoofden van Beesten of Duivels fchilderen.

Boven dit Rad maakt men een Katrol, aan welke men een Spiegel vast maakt, zoodanig, dat die voor de Spiegel ftaat, de figuren van het Rad konnen in de Spiegel zien, en zig in 't midden van de Spiegel vertoonen, als 'er nu iemand komt, die van de kneep niet en weet, en in de Spiegel ziet, zal bevinden dat hy zoodanigen beesten kop heeft, als 'er in de fpiegel vertoont werd.

Men moet maken dat dit Rad wat bedekt gehouden werd, en dat men het heimelyk kan omdrayen, op dat de figuren zig verfcheidentlyk inde Spiegel vertoonen. Men moet ook verzorgen dat 'er geen fwangere Vrouwen omtrent komen, op datze niet komen te fchrikken.

LXXXVII.

Om yemand in een Spiegel te doen zien wat voor een Vreyer of Vryfter by hebben zal.

Men heeft by zommige luyden, die men Tovereffen noemt, zekere konsjes, die maar in een gaauwigheid beftaan, en d'onnoozele laten zig menighmaals misleyden, agtende dat het den Duyvel doet

Onder allen heb j' 'er die iemand laten zien wat voor een Vryfter een Jonkman zal hebben, of wat

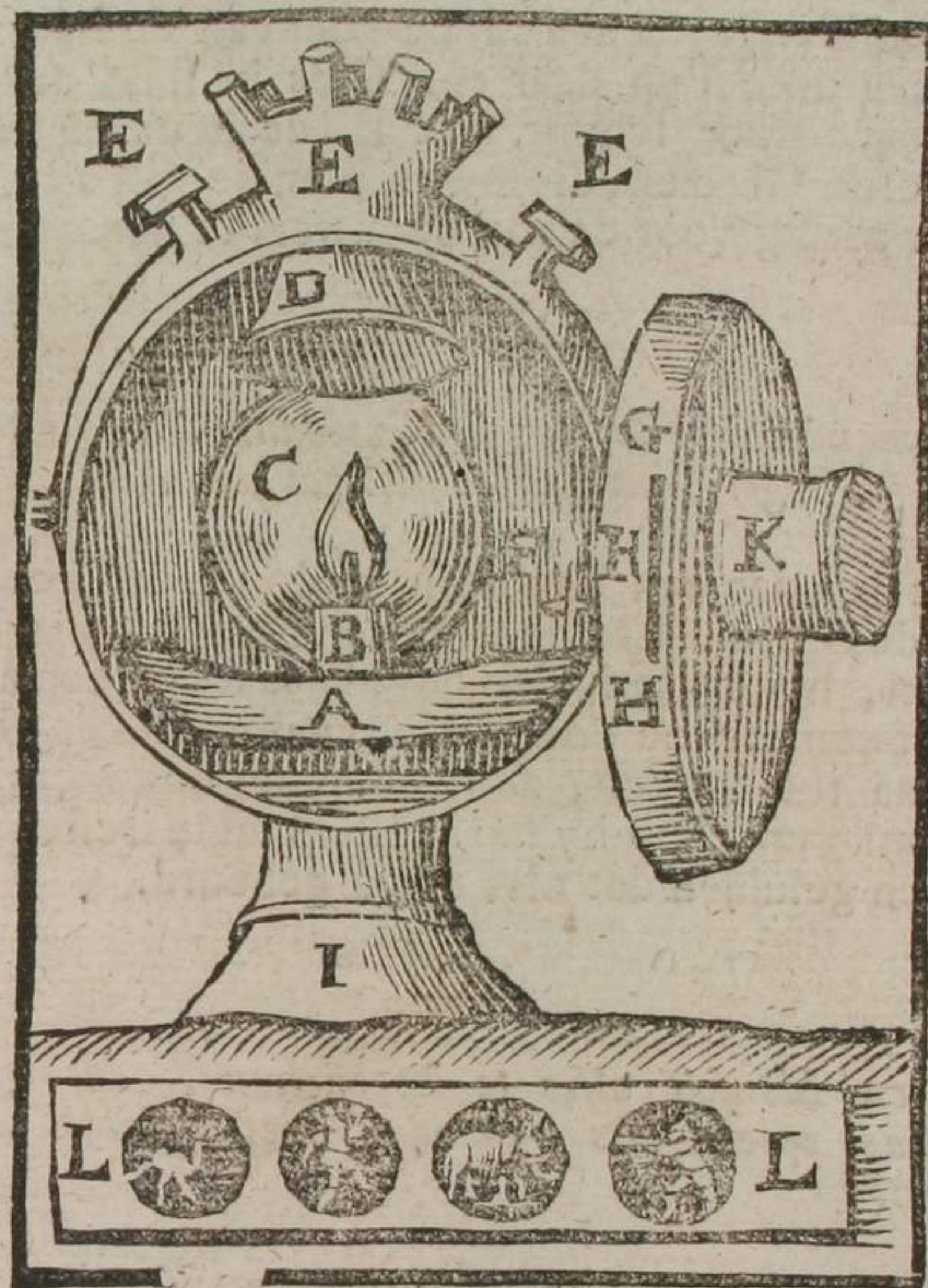
voor een Vryer een Vryfter zal hebben, by welke zy veel dingen liegen of raden, of uyt uw eygen woorden giffen, zooje by haar maar niet bekend en zyt.

Nu om haare konst in 't werk te stellen, hebben zy dikwils verfcheyde spiegels in een kamer daar zy u brengen; 't gebeurt nu als gy voor een Spiegel staat en daar in ziet, dat een ander, 't zy uit een luyk van een zolder of elders, heimelyk door een beeldzel laat fchynen in een Spiegel die agter u is, welkers beeld wederom fchynd in die Spiegel daar gy voor staat. Of dat regt over die Spiegel daar gy voor staat een Hangkamertjen is, daar men een Portrait door ver- toond, dat in uw Spiegel fchynt. Of dat men ie- mand in een donkere kamer brengt, en een Tover- lantaarn (daar ik terftond van zal fpreken) ontsteekt, in welke zoo een Beeldje is als men wil ver- toonen, welk licht in de Spiegel komende, gy ook zoodani- gen zult zien, als zy u zeggen dat gy hebben of trouwen zult.

LXXXVIII.

Laterna Magica of Tover-Lantaarn.

LAet u een Lantaern maken op deze manier als de- ze nevensgaande Figuur uytwyft, daar van bin- nen een Lamp in is, waar van de vlam tegens een rond geflagen en glad gefchuurd blik aan fchynd, welk licht weer doorstraald door een dikke pyp daar een zeer doorschynend glas in gehegt is; van binnen moet ook een schoorsteen zyn, welke met veel pypen van buiten voorzien is, om den Rook van de Lamp uyt te doen gaan, in het Dekzel moet een fchuyf zyn, daar het Plankje, daar de gefchilderde glaasjes in vast zyn, ingestoken kunnen werden om te to- veren: Wanneer men toveren wil, zoo gaat men in een duystere Kamer, en laat het Licht tegens een
witte

witte muur ofte wit kleed aanschynen, zoo zal het geen op de glaasjes geschildert staat, tegens de muur aanschynen of het levendige Figuren waren.

A. de Lamp met het Pit B, C een stuk Blik dat hol uitgeslagen is, zeer glad geschuurd, dat groot licht van zig geeft. D. de Schoorsteen in de Lan- taarn. E. de Pypen daar den Rook uitgaat. F. een Pyp daar den Oly in de Lamp gedaan werd. G. het Dekzel van den Lantaarn. H. H. het Sleufje of ope- ning daar de gefchilderde Glazen in gezet werden,
D 5 als

als men Tooveren wil I. de voet van de Lantaarn. K, de groote Pyp daar een Glas in staat daar de Tooverye door fchynt. L. L. de figuren of gefchilderde Glaazen, die in een plankje vast zyn. Dit is zeer aardig voor de aanfchouwers te sien,

LXXXIX.

Om iemand valsch te doen sien, zoodanig dat hy met zyn Vinger seker ftokjen niet zal aanraken,

Dit is maar een Kinderspel, dog is een konst in de Optica. Laat iemand een ftokjen in zyn hand hebben, houd dat in de hoogte, laat dan een ander die het een oog toe doet, met zyn uitgestoken vinger daar na toe loopen, zoo zal hy de ftok niet raken maar misgaan. Soo hy het juyft komt te treffen, zoo is 't een gelukjen dat niet altyd gebeurd.

XC.

Om een Mensch alsoo te disponeeren, dat hy een Ducaat op een mes leggende, niet ligtelyk zal af slaan.

STeekt een Mes in de houten wand, daar men makkelyk kan na toe gaan, omtrent zoo hoog als den perzoon slaan zal, legt dan op het eynde van het hegt een ducaat of ander stuk gelds, zegt tegens iemand dat hy zyn linker Oorlelletjen met de regter hand vast houde, en dan de linkerhand door de regter arm steeke, en het linker oog toe maake, en alzo over dwers na het mes toe loope, en met den middelsten vinger van de linkerhand de ducaat afstoote, zoo zal hy gemeenlyk mis loopen.

XCI,

XCI.

Om yemand alzo te disponeeren, dat hy met beyde zyne opene oogen niet regt en sie.

LAat iemand in een kamer zynde, drie of vier schreden van een open deur aftreden, en dezelve de rugge toe keeren, geeft hem dan een houten Tafelbord in zyn hand, en wed (indien hy onbedreven is) om zoo veel als hy wil, wanneer hy signiet omkeere, 't zelve niet door de deur sal smyten; ook sult gy hem nog vergunnen over de linkerfchouder te mogen sien, zoo sult gy het zonder twyffel gewinnen: want hy sal het bord hier of daar in een andere hoek van een kamer smyten.

Als men nu op diergelyken wys mede met negen kegels speeld, sal men daar veel klugts mede hebben.

XCII.

Een Figuur of afbeelding alzo te stellen, dat alles wat daar in gefchilderd is, sich mismaakt vertoone.

DIt kan geschieden door middel van een Kaars of Sonneschyn. Vooreerst laat men een Figuur afmaalen, 't zy een aanzigt, heel 's Menschens Lichaam, Vogel of ander dier in goed proportie afgemaald, zulk een gedaante zet men schuyn tusschen het licht en een muur of wit papier, daar de Figuur na de Perspectyf op zal ontworpen werden, zoodanig dat de afschyning der Figuur afgryfelyk door een gat tegens het papier komt te schynen, dan haald men alle de liniamenten met roodaard of potloot na, zoo hebt gy de mismaakte Figuur. Dan soo soekt men het punt om de Figuur over zyde aen te zien, zoo sal de geheele proportie weder regt schynen.

XCIII.

XCIII.

Om door de Konst des Nachts een Sterre te doen verschynen.

MY komt alhier te vooren, op wat wyze men een helder glinsterende Sterre by nacht te doen verschynen in de Logt, zoodanig dat de Menschen daar een schrik van krygen.

't Is niet onbekend dat 'er rot en vermolmt hout is 't welk gezien zynde in 'den duister, van zig een licht geeft als een Ster; als men nu een Touw kon spannen van het eene hooge huys tot het ander, en met een instrument practiseerde daar die houten Mannetjes aan vast zyn met lood, en men daar een weynig van dit hout aan vast maakte, zoude het schynen, als of 'er een Sterre viel, dewyl het Touw nog 't andere gereedschap niet wel door de duysterheid kan gezien werden. Wanneer men dit hout boven aan een verhemelt van een Bedsteede of Ledekant vast maakt, zal het by nacht schynen, of de bedsteede vol Sterren was. Als men dit dede in een Ledekant, daar men yemend vreemds liet slapen, zoude verschrikken, zoo ras als hy zyn licht uytgeblazen had.

XCIV.

Om alles 't geen buyten om een Kamer is van binnen te vertoonen.

MEN maakt dan een kamer gantsch donker, in welkers venster men een rond gaatjen boord, in dit gaatjen zet men een bril glaasjen, ('t-welk men ook met de Cristallyne vogt uyt het oog van eenig dier kan doen) om het licht met het schynzel dat buyten is, door te doen komen, de muur die regt over het gat komt dat in de venster is, moet wit wezen, en in plaats van dat, kan men daar een vel wit Papier aan vast maken, op dat de koleuren van

van d'outerlyke voorwerpen daar op mogten gezien werden; voorts moet de kamer over al zonder licht zyn, anders zou alles niet wel vertoont werden, dit zoo gedaan zynde, zal alles 't geen zig buiten de kamer in 't gros vertoont, van binnen op het wit papier volkomelyk met zyn koleuren gezien werden, zelfs hoe laat het aan de wyzer is; maar alles zal verkeert schynen: Om dit nu regt te vertoonen, moet gy nog een glas zetten tusschen het gat en Papier, en alles zal zig regt vertoonen. Die curieus is om dit in 't werk te stellen, zie daar van de Figuur by Beverwyk in zyn schat der ongezonderheid, Capittel 25.

XCV.

Om des Avonds, in een kamer daar een kaars is, eenige Slangen aan de muur te vertoonen.

MAakt dan van licht papier een omgekronkelde Slang, met haar behoorlyke koleuren geschildert. Neemt dan een lang yzer of stok van een elle twee of drie lang, maakt daar boven een stukje uitgeholt glas op vast, maakt dan boven op de stok de Slang zyn hooft vast, hem met zyn lichaam om de stok kinkende, om het licht te doen bewegen. Steld dan deze stok en Slang in een duistere kamer by de muur; steld daar onder een brandende kaars, welkers rook na boven toe gaande, deze Slang bewogen werdende, dan zoo zal deszelfs schaduw aan de wand schynen, even of hy kroop en klom.

Dit kan nog anders vertoont werden, wanneer in een muur of venster van een duistere Kamer menigte kleine gaatjes gemaakt waren die digte by elkander stonden, zoo dan het beeld van zoo een papieren Serpent buiten de gaten verkeert gezet wierde, en door een kaars verligt zynde, zal deszelfs afschynzel door al de gaten heen komen, en tegen over op de muur menigte Slangen vertoonen.

XCVI.

XCVI.

Om iemand een part te spelen zonder schade, dat terwylen hy aan Tafel zit, niet en zal kunnen eten, zeer belaggelyk om te zien.

GY zult een weinig poeyer van Colloquint nemen, daar mede zuldÿ de Teljoor wryven daar hy op eten zal, zoo zal hy niet kunnen eten van al 't gene op 't zelfde Tafelbord zal worden geleit, en wilt gy zulks beteren, zuldÿ hem een weinig Brandewyns te drinken geven, ende een schoone Teljore doen geven, en als dan zal hy kunnen eten.

XCVII.

Om iemand, die men niet gaarn aan de Tafel ziet een pots te speelen.

WAnneer men iemand heeft, die buyten dat hy genoodigt is, uw Tafel-Vriend dagelyks zoekt te wezen, zoo neemt de Wortelen van Arum: in 't Duyts Kalfvoet gezegt, en snyd die voor zyn plaats daar hy zit, over de Salade, in plaats van Ajuyn of Parey, en laat hem zulks eten, zoo zal zyn mond zoo brandig heet werden, als of hy met spelden en naalden doorstoken wierd.

XCVIII.

Om te maken dat al wat iemand eet, bitter schynt.

WAnneer gy een Pannelekeraan uw Tafel hebt, en om hem de spyze tegen te maken, zoo wast uw Tafellaken en Zervetten, en al wat op de Tafel leyd met het afziedsel van Colloquint, zoo zullen zyn Handen, Mes, Tafelborden, en voorts al wat hy in den Mond steekt, bitter werden. Men kan ook het poeder van Colloquinten nemen en maken daar
de

de handdoek, servetten, en tafellaken mede bitter.

XCIX.

Om te weten wanneer een Meid of Knecht Wyn gaat tappen, ofze ook Wyn gedronken hebben.

't **G**Ebeurt dikwils dat onze Wynvaten ledig raken, eer wy 't weten, en om hier achter te komen, moet men de Meid of Knecht in een Roemer laten tappen, wiens rand men met eenig zwart bestreeken heeft, zoo het nu gebeurt datze onder het tappen uyt den Roemer drinken, zult gy een swarte ring om haar mond en neus zien staan, waar aen gy lichtelyk bekennen zult, dat de Meid of Knecht daar uyt gedronken hebben.

C.

Om te weten, wie den Diefstal in uw huys gedaan heeft.

WAnneer men in zyn huys veel Dienstbooden heeft, zoo is daar menigmael een Dief onder die dit of dat gestolen heeft, zoo gy nu iets bent kwyt geworden: Zoo gaet heen, en neemt een tobbetjen, wiens bodem vry groot is, houd den bodem over een kaars, dat hy heel swart werde: zet dan dit tobbetjen onder in de kelder op een duystere plaats, daar niemand kan zien dat het swart is: zegt dan dat gy wel haast weten zult wie uw goed gestolen heeft, en laatze een voor een in de kelder gaan: en haar hand eens op deze swarte boodem slaan, en dan weder boven komen, als zy nu alle beneden zyn geweest, zoo vizezenteert haar handen, zoo zullen zy alle swart zyn. Behalven die van den dief, want die heeft zyn handen niet op het tobbetjen durven slaan.

CI.

CI.

Nog een ander wyze om een Dief te kennen.

WAnneer nu iets uit uw huis gestolen is, zoo zegt, dat gy een Smit weet, die gy den dief een oog zult laten uitkloppen, by aldien gy het in acht dagen tyds niet weder in uw huis hebt. Den Dief dit hoorende, zal bang werden, voor eerst dat zyn diefstal mogt uitkomen, en ten tweeden, dat hy zyn oog verliezen mogt, zoo zal hy het gestolen goed wel heimelyk weder op zyn plaats brengen, en dat binnen de agt dagen.

CII.

Om een Ey regt over eynde te doen staan.

WAnneer gy in een gezelschap zyt, en men Eyeren by de hand heeft, zoo laat een yder proberen, of hy een Ey op zyn eind kan zetten, zoo zal het niemand kunnen doen.

Ondertuffchen hebt gy een Ey daar toe bereyd, dat niemand en weet, zulks geschied aldus: Neemt een Ey, en boord met een spel daar twee gaatjes behendig in, om het doojer met het wit uit te blasen, en vult het Ey met een half once Quikzilver, maakt de gaatjes wederom behendig toe, en overstrykze met wat geel van 't Ey, en laat het zoo droogen, legt dan dit Ey in de Mand met Eyeren, laat dan vry yder een proberen of hy het over einde zal zetten of niet, neemt dan uw Ey dat gy kennen zult, en zet het op een Tafel neder, zoo zal het zekerlyk staan, vermits de Quikzilver naar om laag zakt, en het Ey op houd.

CIII.

Om een Paard of Kameel door het oog van een naald te steken.

DIt schynd wel tooverye als men het niet en weet, Den verwed daar kap en kovel om, als men 't maar
we-

weeten mag: als gy dan uw weddenschap gedaan hebt, zoo neemt een magtige Naay-naald, en gaat by een Paard, Oliphant, Kameel, en diergelyke groote beesten meer, en maakt wat potzeryen, met de beesten door het oog van de naald te steeken, als den wedder uw dan genoeg uitgelachen heeft, zoo neemt een kleyne speld, legt het oog van de naald op het Beest, steekt de spel door het oog van de naald tot in het Beest: zoo hebt gy het Beest door het oog van de naald gestoken.

Alzoo kond gy een groote Kaas of Brood door het oor van de kan steken, en iemands hoofd door een ring.

CIV.

Om Asperges te krygen, zonder zaat of planten te hebben.

NEemt den Hoorn van een Ram, boort die van boven daar hy vast is door, tot in de holligheid die aan het onderste eynde is; zet hem een halve voet diep in de aarde, ter plaatse daar de Zon weynig schynt, houd hem gedurig vogtig, gy zult na vier maanden tyd, goede ende dikke Asperges zien opkomen, welke zelfs zullen zaat geven.

CV.

Om Muisen van Tarw te maken.

NEemt een hemd van een Arbeider, in het welke hy drie a vier weken heeft gewerkt, ende dat by gevolg al stinkende van sweet is, legt het uyt gespreyd zynde in een vogtige kelder, stopt de logtgaten van de gezeide kelder toe; stroyt eenige korlen van de beste Tarwe tusschen dat hemd in, en gy zult zien na twee of drie dagen dat sy merkelyk swellen en een schimmelagtige ruygheit krygen, daar na zullen zig de voeten, de staart ende het hoofd van
E een

een Muys vertoonen, die eyndelyk zal loopen ende andere telen.

CVI.

Om Vlooyen te maken.

NEemt van het stof dat aan de balken ofte agter de schilderyen en kassen en kisten zit, legt het op een houten plank in het beste van de Zomer, besproeyt het eens met pis; en gy zult in drie a vier weken meer vlooyen hebben dan u lief sal zyn, indien gy daar van de proef aan uw huys neemt.

CVII.

Om dragon zonder planten of zaat te zaayen

NEemt een Ajuyn, snyd deselve de staart, of het geen dat uit de aarde opschiet, af; steekt daar in drie a vier kernen Lyn-saat, zet hem zoo in de aarde in het voorjaar, ende gy zult binnen veertien dagen goede dragon zien opkomen.

CVIII.

Om onzichtbaar schrift te schryven.

NEemt een Citroen, steekt een gaatje daar in, ende gebruykt die als voor een Inktpot, het zelve gedroogt zynde sal men aan het papier niet konnen merken, het zy men het tegen de Zonneschyn hout, ofte op het vuur legt, maar lang tegen het vuur gehouden, zullen de letteren zoo swart verschynen als of die met Inkt geschreven waren, zonder het papier eenigzints te krenken; het zelve kan men by gebrek van Citroenen met Aluyn in water gesmolten doen. Behalven dat het papier om dat te doen voor den dag komen eenigzints gekrenkt werde, dog niet zoodanig of men kan het bewaren ende altoos zeer distinctelyk lezen.

Het

Het verbetert en vermeerdert

N A T U U R L Y K
T O V E R B O E K ,

O F

S P E E L - T O N E E L

D E R

K O N S T E N .

Het T W E E D E B O E K .

Bevattende verscheide Potzen en Natuurlyke Verborgentheden, die men kan doen en nemen ontrent het Water, Ys, Sneeuw, Bier, Wyn, en andere Vochten meer.

I.

Van den Waterdrinker, om verscheide koleuren Wynen en gedistilleerde Wateren uit te spouwen en te braken.

HOe dit Water drinken over eenige Jaren van zeker perzoon is geschied weet men tot nog toe niet zeker te zeggen. Men meind dat hy een Fontenel had, die zig door de strot in den mond onder de tonge opende, hier door leyde hy een loode

E 2

Pypje,

Pypje, welke beneden in een lere pyp eindigde, en tot onder in de schoenen kan neer gaan, wanneer hy nu water dronk liet hy al het water door dese Pypen onder de schoenen uit, 't welk niemand merkte.

Maar als het gebeurde dat hy allerley Fyne Wateren spoog, zoo liep deze pyp in verscheide Schaapsblaasjes, die hy in de zyden onder 't hembd hadde hangen, alle deze blasen moeten dan met allerley soorten van Wynen en Brandewynen gevult zyn, wanneer hy dan diergelyke wateren spoog, duwde hy met zyn hand in de zyden, en persten deze vogten door de pypen na de keel in den mond, en konde die doe ligtelyk uitbraken.

Vorders kan men den hals bedekken met een lobe, op dat de loode Pypen, door den hals loopende, niet gezien werde.

Nog heb ik een ander gezien, die ettelyke glazen met warm water agter malkanderen dronk, en zyn maag zoodanig gewend had, dat hy het water terstont

stond weder klaar konde uytspuwen: maar deze perzoon moest dit doen eenige uuren na dat hy gegeten had, anders hadde het water troubel geweest.

Wanneer zig hier yemand maar toe gewend is het zeer licht te doen, even gelyk als zommige, die iets lekkers gegeten hebbende, het wederom in hare mond kunnen doen komen.

Vorders dronk hy het water klaar en helder, en braakte het rood. De oorzaak daar van was, dat hy iets roods gedronken of gegeten had, 't welk het gedronke water terstond rood maakte, en het by gevolg rood uitgebraakt wierd.

Ook was het van verscheide reuk, als Jasmyn, Roozen, Lelyen, &c. om dat hy in yder glas, daar hy het water in spoog, een druppel of twee van der zelve tinctuur ofte essentie gedaan had.

II.

Om een Beker van Ys te maken, en Ys in de Zomer te vertoonen.

MEn neemt dan een glatte zilveren of tinnen Beker, in welke men sneeuw en zout doet, dit zet men in een pot met water tot boven aan den rand, ondertusschen roert men het zout met de sneeuw onder malkanderen, onderwyl als dit geschied, zoo begint het Ys rondom buyten den Beker te groeyen, ja zoo dik, dat men daar fatzoenlyk uit kan drinken, als men dezelve van den tinnen of zilveren Beker heeft los gemaakt, door de vorige compositie daar uit te gieten, en door warm of heet water daar in te storten.

Wanneer het nu des Zomers gebeurt, dat het hagelt, gelyk het veel gebeurt is, kan men op de zelve wyze te werk gaan, zoo zal men in den Zomer Ys kunnen vertoonen.

III.

Om Sneeuw tot in den Zomer te bewaren.

ZOu het geen Tooverye zyn, dat ik zeide dat de Sneeuw in Kaf, even als Campher in Lynzaat bewaard kan worden. Dit werd in Italiën dagelyks in 't werk gesteld, alwaar zy op zoo een wyze in de spelonken en hollen der bergen, de Sneeuw tot in den Zomer toe bewaren, om haar kannen en kruyken met Water en Wyn, in te koelen. De gemeene luyden hebben daar groote winste af, met die aan de ryken te verkoopen.

IV.

Een Zak-Fontein, om malkander in een Gezelschap te bedriegen.

WAnneer men in een Maaltyd van goede vrienden by elkanderen is, werd het waardig geagt, dat men eenige fraaije kunsjes voor den dag kan brengen, zoo kan men dit met dezen myn Sak-fontein, daar men mede boerten wil, van ter zyden heymelyk in het aangezigt schieten, niet wetende waar hem dit zoo schielyk van daan komt.

Laat dan een Flesse van blik of koper maken daar omtrent een mingelen nats in gaat, en dat in zoo een gedaante, dat men ze bequaamlyk in den zak kan steken, laat hier een pyp aan maaken, in welkers grond eenige ronde gaatjes zyn, boven aan den hals moet ook een gat zyn, om een Sleutel in te steken, om open en toe te draayen.

Neemt dan een spuyt, daar mede men, het zy water of wyn, in de Fonteyn met kragt van boven in spuyt, en zoo ras als het vogt daar in is, moet men de kraan vaardig toedraayen, en zet dan weder de spuyt, als hy met vogt geladen is, op de mond van de fles ofte fontein, en doet de kraan weder open,

open, en duwd het uit de spuit weder in de fles tot dat hy vol is, draayt dan de kraan toe.

Zoo gyze nu gebruiken wild, zoo zet 'er het Instrument, van zoo een forme als gy begeert, boven op, en verzorgt datze wel digt sluiten, op dat 'er geen logt ter zyden in en dringe. Hier mede kond gy op maaltyden, of daar gy het gezelschap vermaaken wild, veel kortswyl hebben.

V.

Om zonder wegen te weten hoe veel zout in alleley zout water is: of welke vogt dikker of dunder is.

MAakt een langwerpig rond houtje van swaar en wigtig hout, omtrent van een anderhalf voet lang, laat het ook aan 't eene einde dikker zyn als aan 't andere eind. Laat het dikste of onderste eind uitgehold werden, giet dat dan vol met Lood, op dat als het houtjen in 't water gezet werd, lynregt ofte perpendiculair over einde staat, en niet aan deze of gene zyde komt te hellen.

Neemt dan een Tobbe of Pot vol zoet water, laat dan daar een lood zout in smelten, dit nu volkomen gesmolten zynde, zoo zet daar het voorschreve stokje in, en teykent dan aan het stokje hoe diep het daar in fonk, dat met een gevoeglyk kan geschieden.

Dit gedaan zynde, smelt in het water nog een lood zout, en zet het stokje dan weder daar in, en teykent 't met 1, 2, hoe diep het daar in zinkt, 't welk om de dikte des waters dan hooger zal dryven als te voren.

Dit kan men nu zoo lange doen tot 'er ettelyke looden in 't water zyn gesmolten geweest.

Zoo het nu gebeurd dat men wil weten in wat Zee-water meerder zout is, om zout uit te koken, heeft men maar dit stokje daar in te doen dryven,

zoo zult gy terftond weten of 'er veel of weinig zout, in is.

Behalven dit kan men mede lichtelyk wegen welk vócht of Water dunst of dikst is, na dat 't zelve daar min of meerder diep in zinkt.

VI.

Om te weten van twee of meer lichaamen, die zwaarder zyn als het Water, zynde van verscheide soort, nogtans even wigtig, of zy in grooten over een komen of niet.

NeeMt twee Metale Lichamen, als van geld, gelyk in gewigtige, maar verscheyde in Metaal, indienje nu wilt weten, welke van beyde het grootste ofte kleinste lichaam of omtrek heeft, zoo hangt beyde lichamen met een haartjen vast gemaakt aan een balans in 't water, en ziet hoe dat de wigten minderen: zoo zy evenwigtig blyven, zynze ook even groot van omtrek. Maar zoo de balans ongelyk hangt in 't Water, zynze in groote van elkander verschillig; want welkers gewigte meer vermindert, is de grootste.

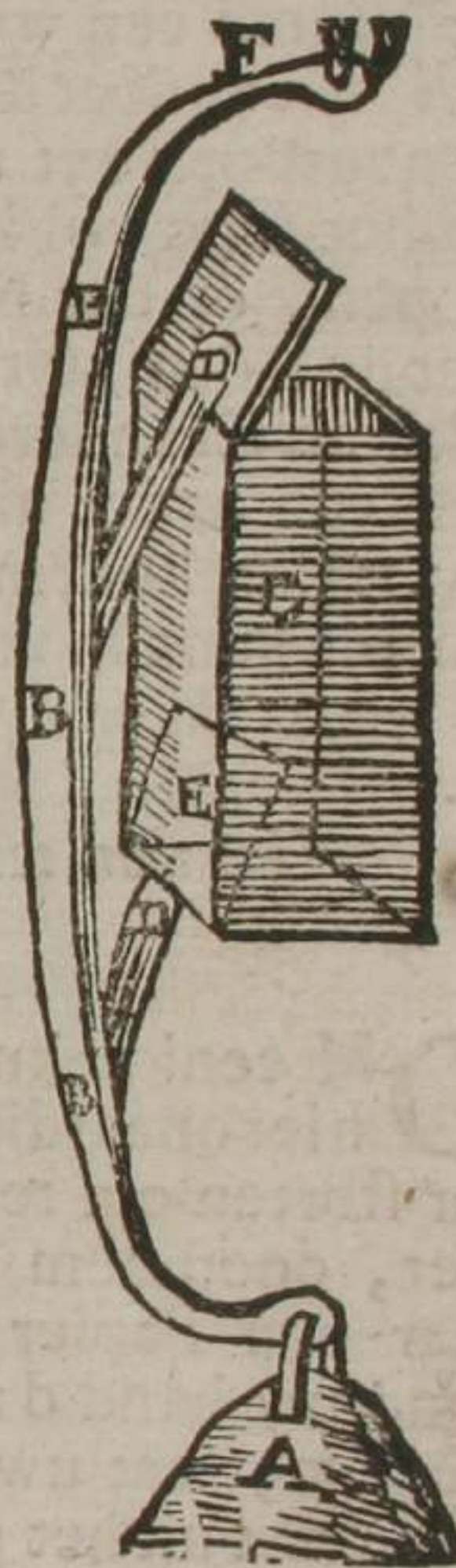
Hier door kan men weten of eenig geld van een valsche munt is of niet.

VII.

Een Werktuyg om het Water van onderen uyt de Zee te putten.

OM dit Werktuyg te maken heeft men alleen een vierkante Emmer van doen, welkers beyde Bodemen E E zoo zyn gemaakt, dat als het gewigt A het yzer B neertrekt, (aan welkers Emmer C, met twee handhaven D D, hebbende de tweede klapdeuren vast gehegt, zy) en alzoo de Emmer na om lage trekt; de wederstant van het water houd den Emmer in de postuur C, zoo dat 't water ligtelyk op die tyd kan door gaan wanneer den Emmer nederdaald. Maar wanneer den Emmer door het touw F na om hoog getrokken werd, zoo trekt de wederstand van het water, die van die beweginge ontstaan is, den Emmer na de grond, en houd hem in den stand, gelyk in de Figuur getoond werd; zoo dat het Water dat 'er binnen besloten is niet uytgaan, nog het buitenste binnen komen kan.

Hier door kan men weten of het water onder in de grond van de Zee zoet is of niet, gelyk als van Linschooten meynd, dat omtrent de Perfische Zee zoude geschieden.

VIII.

Om Bier en Water onderscheiden in een Glas te doen, en 't Bier onder en het Water boven, en dan het Bier van onder uyt te drinken.

Needm een wyd hoog Bierglas vuld dat half vol Bier, doet dan op dat Bier in het glas een doek, of neusdoek uyt uw zak, giet daar het Water op, tot het Glas vol is, laat het dan zagjes door den doek loopen, op dat het Bier en het Water niet onder een menge, dan zult gy beide de vogten onderscheide-lyk van elkanderen gemengt sien. Wild gy nu het Bier van onder uit drinken, zoo steekt daar een pyp in tot den bodem toe, en gy zult het alles van onderen uit kunnen zuigen.

IX.

Hoe men een glas Wyn zonder storten kan omkeeren.

Om eenige kunsjes op een maalyd te doen is het niet onaardig over't maal een glas met Wyn zonder storten om te keeren: zoo neemt dan een Roemer, doet hem byna vol Wyn of water, legt dan daar een Papier op dat niet te doorvloeyende is, houd uw hand dan op het Papier, en keerd de Roemer om, laat uw hand van het Papier af, zoo zal de Wyn niet uit het glas storten, en op het Papier blyven staan.

X.

Om een Lighaam, van vier evengelyke driehoeken gemaakt, te werpen, dat het met zyn spits onder en met zyn vlakke boven sta.

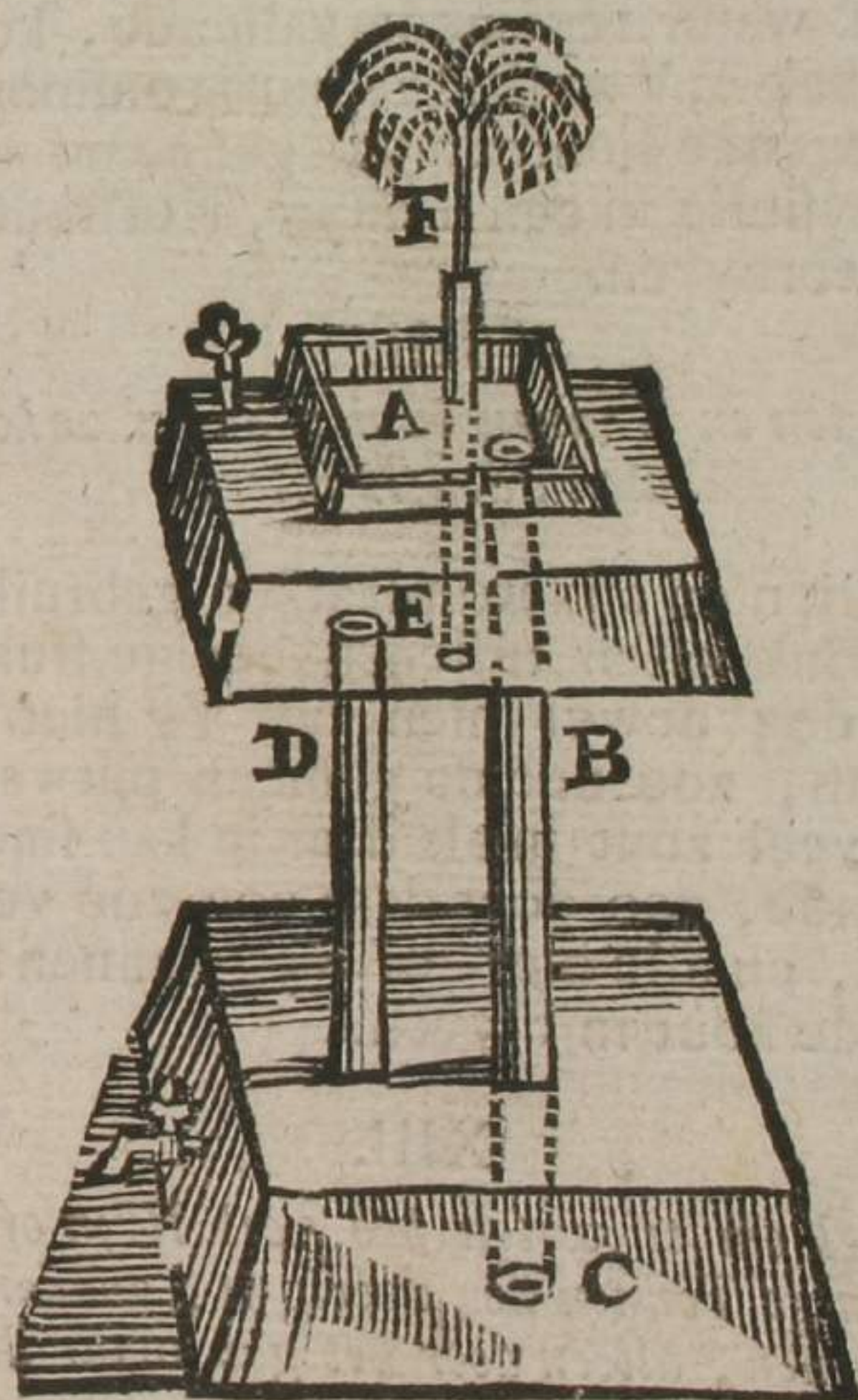
Dit schynt in 't begin den onwetenden een onge- loovige zaak, maar als hy het eens ziet zal hy 'er om lagchen. Snyd dan van week hout een Tretraron of

of Lighaam met vier evengelyke driehoeken. Vuld dan een tobbe met water, en werpt hem daar in, zoo zal het eene spits na onder toe staan, en de Basis of het breede zal boven dryven.

XI.

Een altyd Springende Fontein.

Het is zeer vermakelyk en playsierig, dat men in zyn Hofsteede of Thuyn, zoodanigen Fon-

teyn weet te ordineeren, daar altyd water uyt springt, en nooyt niet stil en staat, zoo diend dit tot een

een onderregting van die geene die hun vermaak met zoodanigen Fonteyn believen te nemen.

Men zal een Fonteyn laten maken gelyk deze Figuur uytwyft.

Den bak A met water gevuld zynde, loopt na om laag door de pyp B in den bak C, het water nu van de lugt gedrukt zynde, word na om hoog gedrongen door den pyp D, in den bak E, het water daar in komende, werd van het inloopende uyt de pyp D zoo geperft, dat dat door de pyp F moet uytberften; welk water regt nedervallende, komt wederom in den bak A, 't welk al geduurig omloopende, een altyd springende Fonteyn kan genoemd werden, en is zeer playfierig in een Thuyn, Hofstede of op het Land te gebruyken.

XII.

Om de Glazen en Kannen in den Somer zo koel te houden als in den Winter.

't **I**s in Italiën en andere plaatzen gebruikelijk, hare Drink-vaten tusschen eenige stukken Ys te leggen, dog dewyl men het Ys niet wel altyd hebben kan, zoo neemt gemeen putwater, smyt daar zoo veel zout in als daar in kan smelten, dat gedaan zynde, zoo doet daar nog zoo veel Zal Armoniac in, en alle bier- of wyn-kannen zullen daar uytnemende kout in blyven.

XIII.

Een Middel om te weten hoe veel Wyn of Water dat ter in eenige Tonnen nog overig is, zonder het Sponsgat te openen, alleen door het gat waar door men gemeenlyk tapt.

MEn zal maar nemen een pyp van Glas, weynig gebogen na beneden, en daar door zelfs die accom-

accommoderen in de tap, rechtende de rest van de pype om hoog, als dan zult gy sien dat de Wyn door de pyp zoo hoog, en niet hooger klimmen sal, alffe in 't Vat is, door gelyke wetenschap zou men het Vat kunnen vullen ofte meerder daar by doen, ofte de Wyn veranderen van het eene Vat in het andere, zonder het Sponsgat te openen.

XIV.

Of het waar is, dat eene ende 't zelve Vat meer Wyn of Water in houd in de Kelder als op de Zolder, en meer aan de voet van den Berg als daar boven op.

't **I**s een waaragtige zake, om dat Water, en alle andere vogtigheden, zig altyd in de ronde geeft om het middelpunt der aarde, en dewyl het Vat nader by het centrum is, maakt het vlakke van het Water een kleinder globus, en diensvolgens meer gevult en uitstekende boven het Vat; ter contrarie, wanneer het zelfde Vat is verder van het centrum der Aarde, maakt het vlakke van 't Water een groote globe, en daaromme minder verheven boven uit het Vat, waar van daan komt dat binnen zyn boorden meer Water in de Kelder houden sal onder aan de voet van den Berg, als op een Zolder of op den top van een Berg.

1. Door dezelve beginzelen kan men besluiten, dat een zelve Vat zoo veel meer inhouden zal, als het meer nadert by het centrum.

2. Dat men een Vat zoude konnen maken zeer dicht by het centrum, dat meer Water zal houden boven zyn boorden, als in zyn begryp, zoo de boorden niet te hoog en waren.

3. Dat Water na by het Centrum sig komende te ronde, allenthalven het Vat nauwlyks zou konnen raken, dat zelve puetterende ten deele, en ge-

geheel als men het voorzyde Vat zoude komen te dragen over het centrum.

4. Dat men niet zoude kunnen dragen een Emmer of een Vat heel vol Waters, uyt de Kelders op de Zolders, zonder iets te storten, ter oorzake in 't opgaan het Vat minder capabel word, en derhalven is het noodzakelyk, dat zy eenig deel van het vocht kome te ontladen.

XV.

Om een Swem-riem te maken.

NEemt goet sterk leer, omtrent een half elle breed, en zoo lang dat het den gebruyker op twee vingeren dik na, om het lyf toe gaat, daar na zal het met twee gordel-riemen, en twee daar tegenstaande gespen, al t'zamen wel vast aangenayt en versien zyn. Dit leder deelt men in twee deelen heel gelyk, en op elke deel naayt men eene op de zelve manier, bereyd met Was en Terpentyn, te weten, een wel bereyd Honde vel, wanneer het zelve in Pens soppen wel geweekt heeft, en in de naaden wel versien is, dat zy gelyk twee zakken tegen over malkanderen zyn, dog dat d'een niet breeder als d'ander aangenaayt en werden, daar na zal men aan elke zyde van de Swem-riem nog een pypjen hebben, zoo lang dat het aan den Riem gebonden zynde, men in den mond kan nemen, en 't zelve dan in 't gesneden gaatjen steeken, en als dan de beyde pypjes met vlas-hair, naast by de zakken ombinden, als dat men hem daar wel op verlaten mag. En ten laatsten zal men ook in elk pypken een wel gevoegt tapken maken.

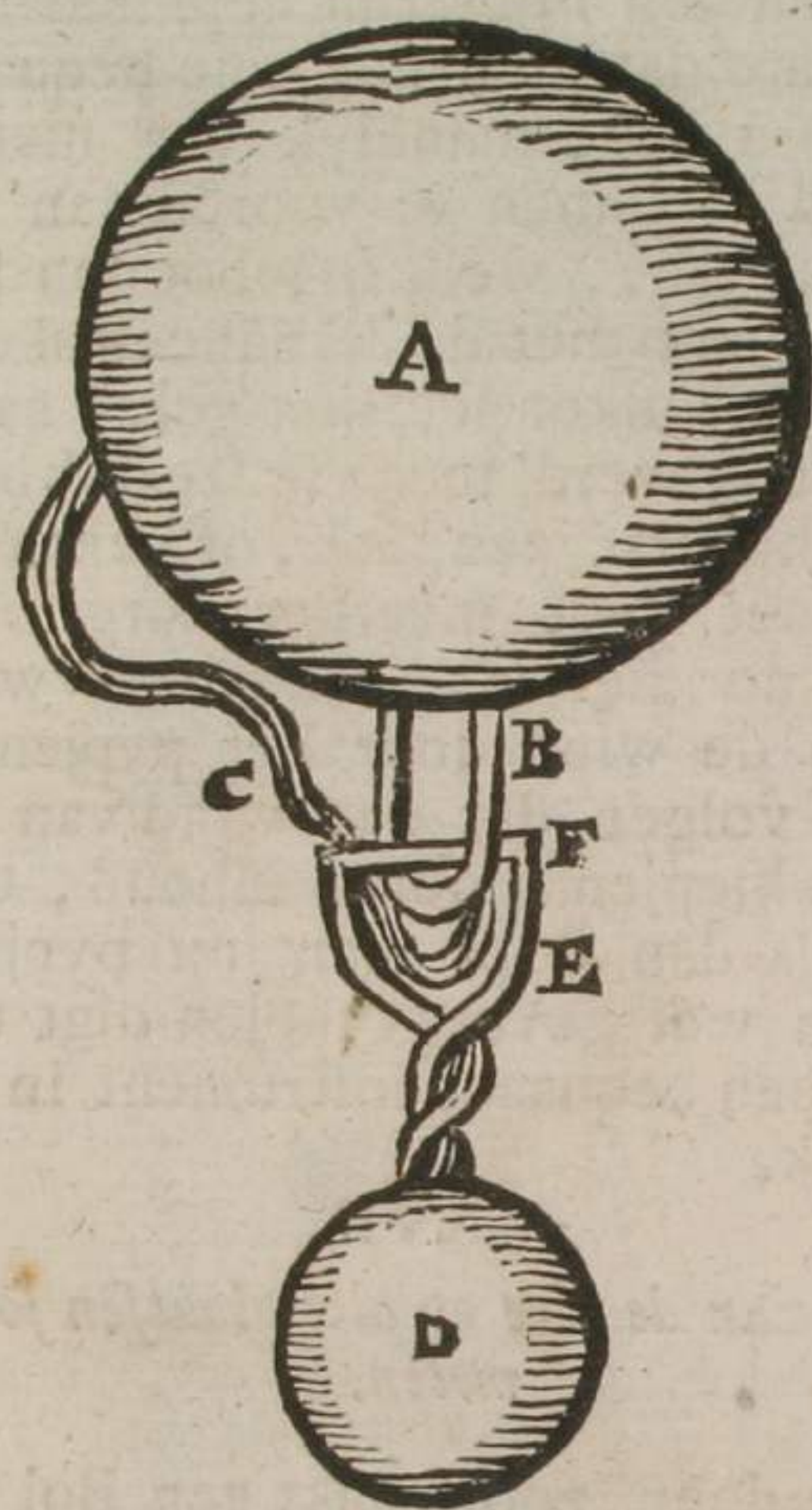
Dewyle dan by deze zakken met zonderlinge neerftigheyd te merken is, wanneer dat dezen Swem-riem op de voorschreve manier bereyd is, en om het lyf gebonden, en wel opgeblazen behoort te wer-

werden; en zulken opblazen geschied niet met 'er haast, ten ware dat men nog dese bequame middel daar toe gebruykte, namelyk eer men beyde de pypjes inbind, sal men te vooren aan yder dikste eynd van het pypje, welk ingebonden sal werden, een ventoose, zoo het de Ballancemakers noemen hebben; dat is zulken leertjen gelyk aan de blaasbalken gevonden werd, men vindze ook by de Orgel- of Blaasbalkmakers, een klep, of ventiel genaamt, maar het moet met meerder zorg; als aan de Blaasbalken noodig is, aangehegt werden. En wanneer dan de wind door het pypjen ingeblazen werd, moet volgen dat den wind van wegens het voorvallende kleppen deselve inhoud, tot den zak vol is, en als dan stopt men het pypjen met het voorschreven wel gevoegt tapjen dicht toe. Desen Riem is dan een bequaam instrument in het onweer en schipbreuk.

XVI.

Om de diepte van de Zee op alle plaatsen sonder touw te meten.

OM dit te doen, zoo maakt een Bol van Denne-Boomen-hout of Boog-hout, of uyt eenig ander ligt hout, gelyk A: Laat dan deze Kloot wel vernist of met pek besmeert werden, op dat 'er geen water in en dringt, neemt dan een Kloot, Loot of Steen, die swarder is als den houten Kloot, om deselve neder te halen: Laat dan aan den Bal A een haak gemaakt werden B, uyt koper of yfer, en een penne C, met zyn uiterste omgebogen F, drukt dan de pen met uw vingers door 't omgekrolde eynd in de voorzeide haak, hangt daar dan het gewigt D aan, door deszelfs oog E, en laat zoo den Kloot met zyn aanhangende gewigt zagjes in het water neder daalen, gelyk de Figuur hier boven afgebeeld,

beeld, tot den grond toe, alwaar het gewicht D eenigzins gedrukt werd, en tegen de grond aan bonst, zoo dat de kloot A daar af springt, en na om hooge dryft: om nu te weten hoe lange de kloot is onder geweest, zoo moet men daar toe eenige nette uurwerkjes of waterloopen hebben, op welk men onfeilbaar tot het minste minuutje zien kan, hoe lange dezelve is onder geweest.

○ XVII.

XVII.

Om een Glas vol Wyn of Water hebbende, zoo vol te doen, datter geen druppel meer in kan, daar nog boven dien eenige Ducaten in te laten vallen.

Laat een Beker of Glas zoo vol Wyn, Water of iets anders gedaan werden als het gaan kan, ja dat 'er niet een druppel meerder in kan gaan; steekt dan daar boven in 't midden nog een Ducaat in, zoo zal hy, zonder het vogt te doen uytloopen, te gronde gaan, dit kunt gy met drie, vier, of meerder probeeren.

Nota: hoe grooter en wyder het glas is, en de vogt dikker, hoe meer Ducaten dat gy 'er in zult steken. Zoo dat men in een tobbe met water dikwils acht of tien pond nog zou kunnen doen, zonder dat ze storten zouw.

XVIII.

Om te maken dat roode en witte Wyn onderscheidlik in een Glas gezien en gedronken werde.

Schenkt dan in een gemeen Glas den witten Wyn, en in een nauw gehalst glaasjen den rooden Wyn, houd den mond van dat glaasjen met den duym toe, en houd hem zoo omgekeert in het glas met witte Wyn, doet dan uw duym wech als den mond van dat glaasjen den bodem raakt, en laat den rooden alzoo zagties daar onder loopen, zoo zult gy den witten boven zien, en den rooden onder, maar om dit wel te doen, meen ik dat men zulks beter met een Wynverlaters pomp zou doen, welke boven toe gehouden werd, tot dat hy in den grond van het Wynglas komt, en daar zynde, boven open gedaan werd.

F

XIX.

XIX.

Om een glas met water aan een touw te hangen, tegen welk geslagen zynde, het water niet neder valt, en het glas niet breke, en het water om het glas vloeyt zonder storten.

Als men dit iemand eerst zegt, schynd het een wondere zaak te zyn, maar bekend zynde lacht men daar mede.

Neemt dan een glas water, doet die in een Kalver- of Verkens-blaas, bind die dicht toe, en hangt hem op; daar tegen geslagen zynde, zal het water uit het glas rondom den Roemer loopen, het glas niet breeken, en het water niet neder storten op de aard, Let wel, dat de blaas diend opgeblazen te zyn.

XX.

Om water in een glas te doen opklimmen.

Neemt een Wynroemer, en doet daar brandend werk in, houd hem dan op het koude water, dat hy effen het water rake, en na dat de lucht in den Roemer zal kout geworden zyn, zoo zal het water opklimmen. Dit geschied op de zelfde wyze als in 't koppen, of gelyk men met een warme fles de melk uit de borsten haald.

XXI.

Een Water-barnas.

OM dit te maken, zoo is eerst van nooden een paar goede wel getouwde of bereide Runderhuiden, die men aan malkanderen lassen zal, 't welk alles zoo dicht moet zyn, dat 'er geen locht door en kan,

kan, welk men bestryken zal met drie pond Was, een pond Terpentyn, en een vierendeel goede harde Vernis, laat dit alles te zamen smelten, smeert dan hier het leder mede in de zonneschyn, Smelt dan in een ander pot Pek, Terpentyn en een weynig Was, daar in steekt men Hennip of lang vlashaar. Dezen Hennip moet men in de zyden, die te zamen behoren; innaayen, en dat met dubbelde steeken, op de manier als de Vissers Leerzen genaayt zyn; dit Leer moet dan opgenaayd werden ale een Ton of Balge; welke boven engen onder wyd is, daar na moet men anderhalve handbreed, of vier of vyf duim van den anderen genaayde

de bodem onderwaarts meeten, en in zulken wytte rondom het leer, 't welk te zamen genaait is, logtgaten snyden (om door te zien, van eenderley wyze, en zoo veel logtgaten als men heeft, alzo meenig sterk houten holgedraayt Pypken moet men hebben, welke op deze manier moeten gemaakt werden, te weeten, de holligheid moet een duim wyd zyn, de dikte van het hout rondom ook een duim, en de lengte drie duymen, dan moet men zoo veel ronde glaasjes hebben als 'er pypjes zyn, welke in dezelve passen, door welke men licht schept. Laat dan de pypjes in pek, was, terpentyn en Lyn-Olie ziedē, zoo zult gy dan de glaasjes in de voorschreven pypjes zetten, een halve duim breed van malkanderen, met de voorschreven ingedoopten Hennip of Vlas. Dit gedaan zynde, zal men elk pypje, daar de glaasjes instaan, in de uytgesnede gaten van het lere Harnas steken, wel verstaande datze eerst met Vlas, 't welk in 't voorgaande cement gedoopt is, wel bewonden zullen werden, en de eyndekens van de voorschreve uytgesnede gaten, die strengsgewys zyn, zal men met menigte van kleine nageltjes aan de ingesteke houten pypjes nagelen, en daar en boven met nog meer vet gezopt vlashair daar omwinden, en met gesmeerd bindgaren binden, dat dezelve wel bewonden, en de vet gesmeerde houten pypkens wel digt en vast in 't voorschreve Instrument staan.

Als nu het lyf van 't Water-Harnas met het cement smeeren voorzien is, dat 'er geen Water of wind in en kan dringen, neemt dan een yzeren of eyken reep, die zoo groot moet zyn, dat hy het onderste deel van het Water-Harnas van binnen kan begrypen. Den zelven reep mag men wel onderaan den rand van 't Water-Harnas binden, neffens dezen moet nog een houten reep zyn, die vast in 't midden van het Water-Harnas past, de hoogte

te van de reep moet ontrent vierde-halve voet zyn.

Na zulke wytte en lengte der vierde-halve voet, moet men drie of vier sterke, het zy gelyk, ronde of vierkante stokken hebben: dese moeten niet alleen aan den onderste reep, maar ook aan den bovensten inwendig en niet van buyten, aangeschroeft ofte wel vast aangebonden werden, invoe-gen dat men bemerken kan genoegzaam daar mede verzekert te zyn.

Daar na diend men twee goede sterke riemen te hebben, welke men aan den bovensten reep moet vast maken, datze niet over malkander en kunnen komen, die na vereysch van de engte of wytte mogen wenden. Deze vier stokken met twee reepen en riemen moeten van binnen in het leren instrument ingehegt werden, zoo vast als het lyden kan.

Eindelyk moet de geene, die dit Harnas dragen wil, hem zelven wegen. By voorbeeld, den gebruyker van 't Harnas weegt 150 pond, zoo zal men zoo veel steenen als 150 pond swaar wegen, welke steenen den Gebruyker in een zak in 't Harnas sal hangen, en stellen als dan het Instrument op het water, by zoo ver dat dit gewigt van 150 ponden het Harnas onder 't water tot op een half elle na trekke, soo is 't wel, maar indien het zoo niet gebeurt, zoo moet men noodwendig tot het gewigt des Gebruykers, soo veel gebonden steenen of gewigten ordineeren, tot dat het bygevoegde gewigte ofte steenen, 't zelve zeer na onder 't water trekken, dan heeft men de regte proportie, het overige gewigte, dat meerder weegt dan den Gebruyker, dat moet byzonder gewoogen en opgeschreven werden. By voorbeeld, als het overwigt net 40 ponden weegt, dezelve 40 ponden ordineert men van steen, lood of andere Metalen, dog moet men agt nemen, dat al zulken overigen gewigt

wigt van steen, Lood, of iets anders wel ordentelyk in 't gewigt, het zy rondom, ten minsten in 4 of 6 deelen, onder aan den yzeren reep, net ingedeeld aangehangen moet werden. Als dan den gebruyker, welke te voren 150 pond gewogen heeft, in het Water-harnas kruypt, hem zelven na zyn beste vermogen onder aan zyne beenen omgord ende vast maakt, en hy hem zelven vorder wilde voorzien met nog 10, 14 of 20 pond lood, yzer of metaal aan eenen kloot, of welke kloot of stuk aan een koorde of snoer hem mee onder 't water trekt, kan hy den gebruyker door middel van de overige 40 ponden gewigts, (als by voorbeeld verklaart is, dog zommigen moeten ofte mogten wel meerder overig gewigt hebben) waar dat hy dan wil in de diepste wateren, zoo ver zyne koorde aan 't bovenste gewigt lang is, daar onder gaan, staan, lezen, schryven, eten, drinken, zingen, en wat men voor kortswyl meer bedenken kan, en dit vooreen langen tyd, zonder eenig gevaar.

Met dit Harnas kan men in tyd van nood door de Revieren of Zeën gaen en zig verbergen: ook zoo kan men eenige kostelyke schatten hier door in de Zeën of andere Wateren verbergen.

XXII.

Om een ruyme tyd onder Water te kunnen gaan.

Is 't dat gy eenige tyd in 't Water wild gaan, zo slopt uw ooren toe, en neemt een zwaren steen, zoo zwaar als gy in 't Water houden kunt, gaat daar mede onder het Water, met opgeblaze kaken en toegenepen oogen, alzoo zult gy een geruimen tyd onder het Water kunnen blyven.

XXIII.

XXIII.

Om vierderlei of meer drank in een Glas boven malkander te doen staan.

Giet in een langwerpig rond Glas twee vingeren hoog met Melk, giet daar een weinig Olye over, neemt dan een stukje Brood, zoo rond als het Glas is, legt daar op de Oly; zulks kan men ook met een papier doen, giet hier nu wederom Bier op, en doet weder Oly daar op, dan kund gy daar roode en witte Wyn, &c. opgieten zoo lange tot het vol is.

XXIV.

Om Tabak door het water te zuigen.

F 4

De

DE Perzianen hebben een gewoonte datze hare Tabaks-rook door het Water zuygen, om dat de rook des te lieffelyker en te zuiverder zoude wesen, dit doen zy door middel van Kokus Noten, maar ik heb het wel gedaan met een Glas A, half vol Water B, in welke stond een Pyp met brandende Tabak gevuld C, item nog een andere Pyp D, welke het Water niet aan en raakt, vorders is dit Glas met een Blaas E. Als nu yemand zuygt door de Pyp D, sal den rook uyt het Water B, uyt de Pyp C, in den zuyger zyn mond komen.

XXV.

Hoe men water in een Zeef kan dragen.

Sulks kan op veelderley manieren geschieden, wanneer men de zeef verstoppt, of dat men het Water in een Blaas doet en in een Zeef legt, of dat men de Zeef in 't Water zet, &c. Maar om dit wel te doen, zoo laat een dekzel op uw Zeef maken, dat daar zeer nauw op past, met een klein gaatjen daar in, doet hem dan vol water door het gaatjen, en houd het gaatjen met uw duym toe, zoo sal het Water daar in blyven even als de Wyn in de Wynverlaters Hevels blyft.

XXVI.

Om bevroren Appelen, Rapen, Wortelen, &c. te ontdooyen, dat ze niet bederven zullen.

't **G**ebeurt menigmaal in den Winter, dat uw Appelen, Rapen, Wortelen en diergelyke die gy tot Winter-Provisie opgedaan hebt, komen te bevrozen, als men die nu by het Vuur brengt zullen zy alle ontdooyen, maar ook terstont bederven, goede raad, is dan hier duur: Neemt dan uw bevroren Appelen, Rapen, &c. Doetze in een Tobbe

Tobbe met koud Water, zoo sullen zy alle ontdooyen en lange kunnen goed blyven.

XXVII.

Om een Sneeuwbal te doen Branden.

ZEker Quakzalver kreeg in den Winter een groote loop om dat hy Sneeuwballen kon maken die schenen te branden: Hy nam alleenig gestooten Kampher, die mede wit is als Sneeuw, en knede die onder de Sneeuw, welke hy doe ligtelyk met vuur kon ontfteeken.

XXVIII.

Om te maken dat het Water schynt te Branden.

Dit is niet onaardig in een Vyver te vertoonen als of het Water in den Brand was. Neemt alleen fyn gestooten Kampher, strooyd die op het Water, en ontfteekt deselve, zoo sal den Brand in het Water schynen.

XXIX.

Een Tobbe met hondert pond Water te wegen, en gelyk in de Schaal te maken, en in de Tobbe met Water nog 25 pond te doen, zonder dat de Schaal overgaat.

Dit schynt iets wonderlyks, en is egter zoo bevonden. Laat een Tobbe met Water vullen, en weegt hem, dat hy in effen Balans staat, doet in dese Tobbe dan 25 pond levendige Visch, dat is, dat hy moet zwemmen, zoo sal de Schaal niet overgaan. De reden is, dat de Visch van de Logt dependeert geensints van het Water, maar te gronde gaande, heeft hy gewigt, op dese wyze kan men goed koop visch koopn.

XXX.

Om koud en warm water in een vat gelyk te hebben.

Dit weten gemeenlyk de Meysjes wel, die by de Branders wonen; als zy warm Water willen hebben uit het Koelvat of Distileerton. Want in deze Tonnen is het Water altyd boven zeer heet, en onder is het koud, want het distilerende vogt boven in de Slange komende, maakt aldaar de warmte, die uyt de Slang aan het Water overgezet werd en niet naar om laag gaat, maar om hoog. 't Is raar voor die het nooyt gezien heeft, maar 't is voor een Distelateur zeer gemeen.

XXXI.

Om in den Somer het water tot Ys te maken.

DIGBY zegt, dat men een Kruyk met siedend heet Water tot boven toe moet vullen, en stoppen die zeer nauw toe. Laatse dan in een zeer koele put nederdaalen tot in den grond, die men zoo eenige uren moet laten hangen; doetzer weder uyt, zoo zult gy de kruyk moeten stukken slaan om het ys daar uit te hebben.

XXXII.

Hoe veel waters een Schuyt, in 't water leggende, weg perst.

Als een Schuyt in 't water legt, zal hy niet boven op het water leggen, maar in het water inzakken, dat is een buyk in 't water maken, zoo deze Schuyt duizend pond in de logt weegt, zouw hy in 't water komende, ook duyzend pond waters weg persen, en zoo gy nu duyzend pond Steen of Loot in een Schuyt deed, zou hy twee duyzend pond Water weg persen.

XXXIII.

XXXIII.

Om een Glas 't onderste boven te houden in 't Water zonder dat 'er iets in loope.

NEemt een hoog Glas, steekt dat in een Emmer vol Water, zoo sal daar geen Water in loopen, want het Glas vol logt is, en geen ydelheid kan zyn, maar indien men het Glas een weynig schuyns hielt, zoo perst het Water de logt uyt het Glas, ende logt bobbelt boven uyt.

XXXIV.

Om de lugt het Water te doen om booge trekken.

NEemt een schyfjen van een Appel of een rond stukjen Broods, maekt daer een gaatjen in, zet in het gaatjen een Wasligje, laet het brande, zet dit in een Schotel met Water, stulpt daer een hoog Glas over, zoo sal het ligt uyt gaen, en door de koude minder beweginge de logt dikker werden, zoo werd het Water door de uysterlyke logt daar in geperst, want de fynste deeltjes die de logt in het Glas uytbreyden, vlogen door de pypjes van het Glas weg, welke oorzaak waren datze de uysterlyke logt persteden, en de logt weder het Water.

XXXV.

Om het Water een spanne hoog te doen opklimmen.

MAekt een rond Pylaartjen van ~~Taan~~ of Gios, in welkers hoogte een rond gemaekt is, zet dit Pylaertjen in een Kom met Water, en laat het daer eenige uren in staen, zoo sult gy bevinden dat het Water heel na boven geperst is, tot dat de rand van de Pylaar met Water overloopt.

Dit Pylaertjen weder gedroogt zynde, sal weder het Water zoo hoog doen opklimmen. Het is aardig om te zien.

XXXVI.

XXXVI.

Een manier om een Fonteyn te leyden van onder aan den Berg, over den top henen, en vorders te doen dalen aan de andere zyde.

MEn sal in den Fonteyn maken een pyp van Loot, ofte van andere diergelyke materie, die gaet tot boven op den Berg, en afgaande continueert tot aan de andere zyde. en een weinig lager als de Fonteyn, om dat het zy gelyk een fuyger, daar ik hier voren van gefproken hebbe, daer naer maekt men een gat boven op de Pyp van den Berg, en hebbende het Orificium, dat is de Pyp aan beyde eynden gestopt, giet men die de eerstemaal vol Water, fluytende wel forgvuldig het gat toe, dat boven op den Berg gemaakt was, als men nu aan beyde eynden de Pyp wederom open doet, sal men sien dat het Water gedurig voor dese Pyp sal opklimmen over den Berg henen en dalen tot aan de andere zyde, welke een zeer ligte dog edele inventie is, om Steden en Dorpen daar mede te voorzien, wanneer zy water gebrek hebben.

XXXVII.

Hoe men zig in een Schipbreuk kan behouden.

MEnige zouden al geven watze in de Wereld hebben, om alsse Schipbreuk leyden, behouden aan land te mogen komen.

Wanneer men dan ter Schepe gaat op een periculouze reys, moet men een party Verkensblazen mede nemen: Als het dan eens tyd van nood is om te vergaan, moet menze alle opblazen, en rondom zyn Lighaam hangen, zoo zal men niet komen te finken, als men in 't Water springt, en onderwyl en kan men zoo veel met Handen en Voeten wor-

worstelen, als men kan, om elders aan Land te geraken.

XXXVIII.

Om de Kan aan de mond zoo te doen kleven, datze daar niet is van te halen.

NEemt het melkagtige Sap uit de Vygeboomen, besmeerd daar den mond van de Kan mede, als dan yemand daar uit drinkt, zal hy daar niet van merken, maar de Kan willende van den mond doen, zal daar zoo hard aankleven, datze daar niet en is van te krygen.

XXXIX.

Om te maken dat de Dronkaarts een tegensin in het drinken krygen.

NEemt een Aal die levendig is, en laat die in een mingelen Wyn sterven, geeft dan die Perzoon zulks te drinken, en hy zal na die tyd een walg tegen den drank hebben. Het zaad van Kikvorschen in drank gedaan is ook goed.

Het verbetert en vermeerdert

NATUURLYK
TOVERBOEK,
OF
SPEEL-TONEEL
DER
KONSTEN.

Het DERDE BOEK.

Bevattende verscheide Konstjes, Potsjes
en Klugtjes, die zoo het spelen der
Kaart, als andere spelen aangaan.

I.

Een bedriegelyke Bol om de Kegel te schieuten.

LAat u een houtse Bol draayen, die aan de eene zyde
uitgehoud is, giet daar in een pond lood, stopt
het weder dicht toe, dat men zulks niet en merke,
zoo zal deze Bol aan d'eene zyde zwaarder zyn als aan
de andere zyde. Die daar dan onbekendelyk mede
speeld, zal noyt regt kunnen schieuten: maar is 't dat
gy zelve schieut, zoo houd het zwaarste deel des Bals
of Kloots altyd boven of onder, zoo zult gy regt
kunnen schieuten.

II.

II.

Om negen Kegels in een smet om te slaan.

DE Kegels moeten dan alle negen in een ge-
lykhoekig vierkant staan, drie en drie in gele-
den, gelyk in de volgende negen te zien zyn.

	8	
9 0	0	0 7
6 0	0 5	0 4
0	0	0
3	2	1

Neemt dan een bekwaame ronde gladde Kloot;
houd dezelve dan by de Kegel 1. die gy dan slaat
op 2 en op 5, de Kegel 2 verders treft 3, en 5 doet
6 en 9 omvallen, gelyk als 1 de 2 en 5 deed neer
vallen, zoo is het dan ook mogelyk, dat de kloot
ook 4 en 7 omverhale, en dat 4 tegen 8 valle, zoo
dat men op die wyze het geheele Spel kan omverre
halen, dit geschied best met zig dikwils daar in te
oeffenen.

Wanneer iemand nu spele, dat hy een kloot even
verby de Kegel 1. 2. 3. kan laten rollen, zoodanig dat
1 tegen 4 en 7 valt, en 2 tegen 5 en 8, alzoo ook 3 te-
gen 6 en 9, zoo leggen zy meede alle gelyk onder
de voet.

III.

Om dertig Danschyven met een mes op te ligten.

NeeMt een damme, legt die op een Tafel, steekt
dan 't middel-punt van de zelve in uw mes, legt
dan

dan op *dezen dam rondom drie dammen, legt daar dan weder drie op, zoo danig dat zy de onderste kunnen vast houden, legt dan daar al weder drie andere boven op, zoo lange tot 'er twee over blyven, legt die daar boven op, dat ze de drie vast houden. Als men nu het mes by zyn hegt grypt en zeer langzaam op heft, zoo zal men alle de dammen te gelyk kunnen ophéffen.

IV.

Om Schaak- en Damspel met levende Perzonen te spelen.

Dit kan gevoeglyk gedaan werden, wanneer men een Italiaanze vloer maakt van witte en blaauwe steenen, zoo kan men hier in plaats van schyven of dammen met levende menschen spelen, zynde agtmaal agt of vier en-seftig velden gelegd, van steenen. De witte dammen zullen de Jongvrouwen hieten, en de swarte de Jonkers, zynde de een aan d'eene en d'andere aan de andere zy gesteld. Den Koning en Koningin kunnen bloemkranssen dragen om haar te onderkennen, wyl dat 'er verscheide perzonagien in 't Schaak-spel te paskomen, alzo kan een yder op zoo een sonderlinge wyze gekleed zyn. Ondertusschen als men verby elkander treed, kan men eenige complimenten met hand kussen en diergelyke doen; om alles des te ciere-lyker te vertoonen.

Aldus kan men met dammen mede doen.

V.

Verscheide Kaarten op een rye leggende, te weten welke iemand gedagt heeft.

Neemt dat iemand 10 kaartbladen, of iets anders op een rye geleyd heeft in ordre, gelyk de volgende tien letteren.

ABC

ABCDEFGHIK.

Laet nu iemand zonder uw weten de agtste, dat is H gedagt hebben, zegt hem dat hy op de zoo menigste als hy gedagt heeft aan teld, van achteren aan, dat is van K af tot 21 toe (dat is het dubbelt getal der Kaarten ende een) tellende K voor negen, I voor tien, &c. en zoo tot een-en-twintig toe, zoo zal 21 juyft op H kómen, zynde die Kaart die hy gedagt of aangeróerd heeft, en zoo doende met meerder getal, komt men tot het begeerde.

VI.

Verscheide Kaarten, in verscheide ryen gelegd zynde, te raden welke iemand gedagt heeft.

OM dit Spel te beginnen, zoo is men gewoon vyftien kaarten te nemen, welke men in drie ryen legt, zoo dat in yder rye vyf kaarten kómen te leggen. Laet dan iemand een kaart denken die hy begeert; gedagt hebbende, zult gy vragen in wat rye de kaart legt die hy gedagt heeft. Zoo vergadert in 't byzonder de kaarten van een yder rye, en voegende de zelve te zamen, legt altyd de rye, daar in de gedachte kaarte gevonden werd, in het midden ter twee andere. Legt dan wederom al de kaarten in de drie ryen, te weten een in de eerste, een in de tweede, en een in de derde, daar na nogmaals een in de eerste, een in de tweede, en een in de derde rye, en zoo vervolgen tot ze alle geplactst zyn. Dit gedaan zynde, vraegt wederom in wat rye de gedachte kaarte leyd, en neemt als voren gezegt is, yder kaarte in het byzonder op, leggende die rye. daar de gedachte kaarte in is, tusschen de twee andere ryen. Ten laetsten, legt nog eens deeze kaarten in drie ryen, en vraagt in wat rye de gedachte kaarte werd gevonden, en weest vry verzekert datze de derde is van de rye daar in dezelve leyd, 't welk anders ligtelyk te

G

ra.

raden is. Om de aardigheid en konst wat bedekter te houden, kunt gy nog eens al de kaarten vergaderen, en leggen in het midden der twee andere ryen, die reye daar de gedagte in is, en alzoo zal dezelve zyn in 't midden der vyftien kaarten, ook alzoo, dat van wat zyde men begint te tellen, zal 't altyd de agterfte zyn.

VII.

Om te raden hoe veel punten dat 'er zyn op drie kaarten die iemand gekozen heeft.

NEemt een volle kaart van twee-en-vyftig bladen, laat iemand daar drie uit nemen, die hy begeert: zegt hem dat hy tot de punten van yder kaart in 't byzonder zoo veel kaarten by teld, dat hy vyftien maekt, dit gedaan zynde, moet hy u het resterende getal zeggen, waer van 4 afgetrokken, zal de rest onfeylbaar zyn voor de zomme der punten op de drie kaarten.

Laat de punten der drie kaarten wezen 4, 7, 9, het staat dan vast, dat, om door elk 15 uyt te brengen (tellende de punten van yder kaart) moet men elf kaarten by de 4, 8 by de 7, en 6 by de 9 tellen. Dan zoo blyven daar nog overig vier-en-twintig kaarten, daar van 4 afgetrokken zynde, rest twintig voor de zomme der oogen op de drie gekoze kaarten.

Wanneer men dit Spel wil practizeeren met 4, 5, 6, of met meer kaarten, 't zy dan daar twee-en-vyftig zyn, of meer of min, of dat men in plaatze van 15, teld 12, 13, 14, &c. zoo is een generale regel 't gene volgt, multiplicceert het getal dat gy wild doen uytbrengen met het getal der gekozen kaarten, en by het product vergadert het getal der gekozen kaarten, de zomme daar van substraheert van het heele Spel der kaarten, het overige resterende zal u aanwyzen het getal dat gy zult aftrekken,

ken, van de overige kaarten, om het spel te voltrekken: Wanneer der na de aftrekkinge niets overschiet, moet men het getal der overschietende kaarten effen uytwyzen de punten der drie verkozen kaarten. Zoo de Substractio niet geschieden kan, en het getal der kaarten te weynig is, zoo moet men het getal der Kaarten substraheeren van het ander getal: en de rest vergaderen by het getal der overige kaarten.

VIII.

Uyt verscheide Kaarten te raaden, welke yemand gedagt heeft.

NEemt zoo veel Kaarten als het u sal gelieven, en laat deselve in order zien de geene die 'er een van begeert te denken, en dat hy onthoud de hoe menigste die zy, te weten, de eerste, tweede, of derde, &c. En op dezelve tyd als gy hem de kaart zien laat, de eene na de ander teldze heymelyk, en als hy gedagt heeft, zoo telt al verder, zoo veel u belieft. Neemt dan al de Kaarten die gy geteld hebt, daar van gy volkomentlyk het getal weet, en legtze op de andere die gy niet geteld en hebt, invoegen, dat zoo gy die wederomme tellen wilde, datze contrarie zyn geleyd, te weten, dat de leste de eerste zy, en de leste op een na de tweede, en zoo voors met de andere. Vraagt hem dan daar na de hoe menigste Kaart hy gedagt heeft, en zegt vrylyk datze vallen sal onder het getal der kaarten die gy secretelyk geteld ende verlegt hebt, mids die gy begint verkeert te tellen, en dat gy op de eerste legt het getal, uytdukkende de hoe menigste Kaart dat gedagt was; want continueerende na de order der getallen en der kaarten, en het sal noyt missen te komen op de gedagte Kaarte, zoo

haaft als gy komt aan het getal dat secretelyk by u geteld is.

By Voorbeeld.

Neemt de kaarten A B C D E F G H I, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, en dat de eerste A zy, de tweede B, de derde C, &c. Dat de gedagte kaart zy de vierde, en dat gy vorder hebt geteld aan I, het welke 9 kaarten zyn; dan revenzeert deze 9 kaarten, en vraegt de hoe menigste kaart hy gedagt heeft zoo zal hy de vierde antwoorden, zoo zult gy hem zeggen dat ze de negende komen zal, of zonder dit te zeggen, zult gy die op deze plaatze kunnen bekennen; beginnende dan te tellen aan de leste, dat I is, stellende vier op I, vyf op H, zes op G, en zoo voort, zult gy bevinden dat 't getal 9 altyd zal vallen op de gedagte kaart.

IX.

Als verscheide Persoonen voorgehouden zyn verscheide kaarten, te raden wat kaart elk van bun gedagt heeft.

ZOo daar nu vier Persoonen zyn, zoo neemt vier kaarten, en die toonende aan de eerste, zegt hem dat hy eene daar van denke welke hy wil; legt dan deze kaarten ter zyden weg: neemt daer na vier andere, toond dezelve aan de tweede Perzoon, om daar een (die hy wil) uyt te denken; doet van gelyken met de derde Persoon, als ook met de vierde. Neemt als dan de vier kaarten van de eerste Persoon, en legtze in vier reyen, en op dezelve legt in de rye de vier kaarten van de tweede Persoon, daar na die van de derde en vierde. Toond dan elk deze reyen in 't byzonder aan yder Persoon, vraegt dan een yder van haar in wat rye

rye de gedagte Kaarte leyd, want voorzeker de Kaarte van de eerste Perzoon zal de eerste zyn van de rye, daar in hy zeyd dezelve te zyn: De Kaarte van de tweede Perzoon zal de tweede van zyn rye wezen, en die van de derde, de derde van zyn rye; en alzo van de vierde Perzoon, daar in de rye word bevonden, en alzo van andere meer, indien 'er meer perzoonen zyn, en by gevolg meer kaarten.

X.

Een Kaarteblad in 't lange gerold, zal meer tabak in zig besluyten als een in 't breede toegerold.

't **I**S een yeder een genoeg bekend, dat der Kaarten figuur lang en breed is, zoc men de twee lange eynden aan malkanderen brengt, en die zoo houd, en met Tabak, Zand, Koorn of iets anders vuld, zal daar veel meer in gaan, dan dat men de breede eynden neemt, toerold en vuld, dit schynt wel wonderlyk, maar werd in de proeve alzo bevonden.

XI.

Om een Kaart te doen uyt nemen, en na dat men ze gezien heeft, onder d'andere kaarten te steeken, en wel ondersteekende, hem drie kaarten te toonen, daar zyn kaart niet in zal zyn, en dan nog eens ziende, zal men zyn kaart daar onder vinden.

GY zult het eerste Spel doen als ik u dat getoond hebbe, ende als gy de kaarten gevonden zult hebben, zult gy die voor al d'andere kaarten steken, makende dat ze wat voor uyt steken uyt d'andere kaarten, en daar na zult gy 'er een andere kaart voor

aan steeken die de andere Kaarten gelykt, daar na sult gy hem deselve Kaart toonen die 'er voor is, en hem vragen of dat de kaart is die hy uyt nam, en hy neen zeggende, zult gy de kaarte om leeg houden, en zult met een knaphandigheid zyn blad uytneemen, het welke het tweede is, en een weynig uyt alle de andere Kaarten uytsteekt, leggende dat zoo bedektelyk op Taafel, en daar na ondersteekt wederom de Kaart, en gy sult hem vragen of dat de Kaart is die hy uyt nam? en hy sal neen zeggen, dan sult gy die Kaart ook op de Tafel leggen, bedekt by de eerste Kaart, hem nog toonende een ander blad, vragende of hy die uyt nam; en hy sal neen seggen, dan sult gy dat blad ook by de andere twee leggen, en daar na alle 3 de Kaarten omkeerende sal hy de Kaart zien die hy uyttrok, en 't sal wonder om te zien zyn.

XII.

Om eenigen hoopkens met de Kaarten te maken, en daar na ziende, de Kaart die onder de hoopkens zyn, zullen 't alle geblikten of leege bladeren zyn, te weten, in zulker voegen als gyze zult begeeren.

GY sult al de Kaarten neemen, en de geblikten als d'andere Kaarten vallen, en de Kaarten dat geen geblikten en zyn, sal men een weynig van de zyden affnyden op datse wat smalder als d'andere vallen, daar na die wel ondersteekende, sult gy 'er zoo veel hoopkens van leggen als uw goed dunkt, en willende dat 'er al te samen geblikten zyn, sult gy de kaart de breete afleggen in 't leggen van de hoopkens, en willende dat het al leege Kaarten zyn, sult gy de Kaarten na de lengte afnemen in 't maaken van de

de hoopkens, ende gy zult het in 't werk zien wonderlyk en fraay.

XIII.

Om iemand een Kaart in handen te geven, dewelke by omkeerende, bevinden zal een ander te wezen.

GY zult het bovengemelde eerste spel doen als ik u wees, en na dat gy de Kaart gevonden zult hebben, zult gyze voor alle andere stellen, en maken dat het tweede blad dat agter aan de Kaart staat, een weynigje boven d' andere Kaarten uytsteekt, dat met 'er hand bedekkende, daar na zult gy hem d'eerste Kaart toonen, hem vragende of dat de Kaart is die hy uyt trok; en hy zal ja zeggen, en in 't om leeg doen van de Kaarten zult gy hem in handen geven dat blad dat een weynig buyten de andere Kaarten uytsteekt, hem zeggende dat hy 't vast houd, en een wyle tyds zult gy hem dat laten toonen, en hy zal vinden dat 't een andere Kaart is, en zeer verwondert blyven.

XIV.

Om iemand in handen te geven een Koning van eenderley Verwe, en daar na dien toonende, zal by vinden eenen anderen te wezen.

GY zult een Koning nemen, van wat verwe dat gy wilt, en zult hem in 't midden in twee snyden midden door 't lyf, daar na zult gy den anderen Koning nemen, en op dien zyn lyf, dat in twee gesneden is, leggen, dat in 't midden met den vinger bedekkende, op dat hy denkt dat het dien Koning is; daar na zult gy hem dien Koning langs de voeten doen neemen, hebbende de helft onder uw hand, en neemen zoo verborgen dat hy die niet gewaar en worde, daar na doende hem dien omkeeren,

ren, fal hy hem van een ander couleur bevinden en zeer verwonderd blyven.

XV.

Om een kaart op de Tafel te doen wandelen.

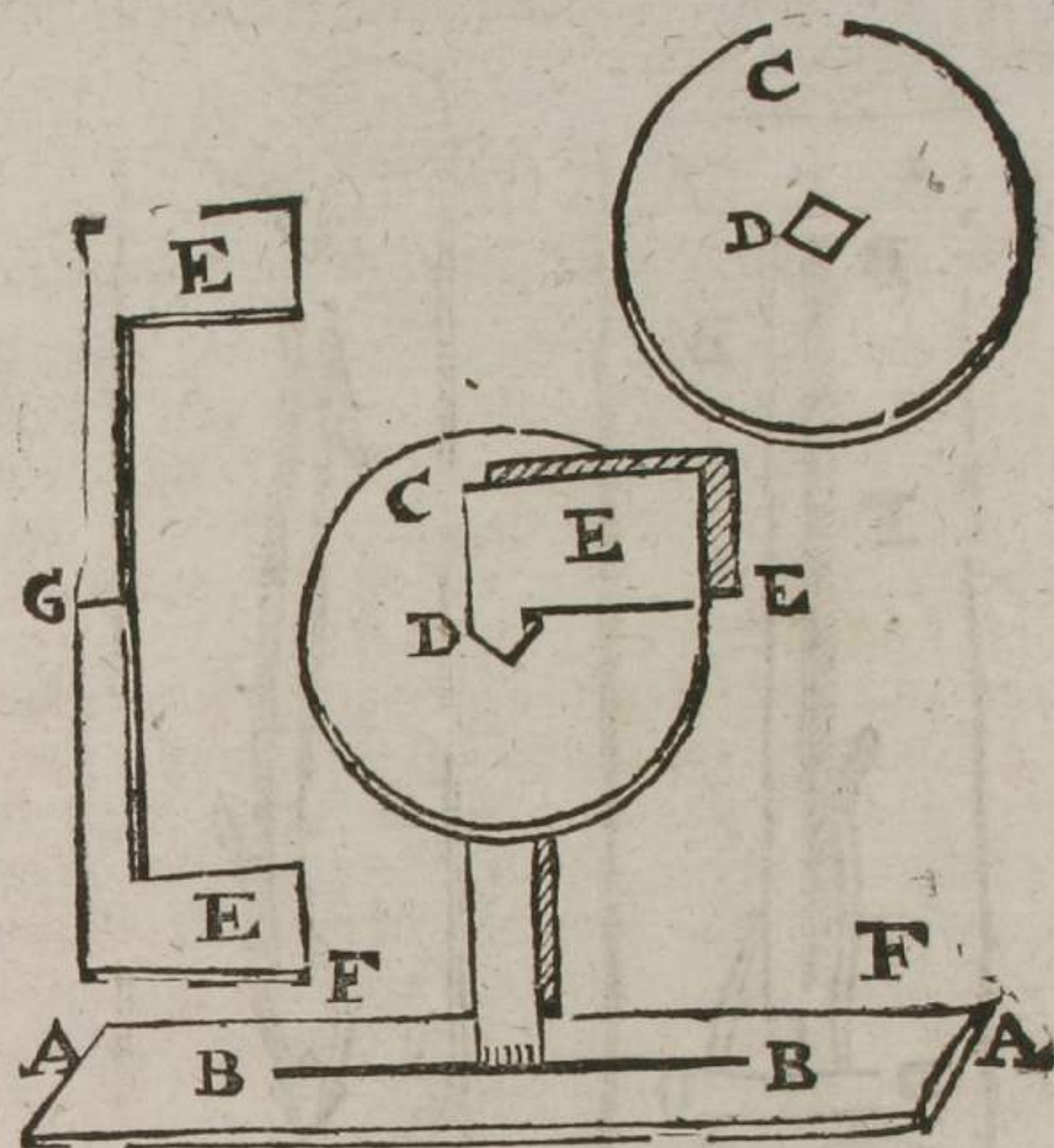
Dit Spel en zal men niet als by nacht kunnen doen, want gy zult moeten een Vrouwe hair hebben wel dun en lang, dat men 's nagts niet zien en kan, en knoopen dat aen een van uw Roksknoopen, met een eynde, en met het andere zult gy een knoop maken, en daer wat Was aen doen, en yemand een Kaert daer laten uyttrekken, zoo zult gy met knaphandigheyt het eynde van 't hair nemen daer 't was aen is, en gy zult u de Kaert weder doen geven, die daer uytgetrocken was, en dan zult gy 't Hair aen de Kaert of de Tafel doen, en aldus zoo gy u van de Tafel begeeft, fal uw de Kaert na volgen, en de gene die het sien, zullen sig daar over zeer verwonderen.

XVI.

Om een kaart in drie stukken te snyden en die in elkander soo vast te maken, dat menze niet wel kan uyt een krygen.

Snyd dan een reepjen van een kaartblad, ruim een vinger anderhalf breed AA, geeft daer overlangs een sneede BB, snyd dan een rond als CC met een gaetjen daer in. Snyd dan nog een stuk op deselve wyze Nu is de vraeg hoe ik die aen malkanderen kryg? Doet dan aldus: Neemt dan de kaart ABF, vouwt het deel FF in het midden, steekt het door het gat D van de kaart C, vout dan EE in 't midden met G geteykent dobeld, steekt dan het eene eind door F in 't gat D, zoo fult gy G stekende in F ligtelyk door het gat

D kon-

D kunnen trekken, 't welk zeer raar is voor de onkundige. Wild gy het nu weder uyt malkanderen doen, zoo steekt FF wederom door D, zoo zult gy E weder kunnen los maken.

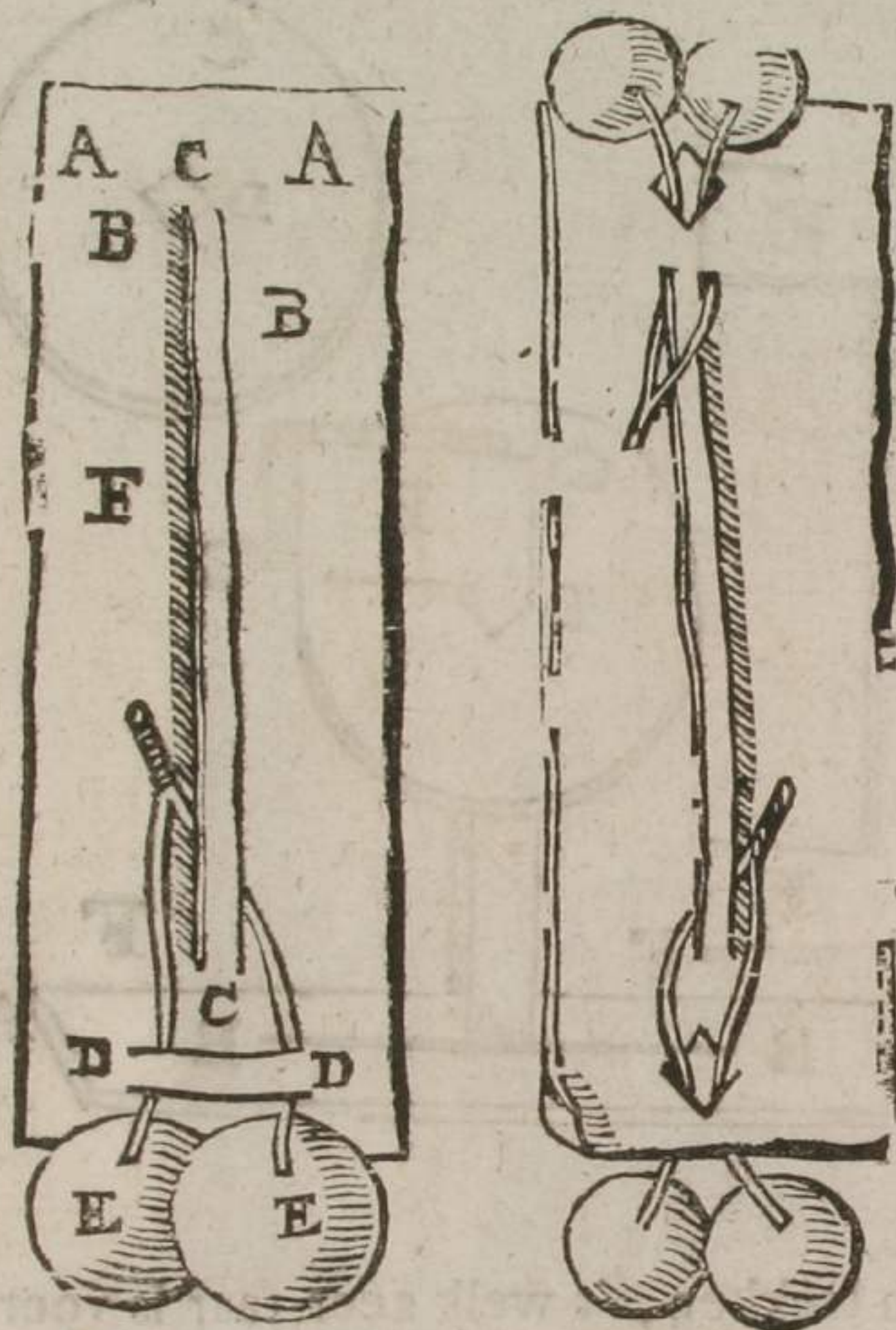
XVII.

Om Kerffen aan een kaartblad te doen, dat zeer aardig is.

NeeMt een kaart A, maakt daar in twee sneeden BB, die van boven naar om lage gaan, zoodanig, dat het stuk kaart CC daar vast in blyve, snyd dan nog twee sneedjes DD. Nu is het

G 5

een

een kunst om een koppel Kerffen daar aan te hangen. Neemt dan CC, voud dat in 't midden E, steekt dat door C, dat het by G weder uyt komt, Neemt dan uw koppel Kerffen, steekt die door de toegevouwen F en haald F wederom te rugge, zoo zullen daar de Kerffen in hangen, die daar door d'onwetende beswaarlyk kunnen uytgedaan werden.

Wilt gy de Kerffen daar weder uyt hebben, zoo steekt F weder door GG, en gy zultze ongebroken daar kunnen uyt krygen.

Dit

Dit kan men nog op een andere wyze doen, gelyk de ander bygevoegde Figuur vertoond.

XVIII.

Een aardigheid om een Kaarteblad van zyn plaats te doen komen, zonder die aan te raken.

Neemd een Kaarteblad en wed met ymand van uw Geselschap, dat gy eenige treden van het Kaarteblad sult staan, en dat 'er een ander zoo na by sal blyven, dat hy 'er zyn hand boven op kan houden, dog het Blad niet aanrake, zullende den bystaander een teken geven, wanneer gy na het blad wild vatten. Zoo het wedden nu aangaat, zoo maakt alle Deuren en Vensters van de Kamer toe, in welke gy het sult doen, maar laat alleen een Venster open staan. Legt dan dat Kaarteblad in 't open Venster, dat het half op het Vensterraam legge en half hange in de Kamer; laat dan ymand by het Kaarteblad staan aan de zyde, met zyn hand daar over, niet op, maar een spanne of twee hoog daar van. Staat gy dan na de deur, en zegt dat gy hem een teeken geeft, dat het Blad by u sal komen, met zoo doet de Deur open, zoo sal de Logt en de Wind het kaarteblad ten Venster uytwaajen, en gy by de Trappen neer zynde, sult het eerst kunnen krygen, en den wedder met d'oppasser sal uytgelachen werden. 't is een bedrog, maar aardig in een Geselschap.

XIX.

Een Kaarteblad die ymand uit het spel genomen heeft, in een Spiegel te wyzen.

Dit komt den onwetenden vreemd voor, ja sommige zouden meenen dat het Toverye was, daar egter de kunst zoo groot niet en is, ik laat yemand-

mand een kaart uit het spel nemen, en besien hebben, weder in steken, of wel buyten het venster smyten, en daer na toon ik hem diergelyk blad uyt myn kaart in een Spiegel. De vraeg is hoe zulks geschieden kan?

Wanneer zulks geschieden zal, moet men daer toe bereiden, even als hokus bokus konstenaers: Zy koopen by een Kaertemaker verscheide soorten van een blad, als 36 bladen Herten, 36 bladen Ruiten, zoo veel Schoppen, Boeren, Vrouwen, &c. Dese steken zy altemaal by zich, de eene soort in eene tas, en gene in een andere tas, zak of beurs, tot dat gy se alle hebt van malkanderen kunnen verbergen. Neemt dan een spel kaarten, laet daer een uyt trekken na voorgaende wedenschap, steekt die weder in uw kaart, of smytse in 't vuur, of buiten het venster, als gy hem nu besigtigt hebt, maekt dan eenige babbeleguigjes, gelyk de guichelaers doen, als met fluiten en blazen, en krygt ondertusschen met een behendige heimelykheit diergelyke uit uw zak of tassen, en houd u dan of gyse uit het spel kreeg, toond die dan in een Spiegel, zoo hebt gy het gantsche weddenspel gewonnen.

XX.

Een wyse om te maken dat 'er een Vogel van een kaarteblad komt vliegen.

NEemt dan een spel kaarten, of kaartenbybel, snyd dan de bladen altemaal vierkant uit, die men dan fraaytjes op elkanderen moet naiten, zoodanig, dat men niet zien kan of de kaarten gelyk leggen, maer boven op legt men een heel blad, op dat men niet zoude zien dat de kaart uitgehold was; maer onder doet men geen
blad,

blad, aldaar laat men het open, als men hier dan wat potzen mede wil uytregten, zoo doet men aldus.

Men doet dan in dat uytgesnede vierkant, in welke A getekent is, een Mosje of eenig ander klein vogeltje, of in de plaats van een vogeltje wat Suiker, een Kikvors, een Ey, of iets diergelyks, 't geen de omstanders begeeren, gelyk met D is aangewezen. B nu verdoont de kaart, op die wyze als hy moet genaait of doorstoken werden, op welke de bovenste kaart alleenig moet geplakt of
ge-

gelymt werden, op dat men de genaaide steken niet en moet sien, als men daar van binnen heeft gedaan het geen men begeerd, zoo legt men daar een los kaarteblaadjen over, dit blaadjen doet men daar dan wat scheefjes op, om daar met de nagel van te kunnen schuyven.

Dit dan aldus bereid zynde, heeft men maar twee kaarten van doen, een zoo gemaakt als gezegt is, en een ander die men geduurig om de klugt, en de toefinders te bedriegen, verschiet, en weder in de zak steekt, maar de andere haald men daar behendig wederom uyt, die men dan met een neusdoek dekt, die wat groot is. Ondertusschen maakt men zoo wat potzen van pouha, en meer andere wonderlyke dingen.

Ten laatsten steekt gy de eene hand daar onder en trekt het onderste blad van de kaart, dat 'er met een weinigje Wasaan vast gemaakt is, en legt het boven op de kaart, maakt dan weder wat hokus bokes, vat dan met een swier het kleet ofte neusdoek, en doet het al schuddende op, dan sal het toonen, 't geene gy daar in of onder hebt gedaan.

Let wel dat gy de neusdoek of het kleet te gelyk met de kaart opvat en die schuddende, steektze met een geswindheid in de zak, en maakt dan een harangue van het gene gy gedaan hebt.

XXI.

Om malkanderen door kaartbladen iets geheym te kennen te geven.

NEemt een kaartspel, legt de kaarte op een sekere ordere na malkanderen, zoodanig als gyze altyd weder kond vinden, alsse vervolgens altyt in ordre leggen, zoo schryft van de eene kaartblad tot de andere toe, 't geen gy geheym wilt schry-

schryven, met zeer weinig woorden. Schuyft dan de kaertbladen onder een, zoo zal niemand het schrift dat op de Kaarten staat, kunnen verstaan, als uw vriend, aan wien gy dat te kennen gegeven hebt, die ze weder zal in ordre brengen, en lezen dat 'er op staat.

XXII.

Om iemand een kaart te doen uyttrekken, die daar na onder d'andere kaarten te ondersteeken, ende weten te zeggen wat het voor een kaart, die der uytgetrokken waar.

GY zult daar wel op letten, dat eer gy de kaart doet uyttrekken, gy in uw memorie zult nemen, en zien wat voor een kaart onder alle de Kaarten leyt, dan met een gratie of abelheit, op dat niemand en merke als gy dezelve zult gezien hebben, zult gy 'er een blad doen of laten uytrekken, als gy dat zal uytgenomen ende gezien hebben, zult gy 't zelve op de gedekte Tafel doen leggen, daar op dan leggende alle de andere kaarten, doende de helft afnemen, ende het onderste boven leggen, wel lettende die al t'zamen te nemen, ende zoo moogt gy laten afnemen, ende weder boven leggen, wel lettende die al t'zamen te nemen, ende zoo moogt gy nog eens laten afnemen, ende weder boven op leggen, zoo menigmaal als 't u belieft, daar na willende de Kaart vinden die uytgetrokken was, ziet in de kaarte, ende zoekende de Kaert die gy eerst in memorie naamt, als gy de Kaert vind die der voren zal zyn, zal dezelve wezen die der uytgetrokken was, en zoo is dat Spel gedaan, ende merkt wel dit Spel wel te onthouwen, want dit is 't fundament van alle d'andere Spelen.

XXIII.

XXIII.

Om iemand een Kaert uyt te doen nemen, ende die daar na onder de andere te doen, en naar veel onderstekens hem vragen in de hoe veelste Kaert hy begeert dat zig zyn Kaerte bevinde? beginnende van onderwaards te tellen, makende dat zy baar in 't verzogte getal bevinde.

GY zuld het eerste spel doen als ik u alreeds gewezen heb, ende daer naer de kaerte gevonden hebbende, zuldy die ondersteken, zonder te laten zien aen iemand, u derhalven wat agterwaards trekkende, en die met de hand dekkende, op dat men niet zien en kan, dan zuldy vragen tot hoe veelen dat hy begeert dat sig de zelve kaert bevinde, ende zoo hy 't ten lesten zeyd, van onderen vyf kaerten afnemen, houdende de kaerten agterwaards, en als dan in de zesde zuldy hem zyne kaerte geven, ende zoo zult gy hem zyne kaert tot zulken getal geven als 't hem belieft, gevende dit altyd in 't leste.

XXIV.

Om drie Koningen te nemen ofte drie andere kaarten van gelyken, en steken d'eene boven d'andere kaarte, d'andere in 't midden, en de derde onder, en doen daar na die alle drie by den anderen bevinden.

GY zult waernemen, dat eer gy op tafel legt de drie Koningen, ofte de drie kaerten die gy zult gelieven te nemen, de vierde haer gelykt, ende leggen ze behendiglyk, dat 't niemand en merkt, boven op, ende dan zuldy de andere drie gelyke kaerten nemen, ende leggen ze binnen op, en onder, ende in 't midden, als ik u gezeid hebbe, daar na zuldy doen

doen afnemen, ende leggende het onderste dat 't boven komt op de Kaarten, ende daar na in de Kaarte ziende, zuldy zien datze alle 3 by den anderen zyn zullen, ende 't zal wonderlyk vallen.

XXV.

Om eenige hoopkens met de Kaart te leggen, ende weten te zeggen de Kaarten die boven op de hoopen zyn.

GY zult waernemen de Kaart te zien die men boven al de Kaarten vind, eer gy de hoopkens leggen zult, ende onthouwenfe, ende daar naar zuldy zoo veel hoopkens maken als 't u belieft, ende willende weten de Kaarten die boven leggen, zuldy een Kaarte van boven een der hoopkens nemen, zeggende dat 't de gene is die gy zag, daar naar zult gy de afgenome Kaarte alleen houden, ende nemende een ander Kaart van eenen anderen berg of hoop, zuldy die noemen die gy alree in de hand hebt, ende daar naar een andere nemen, ende zeggende dat 't de tweede is die gy nam, ende zoo vervolgens nemen 't laatste de gene die gy eerst zag, of in gedagten nam; ende daar naar toonende al de kaarten zullenze zien dat gy 't geraden hebt, ende 't zal lustig zyn.

XXVI.

Om drie hoopen te doen leggen met de Kaarte zonder daar by te zyn; ende weten te raden hoe veel oogen daar onder de drie hoopen zyn.

GY zult ze waarschouwen dat in 't maken van de hoopen; die met het getal gemaakt moeten worden, te weten, dat naar het ondersteken van de

H

Kaar

kaerte, hy de eerste kaerte zie die onder leid, ende zie hoe veel hy telt, ende zoo 't een 6 is, dat hy de zelve kaerte bedekt op de Tafel legge, zeggende zes, ende daer naer die volgt die daer op leggende, zeven, ende zoo kaerten daerby voegende, en het getal vermeerderende tot de 15 toe, ende dat zal eenen hoop zyn, daer naer ziet de kaerte die onder leid, leggende die op de Tafel, beginnende van dat getal, ende alzo een kaerte meerder ende tot het getal van 15 toe, ende alzo zuldy den derden hoop ook maken, ende willende daer naer weten hoe veel oogen onder de 3 bergen of hoopen zyn, zuldy de overschoten bladeren zien, en zullen ook de oogen zyn die men onder de 3 hoopen vind, en 't zal aardig en fraay schynen.

XXVII.

Om zes hoopkens met de kaart te maken, ende hem een kaart te toonen, ende weten te zeggen van wat blad het was.

GY zult al de kaerten in de hand nemen, ende met een knaphandigheid zuldy de laetste kaerte zien, daer naer zuldy vyf hoopkens maken, daer naer zuldy den eersten hoop nemen en verdeelen van de onderste kaerten, eenen op elk hoopken, op de vyf hoopkens, die daer bleven op de Tafel, daer naer uw zelve d'oogen stoppende, zuldy de laetste kaerte laten zien, die vervolgt, dewelke de geen zal zyn, die gy eerst zaegt, ende als gy ze hebt laten zien, zuldy die onder d'andere kaerten ondersteken, ende daer naer zuldy hem met een aardigheid weten te zeggen wat voor een blad het was dat sy zagen, ende 't zal schoon zyn.

XXVIII.

XXVIII.

Een zeer geestige konst met de kaart, om vier Afen of vier Koningen, of andere vier kaarten van een slag, by malkanderen te toonen in de tegenwoordigheid van alle die aan tafel zitten, te weten, die vier gelyke kaarten versteekende; en dezelve wederom, zonder de kaart te verschieten, by malkander te doen vinden.

LEgt de 4 gelyke kaerten onder 't Spel by malkander, en houd d'een van de vier kaarten half boven d'ander, gelyk als men ze in de hand heeft om te speelen, tusschen de onderste van allen steekt twee van de andere kaerten, en bedekt ze met de onderste kaart, dat men de twee andere niet ziet, en stryktse daar na al te samen tot u, en trekt dan een van onder uit, laetse sien, en legtse boven op, zegt daer is een van de vier gelyke kaerten, trekt nog een van onder uit, zonder die te laten sien, want het is een van de 2 bedekte kaerten daer agter, die de onderste van de vier gelyke was; daer na trekt 'er nog een van beneden, stekende dezelve in de kaerten zonder te laten sien, als de vorige, en zegt, dat is nu de derde van de gelyke (want zy de 2, die agter de eerste bedekt waren, niet gezien hebben,) zoo blyven daer onder nog 3 gelyke kaerten by malkander, ende boven leid 'er een, dan meinense dat 'er maer een boven en onder is, ende 2 in 't Spel, laet dan 't Spel afnemen waerse willen, zet dan den ondersten hoop op den afgegeven hoop, zoo komen al de vier gelyke kaerten by malkander.

H 2

XXIX.

XXIX.

Om een Kaarte te doen veranderen in een andere Kaarte in tegenwoordigheid van al 't Volk.

NEemt een blad 't geen u lust, en toond het aan 't volk, maakt dat 'er een geschilderde Kaarte zy, of een Tien; zeggende, ziet gy lieden wel myn Heeren wat het voor een blad is? Op d'andere zy hebt gy een Aas gemaakt van enkel Papier, en gy legtze onder den Hoed, dan keert de Kaarte om dat het niemand ziet, zeggende, gy Heeren hebt gy wel gezien wat voor een Kaart dat onder den Hoed is? zy zullen antwoorden den Klaverknegt: en als gy den Hoed opneemt zoo is 't Klaver Aas: neemt als dan de Kaart op, die weg stekende dat het niemand daar onder zie, ende zy zullen zich verwonderen.

XXX.

Om eenige hoopjes met de Kaart te maken, waar onder ziende men bevinden zal onder te wezen of al geschilderde, of zimpel Kaarten, zoo gy 't hebben wild.

NEemt 't gantsche Kaartspel., kort alle de geschilderde een weinig van onder en boven, zoo vallen zy korter als d'andere, maar de lege kaarten datze smalder vallen als d'andere, daar na ondersteektze wel; maakt daar van zoo veel hoopjes als u lust, en zooje wild dat al de hoopjes ongeschildert zullen wezen, neemt de Kaarten af na de breedte in 't leggen van de hoopjes: maar zooje wild datze alle leeg zyn, zoo zult gy de Kaarten in de lengte af nemen in 't maken van de hoopjes, ende zoo vind gy uw zaken fix.

XXXI.

XXXI.

Een Wed-spel omtrent de Kaart

NEemt een Kaart spel, legter drie bladen van om, dat de witte zyde beneden blyft, als boven, en legt het geheele Spel in uw hand, en laet hun een van boven nemen, en daer in zien, die wederom boven leggende, laat uw Hand straks zinken met de Kaarte, dezelve d'onderste boven keerende, vraegt wat Kaert het was die hy zach, en als hy ze noemt, zo wed om een kan Wyns, dat hy 't niet wel onthouden heeft, laet hem dan de Kaart afnemen die boven leyt, zoo vint hy ze contrarie te zyn.

XXXII.

Om een Kaart te laten trekken, en laten hem dezelve kaart weder in 't kaartspel steken, dat gy zult alle de kaarten na de Zolderinge werpen, soo dat de kaarten die by getrokken heeft aan de Zolderinge kleven zal, de rest wederom laag vallende.

GY zult de lage Kaarten van schuppen of van herten alle met de punt eenen weg leggen, en laten dan een blad daar uyt trekken, en laetze hem bezien: daer naer keert het Spel om, laet hem fyn getrokken blad weder in steken, zoo zult gy sien dat de punt van zyn blad contrarie leit van d'andere en daar aan zuldy ze kennen, ziet datje die met een abelheit boven op de Kaarte krygt, hebt daar wit Was en Kalk onder gesmolten, of Vogel-lym zoo veel als een halve erwete, dat gereed hebbende in een hoekxke onder de Tafel. En alsje dit doet, zoo werpt 't geheele Spel dat bovenste na de zolder, zoo sal 't daar aan kleven, en de rest neer vallen: elk sal denken dat 't Toverye is.

Het verbetert en vermeerdert

NATUURLYK
TOVERBOEK,
OF
SPEEL-TONEEL
DER
KONSTEN.

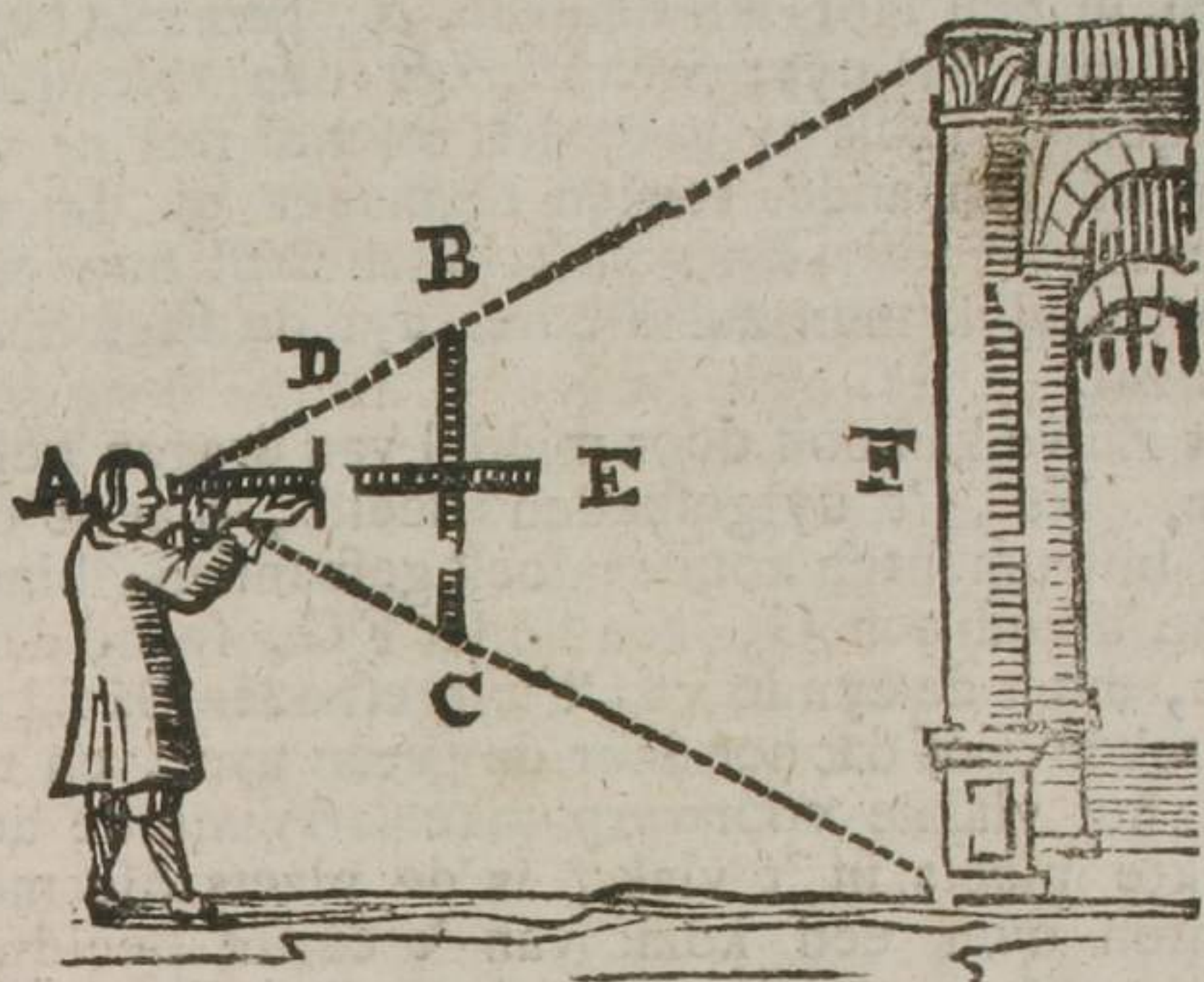
Het *VIERDE* BOEK.

Begrypende verscheide aardigheden, die zeer wonderlyk zyn, der Wiskonst en Meetkonst.

I.

Om de hoogte van een Toren, Pilaar, of iets anders te meten door middel van twee kleine stokjes of stroobalmen.

MEn moet hebben twee Stokjes, alzo geproportioneert, dat EB gelyk zy met DE met DA, als dan stellende het punt A na by den hoek van 't eene oog, en het ander toe doende, moet men te rugge gaan, tot dat de gezichtelyke stralen ontdekken

ken het punt van de hoogste C en van de diepte ofte Pylaer. Als dan zoo meet de distantie die daar is van uw voet tot by den Boom, en gy zult hebben de hoogte van den zelve.

II.

Om een Thuyne te planten, welke van zekere plaats gezien zynde, een begeerde Figuur vertoont.

Door middel van den Perspectif kan men een Thuyne of Hof met Boomen, Kruyden, of diergelyke dingen beplanten, welke van zekere plaetze gezien zynde, by voorbeeld uyt een kamer, venster van een Paleys dat op den Hof ziet, een Figuur als een Mensch, Arent, Leeuw of iets diergelyks dat men begeert, vertoont. Zoo maekt men op het doek, dat op de naam van 't Instrument des Perspectifs gespannen is, zoodanigen Figuur als

H 4

men

men in den Hof wil hebben, die gemaakt zynde, snyd men dat uyt; wanneer gy dan ziet door het gaetjen G, zult gy gebieden over al stokjes te zetten of een ander teeken te maken op die plaets daer de eyndstralen van 't Instrument door passeren. Gelyk men zulks beter uyt de Figuur afmeten zal.

't Zelve kan ook door middel van dragen geschieden. Nu, 't uytgesneden Beeld, plaetst dat in uw Instrumenten zonder doek gespannen, bind een fyne draed aen G, aen de lat FG, spand dat zoo uyt, dat 't de eynde van 't uytgesneden Beeld komt te raken, of dat het door de gaten gaet, en te gelyk het vlakke voorwerp rake. Want de aengerakte plaets in 't vlak, is de plaets die met de punten over een komt van 't eerste Beeld, die den draed aenraekt, of laet door gaen. 't Is blykbaar door de voorgaende Figuur, en stelt den gantschen aerd des gezichts-stralen voor oogen; dit kan men gebruyken om Hoven te planten.

III.

Om Pilaaren in een Kerk of Huys alzo te stellen, dat ze van verre regt schynen, maar van na by van een te scheiden en te vullen, makende een ydele schrik voor die de oog-bedriegkunde niet verstaan.

FRANCISCUS *Aguillonius*, in zyn Vierde Boek van de Gezicht-kunde, handelende van bedriegelykheden des gezichts, omtrent de Bewegingen en rust, ont-knoopt in de 142 Voorstel d'oorzaak, waerom de varende, 't Schip daar zy in zyn, schynt stil te staen, en d'andere die stil staen te bewegen. En met eenen legt hy uyt, een verzierzel van een oude Fabel. In de *Pontius Euxinus*, getuygt *Plinius* in zyn 4 Boek, 13 Hoofstuk, zyn twee Eylanden,

Syn.

Syndromytes gezegt, die andere ook *Cyntæ* en *Symplegudes* noemen. Deze zeggen de Digtters dat zig in den ingang van de *Pontus* vereenigen. Om dezer oorzaken wil, hebben zommige die dwaelfsterren genoemd, 't welk den zelfde *Plinius* zegt in 't zesde Boek, in 't twaelfde Hoofstuk: zy zyn als dwalende klippen, en om zyn eygen woorden te gebruiken: Om datze met een weynig tusschenwyte, die aen d'overfyde zyn gelyken, ziet men die al dubbeld, maer een weynig daer van afwykende, gelyken zy zig te vereenigen. Te weten, om dat de varende zig na haer toe beweegden, en uyt de beweging van 't ziende tuyg oordeelen zy dat de Eylanden zig beweegden, en schenen haer dan in 't oog als by een te gaen.

Hier voegt *Aguillonius* by, dat men het gezicht op diergelyke wys kan doen dwalen, en daer door ymand ligtelyk vervaert maken: 't welk in zeker soort van gebouwen geschieden kan. Het werkstuk toond hy met dese woorden aldus.

Maekt gy een gebouw, welkers muuren voor eerst 't onderste deel in haer geheele omtrek omcincelen, met veel bogten van hoeken gebroken zynde. Laet dan een welfsel hier van af naer om hooge opgaen, zynde met zoo veel hoeken gekromt, die haer voortgang in andere, en weder in andere t'zamenvoegingen van vlakke deelen verdeeld werden. Voegd dan in elk vlak deel yder pylaar, welker opperdeel boven de wanden in de nederhellende welfsel deelen in hegten, in deser wyse nogtans, dat die op den dorpel van 't gebouw staen, alle de pylaren regt schynen, dat op die wyze ligt geschieden kan, zoo beyde linien van alle de hoeken met een regt gesicht, gelyk als uyt diameter voor onze oogen komen, verders de andere orders, die op de kolumnen werden gezet, werden

H 5

den

den door de neygingen van yder vlak verstaen zoo geleyd te werden, zoo dat die van den drempel des zelfden Huys naar om hooge sien, meenen dat het d'onderste order der deelen is. Dit dan zoo zynde, zoo sal het geschieden, dat die met'er haest in het huys soekt te loopen, dat alle de deelen van de colommen, die boven de Muur op het gewelfzel staan; heel anders schynen, en agter overschynen te vallen, en dat ook alle de opperste reken over hoop schynen te vallen, zoo dat den looper sig daar van zal zoeken te verhoeden: Want die regt zullen schynen aan die welke op den dorpel staat, zullen van een andere plaats krom schynen, en die eerst geleken te staan, zal men daar na meenen te vallen.

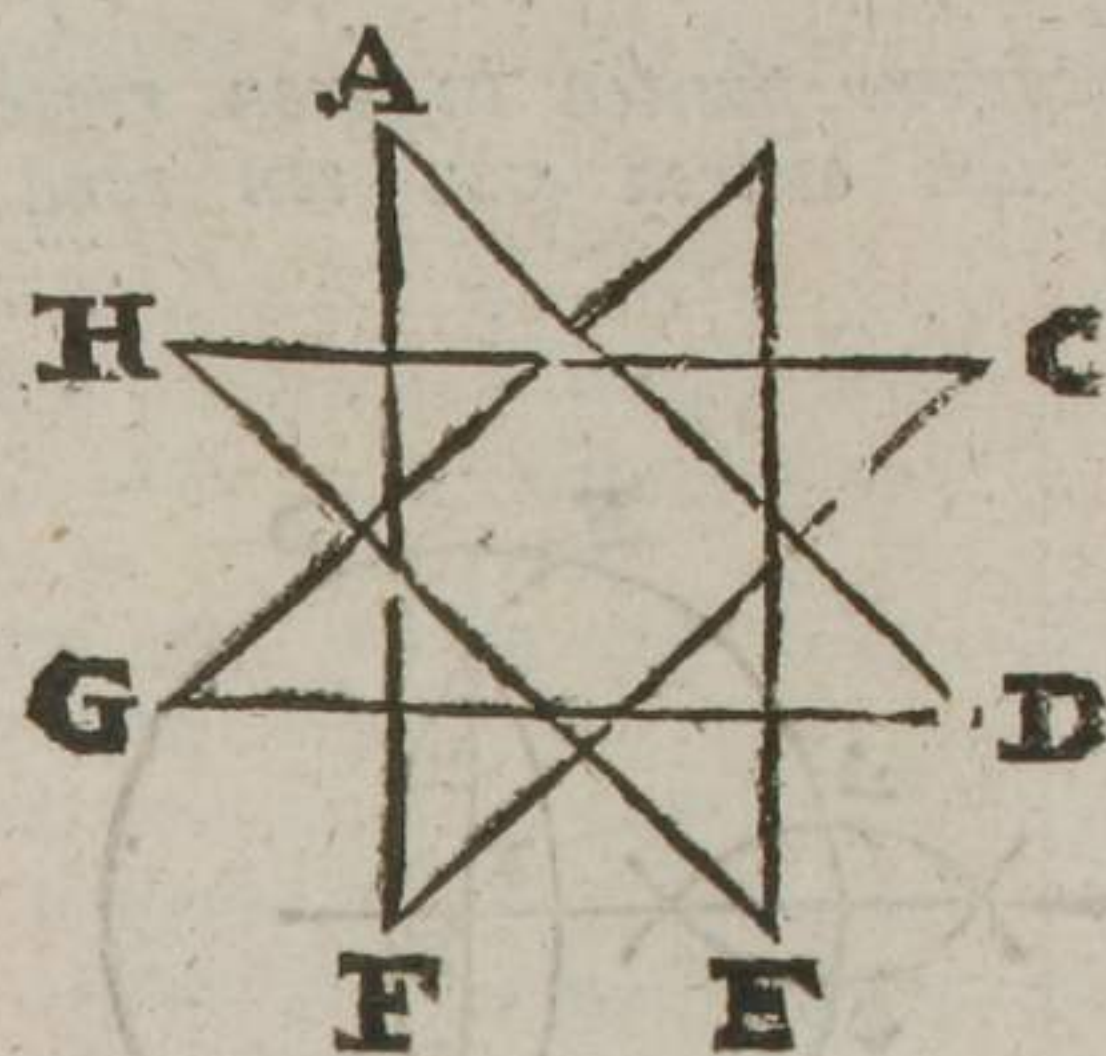
IV.

Om zeven stukken gelds op een geometrische figuur alzo te verschuyven; dat yeder schuyf aan een eynd altyd aanvange, daar geen geld legt, en altyd op het eynde van een linie neer gelegd werde.

DE Figuur zy ABCDEFGH, nu schuyf ik den eersten penning van A in F, en legt hem neder in F, dewyl ik nu van A aangevangen heb zoo schuyf ik een penning na A toe, dat niet dan van D af kan geschieden. Nu, dewyl ik den tweeden dan van D afgeschoven heb, schuyf ik den derden van G in D, alzo doet men den vierden penning uyt B in G, de vyfde uyt E in B, van H in E van C in H.

Men moet dan altyd een penning leggen op die plaatze daar men van af begonnen heeft, de zeven stukken voleynd zynde, zal C alleen moeten open blyven.

Die

die nu dezen Regel niet en weet staet 'er voor en kykt, ja zal het duyzendmaal probeeren eer hy het kan vinden, ten zy dat het hem gezegt werd.

V.

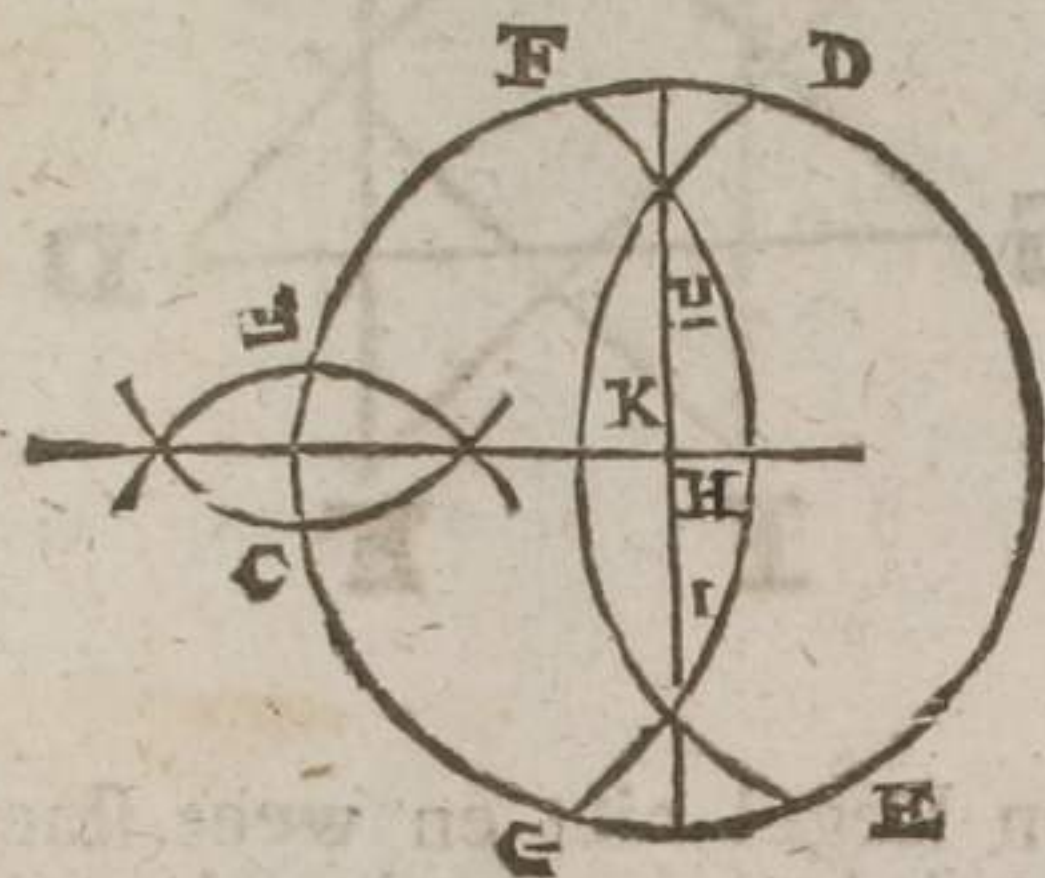
Om het middelpunt van een Cirkel, die op papier, parkement of leer geschreven is, zonder Instrument te vinden.

HEt papier daer de Cirkel op gemaekt is, snyd dat rondom de Cirkel af, vouwt hem dan toe zoo hebt gy twee halve Cirkels, vouwt dat dan nog eens toe, zoo hebt gy vier quartieren.

VI.

VI.

Door drie gegeven punten in geen regte linien gesteld, in den omtrek van een rond te beschryven.

Laet de drie gegeve punten zyn ABC, om dit te doen, zoo stelt de eene voet van een gemeene passer in A, en beschryft een halve cirkel, daer na de selfde openinge des passers, maekt uyt B een andere Cirkelboog FG, die de eerste op twee plaetsen in HI doorsnyd, daer door de gemeene snee in de halve Cirkel bogen twee regte linien, malkanderen met regte hoeken doorsnydende als K K, welke doorsnyding het middenpunt is van dese drie gegeven punten, in welke men de passer sal zetten en een ronde kring beschryven.

VII.

Om van een Cirkel een vierkant te maken.

Men neemt, om dit te doen, een Papier dat zoo rond is als een Cirkel, 't welk men in vieren snyd

snyd door het middelpunt heen. Legt dan de hoeken des papiers, die het middelpunt uytmaken, anders om na buyten toe, zo dat al de buitenste deelen na binnen toe gekeert zyn, zoo hebt gy een vierkant.

VIII.

Om te vinden de hoogte van een Toren, of iets anders, door Sonneschyn.

Neemt een regt stokje van drie, vier, of meer voeten lang, steekt het regt om hoog in de Aarde, en meet zyn hoogte boven d' Aarde, en zyn schaduwe: desgelyks meet ook de schaduwe van den Toren, wiens hoogte gy begeert te weten; multiplicceert dat dan met de hoogte van 't stokje boven de Aarde, het geen 'er komt dat deelt door de hoogte van de schaduwe des stokjes, zoo bekomje de hoogte van den Toren.

By voorbeeld.

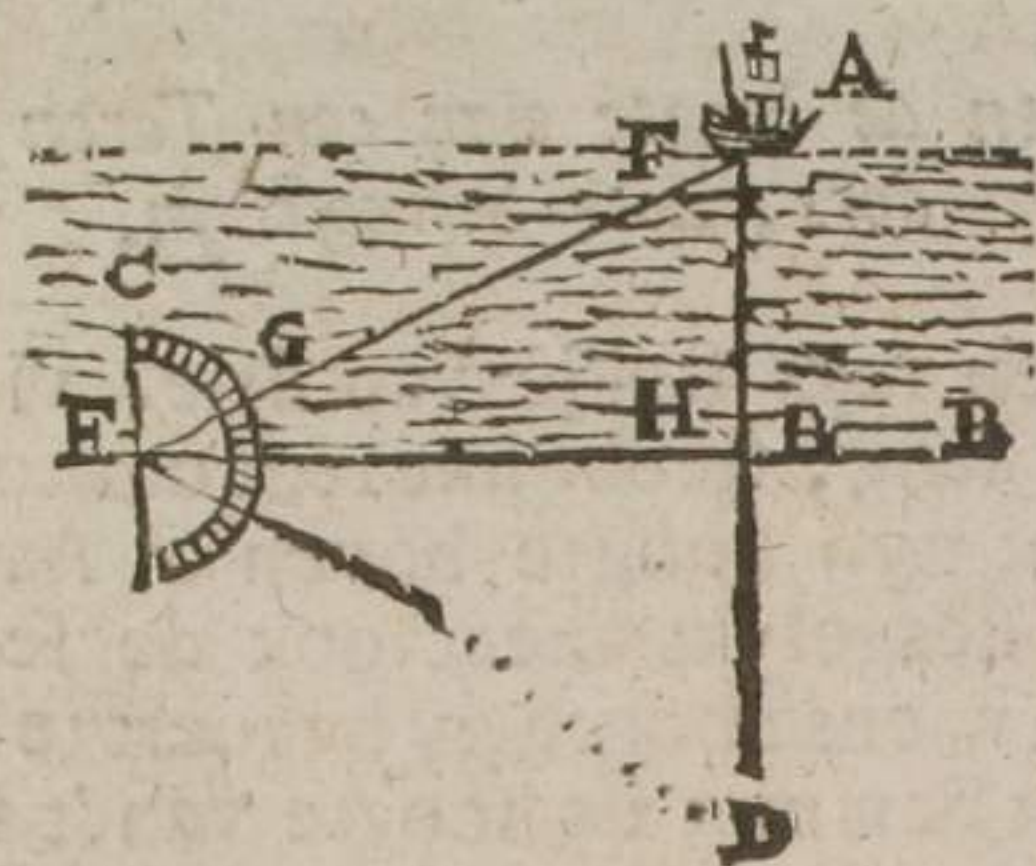
Laat het stokje vyf voeten boven de Aarde uitsteken, en de schaduwe daar aflat zyn agt voeten: neemt ook dat de schaduwe van de Toren is 480 voet, multiplicceert dan nu 480 met vyf (hoogte van 't Stokje) komt 2400, die divideert door 8, (schaduwe van 't Stokje) zal komen 300 voeten voor de hoogte van den Toren. Aldus doet ook met andere.

IX.

Om te weten, als men een Schip van verre ziet varen, hoe veel voeten dat het verre van u is.

Als gy een Schip A in de Zee ziet varen, is het vermakelyk voor de omstanders te weten hoe verre dat het van u is: Om dit dan in 't werk te stellen, zoo neemt een quadraat, steld aan den Oever

ver BB, en fiet met uw oog E, in wat graad dat de regte linie FG van het Schip komt, dese graad aftekenende, en dese linie hebbende, soo krygt gy een regte hoek H, met twee scherpe hoeken FG, maekt op de andere zyde ook zoo een Triangel als

HDE; als gy nu H en D met voeten meet, zoo hebt gy de helft van de verte des schips, welke zoo veel by doende, zoo zult gy het op een stip konnen zeggen hoe verre 't Schip van Land is.

X.

Om uyt Hout allreley formen van Beelden te maken.

NEemt eenig welriekent hout, laet zulks fyn raspen, hoe fynder hoe beter, dat kan men minst merken, wat het is: doet hier by wat Muskus, Civet, Amber en diergelyke welriekende dingen, neemt dan Arabische Gom, of Gom Dragant, laet die in 't water smelten, en maekt met dit hout een deeg, als dit wel doorkneet en doorwerkt is, doet men dat in zulke vormen als men begeerd, en laet het droogen, zoo kund gy welriekende Mannetjes Wyfjes en Beesten hebben, om uw

uw Thee-Tafeltjes en Cabinetjes te vercierren, en uw Kas wel te doen rieken.

XI.

Om te raden waar het midden van de Wereld is.

't IS niet onaardig als men in een gezelschap is, zomtyds eenige vrage voor te stellen, daer men eens om moet laghen.

By voorbeeld als men vraagt aan 't gefelschap of iemand weet waar het midden van de Wereld is, den een zal zeggen Oostindien, een ander Egipten, den derden Jeruzalem, en zoo voorts, dog zy raden 't geen van alle, dog als zy lang genoeg geraden hebben soo segt het midden van de Wereld is op deze plaats daar ik sta, en willense het niet gelooven latense het meten.

XII.

Om by heldere Zonneschyn de Sterren aan den Hemel te zien.

DIt behoord tot de Optica of Gesigtkunde, 't is seker dat een sterk licht het zwakke verduyftert, daarom werden de Sterren van de Zonne verduyftert, om dat wy sterker van de Zon als van de Sterren bescheenen werden. Om dan de Sterren aan iemand te vertoonren moet men een zeer diepe put maken, en daar in klimmen, zoo zal men de Sterren aan den Hemel gemakkelyk kunnen sien.

XIII.

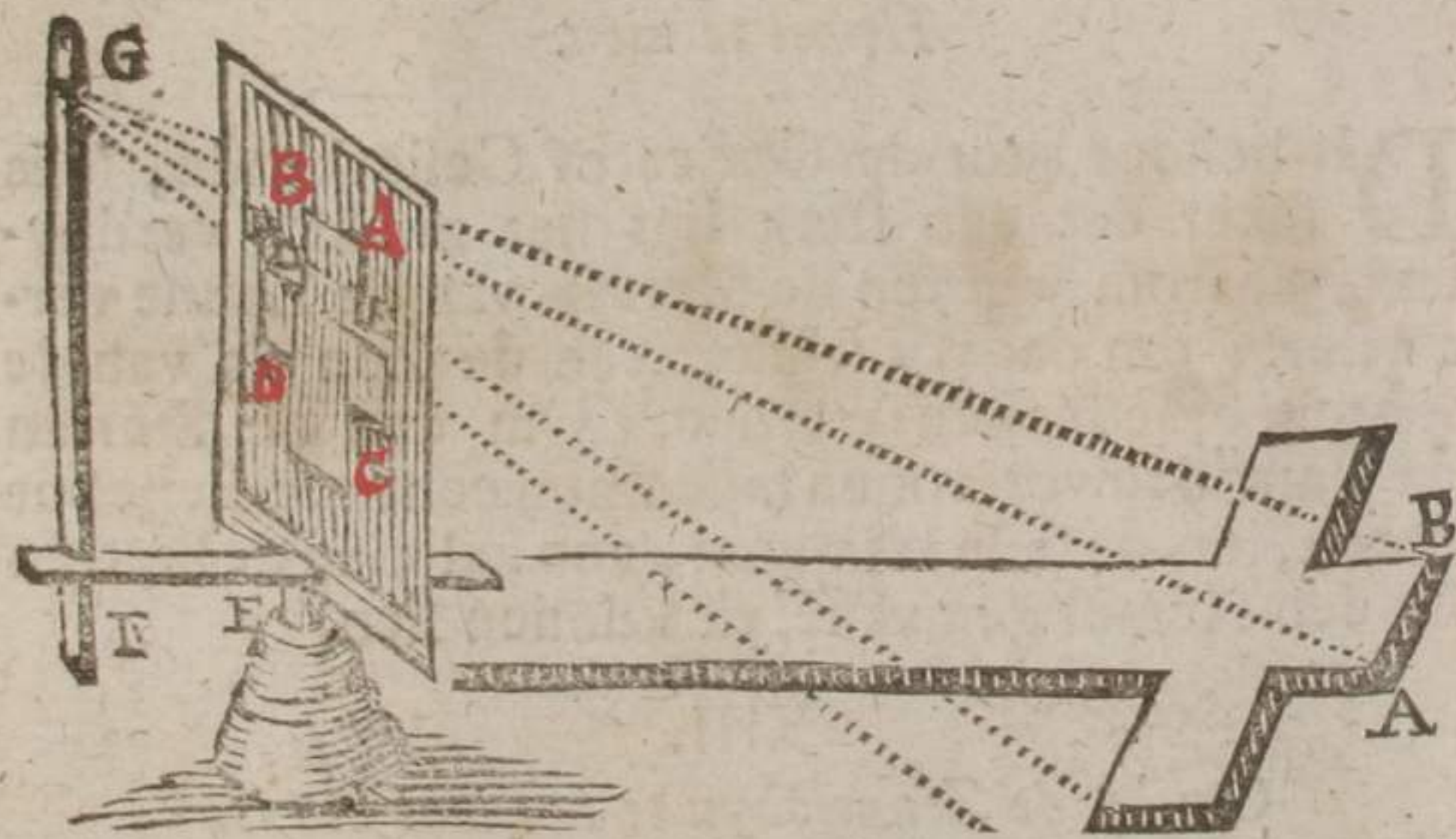
Om by de Zonneschyn te hoe laat het is.

't GEbeurd menigmaal dat men in het land is, en niet kan weten hoe laat het is. Houd dan uw vlakke hand in de Zonneschyn op de aarde, maar den duym moet regt naar om hoog staan. Steekt

Steekt dan na de hoogte van 't uyerfte des duyms een houtjen, of iets anders dat stevig is, in de Aerde, maakt aan de eynde van de schaduwe, die door de zonne van het houtje komt, om het houtjen een Cirkel met een touwtjen of draad, het zy waar dat gy dat kunt bekomen. Meet dan van de schaduwe altyd twee vingers op den Cirkel om, en maakt aan het eynd van de vinger een merkteeken, zoo zal twee vingers breed altyd een uur zyn. En om dit des te beter te verrigten is het best zulks t'huys eerst te probeeren, op dat als men in het Veld is, men daar vast op mag gaan.

XIV.

Een Werktuyg tot de Doorzigtkunde op 't perspectief, om allerley zaaken na het oog af te meten, en te vormen.

I. **M** Aakt een *Paralelogrammum* of evenwydige vierhoek, A, B, C, D, van vier t'zamen gevoegde latten, welkers zyden AB, en CD, de

de lengte hebben van ontrent vyf handen breed, en de zyden AC en BD van vier handen breed, spand 'er over een zeer dun doek, dat doorschynend is, even als de groote Juffers dragen om het aangesigt te dekken, zoodanig nogtans, dat men het zelve kan af en aandoen.

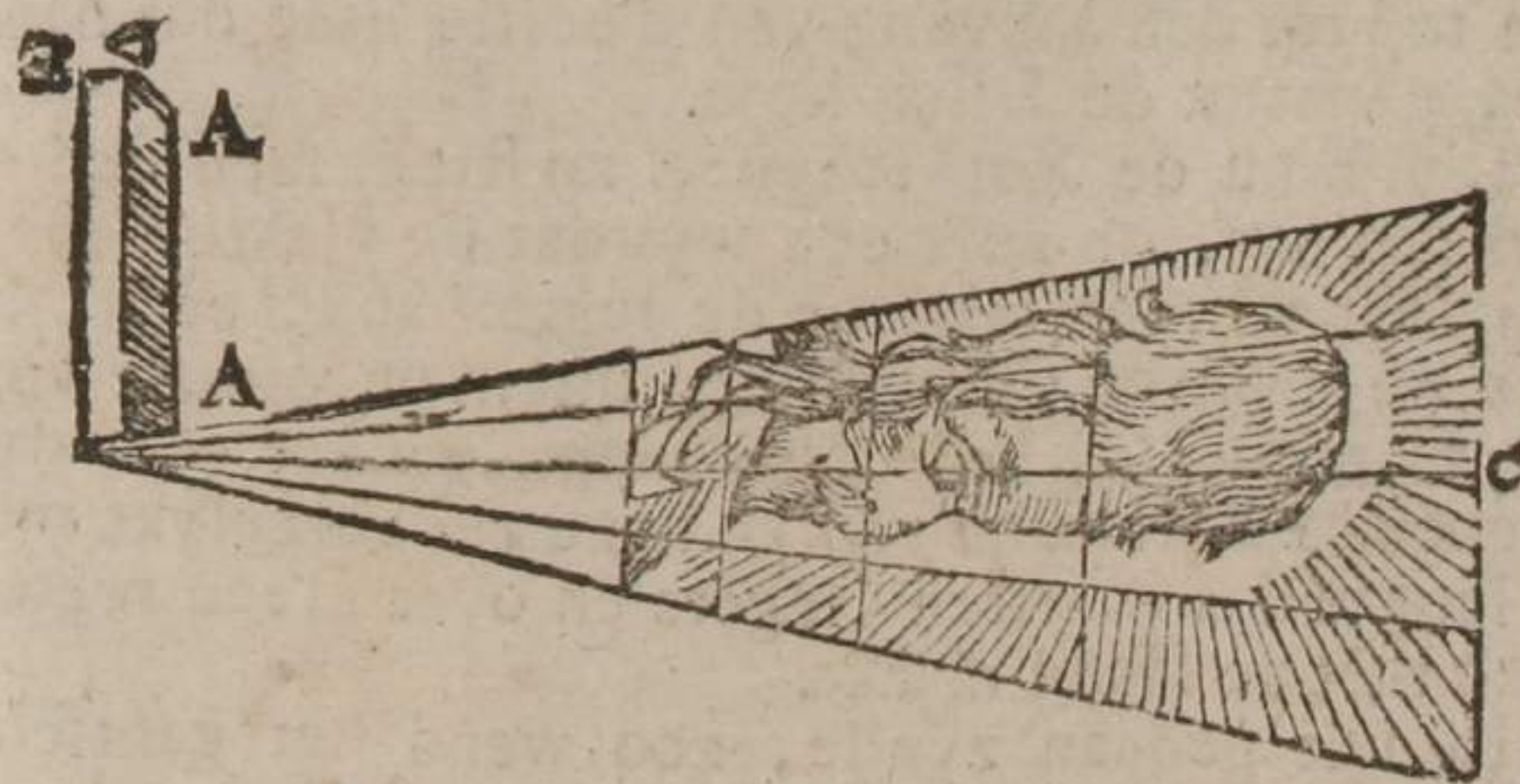
II. In het deel E, van de zyde CD, is de lat over dwars beweeglyk HEF, om die na believen voorwaards en agterwaards in de spleet E te trekken. De lat HEF is de looper van 't Werktuyg.

III. In het deel F des loopers een andere lat FG, zynde over dwars gesteld in den looper, zoodanig dat hy na vereisch in de spleet F kan op en neer geschoven werden. In 't opperste van de lat FG is een klein gaatje G, door welke het oog van den tekenaar zien kan.

IV. Dit gantsche Werktuyg aldus gemaakt zynde steld men op een voet EIK, gelyk de Figuur ver-toond; alhoewel men de lat kan nemen en zettendie in een blok, met welke men zoo verr' en zoo na zoude kunnen als men begeerde.

XV.

Om een monstreuse gedaante beoorlyk te zien.

I

Men

MEn maakt een gedaante als de Figuur aanwyft op een plankjen of bortpapier, Aan het eynd is een perpendiculaar houtjen opgereg, langs welke men ziet, zoodanig dat de straalen van uw Oog B komen te eyndigen op C. zoo zult gy tot verwonderens toe dit lange monstreuse aangezigt volmaakt zien, gelyk of 't een behoorlyk wel geproportioneert aangezigt was.

XVI.

Hoedanig men aan de Hand, door een schaduw eens Stroohalms de uren des Daags kan leeren kennen.

Dit is wel een redelyk bekend en oud, dog te gelyk ook gantsch aardig Konst-stukje, alleen gebreekt 'er dit aan, dat weynige de Regte Handeling daar van hebben, om de uren des daags te vinden. Op dat nu de reyzzende Perzoonen te beeter berigt hier van mogten hebben, zoo staat te weten, dat ze op de volgende maniere moeten te werk gaan.

I. die aan de Hand de uren des daags wil weten, die neem een regte Stroohalm, riet of rysje van hout, in de lengte der geheele voorste Vinger in den top tot den aanvang van d'eerste linie der hand toe, genaamt de Disch-linie.

II. Als nu de Zon schynt, zo strekt men de linkerhand uyt, op zulk een wys dat de vlakke deffeven legt gewent teegens de regterhand, en steekt men de strohalm tusschen den duym en voorste vinger regt over de linie des levens, welker voor uyt steekende deel na de vlakke hand zig vergelykt met de lengte des voorsten vingers en over al een regten hoek met de Hand maakt.

III. Dit gedaan zynde, zoo wend het gantsche lichaam van de Zon af, met de uytgestrekte hand

gints

gints en herwaards na de Zon toe, tot dat 't uysterste der schaduw, 't welk de weg des duyms in de vlakke hand werpt, met de levens-linien gelyk komt, en van dezelve gelyk als vervuld werd.

IV. Ziet dan toe, aan welke Vinger de schaduw des Stroohalms komt te vallen, zoo hebt gy de begeerde uur, als gy maar alleen te voren weet, ter welker uur de Zon voor dien dag opgaat: want zoo de schaduw des voormiddags vald op 't uysterste des voorste Vingers, zoo is 't de naaste uur na Zonnen opgang, als hier 7. Valdze op 't uysterste des Ringvingers (of des derden in ordre) zoo is 't 8 uren: of op 't uysterste des kleynen Vingers, zo is 't 9 uren. Op 't eerste lid des gedagten kleynen Vingers, van boven af te rekenen, zoo is 't 10 uren. Op 't middelste lid, zoo is 't 11 uren. Op 't derde is 't 12 uren.

V. 's Namiddags. Zoo de schaduw wederom vald op 't eerste lid des kleynen Vingers, zoo is het de tweede. Indien op het uysterste des kleynsten Vingers, zoo is het de derde. Indien op het uiterste des Ringvingers, zoo is 't de vierde uur, en zoo al voorts.

VI. Gaat de Zon ten 5 of ten 7 uren op, zoo werden d'uren op dezelve wys ordentelyk na malkander geteld, en dan vald den middag of de 12 uren, als ze ten 5 uren opgaat, op d'eerste linie, welke na de kleyne Vinger in de vlakke hand staat, of de eysch-linie. Maar gaatze ten 7 op, zoo vald de schaduw op 't derde lid des gedagten vingers. Dusdanig kan men de Astronomische uren op alle tyden des daags, wanneer de Zon maar schynd, leeren kennen.

12

XVII.

XVII.

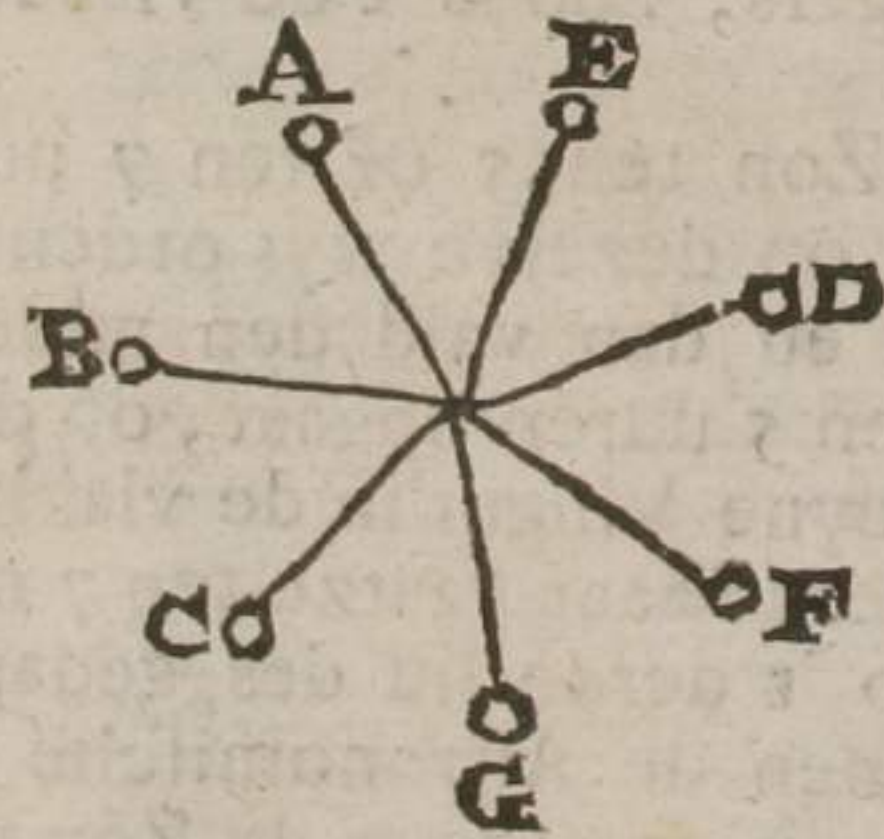
Om met de Pen een Cirkel te trekken zonder passer.

Neeft een rond gefnede Papier, zoo groot als de palm van een hand, neemt dan een Pen op die wyze gelyk men fchryft; legt dan uw arm op de tafel, dat hy daar op kome te rusten, zet dan een Ringvinger omtrent op het midden des Papiers, en de Penne met inkt zynde, mede op 't zelve Papier, draayd dan dat Papiertje met de linkerhand allenkens zonder van zyn middelpunt te verſchuyven, en de Ringvinger onverrukt blyve, zoo zal door de pen een egale ronde cirkel beſchreven werden.

XVIII.

Om zes ſtukken Gelds zoodanig neder te leggen, dat yder nederlegging drie geteld werde, en van geen nederleggend ſtuk zyn aanvang neme.

Om dit te doen maakt men met Inkt, Kryt of Roodaarde van een punt af zeven ſtrepen, die

in haar omtrek alle even verre van malkanderen zyn, gelyk als ABCDEFG.

Op

Op deeze wyze tel ik dan altyd drie, en leg een Penning neder; maar nergens, daar men begint te tellen, moet men een Penning nederleggen.

Ik neem dan een van de zes Penningen, telle A een, B twee, en C drie, zoo leg ik op C myn Penning. Ten tweeden, dewyl ik van A aangevangen heb, zoo tel ik van D weder na A drie, en legge de Penning op A neder. Ten derden doen ik van G in D. Ten vierden van B in G. Ten vyfden van E in B. En ten leſten van F in E. [En dit ſal een ander niet ligt kunnen nadoen.

XIX.

Iemand bebbende een ſtuk Gouds of een ſtuk Zilvers, te raden in welke hand by het Zilver of het Goud heeft.

Wanneer men dit heymelyk wil doen, zo moet men aan het Goud een zeker getal of prys zetten, en van gelyken ook aan het Zilver, zoo dat het eene even en het ander oneven moet zyn, of anders kan het niet geraden werden.

By voorbeeld, laat het Goud acht en het Zilver dertien wezen: Laat hem dan 't geen hy in de rechterhand heeft multipliceren met het oneven getal; van gelyken 't geene hy in de linkerhand heeft, het effen getal; laat d'uytkomſten te zamen rekenen, en vraagt dan of de Zomme even is of oneven, want by aldien datze oneven is, moet het volgen dat het zilver in de rechterhand is, en het Goud in de linker: maar als het even uytquam, zoude het zilver in de linker en het Goud in de rechterhand zyn.

*Om een zwarten Brief met wit gefchrift
openbaar te maken.*

Neemt Water, doet daar onder een Eyerdoyr tempereret wel onder een, dat het zeer dikke zy, dat men daar mede mag fchryven. Neem als dan een nieuwe Penne, ende fchryft daar op Papier wat dat gy wilt, ende latet wel drogen. Neem daar na een lynen Penceel, ofte Quikspel, ende beftrykt daar mede het Papier met goeden zwarten Inkt over al, dattet zoo zwart zy, dat men niet lezen en kan watter met den Eyerdoyr te vooren is opgefchreven geweest, laatet drogen. Als gy nu dat wilt leezelyk maken, zoo legt den Brief op een effen berdeken, ende fchraabt de fubftantie des Eyerdooyrs van den Brief, zoo zal 't wit en luchtig om te lezen zyn in een zwart Velt. Alzoo mag men ook alderley dingen afteykenen. Het is een fraaye Konft.

Het verbetert en vermeerdert

NATUURLYK TOVERBOEK,

OF

SPEEL-TONEEL

DER

KONSTEN.

Het VYFDE BOEK.

Begrypende verfcheyde maniere van
wonderlyk en verborge fchryven.

I.

*Te fchryven dat niet gelezen kan werden ten
zy in eenig vocht, by het vuur of licht.*

Voor eerft neemt groen Vitriool, fmelt die in Water, fchryft daar mede op Papier, zoo zullen de Letters gedroogt zynde niet meer gezien werden. Wanneer gy dezelve begeert te lezen zoo neemt Galnoten, weykt die in 't Water, het Water klaar gemaakt zynde, fteekt daar het gefchreve Papier in, zoo zullen alle de Letteren zwart zyn.

Ten tweeden, neemt Zal-Armoniak, smelt het in water, schryft daar mede, als gy dit Schrift tegens het vuur houd zal het zeer zwart werden. Zulks geschiede ook met Spiritus Vitrioli en mede met Limoensap.

Ten derden, smelt Aluin in wat Water, schryft daar mede en laat het droogen. Als gy dit lezen wild zoo steekt het in 't water, zoo zullen al de letteren terstond verschynen.

Ten vierden, neemt fyn gewreven Goudglid, kookt die in Wyn-Azyn, doet het door en bewaard het, schryft dan met Limoensap, en gedroogt zynde, steekt het in 't voorschreve vogt, zoo zullen de Letteren zig als welk vertoonen.

II.

Een verborge manier van Schryven.

IS onder Koningen en Princen gebruykelyk brieven te schryven op deze wyze, namentlyk, zy transportereren of verzetten de woorden, op dat wanneer dezelve in handen van vreemde Potentaten quamen te geraken, die niet zoude kunnen gelezen werden, by voorbeeld ik schryf:

A de Vyand	C Muur	E gekomen.
Bis aan de	D reeds	
F Wy kunnen	H Beschermen.	
G ons nauwlyks	I Indien	
K Gy ons	M helpen	O verloren.
L niet kond.	N zyn wy	

Dat is nu op deze wyze als ik meen. Want A is verknogt met B, B met C, en C met D, en zoo voort met E, tusschen de tusschen wyten nu die open zyn, kan men eenige vreemden woorden tusschen voegen, op dat de vreemde Lezer die niet zouw kunnen lezen, want het maakt dan geen zin, zynde het bedrog alleen maar openbaar die het weet.

III.

III.

Om eenig Letters op een Roemer of witte Kan te schryven, die men heymelyk lezen kan.

LAat eenige stukjes Arabiesche Gom of Gom dragant in Regenwater smelten, schryft daar mede op een Roemer, Glas, Kan, Ey of diergelyk, gedroogt zynde, houdze maar een weynig over de waazem van een kokende Pot, en bestrykt dezelve dan met wat zwartzel, zo zullen zig alle de Letteren leesbaar vertonen.

IV.

Een wonderlyke manier van schryven.

NEemt Goud-glit, kookt die met Water en Azyn, schryft daar mede op Papier. Laat het drogen legt dan boven op 't schrift een Boek papier, strykt dan boven op dit Boek papier een papier van water Auripigment en levende Kalk gemaakt, zoo zullen de Letters daar onder te voorschyn komen.

V.

Om met vier Letteren allerley verborgenschrift te schryven.

OM dit te doen, behoeft men alleen maar de vier Letteren ABCD te gebruyken. Wy zullen dan een Alphabet schryven, en onder elke Romeynsche Letter de zyne schryven. By Voorbeeld:

A. E. I. O. V. B. C. D. F. G. H. K. L. M.
c. d. b. a. cd. dd. bd. ad. dc. bd. da. cb. ca. bc.
N. P. Q. R. S. T. W. X. Y. Z.
ba. cc. ab. ac. bb. aa. ccc. ddd. bbb. aaa.

Als gy nu zecreet ofte verborgenschrift te schryven, zo ziet na de Romeynsche Letteren. By voorbeeld: De Stad is overwonnen, wil ik dit nu verborgenschrift te schryven, zoo doen ik aldus:

I 5

De

D. E. S. T. A. D. I. S. O. V. E. R.
 ab. b. bb. aa. b. bb. b. bb. a. cb. d. ac.
 W. O. N. N. E. N.
 ccc. a. ba. ba. d. ba.

Als men dit een weynig gewoon is, zoo gewend men daar zoo toe, even of het een gemeen schryven was.

VI.

Om alleenig met punten verborgen te schryven..

DEze manier van schryven is mede zeldzaam en aardig, doch geheel licht om te doen. Men neemt een gedrukt Boek. Als men nu iets schryft, als de Stad zal morgen over gaan, zoo zoekt van 't begin des Boeks de Letter D, die gevonden hebbede, zet daar mede een punt boven op, zoekt dan na de E, en steld daar mede een punt boven op; doet zoo ook met de S, T, en zoo voort, tot gy zoo veel hebt gedaan als gy begeerd, zoo kond gy dit Boek maar aan ymand zenden die het verstaat, en die zal zulks lezen, zonder dat het van een vreemde verstaan werd.

VII.

Om met een linie een Kruys te maken.

MAakt in uw hand in de toevoeging die tusschen de Pink en agter de hand is een linie met Inkt, nypt dan de hand toe, zoo zal 'er een kruys staan. Maar om dit wat behendiger te doen, zoo maakt men een linie op de hand, en een linie op een Tafel, de hand steekt men dan onder de Tafel en men knypt die met een gauwigheid toe, dan douwt men op de linie die op de Tafel gemaakt is, als of men die door de Tafel wilde douwen, ondertusschen veegt men die behendig af, en men trekt de hand van onder de Tafel, en men laat het Kruys zien.

VIII.

VIII.

Een geschrift te schryven, dat men in een Spiegel makkelyker kan lezen als anders

Schryft een Schrift met u linkerhand, zodanig dat alle de Letters verkeert of links staan, zo zal men dat nauwlyks kunnen lezen dan met moeyte, maar indien men het voor een Spiegel houd, zullen alle de letteren zig regt en leesbaar vertoonen.

IX.

Om een Brief binnen in een Ey te schryven.

OM heymelyk te schryven, is dit al een aanmerkenswaardige konst, om bedektelyk aan een vriend een brief over te maken.

Maakt een Inkt van Galnooten, Aluyn en Azyn en schryft daar meede op de witte Bast het geene gy begeert, laat dit dan in de Zonne droogen, en kookt het Ey terstond in de Pekel tot dat het hardt is, zoo zullen de Letters van de schil verdwynen, en na binnen toe indringen, want de schil afgedaan zynde, zal men de Letters op het wit ingedrukt vinden.

X.

Om malkanderen door een Ey iets te verstaan te geven.

Bestrykt een Ey rondom mager met wit Was, koud geworden zynde, schryft daar op met een Naald of Speld; 't geen gy begeert, vervult de Letters dan met Edik in welke Galnooten hebbende geweykt, en laat dat Ey een geheele dag in Edik leggen, doet 'er dan het Wasch rondom af, en zend het Ey na uw Vriend toe dit dat lezen moet. Als
 hy

hy nu dat geschrift wil lezen, moet het Ey hard gezoden werden, zoo zal men het Schrift op het wit van een Ey vinden.

XI.

Om alle geschriften uyt te doen.

Mengt des Zomers Ceruys met Melk die uyt de groene Vygebomen loopt, en maakt daar kleine koekjes van, en in de schaduwe gedroogt zynde, stoot ze dan, en doet 'er wederom Melk van de Vygen by, en doet dit zoo viermaalen achter een. Als gy de zelve wild gebruyken, zoo maakt de Letteren een weynig nat, en strooyt daar op van dit poeyer, op dat het overal daar aankleeve, laat het daar leggan, ten minsten twaalf uren, vryft daar na de letteren met een fyn doekje van nieuw rouw Lynwaad, daar in Katoen, gelyk als tot een bal gebonden is.

XII.

Een andere wyze.

NEemt gemeen Zout, Zal Gemme, en Aluyn, van elks twee oncen, Zal-Armoniac vier oncen, mengt het al onder een, disteleerd daar een Water uyt, welk als men het zelve op het geschrift strykt, zoo gaan de letters uyt.

XIII.

Nog een andere wyze.

NEemt half water en half sterk water, mengt dit onder een, en strykt daar mede met een veertje over het geschrift, zoo zal het uyt gaan, bewatert dan het zelve met een ander veertje, en laat het droogen.

XIV.

XIV.

Om over uytgeschrappt Schrift te schryven..

ALs men eenig Schrift met een Pennemes uytgeschrappt heeft, zoo kan men daar niet wel op schryven, of het vloeyd. Dog om dit voor te komen, zoo neemt fyn gestooten Gomme Sandrak of Jenever-Booms-Gom, en vryft die daar over, zo kund gy na begeeren daar op schryven. Zommige nemen ook wel gestooten Hars, maar die is wat geelder.

XV.

Om een brief of Papier van den brand te bevryden.

NEemt scherpe Wyn-Azyn en Eyerwit, mengt daar Quikzilver onder, en bestreykt daar mede den Brief driemaal achter een, en droogt het elke reyze, schryft daar na op dit Papier, zo zult gy hem niet verbranden, ten zy hy zeer lange in het vuur was.

XVI.

Om goude Letters te schryven.

NEemt Goud in Blaadjes beslagen, vryft het met Zal-Armoniac op een Steen zeer fyn, doet 'er een weynig Water by, fyn genoeg gewreven zynde doet het in een glaasje en giet 'er Water op, laat zo het Zal-Armoniac smelten, giet het water zagjes af, en mengt een weynig Honing by het Goud, wryft het ter degen onder een, als gy daar nu begeerd mede te schryven, zoo mengt het met Gomwater, en schryft 'er mede.

XVII.

XVII

Om ymand in een uur tyds te leeren ſchryven.

MEn moet weten dat men alle Gefchrift niet in een zoo korten tyd kan leeren, maar alleen het romeynſche ſchrift. Ten is dan geen groote konſt dat ymand linien kan maken. Ten tweeden een halve Maan, als ymand dit doen kan, zal hy ook alle de Letters konnen na maken, want zy alle uyt een regte linie en een halve Maan beſtaan. De ilm n r t u zyn de regte linien, de kromme linien zyn ce oa, die van de kromme en regte te zamen gezet zyn fs fh kb pd qg x y z.

XVIII.

Om Letteren te ſchryven die niet gelezen konnen werden ten zy het Papier verbrand is.

NEemt zeer ſterken Azyn, beſtaat het zelve met het wit van een Ey, doet daar wat Quikſilver onder, en ſchryft daar mede, ſoo fullen de letteren geleſen werden als het Papier verbrand is.

XIX.

Letteren die tegen de kaars geleſen werden.

NEemt Ceruys en mengt het zelve met ſlym van Gomme Dragant, ſchryft dan daar meede op wit Papier, zoo zult gy het tegen het licht kunnen lezen.

XX.

Letteren met Azyn of Pis geſchreven.

Schryft eenige Letteren met Azyn of Pis, en gedroogt zynde, zuld gy daar niets van kunnen leſen, ten zy dat gy daar zwartſel of verbrand Papier over vryft.

XXI.

XXI.

Een zwarte Brief met wit Schrift te ſchryven.

NEemt klaar water, tempert dat met Eyerdoeyen, ſoo dat gy daar mede ſchryven kunt, geſchreven hebbende, laat het droogen, beſtrykt dan den Brief met zwarten Inkt, droog zynde is deſelve niet leesbaar, ſchrabt dan met een Pennemes over't geſchrevene, ſoo fal al het Eywit afgaan, en de letters fullen ſig wit vertoonen. Let wel dat men het Gefchrift te regt droog laat worden eer men het aſſchrapt. Ik heb het ſelfs beproeft en goed bevonden.

XXII.

Om een Brief in een Ey te verbergen.

ALs den Brief geſchreven is ſnyd men die in kleine vierkante ſtukjes, welke van agteren getekent werden 1, 2, 3, om die wederom in ſyn plaats te konnen brengen, blaast dan het doyr en het wit uit een Ey, en doet daar de briefjes in, maakt het wederom toe met een weynig witte Kalk, ſoo fal men't niet be merken.

XXIII.

Een wonderlyke Sympatiſche Inkt te maken.

NEemt een once Kalk en een half onze Auripigment, ſtootſe en mengtſe onder een, doet het mengſel in een matras, en giet daar over vyf of ſes oncen waters, tot dat het daar vier of vyf vingeren boven op ſtaat, ſluyt de matras met een kurk, Was of Blaas dicht toe. Digereert dit 10 of 12 uren in warm zand, de matras omroerende: Laat dan alles te dege nederzinken, zoo zal het Vogt zagt en klaar werden als regenwater.

Brand dan eenige ſtukjes Kurk, en bluft deſelve uyt

uyt in Brandewyn, omdoet het in een genoegzaame quantiteyt waters, in welke wat Arabische Gomme gesmolten is, om een Inkt te maken die wat bleeker is als de gemeene Inkt, scheid dan de Kurk die niet gesmolten is van het water af, en doet 'er wederom nieuwen in als te voren, indien de Inkt niet zwart genoeg mogt wezen.

Neemt dan een zolutie van Lood, die met gedistilleerde Azyn gemaakt is, deze zolutie moet zo klaar wezen als Fonteyn-Water: of anders kan men zoo veel zout van Lood in 't water smelten. Schryft dan met digt Vogt, met een zuivere Pen, welke letteren als het Schrift gedroogt zullen verdwynen.

Schryft dan op dit onzigtbare Schrift met een Pen van den Inkt, die van de gebrande Kurk gemaakt is, dit Schrift dan gedroogt zynde, zal het schynen met gemeene zwarte Inkt geschreeven te zyn.

Neemt dan Wol, doopt het in het Waater, gemaakt van Kalk en Auripigment, maar het moet eerst helder en klaar zyn, wryft dan met deze Wol de beschrevene plaats, 't gene nu zichtbaar geschreven was, verdwynd, en 't gene niet leesbaar was, komt te voorschyn.

XXIV.

Een ander diergelyken Experiment.

Neemt een boek van vier vingeren dik of dikker indien gy dan wilt schryven met de eygenste dezolutie van Lood als boven gezegt is, zo legt uw Schrift tusschen het eerste Blad of tusschen d'andere. strykt dan op het leste Blad, met bovengeschrevene Vogt van Kalk en Auripigment gemaakt, met een wolletjen, laat dat daar op leggen, doet het Boek toen slaat het vier of vyf reyze met u handen: Keert het om en zet het in een Pers en opent het daar na zo zal het onzigtbare Schrift, zichtbaar werden. Dit kan

VII.

Om wit Been zwart te verwen.

Neemt Goutglid, levende Kalk, elk zes onzen, Putwater of eenig ander water, zoo veel nodig is, mengt het onder een, en ziedet in dit water de Beenderen die gy zwart verwen wilt.

VIII.

Om allerley Been en Hout te verwen.

Neemt scherpen Wyn-Azyn in een glas, doet daar by gevylt Koper, Vitriool, Aluyn, Spaansgroen, elk even veel, mengt het onder een lateet alzo staan zeven dagen lang, lateet daar naar zieden, doeter de Beenpers of het Hout by; daar bydoende een weynig Aluyns, ende zy zullen Verwen met al zulken Verwen als gy zult begeeren.

IX.

Een Vernis om Schilderyen uyt te halen.

Wanneer de Schilderyen doof van koleur geworden zyn, haalt men die met eenig Vernis uyt, waar doorze wederom schyne of ze nieuw waren, zo Neemt Hars die geel is, 1 pont.

Jenevergom, 2 oncen.

Veneetze Terpentyne, 1 once.

Lynolie, 2 oncen.

Laat de Hars eerst op het vuur smelten, en giet ze daar op dat ze zuiver zy, smelten de Jenevergom in de Olie, doet ze mede door, mengt dan alles onder een, en kookt het met een zacht vuurtjen, geduurig omroerende, tot alles vermengt is, en bewaart het in een glas, met welke gy de Schilderyen

deryen komt ophelderen, die met een Wolletjen in dat Vernis bevocht, bestrykende.

X.

Een ander Vernis, dat eerder droogt.

NEemt zuyvere Wierook, Jenevergom, van elks even veel: stoot ze beyde tot een fyn Poeder, doet daar zoo veel Veneetze Terpentyn by, als gy dunkt dat het genoeg is, mengt ze op het vuur, en gietze door, 't welk gy tot het eygenste gebruik als voren kont bewaaren.

XI.

Een gulde Vocht, om Leer, Zilver en Glas te vergulden.

NEemt drie pond Lynolie, kookt op een zacht vuurtjen, tot datje dunkt dat het genoeg is, het welk gy probeert met een Hoender Veer daar in te steeken, want als gy hem straks uythaalt en dan verbrant, zoo ist genoeg, zoo niet, moet die nog meer gekookt werden, maakt dat onder het kooke de vlamme van onder daar niet instaat, dan is best over een Fornuys te koken. Genoege gekookt zynde doet daar by,

Spiegel Hars.

Harde Vernis, 3 pond.

Aloes Hepatica, een vierendeel pond.

Stoot ze alle tot Poeder, en mengt ze by de Olie, en kookt alles behoorlyk onder een, indien het te klaar is, zoo doet daar nog anderhalf once of twee oncen Olie by, giet het dan daar op dat het zuyver zy, als gy nu vergulden wilt, behoeft gy maar met een Penceel te stryken, zoo zal het als Goud vertonen.

XII.

XII.

Om Pluymen van gevogelte te verwen.

WAnneer men de pluymen met verscheyde kleuren wil verwen, moet men haar eerst te degen met Regenwater wassen, en dan in Aluynwaater koken, en terwylze nog warm zyn in eenig saffraan water, of weekzel van Indigo, van sapgroen en diergelyk smyten, om zo een koleur aan te nemen als het behoorlyk is.

Van deze Pluymen kan men Mofsen maken voor de Juffers, en Fontangjes en Mutzen met Franjen om het Hoofdt, Roosjes op de Hoedt, Franjen om de Handschoenen, Roosjes aan de Benen, en diergelyk. Maar is dat ze groot zyn, maakt men daar Zomerhoedjes voor de Juffers en kinderen van.

XIII.

Een Cbineesche manier van Verlakken.

1 **N**Eemt wel gezuyvert Gom Lacca, (waar van onder zal gesproken werden) doet deeze in een wyd glas op dat die niet en breke.

2 Giet hier op zeer goede Voorloop van Brandewyn, tot de hoogte van vier vingeren.

3 Laat dit een dag of twee staan, zomtyds een met een spatel omschuddende, op dat de Gom aan de Fles niet blyven hangen.

4 Dit gedaan zynde, zygt dezelve door een doek met de vingers uytperzende, doet het zelve dan in een Fles met een nauwe hals.

5 Laat dit op een warme plaats staan disteleren, of op warme asche omtrent 24 uren.

6 Zoo zult gy Vernis zeer klaar en doorschynent zien boven dryven. Dit is dan het Vernis om alle dingen te gladden.

XIV.

Een manier om Lacca te zuiveren.

- 7 **M**Oet men Gom Lacca van zyn stokjen zuiveren, daar dezelve aan gewassen is.
- 8 Dan zal men dit tot grof Poeder in de Vyzel stooten.
- 9 Doet dan dit grove Poeder in een grove doek, met eenige stukjes zuivere Zeep, laat dan een nacht in een kom met schoon water weken.
- 10 Roert dan des anderen daags deeze grove doek met Lak zoo lang door het waater, tot dat'er een roode koleur uyt geverft is, by welke men wat Aluyn doet, zonder Zeep, nochtans, dat tot verscheyde gebruyk bewaart werd: 't geen dan in de doek blijft, is de gezuyverde Vernis, om hier boven te gebruyken.

*Een manier om Stokjes en andere Huysraad te Vernissen.**Rood Vernis.*

- 11 **N**Eemt de beste Tranen van Drakenbloed, smelt die in dit Vernis, die boven No. 10. in 't zakjen gebleeven is, en hier onder meerder.

Zwart Vernis.

- 12 **O**M een zwarte grond te maken, is het zwart uyt Beene gebrad het beste welk fyn gewreeven zynde, onder het Vernis ofte Lak, die in het zakjen geprepareert is, gemengd werd.

De

De manier om in 't werk te stellen.

13. **L**Aat een Kisjen, stok, of yets anders van ligt hout maken, dat zeer net gepolyft is, en zoo gy het met verscheyde koleuren gevlekt wilt hebben, zo neemt Vernis die zeer fyn is en mengt die onder het boven gemelde Vernis, No. 6. gemelt.
14. Met dit mengzel zult gy tot driemaal toe bestryken, maar de eerste stryking moet niet met al te dikken stryking wezen, maar redelyk dun, het tweede moet wat dikker wezen, ende het derde noch dikker, dit laat men drogen, gedroogt zynde, wryft men 't zelve met zeer fyn gewreven Puynsteen Poeder, op dat het glad en gepolyft werde.
15. De vlekken werden gemaakt met het zwarte Vernis No. 12. die men zoo hoog van koleur kan maken als men begeert, en leggen daar over u Vernis No. 6. tot vier of vyfmaal toe; gedroogt zynde zal men weder Polyften. Men moet waarnemen dat de vlekken zich vertoonen als schilpat.
16. Uw werk dus gepolyft en gezuyvert zynde, werd ten laatsten met de tinctuur in No. 10, uytgedrukt, twee of driemaal overstreeken: dan wryft men weder met Puynsteen, en dan met gebrant tin, dat eerst geschied met een natte lap.

XV.

Om gesprenkeld gulde Lysten en Kasten te maaken.

17. **N**Eemt Goud welk de Borduurders en Knoopmakers gebruyken, snyd die met de schaar zoo fyn als zand.

O 3

18 Mengt

18. Meng dan onder u Vernis wat rood Groen, of Violetten koleur.

19. Strykt met het neerzetzel van u Vernis, en nog nat zynde, sprengt daar u Goud over, en laat het zoo droogen.

20. Neemt dan uw Vernis met Drakebloed vermengt, en bestrykt daar mede gedroogt zynde, hervat zulks nog eens, strykt dan weder gedroogt wazende met u Vernis No. 6 dan moet gy noch eens met Puynsteen, gebrand Tin uw Polysting verrichten.

XVI.

Om Turks of Gemermert Papier te maken.

MEn laat Gomdragant of Arabische Gom in water weken, 't welk zo dik moet werden dat 'er de Verf op kan dryven, zommige kunnen dit wel met Lyn-of Styfzel water doen, daar na doet men het door een doek of zeef om van alle vuyligheit te zuiveren; dit gedaan zynde werd dit vogt in houten bakken gedaan, die zo groot zyn als een vel Papier en omtrent twee of drie vingeren diep, dan zo sprengt men daar de koleuren op, en werden van malkander verspreyt; hier op legt men het Papier, gelyk terfont zal gezegt werden.

Maar men moet letten, dat het water niet te lymig zy of te dun: want zoo het water te dik was zouden de Verwen niet vloeyen, en te dun zynde zou de Verw meest na de grond zinken.

Hoe de koleuren ligter zyn, hoe zy tot dit werk bequamer zyn. Lak gebruykt men tot rood: Indigo of Lak moes tot blauw, voornamelyk daar een weynig Loodtwit meede vermengt, want anders is 't al te blauw. Auripigment is goed tot geel, en Ceruys ofte Lood wit tot wit, alhoewel het zwaar is, maar men moet het uyt noodt gebruyken,

ken, dewyl 'er geen wit gevonden werd dat wit is. Elke Verw werd dan byzonder gewreeven met wit van een Ey en Offe gal, waar by zommige een weynig Pietercelie doen, doch dat is zoo noodig niet. De verw aldus op een Marmersteen fyn gewreeven zynde, doet men in bakjes, de Verwen moeten niet te dik noch niet te week zyn: het welk men beproeven kan met die op het water (daar de Gom in gekookt is) te spatten, zo ze dan op het waater dryven en fraatjes van elkander verspreyden, is het goed, zo niet moet men daar nog wat Offe gal in doen.

Men doet dan in yder Verw-bakje een quast met welke men op het water uyt elk bakje spat, tot het water meest bedooken is, het water aldus bedoken zynde, heeft men een kam, die men uyt yzer draatjes maakt, door een houtje gestooken, met welke door de Verw gehaalt die op het waater gespat is, welke ronde droppelen zig dan zullen verspreyden, als veren, pluymen, &c. Deze kammen werde mede van verscheide wydte en digte gemaakt, om de figuren verscheyden te maken, 't welke d'ervaring best zal leeren.

Wanneer men het Papier op zyn Frans nu gladt wil hebben, moet het geglad werden, op een lektafel of glad-tafel, die van een groote Mormmersteen of twee gemaakt is, over welke uwe zwaer pokhou-te rollen loopen, tusschen een schuyf die daar met eenig gewigt boven op gemaakt werd, om des te zwaarder te zyn.

XVII.

Een ander manier om Papier te marmieren

PRepareert de Verw met Pis of Brandewyn, en doet daar zoo veel offe-Gal by, tot dat het op het waater wil dryven. Het waater nu daar gy de

Verwen en spat moet met Arabische Gomme verdikt werden. Dan hebt gy Frans gemarmelt Papier.

XVIII.

Om allerley Hout op verscheiden manieren te verwen, voor de Schrynwerkers.

NEemt des morgens vroeg zo veel versche Paarde stont als gy krygen kont, perst daar de vogtigheydt uyt, en doet dat zoo langen eenige daagen achter een, tot dat gy deze vogtigheyd genoeg hebt, daar na zoo doet in elke pinte deezer vogtigheyd, zoo veel Aluyns, en Gomme van Arabien, elks zoo veel als een Boon groot, en tempert met dezer vogtigheid al zulken Verwe als gy begeert, en in zoo veel diversche potkens, als gy verscheyde Verwen begeert, dit aldus gedaan wezende, zoo legt daar in zulke stukskens hout als gy tot het inleggen van eenig Schrynwerk begeert te gebruyken, latet daar in leggen eenige daagen, hoe langer hoe beeter dattet de Verwen zal aanneemen. En also doen, zult gy hebben hout om in te leggen, van verscheyde koleuren, welker Verwen nimmermeer zullen afgaan.

XIX.

Om Ebbenhout te maken, gelyk oft alzoogewassen ware.

ALle hout dat hart, klaar en wigtig is, kan tot forme van Ebben-hout gemaakt worden, gelyk als Eschen-hout, Ceder-hout, Moerbezienhout ofie Pok-hout, op deze maniere: Neemt eenige stukken dezes houts, legt ze te wyken drie ofte vier dagen lang, in Aluyn-water, stellet op een warme plaatze, op dattet altyd mag warm blyven, daar na

zoo

zoo zieder in Olie, daar in dat een Hazenoot groot Vitriools en Solvers gesmeten is, een uure lang of weynig min, want hoe dat men 't langer ziedet, hoe dattet zwarter worden zal, dan al te lange en is ook niet goet, mits dat 'et daar door brandig, en al te kortbreekig worden zoude, want ist van paffen gezooden zoo zal het uytneemende zwart weezen.

O 5

Het

Het verbetert en vermeerdert

N A T U U R L Y K
T O V E R B O E K,
O F
S P E E L - T O N E E L
D E R
K O N S T E N.

Het N E G E N D E B O E K.

Behelzende verscheyden Konsten, aan-
gaande de Dieren.

I.

*Om het Hair van een wit Paart met een Oranje
koleur te verwen, dat niet af en gaat.*

MEn zegt dat men het Hair van een Wit Paardt
met Oranje vlakken kan doen werden dat het
noyt zal afgaan, ten zy het Hair uytvalt, wanneer
men het Hair van een Paardt kamt zo maakt men
dat Hair, 't welk gy op de kam hebt, met sterk
waater nat, 't welk gy terstont met gemeene loog
moet

moet wasschen, en zal een Oranje koleur geeven.
Konnen hier de Lief-hebbers van Paarden eenige
voordeel by doen, 't is haar gegund, 't geeft noch-
tans een voet om de Paarden met een sierlyke ko-
leur te doen pronken, ik geloof dat men 't met yzer
wel zou kunnen uytwerken. Want de Katoene win-
kels hebben een Katoen dat kastanie-bruyn gespik-
kelt is, 't welk geschied wanneer de witte katoenen
eerst door een vergald water getrokken werden, en
daar na met een Water-verf gemaakt uyt yzer-roest,
besprenkeld werden, zynde een vaste koleur, die
door 't Wassen niet af en gaat: door dit middel ge-
loof ik dat men fraaye bruyn Paarden zoude kun-
nen maken.

II.

Om Eyeren lang te bewaaren.

WAnneer 't Somers heet is, en men veel eyeren
van zyn Hoenderkens krygt, kan men die niet
beter bewaren, dan die in droog Zout te leggen:
zulks doet men gemeenlyk in Oost Indien.

III.

*Om een Hoen een gantsche dag stil te doen leggen
zonder zich te verroeren.*

LEgt dan een Hoen dat met zyn pooten gebonden
is op de vloer; welke voelende gebonden te
zyn, zal zyn best doen met zyn vleugels en met
spartelen om daar van verlost te zyn, doch alles
vergeefs, ten laatsten wanhoopende, zal hy stil bly-
ven leggen; als het Hoen dan stil blyft leggen, haalt
dan met kryt een Linien op de vloer, ende laat het
oog des Hoens daar op leggen, ontbind dan de ban-
den van zyn Pooten, zoo zal het Hoen zo stil blyven
leg.

leggen, en niet weg vliegen, alhoewel je de Hoer daar toe aanporde.

IV.

Een manier om Eyndvogels, Ganzen en andere Gevolgente Jaren lang zonder bederven te bewaaren.

Het gebeurt dikwils dat zommige Schilders verleegen zyn om eenige gevogelt na het leeven te schilderen, by gebrek van dezelve te hebben, zoo heeft men een manier uitgevonden om die ettelyke Jaaren achter een zonder bederven met haar pluymen goet te houden.

Deeze manier geschied aldus: men neemt zulke Vogels als men wil, die men van haar Ingewanden eerst ontwyd. Deeze hangt men met de pooten om hoog in een wyde glaaze Fles, dan zoo neemt men een Pyp Tabak, en men beroekt de zelve louter Dit gedaan zynde bind men een blaas dicht rondom de Fles, maar men moet maaken, dat men in het toefluyten een volle mond met rook binnen blaast, hier door kunnen zy lange zonder bederven bewaart werden.

V.

Manier om Lichaamen te Balzemen op de wyze van den Heer de Bils.

Lezende in de Collectana van den Heer Doctor Blankaart, vindt ik de manier van Balzemen, die den Heer Louis de Bils pleeg in 't werk te stellen, welke aldus is.

Hy ontbloote dan eerst de holligheeden, te weeten het Hoofd, Borst en Onderbuyk, van haare licht bedervende deelen, zynde het Vel van de spieren

ren los gemaakt, en goot dagelyks vier malen Brandewyn of van Pekel daar tusschen, waar toe hy een bequame houten mout had, om het Lichaam daar in te leggen. Het vel hielt hy gedurig met waater door een spongje slap: op dat het door de sterke zoutigheyd en hette van de Brandewyn niet uyt zyn plooi zou raken.

Dit agt dagen geduurd hebbende, scheidde hy de groote Spieren ten deelen met een beene mesje zeer subtyl, en strooyde daar tusschen een zeer t'zamen trekkende Poeder van Aluyn, wilde Granaat Bloemen, Granaat Schillen, Aloë, Myrrhe, Mastrix Olibanum, gemeene Roomsche Alzem, Averuyt, Majoleyn, Munt, Hyzoop en diergelyke meer: dit stroyde hy ook tusschen het Vel, voornamelyk in de holligheden.

Wanneer hy nu oordeelde dat de Spieren en 't vel door deze middelen van haar bederving bevryt waren, nam hy zyne gedistilleerde Olien, als Oleum Spicæ, Lavendulæ, Menthæ, Majoranæ, &c. En smeerde daar meede tusschen alle deelen in, welke hy daar in liet droogen, om van alle bedervingen vry te zyn, de Lichamen dus bereyd zynde kunnen vyftig en meer Jaaren zonder bederven gehouden werden.

Het Vel koleurde hy met Alkonetwortel, die in Lavendel-olie geweekt was, hier moet in het begin zomtyds na gezien worden, om het uyt slaan te benemen.

Het Ingewant, als Hert, Lever, Long, Darmen, en wat diergelyken meer is, leyde hy drie dagen in Pekel, om alle bloed en rottende vuyligheden daar uyt te trekken, deze droogde hy dan hart tegen een vuur zonder rook, dan heeft hy daar Spiritus Vini rectificatie, waar in Gum Laccæ, Copal en diergelyke in gesmolten was, overgestreken, dit wel tien of twaalf malen hervattende.

VI.

VI.

Een hulpmiddel tegen de muggen.

WAnneer de Muggen ymand des nagts quellen, zoo hangt men in de Bedstede alleen een zakje met Komyn zaad, of een bosje Alzem, Sint Janskruid, Kennipzaads-blaaden, &c. en gy zult geen Muggen vernemen.

VII.

Om de Weegluyzen te verdryven.

WEegluyzen of Wandluyzen in zyn Huys of Bedsteden te hebben, is een groote plaag, zo neemt dan Brazilische Peper, kookt die in waater, en schuurt daar uw Bedstede meede. Item, rookt dezelve louter alle dagen met zwaavel, zoo zullen zy door de stank haar adem niet kunnen krygen, by gevolg moeten zy sterven.

VIII.

Om Eyeren zoo week te maken dat men haer door een ring trekken kan, of in een naauw gebalsde Fles steeken.

LEgt de Eyeren eenige daagen in zeer sterken Wyn-Azyn, zoo zullen de Eyers zoo week werden als deeg, rold ze dan zagjes langwerpig uyt met u hand, zoo zult gy dezelve door een ring mogen steeken, of zoo gy het zelfde in een Flesse wilt doen, zoo zal de eyerschaalen, die te vooren door den Azyn week geworden was, weder hart worden als te vooren.

IX.

IX.

Om een Ey te maken zoo groot als men begeert.

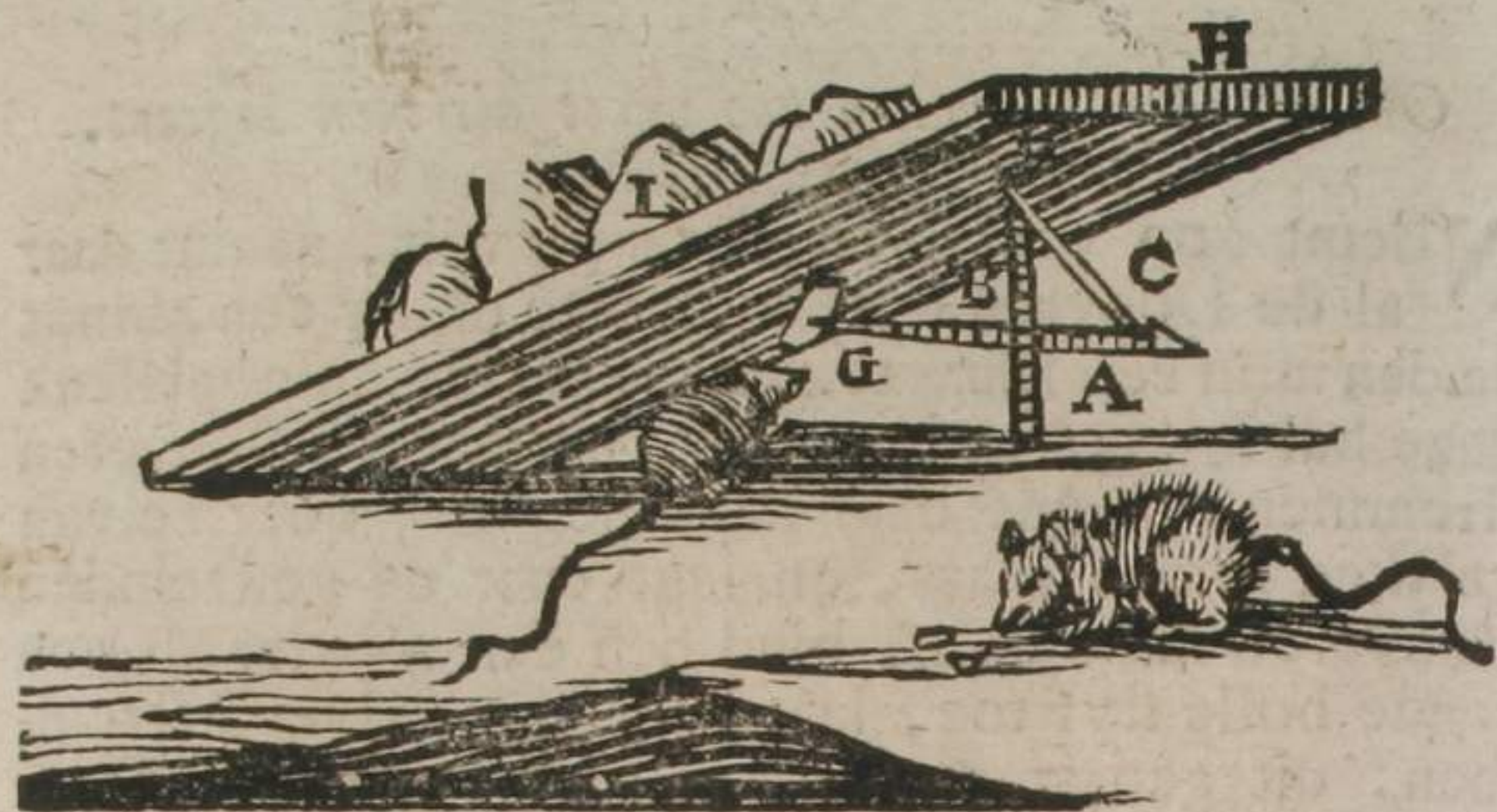
NEemt zoo veel Eyeren als gy wilt, neemt daar al de Dooyren uyt, en slaatze onder een, bindt ze dan in in een Blaas te zamen als een ronde bal steek deze bal in kookendt waater, en laat de Dooyeren stremmen; neemt daar na al het wit, doet ze van gelyken in een Blaas, en legt daar de gestremden Dooyeren midden in, bind hen dan weeder als een ronde bolle styf toe, laat hem van gelyken stremmen, dit gedaan zynde, zoo hebt gy een volkoomen Ey zonder Dojer. Neemt dan al de Eyerfchaalen, en na dat gy ze afgewasschen, gedroogd en fyn gestampt heb, zoo laat ze eenige dagen in scherpe Azyn leggen, en maakt 'er alzo een papjen af, dan zullen zy heel week werden bestrykt dan uw Ey hier meede met een quasje, en smeeyt het Ey in 't kout waater, zoo zal het een volkoomen harde schaal krygen.

X.

Een Valle om Muysen en Ratten te vangen.

NEemt drie houtjes als ABC: snyd in A een krappe D, op dat het houtjen C daar in mach passen. Snydt in 't zelfde houtje noch een ander krappe E om het houtjen B daar in te voegen. Snyt 'er nu noch een in het houtjen C in E om 't houtjen B daar in te voegen, steld dan dezelve als in de Figuur word aangewezen. Maakt ook het houtjen A aan het eynd G een weynig scherp om daar een stukjen Spek of Kaas aan te steeken. Legt dan op dit gestel een plank of deur H, met een zware steen of hout. Wanneer nu de Rat of Muys aan het

Aas

Aas K begint te trekken, zo valt de planke met zyn op hebbende zwaarte, de Muys of Rot boven op het lyf en verplettert hem. Deze vond schynt zyn oorspronk uyt de Mathematiscbe Konsten te nemen en is een middel om zich in korten tyd van zulke ge- dierten te zuiveren, want men kan 'er vyf of zeste gelyke zetten.

XI.

Om Hoorens zo week te maken, dat men 'er Beeldtwerk in kan drukken.

NEemt twee Pont Potas, half zoo veel levende Kalk, twee mengelen Waater, laat het twee derdendeel verzielen, steekt 'er dan een Plym in, zoo ver als zich de Pluyme stroopen laat, zoo is 't genoeg; zoo niet zoo laat het noch langer zieden, na; dat het een weynig gestaan heeft, zoo giet 'er het klaar af, en welke gy u schaafzel van hoorn twee dagen zult laten weken; bestrykt daar na de handen met Olie, en kneed het tusschen de vingers als een deeg, en drukt 'er daar na in dat gy be- geerd.

XII.

XII.

Om Hoorns in vormen te gieten als Lood.

NEemt Potas en levende Kalk, maakt daar een sterke Loog af, zied dan uw schaafzel of vylzel van Hoorns in deeze Loog, zoo zal 't werden als Pap, en wilt gy dat hebben dat dezelve eenige Ver- we aanneemt, zoo menget dezelve daar onder.

XIII.

Om allerley soorten van Vogels te vangen.

ZOo gy Vogelen met de Hand wilt vangen, zoo neemt zulk zaad, als de Vogelen die gy wilt vangen, eeten, weekt het zelve in Brandewyn, en smyt het zelve voor de Vogelen zoo zullen zy dronken werden en zich lichtelyk laten vangen.

XIV.

Dat het gekookt Vleys bloedig en wormach- tig schynt.

OM zommige een walg in het eeten te doen krygen, zoo bestrooyt het gekookte Vleys met Bokken Bloed, dat gedroogt en fyn gestooten is, daar onder wat knipzel van dunne Snaren mengen- de, zoo zal alles schynaen vol wormen en bloedig te zyn.

XV.

Om levende Kreeften zodanig rood te ma- ken of ze gekookt waren.

BEstrykt de Kreeften rondtom met Brandewyn, zoo werde zy zoo schoon roodt, even of zy gezooden waaren: Indien deeze dan op een Tafel

P

ge-

gestelt werden onder gekookten, zal het een zonderling spectakel geven.

XVI.

Hoe men een luye Maagt wakker maakt, of dat zich yemant moet krouwen als of 't beele lyf vol Luyzen hadde.

Koopt in den Apotheek Pluym Aluyn, stoot het kleyn, strooyt dan yemant in de nek of in het bedt, zy konnen niet rusten, of zy moeten altyd krouwen.

XVII.

Om te maken dat yemant al de honden zullen bepiffen die op straat lopen.

Bestrykt den gene die gy wilt bedriegen, de schoenen met een Bokkings of met een Haringshoofd zoo zullen alle honden die daar aan ruyken haar bepiffen, dat zeer belachlyk is te zien.

XVIII.

Om de Vogels van de Vrugtbomen te houden.

Wanneer de Bomen Vrugten dragen, hebben zy veel nood van de vogels. Hier toe nemen zommige een Stok, aan welke zy een oud Hemd met een Hoedt, &c. steeken, en binden hem aan den Boom; maar om dit niet te doen, moet men Knoflook nemen en binden ettelyke bossen aan de Bomen zoo zullen de Vogelen door de sterke reuk daar niet aankomen.

XIX.

XIX.

Een wonderlyke ervaring met een Henne, die door de kop gestoken is.

Zoo men een Henne neemt en het hoofd op een Tafel legt, en een mes door het hoofd steekt van boven dat het onder weder uytkomt en het mes in de Tafel blyft steeken, zal het de Henne niet schadelijk zyn, wanneer men het mes daar dadelyk weder uyt halen, en de Hen haar bek opene, steekende daar een brokjen brood in.

XX.

Om twee Hennen des nachts op zyn Vingeren te dragen.

Gaat dan des nagts in het hoenderskot, wanneer de Hoenders slapen, zo houd uw vingers aan de sporen, zo zitten zy daar op, en lyden dat men haar dragen waar men begeerde. Maar met de Hanen wil het zoo wel niet gelukken.

XXI.

Een manier om levendige Kreeften voor te brengen.

Neemt wel gewassen Kreeften, laat ze ten minsten twee of drie uren in een goed deel Rivierwater kooken, bewaart dit kookzel, en laat de Kreeften in een kolf of Matras kooken, en haalt al het vogt over, dat gy kond krygen, en bewaart het alleen.

Brand dan de Kreeften in een Weerstuyt Ooven, en haalt daar het zout uyt door het eerste kookzel, giet het door een klad-papier, en laat de vochtigheit uyt komen tot 'er een zout overblyft. Giet het overgehaalde Waater daar over, zet het op een vogtge plaats om te doen rotten, en na weynig dagen

P 2

zult

zult gy daar kleyne diertjes in zien bewegen, die men met Offe-bloed moet voeden, tot ze grootzyn als een Erwetje, doet ze dan in een Emmer met Revier-water en Offe-bloed, en verandert het Water en Offe-bloed alle drie dagen: zo zullen zy groeyen en groot werden, tot ze de groote hebben van de vorige.

XXII.

*Om een Hoen of ander Gevogelte te dooden,
dat het lekker zal smaken.*

Laat het Hoen of gevogelt, dat gy doden wilt, een lepel Azyn doorzwelgen, hout hem dan de bek weynig tyd toe, doodt hem dan, zoo zal hy zeer lekker en delicaat wezen.

XXIII.

*Om voor het hoofd der Paarden een witte
Sterre te doen wassen.*

TEn staat niet onaardig dat twee of meer Paarden voor een Karos, elk een witte Sterre voor haar hoofd hebben. De wetenschap is kleyn, want op die plaats daar men begeert dat een Sterre zal groeyen, behoeft men maar 't hair uyt te plukken, zo zal na dat dit dikwils gedaan is, aldaar wit hair koomen te groeyen.

XXIV.

Om Vogels en Visschen met de hand te vangen.

't **I**S vermakelyk dat men Vogels en Visschen zoo dronken kan maken, dat men ze met de hand te vangen kan. Neemt Kraanoogen, stampze grof en laatze onder brood bakken, werpt ze de Vogels voor, als zy dat zullen eten, werden zy zo tam, dat

dat men ze met de hand kan vangen. Als men nu dit meede in het Water smyt zoo zullen al de Visschen boven komen dryven, die gy met de hand daar uit kond haalen, ende eten ze.

XXV.

Om Visschen te vangen.

NEemt Coccolus die men van het oosten brengt, Comyn, Kaaze die oud is, ende Terwen-bloeme, maakt hier van met Wyn, een Massa en daar van kleyne pillkens, als Erweten, smyt die ergens in een stil Waater daar Vissen zyn, en alle de Visschen die daar van zullen eeten, ofte proeven, zullen straks na de kant der Waater koomen, of zy dronken waren, zo dat men ze met de hand zal konne grypen, gelyk men zulks menigmaals verzocht heeft.

XXVII.

Om de Vliegen te vangen.

Neemt een Flesje met een korte naauwe Hals, doet daar wat Honing in met wat Bier en srykt daar de rand mede, zoo zullen alle de Vliegen daar inkomen.

XXVII.

Om de Vliegen te dooden.

NEemt zwarte Nieswortel, en Orpigment legt dat te weyken in zoete Melk, besproeyt hier meede de plaatze daar de Vliegen zyn, ende zy zullen al t'zamen sterven: En indien gy deeze Melk met Aluyn, ende met Origanum gestooten, mengt

en daar mede smeert, zoo en zullen zy daar op niet zitten.

XXVIII.

Op dat de Vliegen de Beesten niet en quellen.

Zoo verre als gy de Paarde of de Muylen besmeert met het zap van Kauwoerden Blaaders, in 't midden van de Zomer, zoo en zalder niet een Vliege op zitten kunnen.

XXIX.

Om de verdronken Vliegen of Byen wederom levendig te maken.

Legt de verdronken Vliegen in laauwe asch, en de verdronken Byen in zap van Nipto, en zy zullen wederom levendig worden.

XXX.

Om de Kalanders, die het Koren op de Solder op eten te verdryven.

Neemt Pekel en Look, elk zoo veel genoeg, is ziedet te zamen, en besproeyt hier mede de Solder ende den Muur.

XXXI.

Noch op een andere wyze.

Neemt Sagapenum, Moer van Olie, Bevergeil, Savelboom, Solfer, Hertshoorn, vette Galbanum, elks zo veel nodig is, ende beroekt hier mede de Solder.

XXXII.

XXXII.

Hoe dat men de Vogels kan leeren spreken.

Men moet de Vogels, die men wil leeren spreken of zingen, voor eerst in 't duyfter houden, dan zal men een Kaarste ontrent haar huysken houden, ook zomtyds honger laten leyden. De jonge en die de breedste tongen hebben, die zyn tot leeren alderbekwaamst. Onder de Papagayen, zyn de geene, de alderbekwaamste, die vyf vingers aan haar pooten hebben. Dan door honger werden zy alderbest geleert. Ende door de duyfterheyt, zo houden zy beter in haar memorie, 't gene dat haar voor wordt geklapt, mits zy als dan nergens anders open hebben te denken. Een Kaarze of Lantaarne, is goed in dezelve Kamer te hangen, overmits datze door al te groote duyfterheyt niet doen als slapen, dan 't en mag maar een kleyne Kaarze of Lantaarnken wezen.

XXXIII.

Een hulpmiddel tegens de Luyzen der Vogelen.

Hier tegens en zult gy anders niet gebruyken als Olie van Lynzaad, daar meede dat men ze wel ter degen besmeeren zal.

XXXIV.

Om Hoenders vet te maken.

Als men de Hoenders wil vet maken, zoo zal men ze opsluyten in een Renne, ende men zal ze alle uuren eeten geven, elke reyze een weinig, maar weinig te drinken, het beste dat zy eeten mogen, dat is geweykte Tarruw, ofte Gerste. Dan men mag ze over de drie weken niet mesten, want

zy zouden door groote vettigheyt wel komen te ster-
ven.

XXXV.

Een ander manier om Hoenders te mesten.

ALs men de Hoenders vet maaken wil, zoo zal men ze op een warme plaatze in 't duyfter houden, men zal ze de slagveeren uyttrekken en haar te eeten geeven deeg van Gerstemeel, ofte Gerstemeel, ende gemaalen Lyn-zaat onder malkanderen gemengt; Zommigen die mengen daar onder ook wel Tarwen-Bloemen, ja ook wel Wyn. Zommige die geeven ze ook wel Tarwenbroodt, in Bier geweykt.

XXXVI.

*Om te verhoeden dat de Hennen haar Eyer-
ren niet en eeten.*

Blaast het witte des Eys daar uyt, ende tot den Doir, zoo giet een wynig Gips, met water gemengt, op dat 'et zo hard word als de Schale, want als zy die wederom meynen te eeten, ende anders niet daar in en vinden, zoo zullen zy daar of wenen, ende geen Eyeren meer eeten.

XXXVII.

Om de Hennen groote Eyeren te doen leggen.

Neemt roden Bolus meng die onder haar eten, en zy zullen groote Eyeren leggen.

XXXVIII.

Om de Hoenders van Vlooyen te bevryden.

ALs de Hoenders gekipt hebben, zo zal men haar uyt den nest het oude stroo benemen, en ander
versch

versch stroo daar onder leggen: op dat 'er nog Vlooyen, noch eenig ander Gewormte in genereere, die de Hennen haar rust benemen mogen.

XXXIX.

Om de Hennen van de Vosschen te bevryden.

Neemt een gezoden Vos, kapt hem in kleyne stukjens, ende gaaft dat te Hennen te eeten, endezy zullen daardoor twee maanden lang vry van den Vos wezen. Het zelve mag men ook doen in de Ganzen, en in de Enden, gelyk dat meenigmaal is besocht geweest.

XL.

Dat de Hennen niet ziek werden van de Sprouw.

Maakt Griganum in waater nat, en geeft haar daar van met Gersten-water te drinken, ofte wryft haar den bek met Look, of geeft haar water te drinken, daar in dat Look geweykt heeft.

XLI.

Op dat de Hennen geen Windeyers en leggen.

Neemt Eyerwit hard gebraden, Rozynen ook een weynigje gebraden, ende onder een gestooten, ende geeft haar daar van t'eeten, des morgens nuchteren.

XLII.

*Een hulpmiddel tegen de gebreeken der oog-
gen van de Hoenders.*

Neemt Vrouwen melk, ofte Sap van Porceleyne, ende bestrykt haar daar meede de Oogen,
P 5 Of

Ofte neem Salarmoniac, Komyn, ende Honingh, elks even veel, te zamen gestooten, ende bestrykt haar hier mede de oogen, ende laat ze uyt de Sonne blyven.

XLIII.

Een bulpmiddel tegens de Buykloop der Hoenders.

NEemt een hand vol Terwen-Bloemen, ende omtrent zoo veel Was, menget dit met Wyn tot een Masse, ende geeft haar daar van nuchteren t'eeten. Ofte geeft haar te drinken het zop, daar in dat Queen gezoden hebben, ende ook de gebraden Queen.

XLIV.

Om de Hanen ofte Capoenen van sprauw te bevryden.

NEemt Look, snyt het kleyne, ende doet het in ziedende Olie, ende bestrykt haar met deeze Olie inwendig den Bek, als die kout geworden is: Ende zoo verre als gy haar ook Look in geeft: zoo zullen zy noch zekerder genezen. Item, zo is haar ook daar toe goedt het Luskruyt, als men haar dat met Erweten t'eeten geeft. Item, zoo neemt een gezuyverde Squille laat ze in water weyken; ende geeft haar daar van met Bloemen te eeten. Zo verre als den Sprou komt de overhand te neemen, zoo steekt haar in de beenen onder de knyen, met den punt van een Mes, ende drukt haar rondom de oogen, ende wryft haar de wondkens van steeken met een weynig Zouts, Zommige die berookten haar hoofd met Hyzoppe, met Origano, ende met Timo, en zy wryven haar den Bek met Look. Zommige die zieden Look en Menschen pisse, ende

de hier mede wryven zy den Bek wel hart, zonder de oogen te geraaken.

XLV.

Dat de Haan op de Hennen niet en springt.

NEemt gemeene Olie, ende wryft hier mede den Aarts van den Haan, zoo en zal hy niet op de Hennen komen.

XLVI.

Om den Haan zyn krayen te benemen.

WRyft hem zyn geheele hoofd met Olie, ende hy en zal niet krayen.

XLVII.

Om Eyers uyt te broejen zonder Hennen.

NEemt twee Oorkussens, ende vult die met Hoenders drek, zeer kleyn gestoten, naayt daar op dicht by een, Hoenders pluymen neemt daar na de Eyeren, en legt ze met de scherpsste ende op het eene kussen, daar naar zoo lechter het ander kussen boven op, in een warme plaatze ende laatze alzo twee dagen leggen, zonder die te aan roeren, daar naar zoo keertze en wendze stadig om twintig dagen lang, op dat ze van alle kanten even wel mogen gebroeyt werden, ende als gy de jonge Kiekens omtrent den een en twintigsten dag zult hooren piepen, zoo zult gy ze uyt de schillen helpen; Het welke zoo grooten wonder niet en is want Aristoteles verhaalt dat men de Hoenders in Egypten wel onder de Aarden kan uytbroejen. Men heeft ook by onze tyden geweten, dat men de jonge Hoenders in Paardemist zonder Hennen heeft uyt gebroeyd.

Of

Of neemt de Eyers, en legt ze in warme Paardemist, ende geeft haar alle tien dagen versche Paardemist, op dat ze niet en komen te verkouden, maar altyd warm mogen gehouden worden, dog men zal de Eyeren zomtyds omkeeren, tot dat 'er de Kiekens uytkomen.

XLVIII.

*Hoe men zal weten, uyt welke Eyers Hane-
kens ofte Hennekens komen zullen.*

Hier van zult gy weeten, dat uyt de ronde Eyers altyd Haankens gebroet worden, ende uyt de langwerpige Hennekens.

XLIX.

Op dat de Duyven haar Jongen niet en verlaten.

Bestrykt de deure, de vensters, ende alle de hoeken van de Duyf-huysjes, met Olie van Sefamyn en zy zullen blyven. Item, zo neemt Komyn, ende Linzie in Meede gewykt, smyt haar die voor, ende zy en zullen niet weg vliegen. Item, zo geeft haar voor een drank Honing-water, of Linzen, in zoete Meede gezoden.

L.

*Om te beletten dat de Duyven niet weg
vliegen.*

Neemt Gerstenmeel, gedroogden en gestampten Vygen, neemt het al wel onder een met Hooning, ende smyt dit voor de Duyven. Zommigen smyten ze ook wel Komyn voor. Item, zo neemt het hoofd van een Vleermuys steekt daar boven op het

het Duyf-huys. Item neemt takken, met de Bloemen van den wilden Wyngaart, ende hangt dit rondom van binnen in 't Duyf-huys.

LI.

Om de Duyven te doen vermeenigvuldigen

Neemt een Bekkeneel van een oud Man, hangt dat in 't Duyf-huys, ende zy zullen vermeenigvuldigen, ende in rust leven. Dit doet ook de Melk van een Vrouwe, die een Dochterken zuigt, als men dat in Flesken in 't Duyvekot hangt.

LII.

Om de Duyven tot het Duyf-bok te trekken.

Neemt Sorgum veertig Pond, Komyn zes Pond, Hooning tien Pond, Costum een Pond, ziedet al te zamen met Waater kort in, doet daar na by goeden Wyn, zoo veel noodig is, met vyftien Pond oude Leem, ende legt dit al te zamen op een hoop, in het midden van het Duyf-Huys, zoo haast als zy den reuk gewaar worden, die uw Duyven altyd by haar hebben zullen, ende zullen haar alzo op de reuk volgen, ende in u Duyf-huys gekomen wezende, ende zullen zy dat niet meer verlaten door den goeden smaak ende reuk die zy aldaar vinden zullen.

LIII.

Op dat de Katten de Duyven niet en quellen.

Neemt Taxkens van Ruyten, hangt dit over al in de gaaten ende ingangen van het Duyf-huis, ende de Katten en zullen daar niet komen, mits zy dit Kruyt haten.

LIV.

LIV.

Om witte Pauwen te generen.

MEn zal het Pauwenkot over al sneeuw wit maken en met witte kalk bestryken, ofte met witte Lynwaat bekleeden, en daar in houden zo veel mogelijk is, ja men zal ook de Soldering sneeuw wit maken, op datze anders niet en kunnen zien dan wat sneeuw wit is, als zy kakelen: of op haar Eyeren zitten te broeden, ende zy en zullen niet dan witte jongen voortbrengen, ende van gelyken zal men ook doen met alle andere Gevogelte. Voorts zoo en zal men de jonge gekipte Paaukens in twee dagen geen eten geven, dan den derden dag zal men haar maken een deeg van Gerstenmeel, ende van goeden Wyn, ende daar van laten eeten.

LV.

Om de Phazanten vet te maken.

MEn zal ze den eersten dag eten voor zetten ende des anderen daags zal men ze mede te drinken geven. Haar eten zal wezen Gerstenmeel met water te zamen gekneet, voorts zal men ze te eten geven goede Tarwe, Lynzaad dat gezoden is, ende Gerstenmeel te zamen gemengt: Men mag hier ook wel Olie by doen, Maslen daar van maken, ende haar daar van laten eten, zo veel als ze willen. Sommige geven ze ook t'eeten Fenegriekzaat, vyf dagen lang. Zy worden gemeenlyk in twee maanden vet. Als zy eenig gebrek hebben, zo worden zy genezen met de zelven remedien, daar de Hoenders mede genezen worden.

LVI.

ten 't water uytkykt, op dat ze des te gemakkelyker daar by komen mogen; En zoo verre als 'er geen strooment water omtrent en is, zoo zal men daar uyt eenen klaren put putten, en door eenige Goten laten lopen, niet verre van haar Woonplaatze, op dat zy door het Water dragen niet en komen ziekte worden. Van den Thymus halen zy haar beste voetzels, en daar van maken zy ook den besten Honing ende krygen daar van de meeste Jongskens. Savie, Kruid Thymbra, en le Cytillus, zynder Byen haar beste voetzels. De Huyskens, ofte Korven der Byen, de beste die van Dennenhout, van Abbelenhout, of van Stroo gemaakt worden, van eenen ellenboge breed, ende twee elleboge hoog, die men van buyten met Leem, met Kalk, ofte met Koestront bestryken zal, mits zy daar door min te verkorten komen. Dit Dierken woont geerne in stilte, ende en bemint niet de converzatie van Menschen: daarom dat men rondomme haar korven, wel behoort een licht, ende door gate schutzels maken, op dat ze daar door vliegende, van de Vogelen ende van den Dauw mogen bevryt wezen. Zy geniet geerne altyd eenderley Aas, daarom zoo verre als men ze met de Korven vervoert op een ander plaatze, des te liever ende te eer tot uytvliegen geneygt zyn. Als zy van den Tirhimalu komen te eeten ofte daar van smaken, zo sterven zy van Buykloop, daarom dat men dat voorz. Kruid daar omtrent wasschende t'eenemaal over al zal uytroejen, ende zoo verre zy daar van besmet zy, zo zal men Garnaatschellen kleyn stooten en ziften, ende die met Honing vermengen, ende haar voorlegge. Ende zoo verre als gy bevind dat ze blindagtig geworden zyn, zoo zal men ze beroken met Origana.

Q

LXI.

LXI.

Hoe dat men aan Byen geraken zal.

ALs gy merkt dat 'er een Zwerm wil uytvliegen, door 't geraas dat men van binnen hoort, ende ook aan de geene die vooren uytkomen, ende voor den Korf zwermende blyven, alwaar zy den groote hoop verwagten, zoo zal men met zand onder de Byen smyten, ende een groot geluyd met een Bekken maken, waar door zy verschrikt wezende, de zelve zullen kunnen worden geleydt daar men ze hebben wil, ende als men ziet dat zy ergens aan eenen Boom kleven op een hoop, zoo zal men een Byenkorf gereet hebben die van binnen met Honing besmeert is, den zelve dicht daar aan gehouden wezende, zal men deze voorz. Byzwerme met eene vleugel daar in stryken: En daar in wezende zullen zy zeer geerne daar in blyven, zonder in haar ouden Korf te keeren, al zet men ook deezen Korf daar dicht by: want zy zyn zeer geerne in een nieuwe Woning.

LXII.

Hoe dat men de Byen vervoeren wil.

ALs men de Byen wil vervoeren, zo zal men die des nagts stillekens met zakken toe binden, men zal ze van daar nemen, al eer dattet dag is, want op deeze manier zullen zy alderminst verstoort en bedroeft werden.

LXIII.

Om te beletten dat de Byen niet weg en vliegen.

OM dit te beletten, zoo en is 'er niet beter, dan dat men rondom de gaatkens van de Bykorven, smeerren met dreck van een jong geworpen Kalf. Of.

Ofte als gy ziet dat den gantschen Zwerm daar nog in is, zoo tragt den Koning zoetkens by zyn Vleugelkens te vangen, ende breekt hem de endekens van zyn Vleugelkens af, zoo en zal hy niet verre vliegen, ende daar hy blyft, daar blyft voorts den gantschen hoop. Ofte zoo verre, als gy den Korf van buyten des avonds met tamme en wilde Olyfbladers te zamen gestoten wryft, ofte den Korf van buyten met Mede nat maakt, zoo en zullen zy nier weg vliegen. De Jonge Bykens zal men in een Bekken voorzetten Mede, daar in dat Thymus met zyne Bloemkens geleyt. Andere nemen Rozynen met Thymus t'zamen gestooten tot een Massa, die zy haar vooleggen, daar uyt dat ze zeer wel gevoed werden: ende dat inzonderheyt, als zy van wegen de koude, ofte regen, ofte wind, bedwongen zyn in den Korf te blyven. Ende als nu den Voor-zomer tien dagen begonnen is, zoo zult gy de Korven met Koedrek beroken, waar door dat zy als dan zullen bedwongen wezen uyt te vliegen, op welketyd gy hare Korven zult mogen reynigen ende schoon maken: want den stank van den Koedrek, maakt ze traag ende hy bederft en behindert ook de Spinnkoppen daar omtrent hare nette te spannen.

LXIV.

Op wat tyd dat men de Honing vergaderen zal.

DEn rechten tyd, om de Korven van den Honing te berooven, of dien te slaan, is in de Mey, ende in 't beginsel van den Herfst: want zoo verre als men den Honing daar uytneemt al eer de Honingraten volkomen zyn, zoo worden zy zeer verstoort, ende zy moeten van dorst ophouden, gelyk zy ook zullen doen, zoo verre als men de Korven door gierigheydt, al te zeer van den Honing

berooft, want men moet haar 't tiende deel laten behouden, namentlyk, in de Voor-zomer, ende in de Zomer, maar des Winters de twee deelen haar laten, ende neemen daar uyt een derde deel, dus doende, en zullen zy daar over zoo mismoedig niet wezen, en zullen noch voedzel genoeg behouden. Voorts zal men ze uyt dryven met den rook van koe-mist.

LXV.

Remedien om van de Byen niet gesteken te werden als men de Honing daar uyt balen wil.

NEemt Fenegriek-Meel nat in d'Oven gedroogt, giet by daar zap van wilde Malve, en Olie, maket als een dunne Pap, hier mede besmeert alle de naakte plaatzen van 't Lichaam. Neemt ook daar van een Mond vol en spuyt dat twee of drie-maal achter een, door de gaatjes in den Korf. Item, zoo neemt droogen Koedrek, steekt hem aan een Potjen, en zettet dicht by de gaatjes van den Byenkorf, een halve uure lang, op dat de Rook daar in mag trekken, daar na zoo neemt hem van daar, en laat hem daar omtrent voorts uytroken. zoo zult gy met vreden den Honing mogen uytne-men.

Het

Het verbetert en vermeerdert

N A T U U R L Y K
T O V E R B O E K,

O F

S P E E L - T O N E E L

D E R

K O N S T E N.

Het TIENDE BOEK.

Behelzende verscheyden Konsten, aan-
gaande de Gewaffen.

I.

Om allerley Vrugten van Was te maken.

NEemt uw Vrucht, by voorbeeld een Aprikoos, snyd hem midden door, lecht hem met zyn open gesneden plat, op de grond neer, maakt dan hier rondom een Walletjen van Potaarde, neemt dan fyn gewreven Gypzum, dat is Pleyster, mengt die met Water, giet dat boven op de Aprikoos, laat het drogen, zoo hebt gy de Vorm van de eene helft,

Q 3

helft. Doet ook zoo met de andere helft, deze vormen hebbende: zoo giet die volgesmolten Was, en legt dan de beyde stukken op malkanderen, op dat 't als een Aprikoos mag gelyke, dat gedaan zynde, moet gy ze met Verwe beschilderen, gelyk de Vruchten zyn.

II.

Om een roode Roos terstond wit te maken.

Wanneer een roode purpere Roos versch is, en gy hem begeert wit te maken, zoo rookt een weinig zwavel, houd dan u Roos daar over, zo zal hy aanstonts wit werden.

III.

Om allerley Vruchten die in de Zomer groeyen, des Winters te vertoonen.

Die allerley soorten van Vruchten willen goed houden tot in de Winter toe, om dan zyn Gasten te tracteeren, moeten alleenig maken, dat ze de gesting daar van afkomen weeren, 't welk gedaan zynde, zullen de Vruchten lange konnen goed blyven.

Om dit dan in 't werk te stellen, moet men de Vruchten droog in Flessen doen, uyt welke men de logt met een logtpomp heeft uytgetrokken. Deze Flessen dan wel toe gestopt zynde, kan men ze op een koele plaats zetten, of in een regenbak hangen om ter gelegener tyd te konnen uythalen.

IV.

Om van zestien Mengelen Edik al zyn leven in zyn buysbouding genoeg te hebben.

Deze kunst is zeer profytelyk, en kan de Azynmakers geen weinig schade aanbrenge, men neemt

neemt een Vaatjen van zestien mengelen Edik, die heel sterk zuur is. Deze legt men op zolder des Zomers, en des Winters in de kelder of op een ander plaats daar het warm is. Dan zoo tapt men twee Mengelen Edik van het vat in een Fles, die men weg zet, en men vult het vat weder met twee Mengelen heet Water vol, zo zal die weder in bequame Edik verandert werden, tegen dat gy de twee Mengelen Edik verbruikt hebt, tapt dan weder uw Fles vol Edik, en giet 'er weder heet Water in, en continueert dit altyd, zo hebt gy tot hondert Jaren toe Edik genoeg.

V.

Om een versche geplante Kruid altyd te bevogtigen zonder dat men daar by is.

't **G**ebeurt dikwils dat ik in myn Thuyn iets pleeg te verplanten, als nu de Zonne heet schein, verdorde het verplante menigmaal, My wierde te rade gegeven, dat ik een potje zoude nemen met schoon Water gevult, hier deede ik een Wolle lapjen in, dat eerst met Water nat gemaakt was half uythangen, namelyk dat het eene eynd in 't Water was en het ander buyten, die zette ik by het geene ik verplant hadde, en wierde aldus gedurig bevochtigt, want na verloop van eenige uren was het Potje geledigt.

VI.

Om eenige Geboomte door het Disteleeren te vertoonen.

Wanneer men hondert pond Harshoorn, Elpenbeen, gemeene Beenen of diergelyke disteleert door een Kolf, zoo zal den recipient of ontfanger rondom met geboomt begroeyen even als Wilgen die

die in den Winter zonder Bladen zyn, zoo aardig dat het geen Schilder kan nadoen, ik heb het menigmaal met verwonderinge gezien.

VII.

Eenige regelen die men in het Planten en Sadyen ontrent de Aerden waar te nemen heeft.

Alle Aarde daar men iets in plant of zayt, moet niet te veel noch te weynig vlug zouts by zich hebben. Want indien 'er te weynig is, kan de geestagtige stoffe der Plant of Saden niet genoegzaam werkzaam werde, waar door de plante zeer schraal en tenger voor den dag komen: maar indien 'er veel zout is, zoo belet het eene werk ende deeltjes het ander, zoo dat ze niet behoorlyk in de pypjes van de Plant of Zaat kunnen gestooten werden, waar door dezelve mede mager en schraal blyven, 't welk men op de Heyden ziet.

Ten tweeden moet alle Aarde los en luchtig zyn, want anders gaan de Planten en Bomen uyt. Dereden hier van is, dat als de Planten van onderen haar zap en voedsel krygende, en 't zelve na boven toe lopende, moet de logt perzen, om het sap dat van onderen uyt de Aarde moet in de wortel lopen voort te perzen: zoo nu de Aarde luchtig is, gaat dit wel, maar indien die rondom Planten vast is, en de logt van de Plant tot de Wortel niet kan geperst werden, moet de Plant noodzakelyk sterven of traag voortkomen, waar uyt dan blykt dat de Planten de logt zo wel van noden hebben als de Dieren.

Ten derden, alle Gewasschen die in haar Bladen en Vrugten weynig zap hebben, moet men niet in een vochtige plaatzen Planten, want de veelheyde van het Water (welkers deeltjes meest te grof zyn) kunnen door deszelfs enge Pypjes niet geperst werden,

den, gelyk als alle Speceryen, Kaneel, Nagelen, Cypres, Mirten, Olyf, Orangien, Lauwrier, Rosmareyn, Thym, en diergelyke meer.

Ten vierden, moet men vochtige gewassen in geen drooge Aarde zetten, als Aardbezien, Suringe, Pietterzelie, Salada, Komkommers, Pompoeenen, en zoo voorts, want dan is 'er geen vogt genoeg om deze Pypjes gedurig te vullen.

Ten vyfden, Planten die in 't Water groeyen, kan men niet wel in een losse grond planten, maar moeten in een kleynachtige en waterige Aarde wesen, want indien zy in het water een lugtige grond hadden gelyk als Riet, zoudet het licht om verre vallen.

Ten zesden, merk ik aan dat alle Aarden moeten zyn bereyt na dat de Pypjes of Verzels der Planten groot of kleyn zyn, want als zy groot en grof zyn kan daar veel water in, indien zy fyn zyn, gaat 'er weynig water in.

Ten zevende, alle Planten die speceryachtig zyn, zyn best geplant in een zandige wel gemeste Aarde, dat is, daar magtig vlug zout in is, 't welk in de Mest altyd gevonden werd.

Ten achtsten, alle droog Planten die zoo speceryachtig niet en zyn, hebben liever een droogen zandige Aarde, daar verrot hout of een weinig rund onder.

Ten negenden, dat alle zappige Planten beter de schaduwe konne verdragen als de drogen en speceryachtige, om dat het voedsel dat in de grove Pypen gaat, zulken groten perzing nog beweging niet van doen heeft, als wel de fyne Pypen, in welke kleynder deeltjes, die vluch zyn, door de zuptyle materie en de loch moeten bewogen en ingedrongen werden.

Ten tienden, willen geen vogtige Kruiden groote warmte hebben, zoo daar geen groote vogtigheyt

bykomt, want men ziet dat zulke Kruiden in de Zonne staande, dikmaals haar Bladen als verlebt laten hangen, en des avonds weder opluyken. Wederom, droog en speceryachtige Kruiden en kunne uyt de Zonne niet wel groeyen.

Ten elfden, alle vochtige en zappige Kruiden verliezen des Winters haare Blaaderen, en zommige meede haar Wortelen, maar die weinig Water en weinig Olie hebben en vluch Zout, ziet men zommige des Winters over blyven, als Lauwrier Abrotonum, Rutta, Agrifolium, Buxus en diergelyke.

Ten twaalfden, alle speceryachtige Gewasschen verdragen de koude niet wel, ten zy dezelve overvloed van hars hebben.

VIII.

Om een gezonde blanke Tabak te maken.

MEn moet voor al weten dat de Tabak die men dagelyks gebruykt om te rooken, een zeer gevaarlyke en schadelyke zaak is, en oorzaak van verscheidelyke ziekten. Maar anders is de Tabak een zonderling goet Kruid in zig zelve, zynde van de Ouden een Koninklyk Kruidt genoemd, volgens het gemeen gebruyk uyt een Aarde Pyp, gerookt, met de mondt de Rook inzuigende, 't is zeg ik, een schadelyk vergift, want een ider kan licht afmeten dat de balzem Olie die daar binnen is, volkomelyk door het vuur van de Pyp verdwynt, en dat het juyft de ondeugende vochten niet en trekt, en de zinnen met de naauwkeurige Geesten ontroeren: want die de zelvige gebruykt, werd dikwils als gek en ongevoelig, voornamelyk die het niet gewoon zyn, gelyk d'ervaring daar van getuygenis draagt, ik achte dan voor zeker, dat deeze nieuwe uytvinding, niet al-

alleen veel beter is, als de gemeene wyze, maar ook zeer gezond te zyn, ziet dan hier toe hoe ik myne witte Tabak toebereyde.

Neemt dan een aarde Pot van zoo een gedaante als het uw belieft, laat hem binnen en buyten wel verglaast zyn, de Pot moet van binnen ook twee of drie gaaten hebben, in welk gy kleyne Pypjens zult steeken, de lengte van een vierendeel els, giet daar dan ontrent een halve Pot Wyns in, doet daar by

Rype en drooge Tabak Bladen een halve handt vol

Betonië.

Oogentrooft, van elks half zoo veel.

Kaneel een half Loot.

Men stoot de kruiden kleyn, en daar na de Kaneel, doet het alles in een Pot, zet het op een Konfoor met Vuur, alwaar gy het toegedekt zult laten koken, zoo komt 'er een treffelyke en welriekende damp door de Pypjens, in plaats van die gemeene stinkende en boosaardige Tabaks rook, die zult gy door de mond in halen, welke gy in de mond eenige tyd zult laten, en dan weder uyt doen vliegen.

Dit zuylvert en reynigt de Herzenen, 't verdroogt de zinkingen, 't versterkt 't Hooft, geneest de Tandpyn, en alle loopende oogen, ooren en mond, het heeft noch ontelbare krachten.

IX.

Om groote Aspergies te doen wassen.

DE Aspergies wil men gemeenlyk vry groot hebben, 't welk in de Tuynen niet wel gelukken wil, maar men moet ze aan de kanten van de Sloten en Rivieren, aldaar Riet wast, zaayen, aldaar zullen zy zeer groot wassen.

X.

X.

Om een Damast Roos ſchoon rood te maken.

DEn geleerden Athanizius Kircherus Jezuyt van Romē, ſchryft dat 'er in China Roozen zyn welke haar Koleur des daags tweemaal veranderen De reden geeft hy met een experiment daar by te doen: want neemt, zegt hy, een Damast Roos, en berookt die met Sal Armoniac, zult gy met verwondering zien, dat de Roos ſchoon rood zal werden, maar eyndelyk geel en wit.

XI.

Om gemeen Vlas als Zyde te maken.

OM een gemeen Vlas te maken als of het zyde was, zo neemt Kalk en Weedaffe, maakt daar een ſterke Loog uyt kookt daar u Vlas in, zo zalze werden als zyde, heel blinkend.

XII.

De wyze om Pluymen te bereyden om ze te kunnen ſpinnen.

NEemt de bovengeſchreve Loog van Kalk en Weedaffe, kookt daar het pluymagtige gedeelte der Veeren in, zoo zal men het als Wolle kunnen ſpinnen.

XIII.

Om Vrugten het geheel Jaar door goet te houden

DOet de Vrugten in een Vat van Tin, zoldeertze vaſt toe, op dat 'er nog Logt nog Water door kan dringen, en laatze geduurig in een Regenback hangen. Hier toe kan men beſt groote Thee Fleſſen gebruyken.

XIV.

XIV.

Om de Roozen altyd groen te bewaren.

NEemt de Roozen, als zy half open zyn, ſteek ze in een groen gekloven Riet, binder wederom zoetjes toe, ende zy zullen altyd daar in groen blyven: ofte neemt een eyken Vaatjen, doet dit vol van al zulke bloemen als 't u belieft, ende bedekt ze voorts met knoppen van Roozen, die noch niet open en zyn, ſtopt dat Vaatjen wel dichte toe, bekledet met Pik datter geen water in en mag, legget daar na ergens in de grond van Bornput, of in een Regenbak, of in een Gracht, op dat ze niet en komen te verrotten, ende daar in zullen zy lange groen blyven, om dat ze geſtopt leggen.

Merkt, dit kan hier in ons Land niet wel geſchieden om dat wy zulk dik riet niet en hebben, hierom is 't beſt een ander manier te gebruyken: gelyk de volgende zyn.

XV.

Om de Roozen een gansch Jaar lang groen te bebouden.

NEemt Zout ende Wyn zoo veel als 't nodig is, doet dat al in een Pot, ende volt hem daar naa met Roozen, die nog niet geheel open en zyn, ſtopt den Pot digt toe, ende ſtelt hem ergens op een Kamer. Als gy nu eenige wilt uyt nemen, zoo legtze boven op een oven, zo zullen zy ontſluyten, ende zy zullen zoo groen ende zo welriekend wezen, of zy maar eerſt geplukt waren.

Dit noch op een lichter manier. Als de Rozen half oopen zyn, ſnyt die zavonds van de Roozen boom met een Mes, laat die dan een geheelen nagt in de Lucht leggen, Smorgens doet die in een ver-

verloden Pot, stopt die wel toe en overdekt die met droog zand.

Dit is zeer licht en onkostelyk om te doen by de voorgaande manieren van doen.

XVI.

Om allerley Appelen te bewaren.

ALs gy de Appelen lange bewaaren wilt, zo kiest de geene die wel hart ende gave zyn, zonder eenige blutzen, bewindtze eerst met Hennip ende daar naar zo bekleedze met Was, ende legtze also in den Honig, datze wel daar in bedekt mag liggen, ende aldus doende zullen zy altyd even groen ende versck blyven.

Of

De Appelen zullen lang duuren, als men die met der hand afplukken ende als zy regt rype zyn, bewindze in water-mofsch dat drooge is, legtze also in eene Aarden Pot, dicht toe gestopt, op een koude drooge plaatze. Zommige die bekleedende Appelen met Pot-Aarde, latende droogen, ende leggen ze alsoo aan d'een zyde. De Appelen konnen ook lange bewaart worden, als men die legt op Noote-Bladers. Item, zo worden zy ook aldus bewaart. Neemt eenen onverlooyden Pot, die onder voortgaat, ende verlooyt is, lecht daar in de Appelen die gy met de handen heeft af geplukt, ende stopt den Pot dicht boven toe, hangt dezen Pot alsoo den gantschen Winter aan eenen Boom, ende de Appelen zullen daar in zoo goet blyven, als zy daar in geleyt zyn. Item, zoo werden ook de Appelen op deze navolgende manier bewaart, gelyk ik zelve zulks hebben beproeft: Bindt elken Appel in een Vygen-bladt, daar na zoo bekleedt hem met Pot-Aarde, ende laatze alsoo lig.

liggen droogen. De Appelen worden ook wel bewaart in Moer van Wyn, ja ook wel in goede Wyn. Maar als men de Appelen in een Pot sluyt, wel dicht toe gestopt, ende alsoo in een Wyn-vat legt, dat den Pot dryvende blyve, zoo zullen zy ook daar in goed blyven. De Appelen worden ook in alderley zaad zekerlyk bewaart.

Of

NEemt afgesneden Appelen die wel gaaf zyn, legt ze op een koelen Zolder, die de Vensters in't Noorden staan, die men met schoon weer zal open zetten. Zy worden ook wel bewaart op alle koude drooge plaatzen, op Kaf leggende.

Het

Het verbetert en vermeedert

NATUURLYK
TOVERBOEK,
OF
SPEEL-TONEEL
DER
KONSTEN.

Het E L F D E B O E K.

Behelzende verscheyden Konsten, aan-
gaande de Metalen.

I.

Om Metaal te vergulden.

NEemt Zal Armoniac, en wit Culcantum van elk vier gelyke deelen, Zalpeeter en Spaans Groen van elks drie deelen, stoot ze te zamen een Poeder, neemt dan 't geene gy vergulden wilt, en bedekt het met dit Poeder in een Smeltkroes, en houd het een uur lang in gloeyend Water, smyt het daar na t'zamen in goede Pis, en wascht het wel

wel af. Of neemt Vernis een Pond, Terpentyn Lyn-Olie van elks een once, mengt het wel onder een, bewaart het tot 't gebruyk.

II.

Om het Koper een goude koleur te geven.

NEemt rood Koper en Kalamyn steen, elks een half once, Tutia twee dragmen, laat het Koper gloeyent werden, blust het twemaal achter mal-kander, en doet ook alzo met de Kalamyn-Steen en Tutia, neemt van het gesmolten Koper een half once, doet daar by een once Honing, laat het te zamen zieden, tot dat den Honing zwart en droog werd; dat hy kan stukken gestoten werden, laat het daar na met de Honing, Kalamyn-steen en Tutia te zamen gestooten, opzieden, tot dat het Koper smelt.

III.

Om Koper wit te maken.

NEemt Zal Armoniac en Suplimant van elks even veel, laat het t'zamen in Azyn zieden, blust dan daar het gloeyende Koper in.

IV.

Om het Koper zo goet te maken als Zilver.

NEemt gebrand Koper, smelt het in een Smeltkroes met Borax, blust het daar na in Lyn-olie en legt het op een aanbeeld, slaat het allenskens plat, smelt het weder en blust het weder in Lyn-olie en doet alzo vier of vyf malen achter een, zoo zal dit fyn Koper zyn, bequaam om by Goud en Zilver te voegen.

R

V.

V.

Om Yzer te Vergulden.

NEemt anderhalf Pint Water, Aluyn vier Loot, Vitriool twee Lood, Spaans-groen een vierendeel Lood, Zal Gemmæ drie Lood, Auripigment twee Lood, mengt het zamen onder een, en laat het opkoken, als het begint op te koken, zo doet 'er Wyn-steen van den Wyn-moer by, gemeen Zout een Lood, na dat het gekookt heeft, zoo neemt het van 't vuur, bestrykt hier mede het Yzer, maakt het daar na heet, wryft het wel.

VI.

Om allen gescheurde en gebroken Vaten aan malkander te maken.

NEemt Karnemelk, laat die zagjes op het vuur staan runnen, scheidt dat runzel af en doet het in een Vyzel, doet daar by levende Kalk zo lange dat het een dik papjen blyft, bestrykt dan daar de gescheurde Vaaten meede, en droogt ze tegen het vuur, zoo mogen zy weder zonder schroomen gebruykt werden.

VII.

Om het Koper te doen schynen als Goud, waar van men allerley Vaten kan maken.

NEemt Quikzilver twee oncen.
 Spaans groen drie oncen.
 Tutia
 Corcuma elks twee oncen.
 Botax een dragma.
 Wyn-Azyn een Mengelen.
 De Quikzilver en Spaans Groen, werd in een Yzerre Pot of Panne te zamen geroert, en voort den
 Azyn

Azyn daar by gedaan, roerende het om tot een Massa, dan snyd men het kleyn, daar na mengt daar by de Tutia en Curcoma onder malkanderen in een Semeltkroes, te weten, dan een lage van de Massa, en dan een laage van het andere; digt toe gedaan zynde, laat het drie uren lang in het Vuur staan gloeyen, gewreven zynde met de Hand, werd het als hagel, dan snyd men daar by de Borax by om te smelten, zo hebt gy een Metaal als gout, van welke men allerley soorten van Vaten kan laten gieten die men begeert.

VIII.

Om Yzer heel week te maken.

MAakt een Waater van Berg-Aluyn, bluft het gloeyende yzer daar zevenmaal in, zoo werd het zoo week, dat men het tot Poeder kan brengen of dempt het yzer eenige reyzen in de Poeder van Euphorbium, zo werd het zoo week als Loot. Zy blusschen het ook wel in Offen-Mist met Honingh gemengt.

Wanneer men Menschen Hair zo lange in Water kookt, tot dat het water rood zy, zo werd het yzer het Koper gelyk.

Wanneer men nu het yzer harden wil, neemt men Menschen Hair, Mostert-zaat en Aard-wormen: die laat men in 't water koken, in welk het yzer zeer hard werd. Niet beter is 'er als het gloeyentyzer in geraspte hoorn der Offen te dempen.

IX.

Om te beletten dat Yzer niet roest.

NEemt kleyn geveylt Loot, giet daar zoo veel Olie van Olyve op, tot dat het te deegen bedekt is, laat het zoo negen of tien dagen staan.

Maakt dan uw yzer schoon met schuuren en vullen, en smeert dan die met Olie zoo zal het niet roesten.

X.

Om Yzer tot Koper te maken.

NEemt Roomsche Vitriool, kookt ze in schoon Regen-Water, laat een quartier uurs daar een stuks yzer in leggen, trekt het yzer daar uyt, zoo zal daar gelyk als op het Koper het Spaans Groen groeyen, welke men met een Mes afschrapt: doet het yzer daar wederom in: zoo zal het wederom zoo werden, zoo dat het yzer Koper is, het welk gy zoo lange in dit Water kond steeken, als 'er Vitriool in is: steekt nu uw ooren op die 'er profyt mede doen kan.

XI.

Poeder om te verzilveren.

SMelt een stuk Zilver of twee in sterk Water gesmolten zynde, doet daar poeder van zout en Wyn-Steen by, tot het sterk water tot een Poeder kan gebracht worden: wryft dan met dit gedroogde Poeder yzer, koper of eenige andere Metaal, zoo zal het verzilverd werden.

XII.

Een manier om de Marmersteen te kleuren en te schilderen.

DIt geheym heeft P. Baldigiana aan den Heer Abenazari bekend gemaakt, en is veel makelyker en ligter om te doen, dan Pater Kircherus in zyn Mundus Subietranus gedaan heeft.

De koleuren die hy daar'toe neemt zyn Gommen, tot rood neemt hy Sanguis Draconus inguttic. 2. Tot geel gebruykt hy Gutta Gamba. 3 En om zwart te ma-

maken dient hy zig van de Gommeuze substantie, van welke de mumien vol zyn.

De maniere om de koleuren te bereyden is de ze: Hy maakt van de Gommen een fyn Poeder, dat weekt hy op een Marmersteen met goede Brandewyn, en als hy de koleuren daar op legt, laat hy de Marmer die hy beschilderen wil, eerst warm werden, op dat de koleuren des te dieper mochten indringen.

Door dit middel kan men op Marmer schilderen 't gene men begeert, en de zaken staan daar zo natuurlyk op als ofze daar in gegroeyt waren.

P. Zegt zulks beproeft te hebben met goed succes, Kircherus op Marmer van Carara, maar hy durft niet verzekeren of het ook op ander zouw gaan dat harder is, want daar is tusschen de Marmersteen groot onderscheyd.

XIII.

Een Poeder te maken, dat alle Metalen oogenschynlyk doet smelten.

't **V**olgende Poeder werd na den Vinder het Teopliastische Poeder genoemd, en is aldus bestaande: Neemt.

Zalpetere acht Lood.

Zwavel vier Lood.

Wyn-steen een Lood.

Alles onder malkanderen gestooten zynde, zift het door een Teems, legt uw Metaal dan in dit Poeder, en bedekt het daar te deegen mede, steekt het dan met de Lonte aan, zoo versmelt het terstont.

XIV.

Om Lood in Koper te veranderen.

NEemt dunne looden Platen, gecalcineerden Vitriool of Crocis Matris, legt dit by lagen in uw Kroes, laat dit te zamen smelten, zoo verandert het Lood in Koper, waar by men ryk kan werden.

XV.

Hoe de Zwaartvegers maken dat de Degens haast uyt de schede gaan.

't **G**Ebeurt menigmaal, dat de Degens in de Scheden zoo verroesten, dat menze daar niet uyt-trekken kan, dit weten de Zwaartvegers voor te komen, met de punt alleen met wat Ongel te bestryken, want men ziet gemeenlyk dat de punt van een Degen eerst zal roesten.

XVI.

De wyze om root Koper te Etzen.

WAnneer men zyn Platen wel geslepen heeft, zo bestrykt men die met een mengzel als volgt: Men neemt tien lood Griex Pek, of Bargondies Pek, en zoo veel Tyrifche Hars, anders gemeene Hars gesmolten zynde, doet 'er by agt loot Noot-Olie, roert het op 't vuur een half uur langh om, kookt het tot de dikte van een Zyroop, en koel geworden zynde, zig laat spinnen met draden, zygt het dan door een doek en bewaart het.

Neemt dan u wel geslepen Plaat, legt die op een Konfoor met vuur, warm zynde, neemt ze af en bestrykt met uw Vernis over al zeer dun.

Dit gedaan zynde, laat de Plaat dan over een Kaars of Lamp over al zwart werden.

Dan zo legt gy uw Plaat op de twee Brandyzers

en

en steekt daar rondom vuur, zoo zal de plaat hard opdrogen.

Tekent dan hier op 't zy met kryt of roodaarde 't gene gy begeert te etzen, 't welke gy dan met de Naalden gelyk hier de Figuur volgt moet uytsteken.

Welke meest alle drie kantig zyn, d'een grof en d'ander fyn, na verscheyde gebruyken: men doet het ook wel maar met gemeene Naalden die men daar toe slypt.

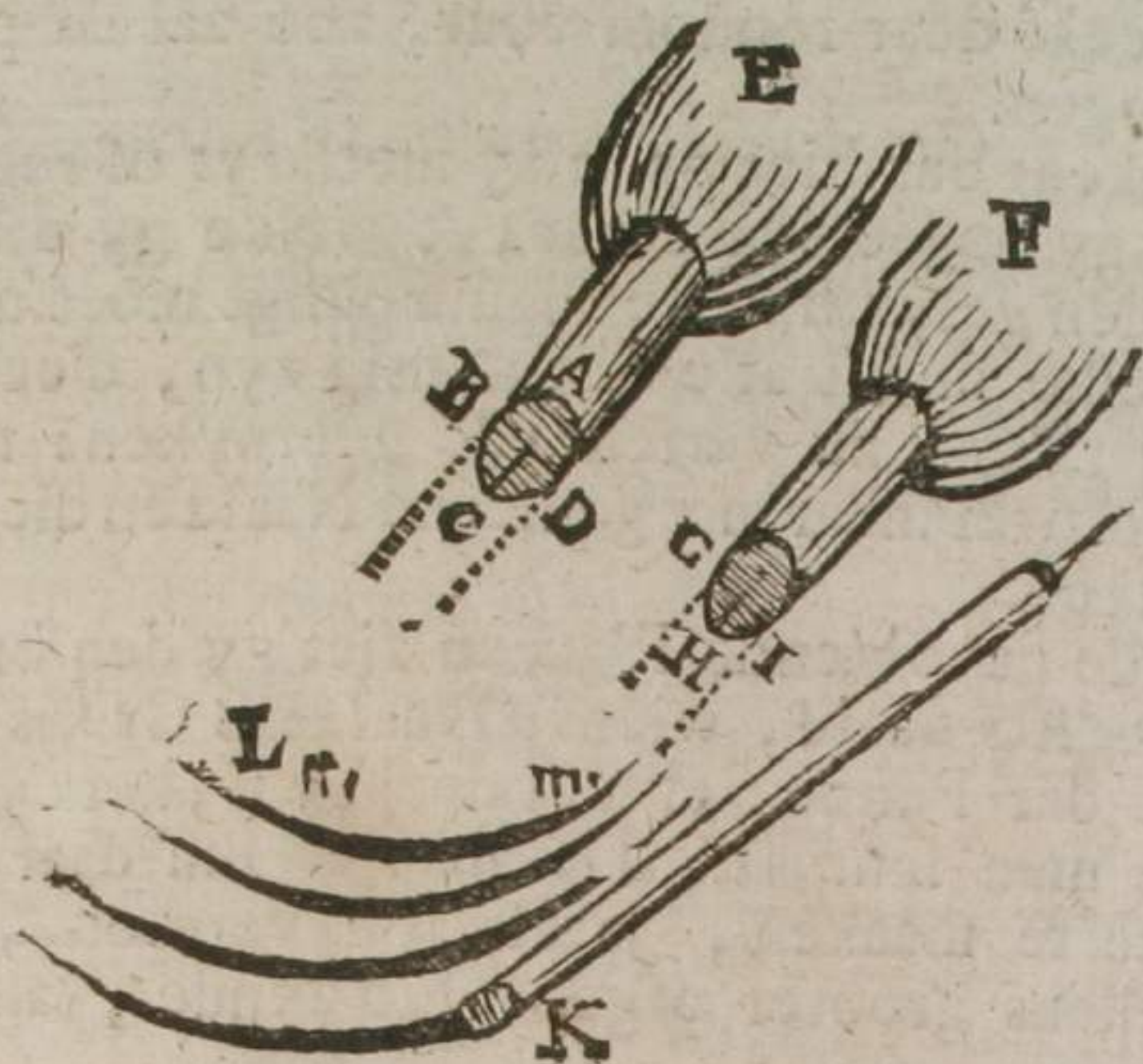
In de navolgende Figuren ziet gy den breeden geslepen Ets-naald, wiens Ovaal A B C D is, als een snede der Penne, en dat deel by C, het eynde waar mede men schryft. De manier om daar streepen mede te maaken, is als E F vertoont, welken al willens grooter afgebeeldt zynde, als zy wel behooren.

Voor eerst ziet gy dat A B C D een Ovaal vertoont zoo wanneer gy nu met het eynde van u breede Ets-naald in het koper tot de letter B D, 't welk het breedste van de Ovaal is, indringt, zo hebt gy een streep gemaakt zo breed als de linie B D van een is, en in 't midden zoo diep als A C lang is, en zoogy uw Naald zo diep niet en dryft, zoo maakt gy een streek zoo breed en diep als de Figuur F aanwyft, met de letters G H I.

R 4

Zoo

Zoo gy uw Naald niet en drukt, zal u trek niet diep zyn, maar smalder, maar dieper insteekende zal ze dieper en breder zyn, gelyk als K in 't midden gemaakt heeft: het welk afgetekent is met de Letters LMN, alwaar gy ziet dat zagt begonnen zynde L, en daar na allengskens dieper tot aan M, ende van M de hand verlichtende tot aan N, zo zult gy een trek maken als de streek getekent LMN en zoo voort.

Uw plaat nu wel uytgegraveert, giet men daar het Sterk water over, gemaakt aldus

Neemt een halve Pint sterke Wyn-Azyn, twaalf loot Sal Armoniac: Item, twaalf loot gemeenzout, en agt loot gezuuyvert Spaans-Groen; alles wel gestoten zynde, doet het by malkander, en gietze in een groote verglaasde Pot, toegedekt zynde, laat ze eenige reizen opkooken, zomtyds eens omroerende, indien het te sterk is, kunt gy het altyd met water temperen.

XVII.

XVII.

Om valsche Korallen te maken.

OP de zelfde wyze als boven van de Paarlen gezegt is kan men ook valsche Korallen maken. Men neemt dan Cinnaber of Vermilioen, daar maakt men een Deegh van met Wit van een Ey maakt dan daar ronde pilletjes van zo groot, gelyk de Kraalen zyn, die men gemeenlyk om den hals draagt, en door boort ze met een Verkens-Borstel; Of maakt 'er Boompjes van gelyk als de Koraal groeyt, als zy nu ter deegen gedroogt zyn, zoo bestrykt ze van buyten met wit van een Ey, en laat ze drogen, zo hebt gy een schoone rode Koraal, welke wel bereyt zynde de natuurlyke in schoonheyt niet en hoeft te wyken.

XVIII.

Om de sterkte des Magneets te wegen.

NEemt een Waagschaal die even gelyk hangt, doet in de eene Schaal den Magneet, en doet in de ander Schaal zo veel gewigt als de Magneet weegt. Dit gedaan zynde, zoo hout de Schaal daar het gewigt in is, over eenig yzer, zo zal die Schaal neer trekken. Doet dan in de andere Schaal die na om hoog gaat zo veel zands tot hy met de andere gelyk hangt. Dit gedaan zynde, weegt het zant, zoo zult gy tot u voornemen kunnen geraken.

XIX.

Te maken dat een kleyn Scheepjen op het Water vare daar men het gebiedt.

NEemt dan een kleyn Scheepjen een halve voet omtrent lang, snyt daar toe een houte Mannen aan 't Roer, slaat dan aan het Roer verscheyde

R 5

yzere

yzere Spykertjes, dat men juyft niet en behoeft te zien. Laat het Scheepjen dan varen, hebt dan een stok welke aan het eynde een stuk yzer heeft, aan welke de Magneet gestreken is. Gebied dan uw Schipken te varen zo hier als daar na toe, zoo zult gy met uw Stok daar omtrent komende het Roer doen bewegen, en het Mannetjen zal schyne deze beweginge te maken: 't welke aardig om te zien is.

XX.

Om eenige Naalden in een Glas te doen danzen en huppelen.

NEemt eenige Naalden van Staal, doetze in een Bierglas, neemt dan een goede Magneet steen en houd die daar omtrent, zoo zullen de Naalden bewogen werden en op en neer huppelen.

Zulks kan men ook op een Tafel doen die dun is, houdende daar de Magneetsteen onder, zo zullen zy om en wederom lopen.

XXI.

Om eenige Naalden, die boven op een Tafel leggen te doen bewegen.

LEgt op een Tafel die matig dun is, zo veel Naalden als u belieft, houd dan onder de Tafel behendiglyk een goede Magneet- of Zeyl-steen: als gy die verwemelt, zo zullen tot verwonderens toe al de Naalden zig van de eene plaats in de andere bewegen en verplaatzen.

Het

Het verbeetert en vermeerdert

N A T U U R L Y K
T O V E R B O E K,
O F
S P E E L - T O N E E L
D E R
K O N S T E N.

Het TWAAALFDE BOEK.

Behelzende verscheide Konsten, die door het Vuur en Hitte gedaan worden.

I.

Een manier hoe met vuur kan handelen, zonder zich te branden.

DE Quakzalvers, om haar Balzemen, Olium en diergelyken meer is, te verkoopen aan het gemeene Volk, wasschen haare handen af in gesmolten Loot, om dat ze schynen zouden haare handen te branden, en die wederom opstaande voet door haar Olie en Balzemen te genezen, en zo het volken

jen

jen te doen gelooven, dat ze daar door alleen moeten genezen worden, als zy haar mogten gebrandt hebben, even als zy zien dat de Quakzalvers haar geneezen, als zy zig gebrandt hebben.

Om dit bedroch eens te ontdekken, en met eenen bekent te maken, dat de Doctoren dat zo wel weten als zy. Zo is 't, dat ze eerst haare handen smeren of wasschen met eenige dingen, waar door het vuur of hitte geen schade aan haar doen kan; de middelen dan die zy gebruyken zyn Visch-lym, Aluyn en Brandewyn, waar mede de handen gesmeert zynde, niet branden zullen: of zy nemen wel wit van een Ey, met slym van Heemk-wortel en Vlooyen-zaad, met Kalk en Radys-zap gemengt, hier mede stryken zy haar handen, en zullen niet branden.

II.

Om ymandt een Olykoek of een Broodt uyt de hand te blazen.

't **I**S zeer vermakelyk wanneer men in eenig gezelschap is, daar men op Oly-koeken genoe-digt wert, dat men eenige kluchten voor den dagh kan brengen, waar mede een geheel geselschap vermaakt werdt: om nu ymandt een Oly-koek uyt de hand te blazen, zoo wet men eerst om een kan wyns of twee, of een pot vol Wafels, dat gedaan zynde, zoo laat de perzoon daar gy mede gewet hebt, een warme Olykoek tusschen zyn handen nemen, zoo heet als hy verdragen kan, laat hem die dan zoo vast houden als hy wil, blaast dan op de Oly-koek, zoo zal die zoo heet werden, dat hy die wel haast door de hitte zal laten vallen, of uw gewonnen geven.

Zulks geschied ook met brood, wanneer het nog warm is, en men dan het mes daar kruyswys door

steekt

steekt, zoo geeft ymandt het broot te houden op die zyde daar het mes heeft door gegaan, zoo blaast dan van boven neder daar het mes is doorgestoken, zoo zal hy wel haast het broodt uyt zyn handen laten vallen.

III.

Om Rook Vuur en Vlam uyt den Mond te blazen.

NEemt geele Tondel, ofte Zwamp by de Drogiste genoemt, zo groot als een duyven Ey, laat die aan het vuur effen vonk vatten, legt het dan in een graauw Papier, vouwt het toe, en steekt het in de zak omtrent een half quarries uurs eer men 't in 't werk stelt.

Als men dan dit vertoonen wil, zo staat men wat verre af van het volk, men laat een schootel met werk of vlas komen, nodigt dan u gasten op deze zo laat, steekt dan een hand vol werks in uw mont, haalt dan de Tondel met u Neusdoek uyt u zak, en houdt uw als of gy niezen wildet, terwyle gy nu de neus snuydt, zo steekt het Papiertjen met de Tondel in uw mondt, 't welk gy zoo wat behendig doen moet, of anders zouw het ligt bemerkte werden, doet dan wederom wat vlas in den mont, om het vuur aan te houden, als dit zo geduurt heeft; zoo snuyd weder quansuys u neus, en spuwt dan heymelyk de brok in uw Neusdoek, onderwylen moet gy zo wat korswilligheyt voor den dag brengen, om het de bekykers des te aangenamer te maken.

IV.

IV.

Om Vuur te eeten, en brandent Loot en Olie over zyn Tong te doen, en een gloeyend Yzer over zyn Tonge te stryken.

Het Vuur eten is al een zeer rare konst, en noch aan weynige bekend. Wanneer zy deze konst in 't werk stellen, nemen zy een stuk Arabische Gom in den mont, met welke zy haar tonge en gantsche mont gedurig mede vet maken: als zy dan vuur of iets diergelyks dat brandent is in haar mont doen, zo is het zelve gebluft; eer het vleesch geraakt wert konnende geen de minste schade aanbrengen.

V.

Om yets in zyn hand te doen branden zonder te bezeeren.

OM een raar kunsjen, voornamelyk by den avond te vertonen, is 't als dat men voorloop van Brandewyn neemt, en die in het hol van zyn hant doet, en dezelve aan brandt steekt; zo zal dezelve branden zonder dat uw hant bezeert werd.

VI.

Om de groeyenden Boom der Philisphen te maken.

OM dit te doen, zo neemt twee oncen Sterkwater, dissolveert daar een half onse fyn gekopoleert Silver in: Neemt dan noch een onse Sterkwater, doet daar een half loot Quiksilver, mengt beyde de stoffen onder een, schut het om in een glas, daar een half pont water in is, en het stopt dicht toe, zoo zal men daar den groeyende Boom der Philisphen zien wassen.

Wan-

Wanner men Silver in Sterk water gesmolten heeft, en men doet daar Sal Armoniae by, zult gy het zelve vernemen.

VII.

Om Donder-gout te maken.

NEemt Koninks-water, (dat is Sterk-water met Salarmoniac gesmolten) zo veel het u belieft laat hier in eenige stukken Gouds in smelten; gesmolten zynde, laat het vogt door een Klad-papier loopen, druypt'er dan eenige droppelen Oly van Wynsteen zout in, zoo zal het gesmolten Gout op de gront zinken, wascht dan het neder gezonken Gout eenige reyzen af.

Dit Poeder gedroogt zynde in de Zon, zal altydt zwaarder zyn als het Goud zelve eer het gesmolten was.

Legt dan een Duyt op een kooltjen vuurs met een greyntje van dit Poeder, zoo zal het een slag geven als een kanon schoot.

Andere doen dit ook met zes oncen Wynsteen-zout, twee oncen Swavel, en een onse Salpeeter, alles tot een Poeder onder malkander geroert.

VIII.

Hoe men op een doek eenkool Vuurs kan leggen zonder die te brande

NEemt een Tinne lepel, Tabaksdoos of iets anders 't geene rondagtig is, spant hier over uw Neusdoek heel sterk, legt daar vry een kooltje vuurs op, en blaast het aan zo zal het niet branden. Of neemt een Tinne beker die vol water is, hier wert een draat om gebonden, die zeer sterk moet wezen, als men de vlamme van een kaars daar aanhout, zal die niet branden.

Zulks

Zulks gebeurt ook als men een blad Papier boven den vlam van een Kaars hout, en daar louter op blaast, zo zal het Papier niet in de brand geraken.

IX.

Om zonder Weeg-tuyg te weten hoe veel rook van yder verbrandt lichaam vervlogen is.

WAnneer men wil weten hoe veel rook van eenig vuur vervlogen is, behoeft men die stoffe die verbrand werd maar eerst te wegen, welke dan verbrand zynde, weegt men de asche en men trekt het af van het gewigt der verbrande stof.

By voorbeeldt, hebt hondert pont hout, die verbrandt zynde zo weegt de overige asse, die tien pont omtrent mag wegen, trekt die van hondert, zo is'er negentig pont rook geweest.

X.

Glaasjes welke in 't Vuur gesmeeten zynde, een slag geven als een Musquet.

Om dit te doen gaat men by een Glas blazer en men laat eenige ronde Glaasjes maken zo groot als een graauw Erwet, hier binnen wert een weynig Brandewyn gedaan, en weder met een stukjen glas toegelymt. Deeze doet men in 't vuur of in de Vrouwen vuur testen, als de Brandewyn dan in damp komt te veranderen, springen de glaasjes stukken en geven een groote slag.

XI.

Om een neusdoek in de brand te steeken, zonder die te branden.

Onder andere Kunste is dit mede vry wat vreemts neemt om dit te doen u Neusdoek en steekt hem in

in goede Brandewyn, en steekt hem aan de vlam, zo zal hy ligter lang branden, en de Neusdoek zal heel blyven.

XII.

Om een uytgeblazen Kaars aan een beeld te ontsteken.

WAnneer als gy wedden wilt om een uytgeblazen Kaars aan eenig beeld t'ontsteken, zo moet gy eerst den Mond van het Beeld met zwavel bestryken, dan kont gy in den avondstond wedden, als uw weddenschap gedaan is, zo blaast de Kaars uyt, en vonkende, zo loopt na het Beeld, en steekt de Vonk aan die plaats daar gy de Swavel gestreke hebt, zo zal hy dadelyk aan brand vliegen.

XIII.

Om te maken dat een Pot niet overkookt.

WAnneer men een Pot met Vleys, Vis, Erweten of iets anders over het vuur heeft, en men dikmaals eenig huyswerk moet doen, of dat men uyt moet zyn, zo is het een ligt middel den pot te verzekeren van niet over te lopen: Neemt maar eenige stukjes groenen Kaas, smyt die in de Pot, zo zal de Pot niet overkoken.

XIV.

Om door een brandende Lonte te weten wat uur het is.

WAnneer een Soldaat op Schildwacht staat, en geen uren kan horen slaan, of geen Horologie kan zien, zoo kan hy even wel het uur door middel van een Lonte koomen te weten. Steekt dan uw Lonte aan op die plaats daar gy het uur

S

kunt

kunt weten, en merkt hoe verre dat u Lond in de uur afbrand: Dit wetende zult gy haast gewaar kunnen werden op 't Sinternel-huysjen hoe veel uuren gy daar gestaan hebt, als gy maar acht geeft hoe menigmaal van 't Lond zulke stukjes vermindert is, als u in dat uure afbrand.

XV.

Een brandende Kaars omgekeert in zyn hand te kunnen houden zonder zig te branden.

NEemt een brandende Kaars tusschen uw Vingers digt aan het lemmer, keert u hand met de Kaars dan om, indien gy nu de hand stil houdt, zult gy u verbrande, maar die gedurig bewegende, zo zult gy 'er geen nood af hebben.

XVI.

Een manier om Campher te maken, bequaem om in vuur werken te gebruyken.

OM dit te doen zo neemt Jenevergom, anders Gom Sandrak, witte Vernis genoemd, stoot daar van een Pont, giet het over zo veel gedistilleerden Edik, dat de Gom in een Glas gedaan zynde moy bedoken zy, laat dit zo dagen in Paarde-mist staan: giet het daar na in een ander Glas met een wyde hals over, zet het dan een Maand lang in de Zon om door te koken, zo hebt gy een Campher die de natuurlyke zeer gelyk is.

XVII.

Een aardige wekker om des nagts wakker te werden en een Kaars aan te steken.

WAnneer men op een reys of elders anders is, alwaar men geen klok kan horen slaan, en egter des

des nagts geern zouw willen gerust slapen en des ogtens op zyn tyd wakker zyn, en dadelyk licht in zyn kamer vinden.

Om dit dan te doen zo neemt een Lond, en beziet hoe veel hy in een uur afgebrand heeft, dit geteykent hebbende, kont gy hem zo veel stukken als gy des nagts uren wil slapen afmeten: Slaat dan een Spyker in de Muur, hangt daar de Lont aan, op die plaats, daar gy hem afgemeeten hebt, bind hem daar aan met een zwavelige draad. zodanig dat een eynd aan een Kaars of Lamp gerake, als de Lonte nu zoo verre is afgebrand, zo zal de Swavel-draad in de brand gaan en de Lamp ofte Kaars aansteken: zo gy nu met een Swavel-draad aan de Lonte by de Spyker een steen hangt, zodanig dat als de Lont op zyn tyd is afgebrand, mede in de brand vliegt, zo zal de steen nedervallen, 't welke den slapende zal wakker maken en doen opstaan.

XVIII.

Om een Ey al blazende in zyn Handen gaar te maken.

DAt men een Ey al blazende in zyn handen gaar kan blazen, schynt yets wonderlyks te zeggen, maar als de konst gemeen is: is nooyt de zaak zoo groot.

Men neemt dan een rond Brood dat eerst heet uit den Oven komt, 't welk men met een gezwintheyt open snyt, en een Ey daar in steekt, en dadelyk wederom toe legt, dan zo blaast men rondom het Brood in de hand hebbende, zo lange tot het kout is geworden, neemt dan het Ey daar uyt en gy zult bevinden dat het gaar zal zyn.

XIX.

Of drie schyven in een rye gestelt, van een Kanonschoot gelyk kunnen geraket werden.

INdien daar drie schyven op een lienie gestelt, alle van eenderly grote en de eerste door het geschut getroffen wierd, zou hy niet door de voorste in de middelste en de achterste geschoten werden, maar door de voorste over de middelste en treffen de achterste, want de Kanonschoot gaat boogs-gewys.

XX.

Om te maken een Kaarffe die niet uyt te blazen en is.

NEemt voor eerst een Pypje, vult die met Solfer en met gekapt Lynwaat, en bekleet die van onder tot boven met Was, en steektze daarna aan, deze Kaarze en kan nog door grote wind, nog door sterk blazen uytgedaan worden.

Of

Neemt een Pond Was, twe once Zolvers en twee oncen levende Kalk, Olie van Oker noten een once, maakt hier van een Kaarze, met garen van Katoen, smyt ze daar na in 't water, ende zy zal van zelf worden brandende.

Of

Neemt Was en Zolver van elks evenveel, smeltet te zamen, maakt hier van een Kaarze, dan het Zolver moet wel zuiver zyn.

XXI.

Een Vuur dat met geen Water te bluffchen en is.

NEemt Solfer, Peter-olie, Olie van Genever en Salpeter, van elk evenveel, Pek, Ganze-smout,

ende Ende-smout, Duyven-drek en Vernis, ook van elks evenveel, Aspalti een vyfde deel, menget te zamen met Brandewyn.

Of

Neemt Vernis, Zolfer, Genever-olie van Lynzaad, Peter-olie en Spiegelharst, van elks evenveel, Brandewyn drie deelen en een half, Salpeter, droog hout van Laurier-boom, gepoedert, zo veel als 't nodig is, om hier van een deeg te maken: Doet dit al t'zamen in een Glas, en begraaft drie Maanden in Paardemist, daar na zo formeert daar af vier ballen of Kaarzen, steektze aan, zo en zullen zy met geen water uytgeblust worden.

XXII.

Fakkelen die voor de wint niet uytgewaayt en worden.

MEn zal de wieken in Salpeter voor eerst zieden, daar na drogen, en voorts de Fakkelen met half Was ende half Solfer opmaken, deze Fakkelen en worden door de wind niet uytgewaayt, hoe die ook wezen mag.

XXIII.

Vuur uyt het Water te doen branden.

NEemt een gehele Eyer schale, vult die met Solfer ende levende Kalk, stopt het gaatjen toe, smytze daar na in 't water, en zy zal van zelfs worden brandende.

XXIV.

Een Kaars die in 't Water brand.

NEemt Was, Solfer en Azyn, elks een deel, la-
tet te zamen zieden, tot dat den Azyn verzoden is: hier van maakt een Kaarffe.

XXV.

Een Vuur dat onder het Water brand.

NEemt anderhalf Pond Bus-poeder, een half Pond Colophonio, Olie van Olyven, zes oncen, Solfer vier oncen, mengt al wel onder een, en als 't al wel onder den anderen gemengt en gedroogt is: hier van neemt een stuk, steket aan, en smytet in 't water, ofte maakt hier van eenen Bal, bekleet hem met pek, bind den zelven over al rondom met bintgaren: daar na zo bekleet hem wederom met Pek, daar na wederom met bindgaren, en wederom met Pek, als dit t'zamen alzo wel droge geworden is, zoo maakt een gaatjen daar in, steeker het vyerin, ende als 't wel aan het branden is, zo smytet het in 't water.

XXVI.

Een Vuur dat niet uytgebluscht kan worden.

NEemt Vernis tien Pond, Solfer vier pond, Olie van Terpentyn twee Pond, Zalpeter anderhalf Pond, Witte Wierook een Pond, Camphorazes oncen, goede Brandewyn veertien oncen, mengt al t'zamen op heete Kolen, hier in zult gy werk steken, ende kan niet uytgebluft worde, waar men die henen smyt.

Of

Neemt Vernis twaalf Pond, Olie van Spiegelharst, Olie van Was, van elks een Pond, Olie van Terpentyn drie oncen, Solfer twee Pond, Zalpe

ter vier Pond, Kampher een Pond, Brandewyn twe Pond Aspalte gepoedereert drie Pond, mengt al te zamen op heete kolen.

XXVII.

Om te maken een koperen Appel die wind van hem geeft.

LAat maken eenen ronden koperen Appel, zoo groot als een hoofd, van binnen hol, daar in maakt een kleyn gaatjen: volt hem met Waater, houd hem digt aan 't vuur, zoo zal daar uytvliegen eenen vochtigen wind.

XXVIII.

Om Ys te doen branden.

MAakt een Kaarffe van Zolfer en van gestooten Koolen, bekleetze met Papier en hangtze onder de druypen, als 't hart vriest, zo zal zy t'eene maal met Ys bewassen, ende steekt deze Kaarffe aan, en zy sal branden tot een verwonderinge van alle die 't zien.

Het verbetert en vermeerdert

N A T U U R L Y K

T O V E R B O E K ,

O F

S P E E L - T O N E E L

D E R

K O N S T E N .

Het DERTIENDE BOEK

Behelzende verscheide Aardigheden, die door middel van Spiegels, Glazen Brillen, enz. uytgewerkt werden.

I.

Om yemant zyn Aanzigt verkeert te doen zien zonder Spiegel.

't **I**s aardig aan een Tafel; dat men yemand zyn tronie verkeert doet zien. Dit geschied wanneer daar schoon gescheurde zilvere of tinne lepels op

op de Tafel komen; ziet dan in 't hol van de lepels zo zult gy bevinden dat u tronie verkeert is.

II.

Om drie of meer Manen te vertonen.

Wanneer des Avonds de Maan helder schynt, zoo neemt een klare Spiegel, laat de Maan daar in schynen, zoo zult gy verscheide Manen zien.

III.

Om de hoogte van een Tooren of yets anders door een Spiegel te vinden.

LEgt uw Spiegel eenige voeten wyd van de Tooren, plat op de Aarde neer, en gaat zoo verre of, tot dat gy in het zelve zult kunnen zien het bovenste spits van de Tooren, zo komt de Spiegel in 't midden tusschen u en de Tooren: daar na meet de wydte tusschen u voeten en de Spiegel, en zulke proportie als 'er is tusschen de hoogte van uw Lichaam, en tegens de wydte van u Voeten, tot den Spiegel, zulke proportie is 'er ook tusschen de wydte van de Spiegel tot onder aan den Tooren tegens de hoogte des zelve.

By Voorbeeld.

LAat uw Spiegel 240 voeten wyd van 't onderste des Torens leggen, en om in het zelfde te vernemen het bovenste spitze van den Tooren, zoo neem ik of gy noch 5 drie vyfde voeten van de Spiegel te rugge moest gaan, al eer gy zulks meugt doen; ik neem mede of de hoogte van uw Lichaam waar 7 Voeten - met deze drie getallen werkt dan gelyk volgt.

S 5

grond

grond	— — — — —	hoogte	— — — — —	grond
5				240
				—————
				4(60
28				
7) ———				
4				5

komt 300 Voet voor de hoogte van de Toren, aldus doet met anderen.

IV.

Om een Glas stukken te roepen.

OM dit te doen, zo heeft men eenige pints roemers, laat d'omstanders daar een na haar welgevallen uytkiezen, op dat een yder mag zien dat 't alles zonder bedrog of gaauwigheyt toe gaat: Yemand van de Omstanders houde hem dan vast, het geluyt des Roemers eerst beproevende, dan zo voegt men den mond omtrent het midden van het glas, geeft dan met u Stem een geluyt die in een octaav of achteling hoger is als de Roemer, dan zal 't glas terstont mede klinken, bykans tot kryzelens toe, zo dat den vasthouder des Roemers een lillinge en beevinge in zyn hand gevoele, welke stem met een langen adem, zonder ophouden aanhoud, breekt 't glas in stukken, zodanig dat breuk rond en dwers door de buyk van de Roemer, en zelfs door de knopen van de Voet heenen gaat, van dat deel af dat tegens de mond is.

Yemand die zulks begeert in 't werk te stellen, die moet een heldere en doordringende stemme hebben, want de doffe en heeze stemme deugen daar niet toe.

V.

Een manier om Vergroot Glazen te maken.

Hier toe zyn verscheyde manieren van slypen, maar die alle kunnen niet volkomelyk rond zyn nog kleyn genoeg.

Om

Om dit dan in 't werk te stellen, neemt men klaar doorschynent Spiegelglas, 't welk ligt smelt. Breekt hier van klyne stukjes en maakt die met wat speekzel aan een naald of priempjen vast klevend, houd dat dan in een lamp of kaars zo werd daar een rond glazen kogeltjen uyt. Deze kund gy maken van verscheyde groote. Hoe kleynder hoe meer zy vergroten, de kleynste zyn, als een Mostertzaad, welke dan in ronde kasjes gezet worden, en kunnen geen zaak meer als duyzentmaal grooter vertonen.

VI.

Een Spiegel welke men zyn aanzicht zo groot als een Reuzen aenzicht ziet.

MEn maakt dan een ronde Spiegel van dik Glas, dit laat men hol uyt slypen en van agteren met foelie gelyk andere Spiegels beleggen, zo zult gy in de Spiegel ziende, een aanzicht hebben als een Reus, vervaarlyk om aan te zien.

VII.

Een Cylinder Spiegel te maken, om verscheyde dingen mismaakt te zien.

NEemt een lang Cylinder Bier-glas dat schoon en helder is, laat dat een weynig minder dan de helft van onder tot boven toe met foelie beleggen. Dit behoorlyk gedaan zynde, legt men daar eenige geschilderde Figuren voor, welke in deeze Cylinder-spiegel van een vremde gedaante zullen verschynen. Deze mismaakte gedaante kan men afschetzen met haar koleuren, op welke afschetzungen de Spiegel gezet zynde, alles weder behoorlyk in de Spiegel zal vertoont werden.

VIII.

VIII.

Om een ſchrift te maken, dat men door middel van een Spiegel aan de want kan lezen.

MEn maakt eenige Romeynſche Letteren die men in een Bordt-papier uytſnydt, niet gelyk men die gemeenlyk ſchryft, maar verkeert en averegts om, hier door laat men het Zonne ligt in de Spiegel ſchynen, 't welk gy wederom tegens een want die beſchadwt is kunt reflecteren, deze konſt en is van geen groot belang, ten zy het ligt heymelyk in een Kamer kunt doen komen, daar eenige luyde vergadert zyn, waar van verſcheydene zullen ſchrikken, als zy dat zien, niet wetende waar 't van daan komt. Men kan het ook by avond genoegzaam doen door middel van een Kaars.

IX.

Om door een vlakke Spiegel Buskruyt aan brant te ſteken.

OM dit in 't werk te ſtellen, zoo lecht men op zekere plaats het Buskruyt, neemt dan vyf of zes vlakke Spiegels (na dat de Son zwak of ſterk ſchynt) ſtelt dan die zodanig, dat de Son uyt yder Spiegel als in een punt van het kruid komt vallen, zoo zal al het buspoeder in de brant vliegen, dit is bequaam om eenige kruidhuyzen van den vyand in de brand te ſteeken en te doen opſpringen.

X.

Om de Vyand te verſpieden door middel van een Spiegel, als by een half of beel uur van u is.

Neemt

NEemt maar een goede vlakke Spiegel, hoe groter dat hy is hoe beter, laat dan boven, onder en aan de regter zyde een lyft maken anderhalf duym hoog, maar niet aan de linker zyde, welk open moet blyven, houd dan de Spiegel ten die ſtreek daar de Vyand legt, zo kunt gy hem makkelyk zien marcheren, ſchanzen maken, &c.

XI.

Een Glas, door welke een Soldaat gezien zynde, een gantsche Compagnie ſcheynt uyt te maken.

MEn maakt Glaasjes van omtrent een Ducaton groot of wat grooter, deze werden met verſcheyde vlakten geſlepen, die rond of kantig zyn, als men hier door een man ziet, zult gy daar door zo veel mannen ſchynen te zien als 'er vlakten zyn, zo dat indien 'er veel vlakten zyn, ook veel perzonen gezien werden.

Indien men ook een Spiegel maakt van zefftien of meer vierkant of ronde ſtukken aen een gemaekt, zult gy daar in ziende, uw zelve zo dikwils zien, als 'er ſtukken zyn.

XII.

Om een vierkant kaſjen te maken van Spiegels, dat zoo grooten glants van zich geeft, dat een Arend daar niet op zal kunnen zien.

LAat een vierkant Kaſjen maken omtrent twee ſpannen lang en een breed min of meer, laat het inwendig zo onder als boven met vlakke Veneetze Spiegels bekleden. Dit kaſjen kan men nu voorts oppronken met beeldjes, geſteenten, gout en zilver, Zet dit kaſjen dan in een kamer rondom met Tapyten

pyten behangen, op dat men maar een vierkant gat zie, zet dan in het midden een wasligjen te branden zo zal het den onkundigen een groot wonder schynen om de menigvuldige reflexien, daar een Arent niet op zal kunnen sterogen.

XIII.

Door een Glas met water en licht in een geschrift van verre te lezen.

Neemt een Klaar Christalyn-Glas in forme van een Bal, vult dat met zuiver klaar Water, en hangt het voor een brandend licht, zo wert niet alleen de Kamer daar door verligt, maar het licht schynt ook zeer sterk aan de wand die daar tegen over is, zoodanig dat men daar zeer kleyn Geschrift by kan zien te lezen. dit groot licht weten de graveerders, Goud en Silvermits, &c. zig wel te nutte te maken, om daar by te zien.

XIV.

De eygenschap van een goede Spiegel.

Daar zyn al verscheydene bequaamheden nodig om een goede Spiegel te hebben, voor eerst moet het glas dik zyn, helder en reyn, niet zandig of vol blaasjes. Ten tweeden moet het glas gelyk, glad en effen wezen. Ten derden dient het doorluchtig te wezen. Ten vierden dat de straalen daar recht op vallen. Ten vyfden dat het zonder eenige verwezy, anders zoude uw aangezicht de eygentte verwe schynen te hebben. Ten zesden daer moet in de Spiegel geen vlekken zyn, want als ymand also in de Spiegel schynt, even als hy zelve is, zal de Spiegel van goede deugden zyn. Ten zevende zoo steekt een spelle of naalde, door uw hoed voor over de neus, en ziet of hy in de Spiegel dubbeld gezien werd,

werd, is 't dat hy niet dubbeld gezien werd, is hy goed.

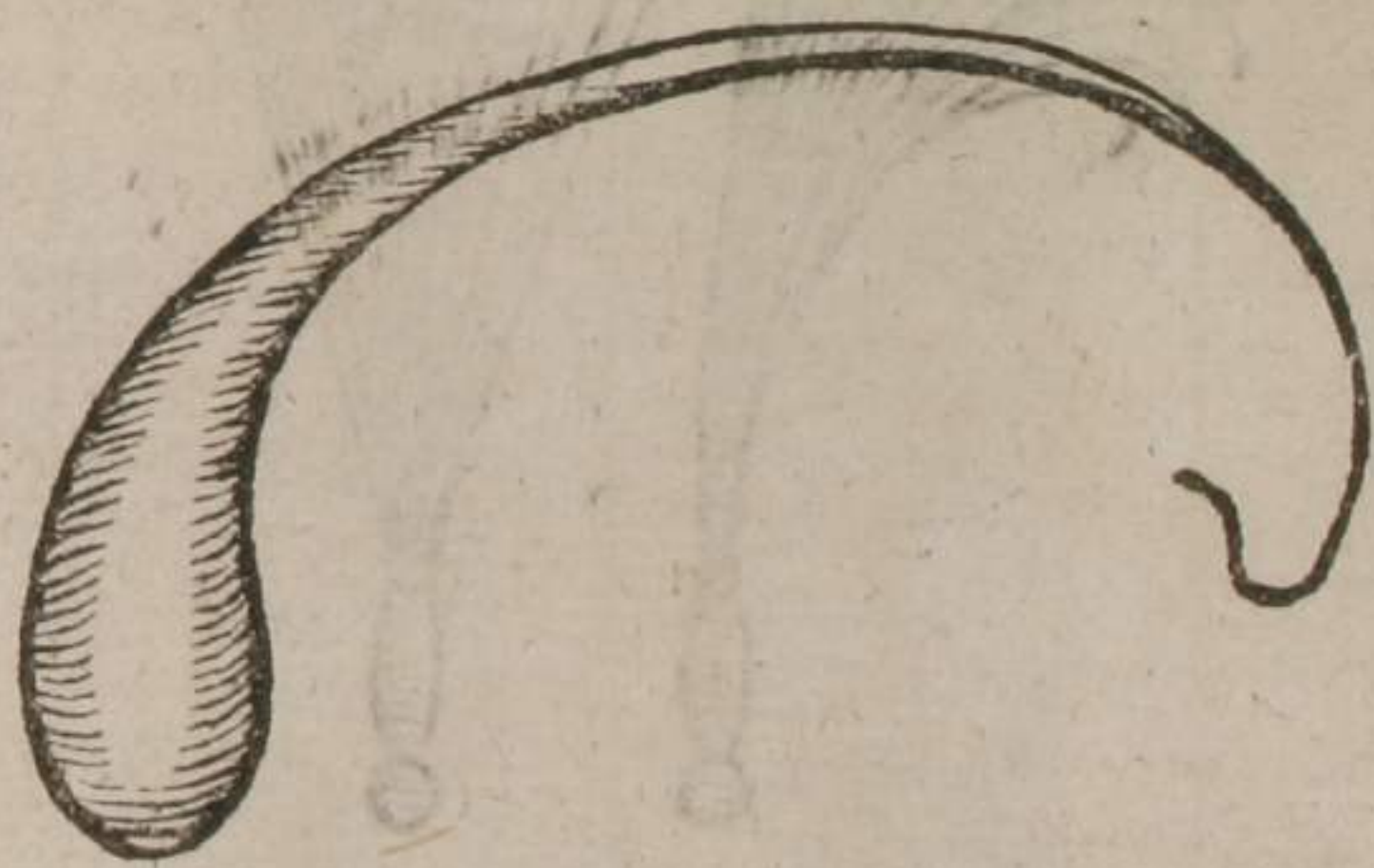
XV.

Om een Glas aardig van een te scheidn.

Dit kan men doen met een draad die nat gemaakt is van Terpentyn Olie, welke om het Glas gewonden zynde en ontstoken, en na het brande met enige druppelen kout-waters daar op gesprengt, zal terstont van een scheidn, 't welk de Chimisten wel weten, om hare glazen te scheidn. Maar ik heb nog een ander manier uytgevonden, namentlyk als ik een glas met Brandewyn heb, ontsteek ik dat, en de vlam uytgegaan zynde, zal het glas rondom afscheuren, 't welk men moet doen aan zulke glazen welk van boven een stukje uyt hebben, zo werden zy wederom bequaam om te gebruyken.

XVI.

Een Kraak-glaasje, waar op men staan kan zonder te breken.

Daar zyn eenige Glasjes lankwerpig en peereel wys om geboogen, loopende heel dun aan het eynd,

eynd, als men op het dikfte van dit glas flaat met eenig hout zo zullen zy niet breken, maar niet alleen op deszelfs buyk geslagen werden, is nu dat het dunste eynd daar van gebroken is, zullen zy dadelijk in hondert duyzent stukken springen, niet wetende waar de stukken gebleven zyn.

Wanneer men deze glaasjes in het Instrument van den Heer Robbert Boyle doet, en de lucht uythaalt springen zy mede in stukken.

Zommige springen in stukken zo men ze maar een weynig wryft.

XVII

Om Pluymen van Glas te maken,

Pluymen van Glas te maken is een aardige konst, bequaam om zich in de zomer mede te wayen, en de hete zonne van het aangezicht of te weren. Zyn ook

ook zeer fraay om boven op de knodzen en pilaren van de Ledekanten te plaatzen. De wyze van maken is aldus: men neemt een wiel of rad, daar men Wolle of iets diergelyks op spint, 't welk men by de hand zet. Dan neemt men glaze pypen, van wat koleur als gy begeert, welke aan een lamp kunnen smelten, hier van maaken zy aan de vlam vande lamp eerst een fyne draad, die ze aan het rad of wiel vast hegten, het wiel dan omme drayende, zult gy een lange dunne draad krygen, die gy zo lang kont maken als gy begeert.

Als gy nu draden genoeg hebt, zo breekt die in zo lange stukjes als gy begeert, tot dat gy een hand vol hebt, laat ze van onderen alle in een smelten, of maakt 'er een handvat aan van glas, zo zult gy een pluym hebben zeer schoon om te zien, voornamelyk wanneerze van allerley koleur gemaakt is; So men deze glaze draatjes in een schaft van een Pen weest vast te maken, zal de zelve van zommige, die het kunsjen niet en weten, voor ik weet niet wat voor vreemde vogele veel van aengesien werden.

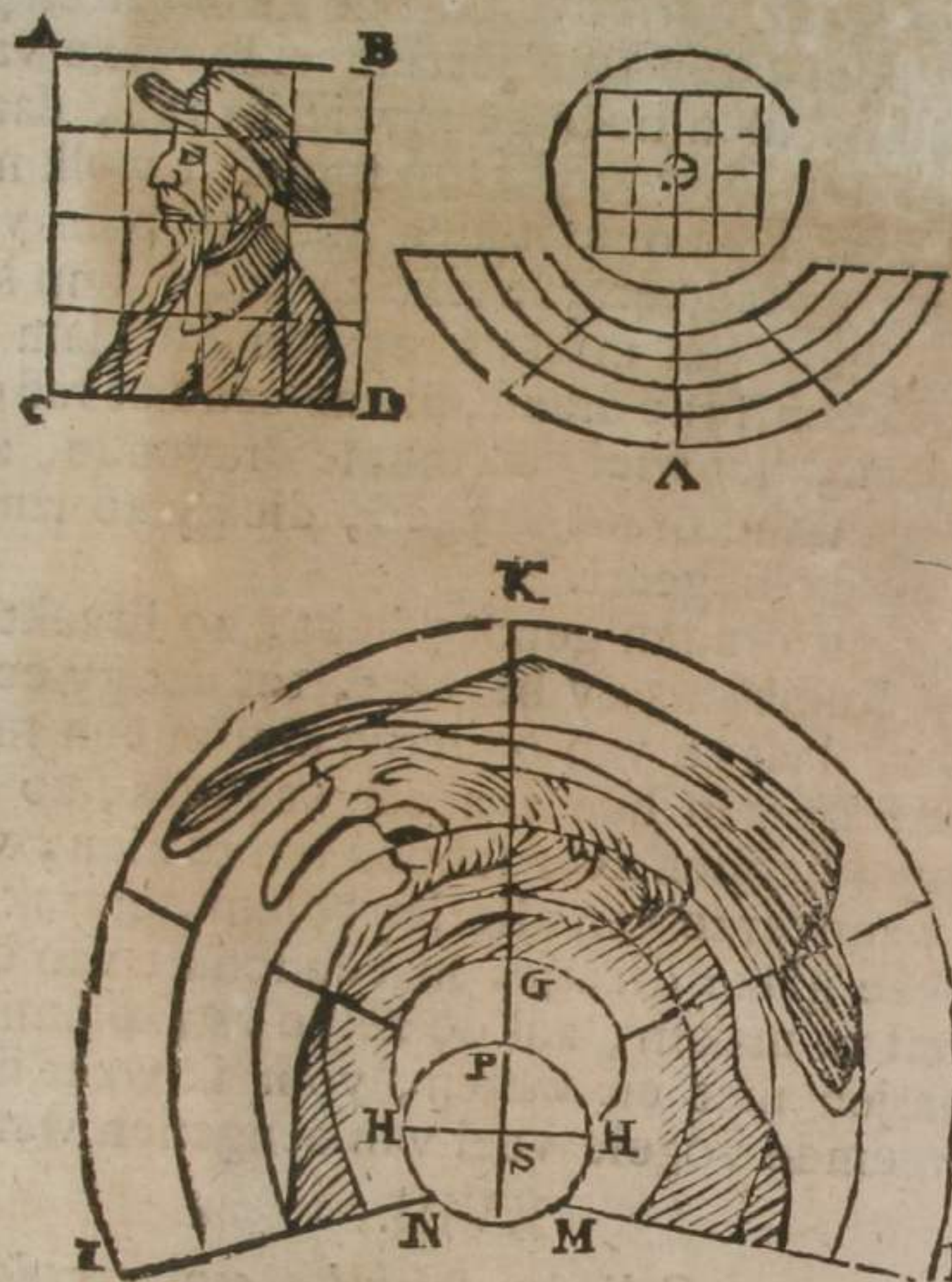
XVIII.

Om door een Cylinder spiegel, eenige gedaante zeer Monstreus te vertonen.

Maakt een verbeeldinge van een Hoofd of yets diergelyks, dat in een vierkant kan staen als A BCD, deylt dat men dwerze en perpendiculaire linien, zoodanig dat alle vierkanten even eens zyn. Maakt dan een cirkel uyt het middel punt S, zynde MON, welkers middelyn, zoo groot is als de middelyn van de voet des Cylinder-spiegel. Deelt dan den halve Diameter S O in vier gelyke deelen. Zet dan de voet van uw passer in de punt P, en maakt zoo veel cirkels als het vierkant A B C D dwerze linien heeft, namelyk vyf. d'Eerste cirkel

T

F G H

FGH laat dit zoo verre van het centrum zyn, als een genoegzame reflectie in de Spiegel vereyft, welke na de voet des Spiegel verscheyden is: laten na d'andere cirkels zo groeyen als de proportie istussen 22 21, evenwel kan men de cirkels maken dat ze even wyd van elkanderen staan. Laat dan de eerste omtrek FGH in zoo veel deelen gedeelt werden als de Basis of voet CD van vierkant ABCD, te weten vier delen, laat evenwel een boog van F door ME in H, gelyk als overvloedig zynde, wiens grote het gebruik en d'ervaring zal bepalen. Zoo men dan uyt het punt S, door de punten der verdelinge rechte

rechte linien tot d'uytterste omtrek IKL, zoo hebt gy een Figuur die geproportioneert is met Figuur ABCD, na de gezigtkunde, hebbende zo veel vierkante ruimten als ABCD, dit gedaan zynde, kan men na proportie de Figuur in ABCD daar in verbeelden; zo hebt gy een wanschapen Figuur. Maar zo gy uw Cylinder-spiegel op Cirkel MON zet, zo zal zig alles in de spiegel vertonen als de Figuur ABCD aanwyft; Maar is 't dat gy de Cylinder zet voor de Figuur ABCD zal zig alles verspreyt vertoonen als gezegt is.

XIX.

Om eenige Beelden schieelyk te vertonen, en schieelyk te doen verdwynen.

NEemt een middelmatige Pot, hebbende een glaze bodem, die daar met Kalk of Hars aan vast gemaakt is: vult die met water, en laat dan een houte rat maken, die in zyn omgang verscheyde Figuren heeft, dit rat omgedraayt zynde zal eenige Figuren verschuyven, en andere doen blyken, voornamelyk zo in het dekzel van de pot een gat is dat zo groot is, om bequameelyk de Figuren daar door te zien. Het beeld nu dat onder de bodem is, dat op de opening past, zal zo verhoogt werden, dat men het boven op het oppervlak van het water zal zien: 't welk voor de zienders wonderlyk is, wyl ze niet kunnen bevatten hoe de beelden op het water komen, die nog in nog onder het water zyn, Dit experiment is licht te doen, als men maar de glaze bodem wel kan maken.

XX.

Om een Roemer zodanig te snyden, dat hy uyt malkanderen hange, en echter om uyt te drinken bequaam is.

DEze Roemers ziet men dikwils t'Amsterdam te koop, en schyndt yetsraers te willen zyn. Het zyn Veneetze Kristallyne Glaze met hooge voeten. Maekt eerst dat 'er boven aan een kleyn scheurtjen is, dan kan men van dit scheurtjen af eenige kringen maken, die, slangswys rondom de Roemer van boven tot beneden lopen, 't welk gevoeglykft door een Diamant geschied. Dan zo neemt men een lont die blaast men boven aen het scheurtjen, zo zal het scheuren in die gemaakte kringen, als men dan al verder en verder de lonte brengt, zal het tot onder toe scheuren. Dan zo kan men de Roemer als Limoen schil uyt malkander doen hangen, en weder in malkander zetten, dat met een behendige beweginge geschied.

Als men nu hier Wyn in giet, zal den Drinker zig bestorten, alhoewel het glas regt gehouden werdende, de Wyn daar in blyft. Dit komt hier van daan, dat als het glas regt gehouden werd, de ribbetjes of splytingen des Glas op elkander digt sluyten; maar als men die aen de mond zet, buygt het Glas en de Wyn stort 'er uyt, daarom moet den Drinker weten dat hy de Roemer met zyn neus en lippen moet aenraken, indien hy zonder storten begeert te drinken, op dat 't Glas niet van elkander wyke.

De Herbergier in den Helm tot Emden wist met zulke Roemers zyn Wyn te concumeren, want de Vreemdelingen waaren nieuwsgierig om uyt deze Roemers te drinken, ondertusschen als daar een
brak,

brak, moest den breker daar een Ducaton voor betalen.

XXI.

Om Glas te maken.

NEemt een heldere Key uyt de straat, calcineert die, bluft hem uyt, doet dit verscheyde reyze tot zy tusschen de Vingers friabel is, stampt hem dan heel fyn, en doet by een once een dragme Sal Tartary, dit gedaan zynde, zet het een uur of twee in 't vuur zo zult gy Christal hebben, wilt gy nu een Robyne colour hebben, zo neemt een aasjen Gout, legt dat in Konings-water, zo zal het smelten, en doorbyten. Doet dan dit aasjen by uw Sal Tartary en zet het gelyk op het vuur. Alzo werd uytzilver blaauw uyt koper groen, enz. Alzo geeft elk metaal een byzonder koleur.

XXII.

Om witte Barnsteen te maken, schoonder als oprechte.

NEemt wel gezuyvert wit van 't Ey, een goede quantiteyt, laat die in de zonne tot een Massa verstyven, als dezelve nu hard genoeg is kondt gy daar uyt laten maken wat gy begeert, en zal de oprechte in klaarheydt overtreffen: hier by doen zommige een weynig van de zuiverste tragecant.

Andere nemen Poeder van Kristal fyn geweeven met wit van een Ey, met wat water van Zaffraan, 't welk ze in een Glas doen, en in 't heete waater zetten, tot dat het hard geworden is.

Het verbetert en vermeerdert

NATUURLYK
TOVERBOEK,
OF
SPEEL-TONEEL
DER
KONSTEN.

Het VEERTIENDE BOEK.

Behelzende verscheide Aardigheden, die de klanken en het geluyd betreffen.

I.

Om een Spreek-trompet te maken.

DE Spreektrumpetten zyn op de Schepen als anders om van verre tot malkanderen te spreken zeer dienstig, d'Engelschen zyn daar de eerste vindere van, men kan ze maken van blik of koper. Sy hebben een Figuur als een gemeene Trompet, dat is van een enge pyp zich allengskens verdwynende tot wyte van meer dan een half ellen ruym Diameters

ters, maar de enge pyp moet zo naauw zyn, dat 'er den mond effen opsluyte: des zelfs langte is omtrent twee ellen: hier meede kan men een half uur verre roepen.

II.

Om te doen schynen dat een geschilderde Kikvos aan 't kwakken raakt.

MAakt een gat in een Muur, zet daar een levende Kikvosch in, maakt dat behendig toe met een schilderytje daar een Kikvosch in geschildert is, achter zodanig, dat een weynig van het gat daar de Kikvosch in is, open blyve, als men dan met een Kaars daar voor komt, zal de Kikvosch door 't licht beginnen te kwakken, die nu zulks niet en weet, zal meynen dat het de geschilderde Kikvosch doet.

III.

Om een Snaar op een Viool zonder aanroeren te bewegen.

NEemt twee Fiolen, stelt de Snaren beyde op een toon, lechtze beyde op een Tafel die uyt eene plank gemaakt is, en strykt wat hars over de eene: zo zal de Snaar van die stille lecht zich bewegen, 't welk men noch beter kan zien, wanneer men daar een strootjen oplegt, zo zal dat door de Snaar bewogen werden, merkt dat ze op eene plank beyde moeten leggen, of het zal niet aangaan.

IV.

Hoe men met een Stemme of Muzicaal-Instrument twee of drie Stemmen met een Muzicaal accoort kan maken.

DE Muzicant moet zich dan op een plaats begeven daar een Echo of meer stemmen zy, indien hy een Echo treft, die alleen eenmaal antwoord zo kan hy een stuk met twee stemmen zingen. Maar by aldien de Echo tweemaal antwoordt kan hy een Tirium, viermaal een quatuor, enz. Dog dit stuk moet zonderling van een Muzicant daar toe gemaakt zyn.

By voorbeeld als ymand zingt ut, zoo antwoordt de Echo ut, ondertussen zingt hy zol, zo dat men op eene tyd twee onderscheydelyke stemmen kan horen als ut zol, zynde een lieffelyke consonantie. Als dan de Echo voortvaart de zol te zingen, zo zou hy een ander zol hoog of laag kunnen in toneeren, en een octaaf maken die zo volkomen is als eenige consonantie in de Muzyk.

V.

Om ymand door de klank van Roemers; Klokken, schellen of andere Instrumenten zyn meening te doen verstaan.

OM dit in 't werk te stellen, moet men voor yder Letter zoo veel slaagen op de Roemer, Klok, Schel, &c. geven, als hier onder Cyfer Letters getekent staan.

I. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8.

a. e. i. o. u. b. c. d.

9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16.

g. h. k. l. m. n. r. s.

Voor elke Letter dan zeg ik doet men zo veel slaagen

gen als 'er Cyfers boven op staan, als men dan een letter heeft uytgeslagen: houd men een weinig stil, op dat de andere die hier na luysteren weten, dat de letter uyt is.

Maar dewyl het zeer verdrietelyk zouden zyn, voor een Letter 13, 14, 15 of 16 reyzen te slaan, kan men om kortheytshalven de volgende Tafel gebruyken.

I 2 3 4
I. a b c d *Zwelgen.*

I 2 3 4
II. e f g h *Hoeften.*

I 2 3 4
III. i k l m *Slaan.*

I 2 3 4
IV. o n r s *Snakken.*

Wanneer hy dan om kortheytshalven een Letter wil te kennen geven, by voorbeeld, C, moet hy driemaal slaan en eens zwelgen. Zo hy K wil zeggen, slaat hy tweemaal en eens met de handt, die daar dan hy staat en onwetende van is, meent dat het quinkslagen zyn.

Indien men nu begeert dat het nog rasser voortgaat, gebruykt men de volgende wyze, maar daar dient veel attentie toe.

I 2
I. a b *Zwelgen.*

I 2
II. c d *Hoeften.*

I 2
III. e f *Slaan.*

I 2
IV. g h *Klappen op den Duym.*

I 2
V. i k *In de hand slaan.*

I 2
VI. l m *Fluyten.*

- I 2
 VII. o p *Smeken.*
 I 2
 VIII. q r *Snuyven.*
 I 2
 IX. s t *Roepen.*
 I 2
 X. v w *Bremmen.*
 I 2
 XI. x y *Steenen.*
 I
 XII. z *Siegen.*

VI.

Om verre een te horen spreken die men van na by niet kan hooren.

De Kinderen die weten als 'er elders een balk is, aan het eene eynd van de balk te spreken, latende een aan het andere eynd luyfteren, zo zal het die daar na luyfert het klaarder hooren als die na by is. Alzo pleegden wy mede aan de brugge te doen met houte leuning, wanneer men aan het een eynd van de leuning zagjes sprak, kan men zulks aan het andere eynd genoegzaam horen, als men zyn ooraan dezelve leuning hielt. Dit kan ook omtrent Muren geschieden, wanneer daar zo een lange balk is ingemetzelt, dat juist van het gemeene volk niet gezien en werd, dan zo gelykt het wel een mirakel elders in Engeland aan een Kerk is gemaakt.

VII.

Om ymand het geluyd van een Klok te doen hooren door middel van een Schaar.

Neemt een draad vier of vyf ellen lang, bindt in 't midden van deze draad een beugel-schaar wint

wint dan beyde eynden van deze draad om beyde de middelste Vingers van u hand, dat is om elke vinger een eynd, gaat dan op een hooge bank, en steekt de middelste Vingers in beyde ooren, laat dan de schar op de steene-vloer hangen, en slingeren hem heene en weder, zo zult gy een geluyd hooren als van een klok. Zulks kan men mede doen met de tang.

VIII.

Om een geluyd te doen hooren door middel van Romers even of de Klokken speelden.

Neemt eenig Roemers in ordre alle van verscheyde klank, als

A. B. C. D. E. F.

Laat A een hoger toon hebben als B, en B hooger als C, en C hooger als D, &c. Slaat dan van A tot E, en wederom van F tot C, zoo hebt gy een aardige resonantie; noch beter is 't als gy zulke twee orders hebt, en dat twee slaan zoodanig, dat als gy op A slaat een ander op E slaat, &c. zoo hebt gy een Muzycal concert, dat zeer lieffelyck klinkt.

IX.

Om te maken dat ymand door het geluyd van eenige May-torren niet slapen kan

WAnneer men ymandt heeft die men begeert dat niet slapen zal zo legt men onder zyn hooftepeuliw een Mey torre, welke dan zal gonzen, zoo dat hy hier door niet zal kunnen slapen, niet wetende waar het hem van daan komt, ten zy het bed weder vermaakt en de Torre weg gedaan wert.

X.

X.

Om een Glas met Water, daar de Penning in ligt, geluyt te doen geven, den Penning te doen bewegen, en het Water te doen zieden.

DOet in een Veneets-glas water, doch niet heel vol, smyt daar een Penning in, maakt dan uw middel-vinger in 't water nat, strykt dan met de natte vinger over de rant van de Roemer, de voet met d' andere hand op een Tafel vast houdende, zo zal dat glas een wonder geluyd geven, de penning zal zich bewegen, en 't water zal schynen te koken.

XI.

Een aardige Echo.

Als men een aardige Echo wil horen, die vyf maal wederom galmt, met onderscheydelyk verstaanbare woorden, moet men aan zo een plaatze gaan daar een Echo veelvuldig wederom galmt, roept dan de naartvolgende woorden luyckeels uyt, zo hebt gy vyfderley wederom galmen.

Glamore		Constablis
amore		stabilis
more	en	abis
ore		bis
re		is
Onvermeert	Overtreden	Vertrouwelyk
vermeert	vertreden	trouwelyk
meert	treden	rouwelyk
eert	reden	ouwelyk*
	eden	welyk†
	den	lyk

* Dit is voor oudelyk gezet.

† Dit is anders zonder beduydenis: maar men mag het

het nemen voor een aanbang van een woord dat daar in eyndigt: want hier komt het niet op aan in de Echo, dewyl wel zomtyds aldus staat.

Wy booren, den Hooren,
Met Boomen, Boomen,
Doen by den Lofzang, zang,

XII.

Om op het Land een stem te doen horen, even of die uyt den Hemel quam.

MEn laat een Spreek-trompet maken, even als elders gesproken is, hier gaat men meede op een Toorn, hier roept men door met een lamentable stemme tegen ymand in 't Land, dat hy zig bekere, zoo zal hy omzien en niemant ziende, meenen dat hy een stemme uyt den Hemel hoore, waar door een Boer in Holland zynde, van een quaad leeven bekeert is.

XIII.

Om een half vel Papier te doen slaan als een Mosket.

NEemt dan een vel Papier, vouwt dat in quarto, en daar na in octavo, zo hebt gy vier octavo bladen, neemt dan de twee binnenste met u regterhand, en slaat dat boven de arm uyt, zo zal 't een slag geven als een Mosket.

XIV.

Om Erweten of yets anders op een Klave-Cimbel te doen danzen.

Is aardig om te zien hoe dat een Kalve-Cimbels Snaar bewogen zynde zo een groote beweginge

ge maakt dat het geene daar omprint is meede al dansende bewogen werd, want legt onder de Snaaren op de plank eenige Erweten, Zout, Haver of yets anders dat zich licht beweegt, zo zullen zy al dansende bewogen werden, want de Snaar bewogen zynden, beweegt de locht, de locht wederom de plank van de Clave-cimbel, en die wederom de Erweten of het geen daar op leyt.

XV.

Om een Doods-hoofd te doen spreken.

Onder de natuurlyke Gogeleryen is het mede niet onaardig een Doods-hoofd te doen spreken, zulende veele die het hooren verbaast maken, en andere die weten doen laggen.

Om dit Toverstuk dan in 't werk te stellen, zoo laat men een Tafel maken met vier voeten, van welke een voet hol is en boven in de Tafel zyn openinge heeft. Dit zo gemaakt zynde, moet in de Vloer een Pyp gaan tot onder in de Kelder, op welke Pyp de holle voet van de Tafel staat Over de Taafel nu lecht men een Tapyt om het bedroch niet te merken, op die plaats nu daar het gat is, zet men het Doods-hoofd op het kleedt, en een ander heeft onder in de Kelder zyn oor aan de Pyp om te hooren wat 'er de in Kaamer daar het Doods hoofd spreken zal gezecht werd. Als men nu het Doods-hoofd yets vraagt, zoo spreekt die geen, welken in de Kelder is door de Pyp, en het schynt dat het Doos-hoofd dan zekerlyk spreekt.

XVI.

XVI.

Om te maken dat een Kalfs hoofd dat gebraden is 10 of 12 maal roepen zal, of het levendig waare.

GY zult een doosken nemen dat kleyn zy, 't zelve vol gaatjes borende, daar na neemt eenen groenen Vorsch, en den zelve zult gy in dit doosken doen, dan zult gy eerst zien een groot blad in 't doosken te doen, op dat den Vorsch het doosken niet en rake, zo ook boven op, daar naar als men het Kalfs hoofd op tafel brengt, terwyle dat 't heet zy, zult gy 't voorz. doosken daar de levendigen Vors in is in 't Kalf mondt steeken, zoo dat den Vorsch zulke hitte niet lyden konnende, zal beginnen te queken, en alzulke stemme beslooten wezende, zal een stemme maken, diergelyk als van een Kalf, en een yegelyk zal mynen dat 't Kalfs-hoofd zulken geluyd make, en zullen zeer verwonderen.

XVII.

Om heymelyk te doen beeven de Snaar van een Fiool, ofte iets dat daar op leydt, zonder dat de zelve van ymandt aangeraakt wordt.

DIt is een Mirakel in de Mucyke, en zeer lichtelyk te onderzoeken, neemt een gemeene Fiool ofte eenige diergelyke Instrument, kiest eenige twee distantie Snaaren, in voege dat daar een ander tusschen beyde zy, accoort deeze twee uytterste Snaaren in gelyke toon zonder te raaken die in het midden leyd, strykt met de Stryk-stok een weynig hart op de grootste van deeze twee, en u zal wonder te vooren komen, want op de zelve tyd dat de Snaar gestreken met de Stryk-stok zal koomen te beeven, zal ook de andere Snaar die gelyke toon heeft, oogenschyndlyk beven, zonder datze van ymandt wordt aen-

aengeroerd, ja zelfs de Snaar in 't midden beweegt zig in geenderley maniere, en zo gy de eerste Snaar stelt op een andere toon de sleutel los drayende ofte de vinger op een van de toetze houdende, en zal de andere Snaar zich niet beweegen, nu vraage ik waar dit beeven der Snaar van daan komt, is het door eenige verborge zimpatye, of veel eer, dat de Snaar gestelt op gelyke toon, lichtelyk ontfangt de inpressie des lugts, die bewoogen wordt door het beweegen van de eerste, hoe komt het dat zy heeft zoo haast als de eerste wordt gestreken met de Stryk-stok. By deezen aparentie zal ik voegen hoe het voorgaande noch wonderlyker geschieden kan, met twee Luyten, twee Harpen, twee Fiolen, twee Klave-cymbaels, ofte met twee andere Instrumenten, gestelt in gelyke toon; want het een Instrument door eenige hand maatig aangestelt zynde, zal een beweging geven aan de Snaar van het ander, invoegen dat zoo de Snaar van elk der voorzyde Instrumenten zoo geaccordeert zyn, dat die ten vollien zonder divizie aangetast zynde, eenige harmonie kunnen exrimeeren, het welke lichtelyk met twee Harpen ofte met twee Klavecymbaels kan geschieden, een van byde geraakt zynde zal in het ander diergelyk harmonie verwekken, mits dat de distancie tusschen twee van haare prozitie recht worde gekozen, het welke Byzonder dan verstandelyker en ogenschynlyker geschieden zal, wanneer de Snaaren in unizon gestelt zyn, en voornamelyk zoo dik en even lang zynde, daar uyt dan openbaar is, dat op een zelven Instrument, een Snaare gemaakt zynde die meerder zal beweegen, welke van een toon is als die geene die daar mede staan in de octavo, en meerder octavo als die met haar staan in eenige andere Conzonantie tusschen spezie, anders zoo men dit bewegen der twee gelyke

gelyke Snaaren noch klaarder zien wil, lecht op de eenen Snaar een dun spaantje ofte een kleyn Papiertjen, zoo zal men terwyle de andere wordt aangeraakt, dit Papiertjen volkomelyk zien bewegen.

XVIII.

Om een Doove, een Fiool of een Lier te doen hooren speelen.

Speelt op een Fiool, Lier of eenig ander diergelyk Instrument, laat den Dooven in 't hoofd ofte hals van de Fiool of Lier byten, zoo zal hy een lieffelyke dreun van het speelen in zyn Herzenen gewaar werden, dit schynt een wonder te zyn, maar evenwel gebeurlyk.

XIX.

Een Instrument te maken dat van verre doet hooren, gelyk de verkykende Brillen van verre doen zien.

EN meent niet dat de Mathematische Konst, die met zulke schoone behulpzelen het gezichte te baate komt, het gehoor iets zoude doen ontbreken, men weet dat men zomtyds door *Batanen*, dat is door eenige lange Pypen, malkanderen van verre wel perfect kan verstaan: de ervarentheyd leert ons ook dat in zulke plaatzen, daar de lange galderyen met verwulfels zyn uytgehaald, zal 't gebeuren, dat een Mensch zachtens aan den eenen hoek sprekende, van andere Menschen aan de andere hoek perfect kan verstaan worden, hoewel dat anderen Perzoonen tusschen beyde zynde, niemendalle en hooren, 't is een generaal precipium dat overal gelt dat

dat de holle pypen grootelyks dienen om de activiteyten der natuurlyke oorzaken te versterken, wy zullen zien, dat het vuur gedwongen in zulke Pypen zal branden tot drie ofte vier voeten hoog, het welke in een vrye lucht qualyk zal kunnen geschieden, het springen der Fontynen leert ons, hoe dat het Water met groote violentie op vloeyt, wanneer het in gooten ofte Canalen word bedwongen, de Verrekykers doen ons van gelyken zien, hoe dienstelyk zodanige Pypen zyn om de specie en het licht dies te zichtbaarder te maken. Men ziet dat een zeker Prince in Italien een schoone zaale heeft, waar in hy lichtelyk en perfect kan hooren al de discourzen der gener die daar omtrent om de galderyen wandelen, en dat door zekere vase en Kanalen die op den Hof in deze respondeeren, *Vitruvius* zelfde Prince van alle *Argitecsten*, maakt men zie van eenige Kanalen die de stemme der Ageerders en de Comedie Speelders deden verheffen. Ten is niet van nooden zoo veel te spreken om te bewyzen door wat beginzel de eerste inventie van zulke nieuwe Sarbatanen ofte Stemtregters eerst gesprooten zy; daar mede zommige groote Perzonagie in ons tydt zich weten te behelpen, zy werden gemaakt van Zilver, Koper, ofte eenige andere luydende Materien, op de maniere van een Water-trechter, men voegt het wyde uytgeholde eynde na die geene die spreekt, ofte yets voor draagt, om dat door het geluydt der Stemmen te vergaren en te maaken dat die Pypen die aan het oore komt, dezelve dies te klaarder inslaat, ende minder word gediffipeert ofte gebrooken, ende dien volgens meerder gesterkt wordt.

Een manier om te verlakken.

Neeemt de beste Zantlak twee oncen, zet die op Voorloop van Brandewyn die zeer sterk is tien oncen. Laat dit eenige dagen in de heete Zonne staan, zo zal de Voorloop van Brandewyn, heel schoon rood werden, welke gy bewaaren zult en tot het gebruyk bewaaren.

Neemt dan lym, kookt die in Water, met zoodanigen fyn gewreven Verf, als gy begeert dat uw koleur zal zyn, dit dik genoeg gekookt hebbende, bestrykt daar het geene meede dat gy wilt verlakken en laat het droogen, is 't dat het elders ongelyk is, zoo moet gy dat een weynig gladden.

Maar zo gy uw Lak-werk zilveragtig wilt hebben, zo lympt eerst maar met zimpel gekookte lym, noch nat zynde, strooyt daar over van het kleyn gesneden plat geslagen Zilver of klater Zilver dat de Verciersters gebruyken om haar Bloemen op te pronken, strooyt over al te degen, dat 'er geen plaets open blyve, gedroogt zynde lekt men het over al effen.

Dit nu gedaan zynde, neemt men de bovengeschrevene Tinctuur van Lak, en men strykt daar over, 't welk zoo dikwils herdaan werde, tot 'er een bequame korst van Lak boven over heene gedroogt is. Maar men moet weten, dat het altydt in de Zonne moet gedroogt werden, of anders blinkt het niet.

Het verbeetert en vermeerdert

N A T U U R L Y K
T O V E R B O E K,
O F
S P E E L - T O N E E L
D E R
K O N S T E N.

Het D E R T I E N D E B O E K.

Behelzende verscheide maniere van
rare Konsten.

I.

*Om Wormpjes te maken door het smeeren
van een Boterham.*

Het is een aardig ende vermakelyk Konstjen dat men in 't smeeren van een Boterham Wormpjes maakt, het geen den onervaren voor ware Kaze Maden of Wormpjes zal houden. Om dit nu te doen, zo laat een Mes maken, of laat u Mes boven aan de zyde van de punt na de rug des Mes een of

of twee gaatjes maken zo groot als dit o oogjen is.
Indien men 2 oogjes daar aan laat maken zo staan

o

die in al zulken gedaante o boven malkander.

Zommige tot meer vermaak zo is alleen het een oogje door, en het ander niet door, op de eene zyde des Mes staan de oogjes aldus.

o toe. Op de ander zyde o open.

o open.

o toe.

Als men nu met het Mes de booter wat zoetjes smeert, zo komen daar eenige Wormpjes van Boter door het open gat, die zullen zeer wel Maaden gelyke, voornamelyk als het van witte-Winter Boter is.

II.

*Om door een diepe plas Waters te komen
door middel van een mes.*

Het gebeurt zomtyds dat men voor een groten of diepen plas Water komt, daar door men niet droogsvoets komen kan, (doch weet evenwel dat den Plas geen drie, vier of vyf voeten diep moet wezen) indien men nu een Mes by zich heeft, zoo neemt u Mes en snyd eenige Zoden uyt het Landt, of uyt het vaste Kley-Land; leydt die hier en daar zo veel op malkander dat ze boven water komen; Men behoeft juyft hier van geen geheelen Dam of Bruggetje te maken, maar alleen hier en daar zoo een hoogte daar men met de Voet op staan en stappen kan, gaat dan hier droogsvoet over. Dit is by my zelfs bezigt en goet bevonden, *verlegentheid zoekt list*, zeyt het Spreekwoort.

o o o o o

Aldus leggen dan u gesneden zoden.

V 3

III.

III.

Om een Vrouwenfch te beproeven ofze
Maagd is of niet.

TOt vermaak van de zwaarmoedige Geesten zoo zal ik hen hier een klugtige en vermakelyke ervarenis doen, die men ook zomtyts een Pots of Klugt mag noemen, die den onervarene wel licht voor een ware Tovery mogt opnemen, dog het is maar een gauwigheyd of een weet, als men zeydt. Doch niet te min op dat de Liefhebbers evenwel niet en mochten denken dat hier wat onbetamelyks of Nikkers werk mochte onder lopen, zoo zal ik 't zelve openbaren, hoe het toegaet, en daarze uytzien kunnen dat het een vermakelyke kortswyl is.

In het voorbygaan Leezers, wie gy ook zyt, zo moet ik UE ook zeggen, dat gy het geen gy ziet bedryven, dat u fchynt wonderlyk en onbegrypelyk niet aanftonts voor Tovery houd, want in de natuur zyn duyzendt dingen, die ons onbekent zyn, die zomtyds aan de onderzoekers der zelve geopenbaart werden. Wie moet zich niet verwonderen, by aldien het nu zoo niet bekend waar, dat 'er een fteen is, die de kracht heeft om yzer na zich te trekken, die men eertyds Magneet, en nu Zeyl-fteen noemt.

Dit dan voor af gezeyt: zo gelieft eens te letten, dat men eerst bemerkt, dat alle Vrouluyden, laaten zy vry zo eerlyk zyn als *Suzanna*, *Lucretia*, *Hippo* en andere: dog weynige uytgezondert mach ik liever zeggen, om te min te dwalen niet bewust of verzekert zynde, datze Maagd zyn, of om noch nader te fpreken, dat ze haar Maagdom, na de Joodsche strengheyd van oordeelen, hebben of draagen: Waerom de hedendaagsche Jooden haar

Doch.

Dochters zoo jong laten trouwen, ja de Priesters moesten de Meysjes van elf jaren trouwen.

Daar na zoo word het woord van Pucellago of Maagdom tweezints verstaan: waar uyt onze Klugtemaker zyn voordeel trekt. Een ruymen zin is, Vrouwenfch is Maagdt als zy niet van een Mannenfch beslapen is. Den bekrompen of engen zin is. Als de Dochter noch haar *Hymen* of Maagdenbloem-vleysje heeft: hoewel dit allen maar by zommige Ontleedkundige wordt geaffirmeert dat yder Maagdt dat heeft.

Doch wy willen ons niet in laten om dit geheim te onderzoeken: maar laten dat voor de geenen die der voordeel met meynen te doen: als zy dit weten en voor de geene die het kopen, om daar op noch geld toe te bedingen.

Hierom zoo kan dan het zulken grote misdaad niet wezen als de Oude Genees Heeren eertyds in een Vers zongen op de Latynsche voeten deeden lopen.

Magnum est crimen, rumpere Virginie Hymen. My dunkt niet dat het zo een zwaaren misdaad is: groter krimen is het, als doen de Meyd van een zeecker Drost van Salland zeyde tegen haar Minnaar, jou Schelm en Vagebond, kanstu niet doen? waar om heeft stu my zoo baloorig gemaakt? Eyndelyk den weg daar Salomon van spreekt, is een onnafspeurlyke passagie, wie zal het uytvinden? Hierom dan Liefhebbers worden de Slooven of Mallooten zo ontstelt, als men haar op de proef wil stellen dewyle haar vele dingen bewyft en niet bewuft zyn. Om nu dit Kluchtigposje te beginnen: daar niemandt meede geërgert kan zyn, ja al was het zelfs een van de fyne of zuper fynste Menonifte Susjes. Maar al evenwel Heeren en Juffrouwen, de Klucht die men met de Meysjes hier door daarmede heeft is dubbeld het gelt waard, ja meer als dit geheel To-

V 4

ver-

verboekje kosten zal. Om dit nu (na lang u ge-
Liefhebbers misbruykt te hebben) in 't werk te ste-
len: zo begint men aldus.

Ik weet en heb een onvervalschte Wis-konst,
waar door ik weten en zien kan: ja alle omstanders
tonen zoo klaar als den middag zon of een Dochter
Maagd is of niet, dat is op dat gy my wel verstaat:
Of zy nog haar Maagdom draagt, 't geen voor vele
zo een lastig pak is, voornamelyk in de Maand van
May, en of zy dat alrede verloren heeft.

Ik zet alleen maar een Strootje of een Koorn-Ader

in de Aarde daar door ik een
dun Stroo-pypje steeke, also
dat het wel een Kruys schyne,
dit ga ik dan nat maken door
Wyn of Water: en zie onder-
tussen op het Vrouw-mensch
voor wien ik het doe, of die
ik beproeven wil, zonder ee-
nige Toverwoorden te spree-
ken: wanneer nu de Dochter
geen Maagt is zoo zal de ge-
kruyste Koorn-Are eenig ma-
len rondom draajen, en zomtyds wel tot 10 of 12
malen toe, dit draje dan is het Teyken dat zy haar
Maagdom verlooren heeft: maar wanneer de Koorn-
Ayr niet om en draayt dat is een Teyken dat zy zo
zuyver Maagt is als een glas.

My dunkt ik hoor veel Lief-hebbers vragen, hoe dat
dit natuurlyker wyze geschieden kan; hier op antwoord
ik dat het nochtans natuurkundiglyk geschied: en dat
men der in de Philosophie redenen van kan geven.

Die ik hier gaarn geven wil: en ook gaarn ont-
dekken: maar daar is misschien een Turk op de kust,
dat is een Vrouw-mensch mocht dit leezen: het
geen ik niet begeer te hebben, hierom dan zo moet
ik

ik *Precautie* gebruyken of voorzigtig weezen, om
dit geheym te ommantelen of bedekken, dat alleen
voor eenige mannen van verstandt verstaan worde.
Zo ymand die graag wete wil, die moet eerst dit
onderstaande ABC ontzyferen: daar zult gy onder
de schors van andere Letteren vinden den waaren
zin, de vindinge, uytlegginge en de raarste Klucht
die u in u leven is voorgekomen, alwaar gy ook
zo oud als *Nester* of *Metbuzalem*.

Het eerste ABC.

A	B	C	D	E	F	G	H	I
O	P	K	T	U	W	C	X	V
I	K	L	M	N	O	P	Q	R
E	Q	S	E	B	A	H	R	L
S	S	T	U	V	W	X	Y	Z
J	M	N	I	S	Z	1	2	3

Om dit te ontzyferen zo leest voor AO voor BP
voor CK voor DT voor EU en zoo voorts met de
andere Letteren, dit 1 leest voor X en dit 2 voor
Y dit 3 voor Z.

Sleubtub zuun bi ton fub cuub cuxe * fub, fob
Moon qu qubn foopn tob taal kxoloknul funnulj
aw funnulisulobtulu. Coon bi saaln ub sumn xun
suseubtu OPK. zuul af taal abtulu funnulub, ofj-

Het tweede ABC.

O	P	K	T	U	W	C	X	V
E	F	Q	V	A	X	P	R	B
E	Q	S	F	B	A	H	R	L
O	M	S	H	N	I	T	S	Y
I	M	N	I	S	Z	1	2	3
G	W	Z	U	C	D	J	K	O
				V	5			Om

Om dit te oncyfferen, zoo zet dit volgende eerst over in die tweede ABC, en zoekt dat dan weêrom op in het eerste ABC, zoo bekomt gy den waeren zin.

Als men de Koren aar neemt: die moet versch en niet droog zyn. Nota bene.

Vyeez voæ X ix XII hees in:

Den ras dezay heemz. ras.

Pavyeejva wzyii, an vyeei wopr daayih.

Al weerom 't geheym op een ander manier, leest dit nu *Lingua Antigotica*. Of op zyn tegen Gotthis.

1 Summa sob oknul.

Hier volgt nu het tegen Gotthis.

Eid dyem eyd nen liw roovkylree neraalkrev, raad roov tyard nem teh oorts tein, net sijlb oos naats: raam eid nem liw tmaahcfeb uekaam, raad roov tyard nem teh oorts oos leev nelaam mo.

Dits nu genoeg voor de Lief-bebbers.

1 Deeze 3 woorden moeten door het eerste Alphabet of ABC ontcyfert worden, en men aanstonts 't volgende leezen kunnen. Dit geschiede dan alles, tot een goed eynde.

Mundus-vult decipi zeyt de Perodista, dat is te zeggen in 't goed Hollands. De Meysjes worden schier dul, dat zy dit niet verstaan kunnen.

Maar ik raad u Jongmans dat gy dit haar niet openbaart of laatze u daar voor een Faveurtje geven: doch eerst geld dan waar.

IV.

Om een Leesslotje op te leezen zonder het woordt te weten.

OF dit schoon by zommige onmogelyk schynt, zoo kan nochtans dit wel geschieden, als men der op deze volgende manieren mede omgaat.

Het

Het Koperen leesslotje heeft zeven of acht schyven van gedaante, als men by de Figuur hier nevenstaande zien kan. Ende de sleutel of pen is van gedaante als men by de Figuur C, zien kan.

By de Letter A worden de Letteren die op de 7 schyven staan verthoont.

ABRAHAM	de eerste schyve.
SALOMON	de tweede schyve.
JESAIAS	de derde schyve.
HABAKUK	de vierde schyve.
NEHEMIA	de vyfde schyve.
JESRAEL	de zesde schyve.
	de zevende schyve.

Rondom het Slotje staan deze zes namen beschreven, *Abraham, Salomon, Jesaias, Habakuk, Nehemia* en *Iesraël*.

Hier heeft de zevende schyve deze.

Zeven Letteren	ASJHNI.
De zesde schyve	BAEAE.
De vyfde schyve	RLSBHS.
De vierde schyve	AOAAER.
De derde schyve	HMIKMA.
De tweede schyve	AOAUIE.
De eerste schyve	MNSKAL.

Indien nu de zevende of onderste schyve vast is zo heeft men maar zes schyven om te draajen, Elke schyf behoeft men niet meer als zes maal te verdraayen om dat elk maar zes Letteren heeft, begint van de zevende schyf, draayt zes maal of min als zes maal indien gy voelt dat het Sleuteltje los word zo haalt het op, want het komt open te staan voor de Sleutel, gelyk men in de ronde schyf zien kan by de Letter B hier verthoont. Nu draayt zoo veel maal

maal aan de zeste schyf tot dat ze los is. Nu draait aan de vyfde schyf, tot dat ze los is: Ziet nu of de Letters beginnen woorden uyt te maken die spelbaar zyn, gaat zo voort met de vierde schyf te draeyen, daar vind gy beginzels van woorden, en het Sleutel begint al verder uyt te gaan gaat zoo voort met de derde schyf te draeyen, nu ziet men wel welke woorden dat 'er uytkomen zullen, als hy nu de tweede schyf zult zoo veel omgedraayt hebben, dat de Sleutel na boven komt zo valt u nu de eerste schyf licht om te draeyen, want deze woorden van *Abraham, Salomon, Iezaias, Habakuk, Nehemia* en *Iesrael* moeten der uytkomen. Deze namen en letters staan hier maar tot een voorbeeld, doch de leesflotjes hebben andere letteren en namen, ja elk slotje heeft byzondere namen.

Wanneer men eenmaal een slotje geopent heeft, zoo kan men licht een van zes namen onthouden, waar door men het dan altyd Kan openen.

Al wat Menschen kunnen dekken,

Word door Menschen wel ontdaan:

Doch 't verstant moet daar toe strekken.

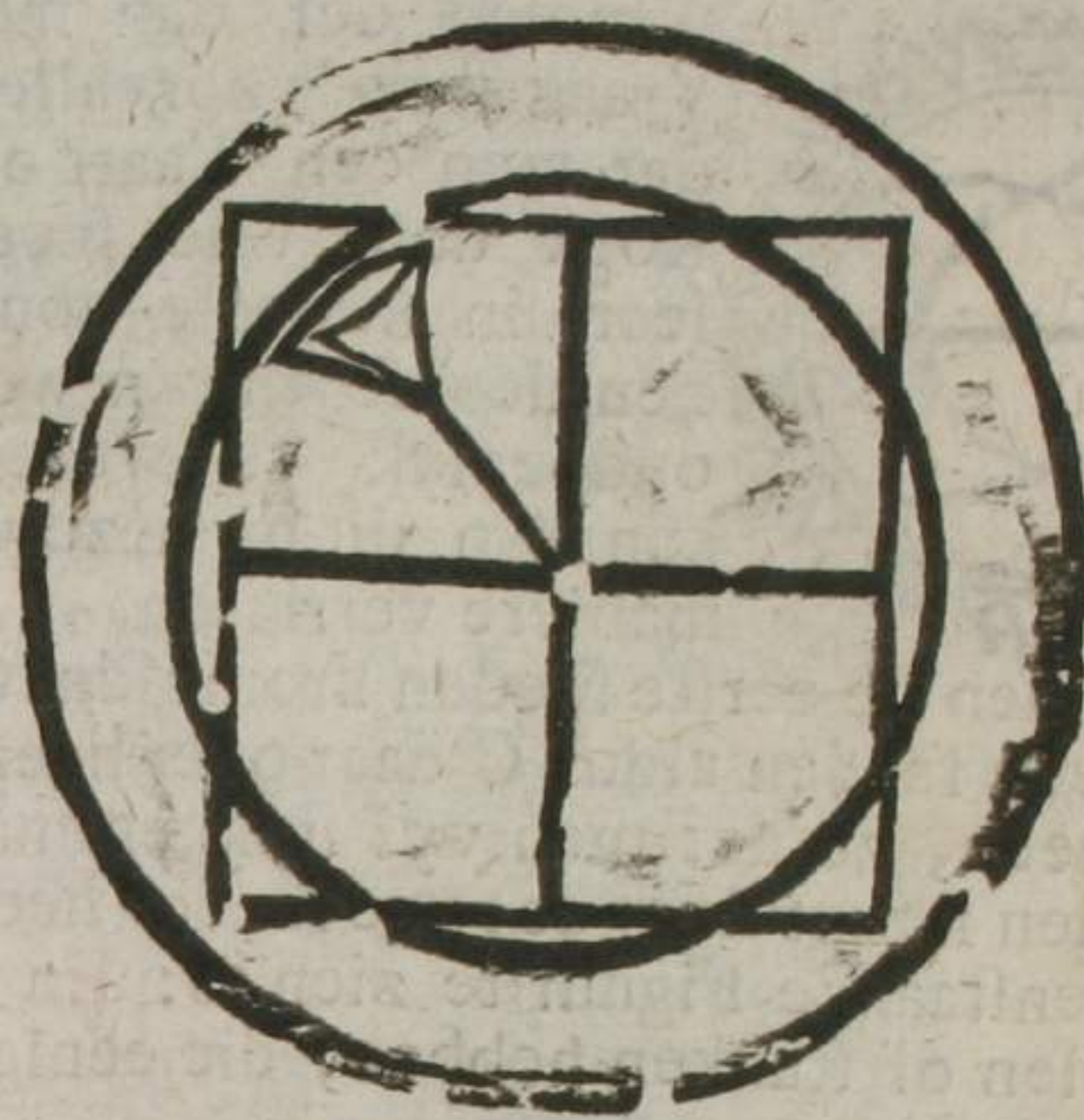
Zal men dat te recht verstaan.

V.

*Om een Peperbuys uyt een Kring te blazen
op een vloer.*

In onze Stadt was een zeeker Schilder, die had in een Geselschap een groot vermaak met te wedden dat niemand van het geselschap een Papiertje of een Peperhuysje dat hy in een kring leyde op de vloer, die hy met wit kryt trok, konde buyten den kring blazen, want yder begon te blazen met al zyn kragt en niemandt konde dat doen.

Verstaat my wel, wanneer men zulks doen wil, zo moet het in den avondt weezen, en men moet daar

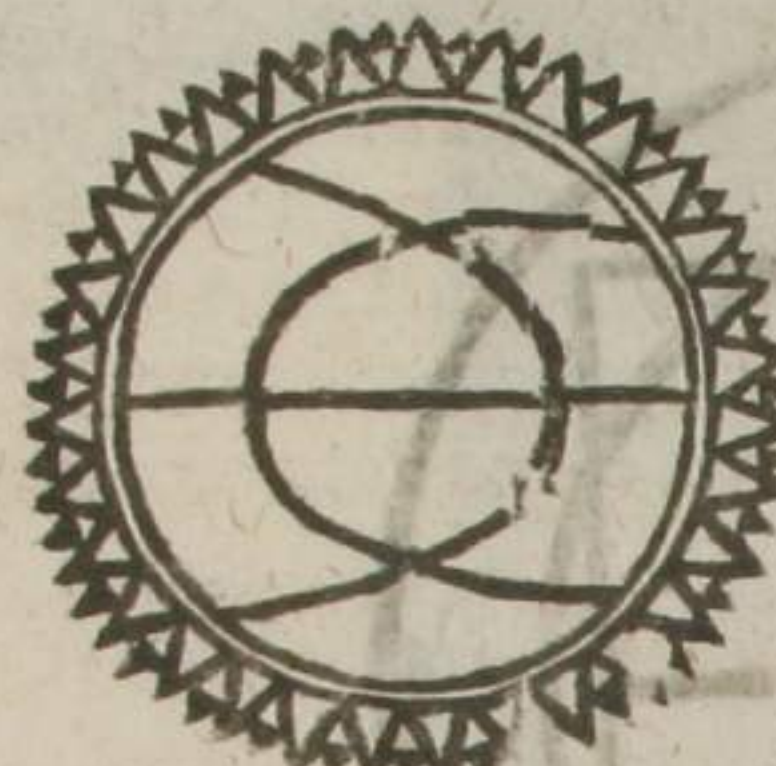

daar toe het vereyfte gereet en by zig hebbe. Neemt een hoofd hair, maakt die met 't een eynde aan een spelde vast, en aan het ander eynde maakt het vast aan een wit papiertje of peperhuysje zodanige als gy hier in de binnenste Kring ziet afgebeeld; let wel dat het hair niet langer zy dan de Kring die gy gemaakt hebt, dan zo zoekt het kruys van vier Vloerstenen, als men hier ook zied afgebeeld, steekt u speld daar in tot aan de kop toe, en het is gedaan, laat nu elk blazen zo lang hy wil, hy zal het Papiertje daar niet uytblazen kunnen.

VI.

*Om een Taart of Pankoek door drie sneden
in agt stukken te snyden.*

WY oordeelden dat het veele niet onaangenaam zal zyn, voornamelyk, de zodanige Jonge luyden, die op een Gastmaal zomtydts te beurt valt om de Taarte in stukken te snyden of wel in eenige delen te snyden. In-

Indien der dan mocht een Vraag stuk voorvallen, hoe dat men een Taart of ronden Koek door drie sneden alleen in 8 deele zoude konnen deele: 't geen wel schynt ondoenlyk te wezen. Zoo kan dan dit op deze volgende maniere verrigten.

Men snyden de eerste sneden krom aldus C bykans en de tweede sneden aldus C daar over heen, of liever door heen, zo dat men vyf stukken maakt: De derde sneden is regt door de twee sneden heen, gelyk in de bovenstaande Figuur te zien is: En alzo zult gy agt deelen of stukken hebben, die eenigermaten even groot zyn.

VII.

Om een Ey of Eyronde met een passer te maken.

Zoo ymand begeerig is, om een gedaante van een Ey door een passer te trekken, die beginne dit

werk aldus, die maake eerst en linie, gelyk hier nevens by de Letteren AB aangeweze werdt en make daar op met een Passer een half rondt zoo dat AB den Diameter of middellyn is, uyt welk midlyn men een drie hoek maakt als ABC, merkt, dezen driehoek behoeft juyft niet gelykzydig te wezen, dat is, dat de linien AB, BC en CA even lang syn gelyk nu hier den driehoek ABC ook niet en is. Verlangt nu de Linie AC, zo ver omtrent als men hier ziet, of dat de Linie AC zo lang zy, als de Linie AB, verlangt nu ook de Linie BC, dat ze is als de

de Linie AB. Trekt nu verder uyt het punt B een Boog van A, tot het eynde van de Linie BC, wederom trekt uyt het punt G een Boog tot B tot het eynde van de Linie AC, dit gedaan zynde, trekt uyt het punt C een Boog van het eynde der Linie BC, tot 't ander eynde der Linie AC, en het is gemaakt.

VIII.

Om Goud te leggen op een zwarten grond.

P. **N**Eemt Lamp-zwart maakt 'er een grond af op welk gy Goud met Gom-water leggen zult.

IX.

Om het Goud te leggen op een slegten grond.

P. **N**Eemt fyn Gips, Aloë Epaticum, Bolus Armenicus, van elks evenveel, tempert het met het wit van een Ey, dat vers zy: en door een doek gedaan, en is den grond, te sterk, tempert het met schoon sterk water.

X.

Om het Goudt nog op een andere manier te leggen.

P. **N**Eemt sterk 1 Gom-water met welk gy het Goudt alleen legge zult, en dezen grond zal goed wezen op Pargament.

Dit zelve meugt gy ook met wit van een versch Ey doen, en ook wel met 2 Vygemelk alleen.

1 Met Gom-water heb ik wel op Papier Goude-Bladeren geleyt.

2 Het zap dat zo wit is als Melk dat uyt de Vyge-Blaaderen komt, die heb ik niet beproeft, de Lief-hebbers konnen dit eens beproeven.

XI.

XI.

*Om Goud op Marmersteen, of op een Tafel
of Bord te leggen.*

NEemt Bolus Armenicus, en breekt het wel met Lynzaat of Noten-Oly: en als gy het Goud op deze grondt leggen wilt, zo maakt dat het niet te vochtig of te droog en zy.

Merkt Lezer, anders zo neemt men van de oudste en dikste Lyn-olie die men bekomen kan, die doet men in eenige rode of geele Verwe en die van pas droog zynde, zo leyd men het blad goud 'er op.

XII.

*Om een grond te leggen daar op men Goud
leyd, dat men bruyneeren mag.*

P. **N**Eemt Gips een Ookernoot groot. Bolus Armenicus een Boon groot, i Aloë Epaticum een Boon groot, Zuyker Kandy een Boon groot: stamp elk byzonder en het een op het ander doende, doet 'er een weynig Civet of Honing by.

i Of slegt Aloë genoemt, is de slegten Aloë Gamma Alkhandi, in 't latyn Aloë Epatica genoemt, de beste Aloë word. Aloë Soccotrida of Soccoter genaamt. Hier word ook niet gezeyt dat men met dit mengzel de grond geleyt hebbende, daar op 't blad Goud zal leggen, en dat dan bequaam droog zynde mag gebruyneert worden: maar dit moet hier by verstaan worden.

XIII.

*Om Letters te schryven, die men met Goud,
en Zilver bestryken mag.*

NEemt † Paragonsteen of Kristal, breekt dat wel met het wit van een Ey, ende schryfter
me-

mede, wat gy wilt en als het droog is, zoo wryft het geschrift met Goudt, Zilver of ander Metaal, zoo als gy wilt, en het zalder de Koleur van hebben.

† Paragoneten dat is gelyk maken, effenen, een steen daar men mee bruyneert, als een Puyn-steen of Zweetsche steen.

XIV.

*Om een Goudtgrondt op Zyden-stof of Lin-
nen te leggen.*

Erst moet men den grond van Pargament Lym leggen, op zyde Laken op dat het niet door en sla, daar na neemt Ceruse, Bolus, Armenticus, Spaansgroen, van elks evenveel en wryft dit al te zamen drooge op een Porphyr-steen, en doet het in een gloeyent Pannetje, makende een weekachtig deeg met Vernis, zoo dat gy het gemakkelyk met de Penceel nemen kont en dat op een kleyn vuurtje dat het niet en ziede.

Zoo men wil een Goudt-grondt op marmer-steen leggen, die doe daar geen Lym eerst op, maar nemen maar alleen Ceruze, Bolus, Armenicus en Spaans-groen, als booven gemeldt is, en het zal goed zyn.

XV.

*Om een bytende Goudtgrondt, op Koper of
Izer te leggen.*

NEemt weken Vernis een Pond, Terpentyn, Lynzaad-olie, van elks een onze, mengt dat al te zamen wel, en het is gemaakt.

XVI.

Om een Goudtverwe te maken zonder Verwe.

Indien men het zap van Zaffraan-bloemen, die noch versch op den struyk zyn kan bekomen, zo mag men dat nemen, of anders neemt droge Zaffraan wel gepulfreert, en doet 'er zo veel blinkende Operimentum by, die geschilfert en niet aardachtig zy, daar na met Geiten of Snoeken-gal (die de beste is) zult gy 't wel onder een mengen. Dit gedaan zynde, legt het met een Fles onder een Mithoop en laat 't daar zommige dagen leggen, daar na bewaart het tot dat gy 'er mee schryven wilt, gy zult een uytnemende schoon Goudtverwe koleur hebben.

XVII.

Om een Goudtverwe te maken daar men meede schryven en vergulden kan, op Yzer, Hout, Glas en Been.

Neemt een Ey op de zelfden dag geleyt, 't welk men aan een einde open doen zal, en daar door het wit uitblaazen, daar na neemt twee delen Quikzilver, een deel Sal Armoniacum dat zuiver zy en wel gestooten, van de twee dingen zult gy zo veel op den Doier des Eyrs doen, die nog in de schaale gebleven is, tot dat de schale daar vol af is, en onderroert het met een kleyn Stokje, stop het met het zelve stuk schaal, dat gy 'er uytgebroken hebt en met een weynig Was toemakende, zoo dat 'er niet uyt nog in en kan komen, legt daar na dit Ey in Paardemist recht over eynde met het open opwaarts, neemt dan nog een andere halve Ey schelle, die gy op de bovenste openheyd dekken zult, en overdekt die met Meft, en laat dat daar 20 of 25 dagen lang leggen, zoo zult gy een zeer schoone Goudtverf hebben, om
daar

daar mee te schryven en schilderen: zo gy wilt. Is het uw noch te hard of te dik, zo dund het met een weynig Gom waters.

XVIII.

Om een schoone Goudtverf te maken met kleyne kosten en moeyten.

Neemt Citrangel of zeer geele Oranje Appelschellen, doet 'er het wit wel reyn uyt, stamp die daar na zeer wel in een schonen steenen of houten Mortier, en neemt Zwavel die heel geel, en zeer blinkende zy, * gepulvert, die gy by de gestampte schellen doen zult en al te zamen wel stooten. Dit gedaan zynde, zo doet dit te zamen in een Fles, en bewaart die in een kelder, of op een vogtige plaats 8 of 10 dagen lang. Ten lesten zult gy 't een weynig aan 't vuur verwerpen, schryft of schildert 'er meede, en het zal een uytsteekende Goudtverwen zyn.

* Hier staat gepulvrizeert. Hier staat Pholi, waar om zo vreemd gesproken.

XIX.

Om verheven Letteren van Goudt en Zilver te maken.

Laat men twee of drie Bollen Looks nemen, en maken die te regten schoon, parft het zop daar zo styf uit als men kan. Doet hier een weynig Inkts in tot dat het zwart is, of een weynig Zaffraans zonder Inkt, schryft daar mee grootachtige Letters of andere en laat die drogen. Daar na overtrekt die nog eens om zo dik te maken als men wil, en laat die drogen. Als gy 't Goudt daar op leggen wilt, zoo maakt het warm met u Adem en legt het Goudblad
daar

daar op, dan dekt het terstont met Katoen en wryft het, zo zal het 'er afgaan dat het niet gevat heeft, Zo doende zo zal u werk verheven verguld blyven.

XX.

Van de Kruiden die Liefde verwekken.

Zommige zeggen dat Glas in zap van Kruiskruid en in bokkenbloed gezoden, heel murw wordt als Was, zo dat men daar in drukken mag, al het geen wil en 't zelve wederom hard word, als men 't zelve wederom in koud water leid. Ik geloof het niet: maar by Petronius word verhaalt, dat de konstenaar quam by den Keyzer Tibirius, die een glas had gemaakt, dat vallende niet en brak, maar een bult kreeg als of het tin of lood waar, dog dit koften den man zyn leven.

Alzo zal die ook zyn, als dat den Diamant door bokken-bloed vermurwt word, dit is valsch bevonden. Noch iets van de zelve geloofwaardigheydt. Den geleerden Heer Costæus schryft, dat die geen die hun handen bestryken, met het zap van bingelkruid (Latyn Mercurialis) met het zap van witten Heumst en van Porcelyne vermengt, gesmolten Lood zullen handelen kunnen, zonder daar eenigh letzel van te gevoelen. Ik begeere het niet te bezoeken.

Zommige zeggen wanneer men zyn Handen met het zap van wilden Radys wryft, dat men de Slangen vrylyk mag aanraken, dit zoude kunnen waar wezen, maar heb geen gelegenheit om dit te kunnen bezoeken.

Met de Wortelen van wilden Radys, kan men Yvoor schoon maken. Dit kan men bezoeken.

Men zeyd dat het Yvoor zagt wordt, als dat zes uren daar mede gezoden word; en dat men al-

zo

zo bequaam maakt om daar iets in te drukken, of iets daar van te maken. Het geen ik ook niet licht geloof. Hier volgen nog middelen om by ieder lief en aangenaam te worden door de Kruiden, 't geen ik niet gelooven kan, dog die lust heeft die bezoek het, 't kan geen hinder toe brengen.

Men zeyd, dat die den wortel van Fryngium by zig dragen, altyd welkom, aangenaam en lief van taal zullen zyn, Sommige geloven in Italiën als men het zap van Papen-kruid met Olie vermengt, en daar mee bestrykt; dat hy daar door lief van taal en aangenaam by groote Heeren en Vorsten zal wezen, zoo dat hy zal verkrygen wat hy begeert. Dit derf ik niet verzekeren, dewyl wy niemant kennen, die 't bezogt heeft. Zommige Hovelingen stryken zig met Olie van Lelien, of Verligistrum daar het zaad van groot Oraat in te week gestaan of gezoden heeft, hopende by hen Heeren te aangenamer te worden, en by Jonkvrouwen schoonder en te behaagelyker te schynen en alle Tovery te beletten.

Zommige meinen ook als zy 't Kruid Leontopodion by zig dragen, dat ze over al welkom en aangenaam zullen zyn.

XXI.

Om zwarten Inkt te maken die niet veel en kost.

Neemt zulke verf als de Leertouwers gebruyken om hun Leer zwart te verwen, die kost niet veel, en dan neemt een galle van een Visch Sepia genaamt die men by na om niet heeft, inzonderheit in die Steden die aan Zee leggen als Venetien: Deze * Galle kont gy van langerhand vergaderen: mengt daar na de Gal met de Leertouwers verf zonder iets anders daar by te doen, gy zult een zeer

X 3

goe-

goeden Inkt hebben. En begeert gy die nog beter te hebben, zo mengt 'er een poeder in dat hier na * beschreven word. Dezen Inkt zal ook goed zyn om kopere Platen mede te drukken, als men 'er een weinig Vernis by doet en een weinig Lynzaat-olie, alzo dat hy van zelfs vloeyende worde, om dies te beter in alle gegraveerde linien te lopen, en dieste beter op het papier vatte, zonder uyt te breiden of te kladden.

* My en andere is te Leiden zynde, vanden Heer Syen, Medecyne Professor, getoont een Sepia, die men in onze Noord zee by Noordwyk gevangen had die gedroogt was en daar by stukken Sineefchen Inkt 't geen den Heer Professor zeyde dat die van 't bloed van den Visch Sipie gemaakt was, want zyn bloed is zoo zwart als Inkt, of nu den Gal ook goed is weet ik niet * ziet het volgende stuk daar van.

XXII.

Om een aardige Inkt-pulver te maken, die men droog by zig kan dragen; die men met een weynig wyn-Azyn, of ander vocht kan mengen om meede te schryven. Met die pulver kan men alle slegten zwakken Inkt verbeteren; hoe slegt die ook is.

NEemt Perziken of Apprikoozen-steenen met de kernen, zoete of bittere Amandele met de schelp veel beter met de kernen als zonder dezelve.

Neemt dit alles, of 't geen gy van beyden kont bekoomen, en laat die op koolen verbranden, en als die wel gløeyende rood zyn, zo neemt die van het vuur, en aldus tot koolen verbrandt en bewaart het in een panne. Neemt dan Rezina Pini in een pan,

pan, en laat den vlam daar inslaan. Neemt dan een ander pannetje of dun zakje met stukjes kruyswyze of anderzints open gespert, en hangt 't met het open neerwaarts boven de vlam, zo dat al den rook van de Rezina Pini rondom binnen de pan of zakje blyven hangen, en als de Rezina verbrand, en alles koud zal wezen, zo laat al deze rook op een papier of tafel uitvallen en bewaart hem. Maar staat u die moeite niet aan, zo koopt dit zwartzel daar van de Boekdruckers * Inkt maken.

* Nu nemen de Drukkers gemeene zwartzel daar toe, 't geen wel te bekoomen is. Neemt van dit zwartzel een deel, koperrood een deel, gefryte galnoten twee deelen, Arabische Gomme vier deelen. Alle deze dingen moete wel gestampt, gezift en wel onder een gemengt zyn: daar na bewaart die pulver wel in een linnen of leeren zakjen, hoe het ouder word hoe het beter is. Als gy 't te werk wilt stellen om Inkt te maken, zoo neemt een weynig, en tempert het met Wyn, Bier, Azyn of Water, en zo gy de nattigheyd warm maakt, den Inkt zal der te beter af zyn, schoon het met koud water-wel geschieden kan.

Dezen Inkt moogt gy over draagen zonder u te bestorten. En hebt gy Inkt die niet en droogt, doet 'er een weynig van dit poeder in, het zal terstondt goedt en blinkende worden.

XXIII.

Om een bekwamen zwarten Inkt te maken.

NEemt goede Gal-noten, stootze in stukken, en legt die in een yzeren pan met een weynig Oly laat die een weynig vryven, en neemt dan een pont daar van, dat men in een gelooyt vat moet doen, daar witten Wyn bygietende, tot dat het een groo-

te Palm overzwommen legt. Daar na neemt een half pondt wel gestampten Arabische Gom, en acht oncen Vitriolium wel gepulvert, mengt het onder een, en zet het zommige daagen lang in de zon: roert het also dikmaals om als gy kont, en laat het weynig zieden, zo gy ziet dat het van noden is, daar na ziedet door en 't is gemaakt. En op den Grondzop, dat 'er in blyven zal, meugt gy nog een weynig Wyns gieten, en laten 't een weynig opzieden en voort door zygen. Op dit grontzop meugt gy zo dikmaals Wyns gieten als gy wilt, tot dat gy ziet dat 'er de Wyn niet meer afgeverften word, Daar na mengt al den Wyn onder een, in welke gy wederom varsche Galnoten, Gom en Kopperroot doen zult als te vooren. Het zelve daar na in de zon houdende en laten opzieden, dan zult gy beteren Inkt hebben dan met den eersten. Doet altyd aldus, want hoe gy dit meermalen zult doen, hoe 't beeter zyn zal, en 't zal minder kosten.

En is hy u te dik, of dat hy niet en vloeye. Zo doet 'er een weynig klare Loog by, waar meede hy vloeyende genoeg zal worden. En is hy te dun, doet 'er wat Arabische Gom by.

De proef van de Galnoten is dit.

Wanneer klein gekronkeld en wel digt van binnen zyn, ook zyn de blauwe Galnoten beeter als de licht groene of geelachtige.

De proef van den besten Vitriool of Kopperroot.

Is wanneer die van binnen schoon en hemel verwich zyn.

De proef van Arabische Gom.

Is altydt klaar broosch, zoo dat ze in 't stampen lichtelyk pulvert zonder aan malkander te kleven.

XXIV.

*Om rooden en blauwen Inkt van Braziliën-
hout te maken.*

NEemt een pot met water, doet 'er levende Kalk in een Okkernoot groot en laat het zo een geheel nagt lang staan, daar na neemt zo veel gebroken Braziliën hout, dat het vat daar gy het in doen wilt, half vol zy. Daar na giet 'er Kalk-water by, na dat het wel door gedaan zy laat het in dit water weiken vier uren lang en laat het daar na zieden tot op de helft. Als dan hellet 't vat een weynig, daar de Braziliën in gezoden heeft en vergaart die Verwe of in een zuyker vat, daar by doende als 't wel warm is, rood Aluyn wel gepulvert een Erwete groot: dan zult gy een zonderlinge schoone Verwe hebben, om daar me te schilderen of te schryven: wil men der me schryven zo doet men 'er wat Gom-water by.

Wilt gy 't blauw hebben, zo doet 'er drie oncen Loge by, weynig meer of min in een vat, en men zal een uytneement blaauw hebben.

XXV.

Om witte Letteren op zwart te hebben.

NEemt Melk van Vygebomen in een glas en laat het een half uur lang in de zon staan, daar na tempert het met Gom-water, als gy der mede schryven wilt, zo neemt Inkt en maakt een zwart wel zo groot als gy wilt, het welk na dat het droog zal zyn, wryft het styf met een doek: dan zullen de Letteren, die gy met den Melk geschreven hebt, zig ontdekken en het Papier zal 'er wit af blyven om dat het met den Melk bewaart is.

XXVI.

Om een Wapen op een Bloem, als een Roze of Violette te maken, door Goud of Zilver-bladen.

NEemt Zal Armoniacum, en wryft het op een steen met Azyn en een weynig Kandy-zuyker, en bewaard dat in een Fles. Dan neemt de Rooze Angelier of Fioletten, legt de kleyne blaadjes effen met Was, dan maakter op met een *kleyn Penceel al zulken betrek of wapen als gy wilt, en laat 'teen uur of meer drogen. Dat gedaan zynde, legt'er uw Goud of Silverblad op, en douwd het een weynigh met Katoen, zo zal 't geen niet vast is afgaan, en u werk zal net blyven.

* Wel te verstaan nat gemaakt in de vogt van Zal Armoniacum, Azyn en Suyker, dit vergeet den Auteurs te zeggen.

XXVII.

Om blauw te Verwen.

MEn plagt het wederkruid (Izatis Glastrum) eer het bloemen krygt, te stooten en te stampen, en het zap daar uyt te perzen: en daar grote ronde balletjes af te maken, die van de Verwers gebruykt word, een Pastel genoemd is, om het wolle Laken en Wolle zelfs, ook Linnen blauw te verwen.

De kinderen mengelen en vryven de blauwe Koren-bloemen met wit van Eyeren om daar me blauwe letteren te maken.

De Bezien van Myrtus worden gebruykt om daar meede Assuyr te verwen en schilderen.

De Visschers der Portugezen zieden de Schors van de boom Alaternus in 't water, geven daar meede hun netten roosagtige verwe. De Verwers zieden de stukken van 't hout, dat bleek is en maken daar van een zwartagtige blauwe verwe.

XXVIII.

XXVIII.

Om geel te Verwen.

Curcuma geeft de Kleederen van de Roomsche Vrouwen een zeer goede verwe, mits daar wat schillen van eyken Boomen, Roet, Grioffels, Nagelen en wat Saffraan by doende.

Corcuma geeft 't verstorven of bleek Was ook een zeer goede verwe en gekaut zynde geeft zy een gele Verwe van haar: daarom noemen 't zommige Curcuma Saffraan van Indien.

Wilden Dragon gekaut zynde verwen 't speekzel geel.

Brazilie Peper by de spyze gedaan verft die geel.

Met de bloemen Gulden Distel en van Carthamus word den Saffraen vervalst.

De binnenste geele Schorsse van Sauze-boomhout, word van Schilders gebruykt.

De struiken takke van Brem diene de Italianen om de Glaze en andere schotele een gele verf te doen kryge, ja zonder dezelve konne zy die geen gout verfgeve Den eersten Akker-Brem word om zyne bloemens wel geplukt, om de kleederen geel te verwen en in de verwe ryen gebruykt.

Den wortel van de Berg Sauzeboom (Bergetis Moutona Alphina Licum Greticum) verft schoon geel.

Den ander wortel Radis Dracena affinis die geel is en gekaut 't speekzel geel verwende.

Den Curcuma-wortel der Apothekers is van binnen geel en kan ook geel verwen.

Indisch Saffraan word by de spys gebruykt om die geel te verwen.

Latrigiri, Petromydala heeft een groote en vasten wortel daar de Joden schoon geel me verwen.

XXIX.

XXIX.

Om groen te Verwen.

DE Houtjes van 't kleyne Giliottopium (Tornazol) aan Papier, Doek en Laken gestreeken zynde, Verwen die met een bloeyende of groeyende groene Verwe, die daar na haastelyk in een schoone blauwe, of blyde Paarsche Verwe verandert.

Wouwe, verft de wolle Lakens geel, als ook 't linnen, 't geen geel zal zyn moet heel wit wezen: maar 't geen blauw is word door Wouwe groen geverft.

Om groene letteren te maken, neemt men zap van Wynruyd, Koperroot en wat Safferaan en stoot dat zamen, en als men daar me schryven wil, doet men 'er wat Gomwater by. Of men neemt in plaats van Wynruyt 't water daer de wynruyt in gezoden is.

Het zap van Penzeen-bloemen, word uytgetrokken van de Schilders, met water daar een weynig Aluyns in is, om groen te schilderen, gelyk het zap van blauwe lisch bloemen.

Van de bladeren van Steen Violieren, maakt men een zeer schone groene Verwe, stootende de zelve met een weynig Aluyns en zoo het zap daar van bewarende: 't welk de Schilders en Water-verwers zeer wel bekend is.

De Goudbloemen worden gebruykt om het hair geel te maken: maar de bladeren gestoten of gewreven, geven ook een zeer groene verf van zich.

Als de Rynbeisen eer ze ryp zyn, gedroogt zynde, in gemeyn water of in Aluynwater geleyt worden, dan geven zy een geele verwe van zig Maar volkomen ryp zynde verwen zy groen. Als dieryp zyn, word 'er een zap uytgedowt, 't welk met Aluyn gezoden zynde, voor een donkere groene verwe van de Schilders gebruykt wordt, welke verwe men hier Sapgroen noemt.

XXX.

XXX.

Om Paars te Verwen.

DE soort van Zee Fucus die omtrent het Eyland Cardien wast, word gebruykt om Huyden, Doeken, Wolle, Katoen, Linnen, Laken en Kleederen, daar meede Paars te Verwen, welke verwe zo schoon is, terwylen zy nog vers is, dat zy het oprechte purper beschaamt en te boven gaat. Doch het beste word omtrent den Noord Oost-strand van het Eyland van Candien gevonden.

Ziet het geen ik in het voorgaande stuk by de letter A heb aangeteykent van het paars.

Het zap van de Krake of Postel-bezien, versuytgedouwd zynde mogt wel dienen, om Linnen en Woll paarsch te verwen. De Schilders en Verligters weten Krake-Bezien ook te gebruyken.

XXXI.

Om zwart te Verwen.

Het zap van de Beesjes van Gadik, maakt 't hair zwart, welk zap ook goed is om Borstels, Veren en Pluymen meede te verwen, eerst in Aluynwater gezoden zynde,

De Water Andoorn of Water Malrove, heeft de naam van Heydens-kruyd of Egyptenaars kruyd gekregen, om dies wille dat de Land-lopers en Bedriegelyke Waarzeggers, die zig zelve voor Egyptenaars en Heydens uytgeven, hun huyd met dit kruyd bestryken, dezelve een zwarte Verwe doen krygen zulks als men de Egyptenaars en de geele Mooren of Africanen niet hebben.

Want het zap van deze Malrove, pleegt al 'tge-
ne

ne daar mede bestreeken word, een dusdanig zwarte verwe te geven, die in dezelve zo vastelyk doet houden, dat men die niet afwasschen kan, of met wryven uyt doen kan: alzo dat de doeken die daar eens ingedoopt zyn, eeuwiglyk de voorzeide verwe behouden.

De Schorssen van Elzen-bomen worden gebruykt om flegte Lakens, Linnen, Vilt en Hoeden zwart te verwen.

XXXIII.

Om rood te Verwen.

MEer-roote (Rubia) eens Kruidt wiens Wortel tot Poeder gestampt wordt Mee-krappen genoemd, en gebruykt om rood te verwen.

Den Wortel van Anchura is bequaem om Hout en Was rood te verwen. Dezen Wortel heeft een levendige roode verwe.

De gestoten wortel van Alkana of Henne by de Arabiers, en by ons Cypres genaamt met water gemengt, verft ros. Men gebruykt het om de handen voeten en nagelen rood te verwen in Turkyen,

De wortel van Coggyria of Versloof is bequaem om daar meede te verwen: want zy maakt de wollen en alderhande Lakenen rood.

Den Illes of Scharlaken-beezie-boom, Karmozyn Coccinillie-boom, die bezien heeft daar in een wormtje zit dat gedood en gedroogt zynde de beste roode verwe geeft, de andere verwe komt van de blaasjes daar de wormtjes in schuilen.

De Lacca, (Sacca Arabum) gekaut geeft een zeer schoone roode verwe van zig.

Sanguis Draconis, Draken-bloed uyt West-Indien dient om meede te schilderen: want zy geven een schoone roode verwe van zig.

Den Indiaanschen Heil-boom (in 't Latyn Ind-

do-

dorum Ferruminatrix, Indiaansche Woud-kruydt) word door gedurig vervolg van bladeren zoo groot als een boom, daar in de Indiaansche Vygeboom (*Tena Dodenæ*) gelykende, maar de vrugten zyn kleynder en volder van Doornen daar een rood zap uytvloed, dat lymagtig is bequaem om Laaken te verwen.

Het Brazilien-hout gezaagt en gekookt geeft een rode verwe, die zeer bekend is, derhalven onnodig om daar meer van te schryven.

XXXIV.

Om Eyeren te Verwen.

IN dien men begeerd Eyers schoon rood te verwen zo doet wat Mede in 't Water, daar men de Eyeren in kookt, en zy zullen schoon rood wezen.

Indien men brazillie-hout gezaagt als het verkoft word, doet by de Eyeren in 't water zy zullen paars van Couleur werden.

Indien men look by de Eyeren in 't water doet zo zullen de Eyeren geel worden.

Indien men Wynruyd doet by de Eyers in 't water zo zullen dezelve groen worden.

XXXV.

Van welke stoffen men Bezemen maken kan.

DE gelegentheyd of ongelegenthyd is dikmaal een voester van konsten en wetenschappen.

Indien men verleegen is om iets te hebben om te veegen, zoo zoekt maar de volgende stoffen tot uw dienst Als 't Kruyd Ofyris (belvedere) en Seoparia daar men bezemen van maakt.

Elichryzon: een kruyd, in Spanjen genoemd Scoba Hedionda maakt men bezemen daar van.

De

De Rysachtige Condrille, in Spanjen maakt men der Bezemen van.

Stekende Palm: in Italiën maakt men der Bezemen van.

Van Tenen van Brem maakt men Bezemen.

Van groote Heiden maakt men Bezemen.

Van Chamergiphes, of leege Dadel boom maakt men Bezemen van.

Van Berken-takjes maakt men Bezemen.

Van Spaat maakt men ook Bezems in Spanjen.

XXXVI.

Om Glazen, Bekers, glinsterend te maken.

Zoo neemt Glas-kruyd, wryft daar u Glazen, Bekers en andere Vaten mede.

Paarde-staart, by Kistmakers Schaaf-stro, daar mee wryft men alle Hout-werk glad en glimmende.

XXXVII.

Om een Aas te maken waar door men wilde Vogels, als Eynd-Vogels en andere Vogels kan vangen.

Neemt den wortel en 't zaad van Keel-kruyt legt dat een dag en een nacht in 't Water te weyken met Scharlaken Grein, dat zied al te zamen in 't zelve Water, tot dat het Grein wel van 't Water geswollen is. Dat gedaan zynde, legt het Grein aldus toegemaakt zynde, in de plaats daar de Wilde Ganzen en Eynd vogels koomen zitten, zy zullen aanstonds dit grein opeeten en terstondt in slaap vallen, of zy dronken waren; dan kan men die met de hand vangen. Maar daar moet veel van dit Keel-kruyd-zaad en wortel wezen, voornamelyk om der ganzen wille.

Het

Het zelve is ook goed om met menigte alderhande zoorte van Vogelen te vangen.

Men zied ook dit Grein met Zwavel, en legt het dan in plaats daar de Vogels gewoon zyn hun Aas te halen, en alle die van dit Grein eten, die moeten nedervallen en sterven, ten zy men hen Olie van Olyven te drinken geven, dan komen zy terstont weer tot zig zelve.

XXXVIII.

Om de Muggen te verdryven en te dooden.

Al het geen dat men voor de Muggen, Vliegen en Schieters wil bewaren, zo moet men Alzem in Olie leggen, en bestryken 't geen daar mee dat men daar voor wil bewaren.

Het kruyd 't alderkleynste Conyzo of Conyza wyfjegenamt, wanneer men dat ergens leyd, of daar van een rookinge maakt, dat verdryft de Muggen, en dood de vlooyen door zyn sterken reuk, desgelyks verdryft het ook de slangen.

Het Zaad van Cauwoerden gestoten, het zap op de huydt van de Offen, Paarden, Muylen of Ezels gestreken, keert de Vliegen, Horzels, Wespen en Muggen daar van. Zelfs den rook van de Bladeren der Cauwoerden als die gebrade worden, verdryft dusdanige ongedierte.

De Bladeren en ook de Nootjes van de Cypresse-bomen gebrandt, verjagen door zyn rook de Muggen. De schavelingen of dunne stukjes van Cypresen hout, tusschen de Kleederen geleyd, bewaart die tegen de Motten.

Harst van Cypresen hout dood ook, of verjaagt alle Motten, Schieters, Moluven, Myten en diergelyk ongedierte, die in de Kisten en Kasten de Kleederen verderven.

Y

XXXIX.

XXXIX.

Om de Fluwynen te verjagen.

MEn heeft by lang onderzoek en aanmerkinge bevonden, dat 'er niet beter is om de Fluwynen of Vossen en Katten van de Hoenderkotten en Duyvekotten te verdryven, als dat men daar by en omtrent een groete menigte Wynruyt plant, of ook dat men voor den ingang een goed deel Wynruiten legt. Ook zo kunnen de Slangen en Hagedissen den reuk en schaduwe van de Wynruit niet verdragen, zoo dat men die daar mede verdryven kan.

XL.

Om de Mieren te verdryven.

NEemt Alzem met wilde Orega, en legt die op die plaats daar de Mieren zyn, en die zullen verdreven worden.

Op een andere manier.

ALs men de hollen daar de Mieren in plegen te nestelen met klein Heliottopion of Tornezol, een Kruid alzo genaamt, stopt, zoo doet men die altemaal sterven, zonder datze daar uyt mogen komen.

Nog op een andere manier.

DE Hoveniers en Landluiden hangen het Kruid Orega (Origanum) aan de Boomen, die van de Mieren zeer gequelt worden, en worden daar door verdreven. Palladius getuigt, dat als men de hollen of

of nesten der Mieren met Orega of Zulfer stopt, dat dan de Mieren weg loopen.

XLI.

Om Mollen te verdryven en te doen sterven.

NEemt Look en legt 't rondom de hollen van de Mollen, 't sal deselve verdryven en doen sterven. Ook aan de Boomen gehangen daar Fruyt op is, daar op zullen de Vogels niet komen om de Vruchten te eeten.

Of men mag in plaats van Look, Ajuyn of Parey nemen, 't geen 't zelve uytwerkzel zal doen.

Op een andere manier.

OP de Bedden daar de Carduus Benedictus op wast daar in zullen geen Mollen komen wroeten, want dit kruid verderft de Mollen en andere Beesten, die de Hoven schadelyk zyn.

Nog een andere manier.

DE Italianen zeggen, dat wanneer een takje van Bergvlier in de Hollen der Mollen gestoken word, dat het de Mollen daar doet uyt komen of datze sterven moeten.

Dewyl nu den gemeinen Vlier kragtiger is als den Bergvlier, zoo zal misschien die hier toe nog bequamer zyn.

XLII.

Om Motten of Schieters te verdryven en te dooden.

AVerone een Kruid in de Kleerkassen geleid, bewaart dezelve kleren voor Motten en Schieters,

min of meer als de Alzem: maar geeft die beter reuk, hierom misschien noemen de Franzen dit kruid Garderobbes en de Italianen Brotano en Herbe Conforato.

2 Neemt Alzem en legt dat in de Kleerkassen het zal de Motten verdryven.

3 Het Piment of Duyven-kruid gedroogt zynde, ende tusschen de Kleederen geleyd, niet alleen, dat de Kleederen daar na fraai ruyken zullen: maar zal dezelve ook voor alle Motten en Schieters bewaren. Hierom is het geacht en geprezen.

4 De wortel van *Coryozel* gedroogt ende met een weynig Azyn besprengt, in Kisten, Kassen en Koffers geleyt, bewaren de Kleederen tegen Motten en Schieters en geven die een goeden reuk.

5 De bloemen van *Limiria* of wilt Vlas, gedroogt zynde, en by de Kleeren geleyd, bewaren die voor de Motten en Schieters.

6 Het kruid *Elichryzon* tusschen de Kleederen geleyd, belet dat die van de Motten of Wormen niet gegeten of van de Schieters niet geschent worden.

7 De Ryn-bloemen hebben den naam van Motten-kruid bekennen (in 't Latyn *Tinearum*, in de Apotheken *Stæchia* en *Stichas Cietina*) om dat de Bloemen daar van in de Kleerkassen geleyt zynde, dezelve bewaaren voor de Motten en Schieters.

8 Den wilden Rozemaryn (*Rosmarinus Silvestre*) droog in de Kleerkassen tusschen de Kleederen geleyd, bewaart die voor 't verderf van de Motten en Schieters.

9 Lavender of Lavendel dien zeer wel om tusschen het Lynwaat en Kleeren te leggen, die daar af een goeden reuk krygen, en voor de Motten bewaart.

10 Het Anys-zaad tusschen de Kleederen geleyd belet dat daar geen Motten by komen.

11 De bladeren van * Beyde-varen onder 't Bedstroo verdryven de Wandluyzen: en tusschen de Kleeren geleyd, bewaren die voor Motten en Schieters.

* Dat

* Dat is van Varen Mannetje en van Vare Wyfje.

12 Men leyd het Zevengetyden kruid, in 't latyn *Iryfolium Odoratum*) droog zynde, tusschen de Kleederen, om dat men voor zeker hout, dat het de Motten, Schieters en ander ongedierte van de Kleederen verdryft en daar voor bewaart.

13 De Gaagel (*Myrtis Brabantica*,) heeft deze nutheyd, dat het droog zynde, als ook zyn Vluchten in de Kleerkassen geleyd zynde, zeer dienstelyk voor de Kleederen is, om voor de Motten en Schieters te bewaren.

14 De Bladeren van Citroen-Bomen, geven de Kleederen een goeden reuk, en bewaren die voor de Motten en Gewormte.

15 De Schavelingen of dunne stukjes van Cypresbomen, tusschen de Kleederen geleyd, bewaart dezelve voor de Motten.

Als mede het Harst van Cypres-hout doodt of verjaagt alle Motten, Schieters, Meluwe en diergelyk ongedierte dat de Kleederen bederft.

16 Een Takje van 't Indiaans-blad (*Folium Indum*, of *Folium Indicum*) op het Indiaans Tamalapatra genoemd, by de Kleederen geleyd, bewaart die voor alle Motten.

Om dat men op alle plaatzen, en tot allen tyden juyft niet de Kruiden by de hand heeft, of bekomen kan om de Kleederen voor de Motten te bewaren, zoo heb ik zoo veelderley gezegt, op dat men een van dezelve zoude kunnen gebruyken.

XLIII.

Om Hagedissen te verjagen en te dooden.

Den Wynruyd verdryft de Hagedissen, als ook de slangen en andere fenynige beesten, want zy der-

ve die niet naderen, zoo verre als haar fchaduwe ftrekt.

Den Wortel van Krieken over Zee, heeft die kracht, en dat eygen, dat ze op Slangen, Aspik-Slangen en Hagediffen geleyd, dezelve doet flapen, en zomtyds doet fterven.

De Landluyden zeggen, dat wanneer Slangen en Hagediffen en andere vergiftige Dieren terftont fterven, als zy met een ftokje of roedtje van Hazelaar gefneden, geflagen of gefmeten zyn.

XLIV.

Om de Kalanders te verdryven.

ALzem met Averone by het Koorn geleid, be- waart die langen tyd, voor 't verderven of vermuffen en verdryft daar van ook den Kalander, en ander diergelyk ongedierte.

Het Kruid Conyza, op of by 't Koorn geleyd, be- waard 't voor een lange tyd voor den Kalander.

Merkt, niet voor altyd: maar een lange tyd.

XLV.

Om de Muysen te verjagen of te dooden.

MEn wil dat zommige Muysen, die 't zaad van het Kruid genaamt Thunis-Bloemen, gegeten en geknabbelt hadden, niet verre van daar zyn doot gebleven.

Dioscorides betuigt, dat den witten Nieswortel (of witten Hilliborus) met Gerften-meel en Honing vermengt en zaamen gekneed, goed is om Rotten en

en Muysen en diergelyk ongediert te verjagen en te dooden.

Zommige mengen 't pulver van zwarte Nieswor- tel (zwarte Hilliborus) met eenige lekkere spyze, en dooden daar mee de Rotten en Muysen.

Aconitum of geele Wolfswortel, wiens meede zoorten dezen Napellus of blauwe Wolfswortel, anders Monnikspakjes genaamt, pleegt de Muysen om te brengen; waarom men die met die namen van Myoſtonon, Myophonon of Luricida, dat is, Mui- zendooder pleegt te noemen.

De wolagtigheid van de Liſchdooden is zelfs den gemeynen man (zeyd Lobel) bekend, dat die de Muysen dood, als zy dit eeten.

Cepemuris, dat is muizen ajuin, dood de muizen, al was het maar dat zy 'er gedittileert water van dron- ken, dit heet ook Squillen of Zee-Ajuin.

Elverwortel, Carlina genoemt, heeft kracht om Honden, Verkens en Muysen te dooden.

Den witten Chameleot heeft de Kracht om de hon- den, verkens en muysen te doen fterven, als men hen koekjes van dezen Wortel met gerooft en be- flagen Gerftenmeel, met water en oly'gekneet, daar van ingeeft of voorwerpt.

Den rook van een verbrande Ipenboom (Taxus) verjaagt de muysen.

Wanneer men Papier door het water haald, daar Alzem in geweikt is, en dan daar na bedrukt of be- ſchryft, dat zelve Papier zal van de muysen niet ge- geeten worden.

Om Slangen, Rotten en muysen te verdryven, zoo moet men Brioniewortel braaden, en die dan warm alzoo in ſtukken ſnyden, want die geeft van zig een damp of reuk zoo ſterk, dat een Slang of Rot, die deezen rook riekt, terftond daar af ſterft. Nogtans zoo willen zommige zeggen, dat d'e in 't

Frans Columbrine heet, en in 't Grieks Ophiophyle, om dat de Slangen omtrent dezen wortel nestelen, 't geen ik niet geloven kan.

Om Velt ratten of Muzen te verdryven, zo neemt Laurier-bladen, en stopt daar de Holen van dezelve mee toe: want men gelooft zeker dat zy sterven zullen, als zy die Bladeren ruyken of smaken.

XLVI.

Hoedanig men aan de Hand, door de Schaduw eens Stroo-balms, de uuren des daags kan leeren kennen.

Dit is wel een redelyk bekend en oud, dog te gelyk ook gantsch aardig konst-stukje; alleen gebreekt 'er dit aan; dat weinig de regte handling daar van hebben, om de uuren des daags te vinden. Op dat nu de reizende Perzoonen te beter berigt hier van mogten hebben, zo staat te weten, dat ze op de volgende manier moeten te werk gaan.

I. Die aan de Hande de uuren des daags wil weten, die neemt een regte Stroohalm, Riet, of Rysje van hout, in de lengte der geheele voorste Vinger, in den top tot den aanvang van de eerst lienie der hand toe, genaamt Dusch-linie.

II. Als nu de Zon schynt, zo steekt men de linkerhand uyt, op zulk een wys, dat de vlakke des zelve legt gewend tegens de rechterhand, en steekt met de Stro-halm tussen den duym en voorste Vinger, regt over de linie des levens, welke voor uytstekende deel na de vlakke hand zig vergelykt met de lengte des voorsten vingers, en overal een regte hoek met de hand maakt.

III. Dit gedaan zynde, zoo wend het gantsche Lichaam van de Zon af, met de uytgestrekte Hand gints en herwaarts na de Zon toe, tot dat 't uyt-

terste der schaduw, 't welk de weg des duyms in de vlakke hand werpt met de levens-linie gelyk komt, en van de zelve gelyk vervuld werd.

IV. Ziet dan toe, aan welke Vinger de schaduw des Stro-halms komt te vallen, zoo hebt gy de begeerde uur, als gy maar alleen te voren weet, ter welker uur de Zon voor dien dag opgaat, want zoo de schaduw des voormiddags valt op 't uytterste des voorsten Vingers, zoo is het de naaste

Y 5

uur

uur na Zonnen opgang, als hier 7. Valtze op 't uytterste des Ring-vingers (of des derden in ordre) zo is 't 8 uren: of op 't uytterste des kleyne vingers zo is 't 9 uren. Op 't eerste lid des gedagten kleyne vingers, van boven af te reekenen, zo is 't 10 uren. Op 't middelste lid is 't 11. Op 't derde is 't 12 uren.

V. 's Namiddags, zoo de schaduw wederom vald op 't tweede lid des kleynsten vingers, zoo is 't de eerste uur. Indien op 't eerste, zo is 't de tweede. Indien op 't uytterste des kleynsten vingers, zo is 't de derde. Indien op 't uytterste des Ring-vingers, zo is 't de vierde uur, en zo al voorts.

VI. Gaat de Zon ten 5 of 7 uren op, zo werden de uren op dezelve wys ordentlyk na malkander geteld, en dan vald den middag, of de 12. uur, als ze ten 5 uren op gaat, op de eerste linie, welke na de kleyne vinger in de vlakke hand staat, of de eischlinie. Maar gaatze ten 7 uren op, zo vald de schaduwe op 't derde lid des gedagten vingers. Dusdanig kan men de Astronomische uren op alle tyden des daags, wanneer de Zon maar schynd, leeren kennen.

XLVII.

Om Muyzen te vergaderen.

CAstor Durantie zeyd, als men vuur van Effchenhout (of Qualster genaamt) maakt, en daar een diepen pot of ketel op zet, en daar na twee levendige Muyzen in doet, dat alle Muyzen van 't gantsche huys ontrent dat vuur zullen komen.

Mogelyk door het gepiep der Muyzen, die in de Pot zyn. Dog ik geloof als het vuur van ander hout waar, dat het even eens zoude zyn.

XLVIII.

XLVIII.

Om de Aardmuyzen te dooden.

TAfadius raad ons, dat men zal de hopen of gaten der Veldmuyzen stoppen met Oleanderbloemen of Bladeren; want zy zullen sterven als zy dezelve ruyken of eeten.

XLIX.

Om Vleermuyzen te verjagen.

DE rook van verbranden Helis of Veyl, verjaagt de Vleermuyzen.

Neemt taaye takken van steekende Palm (acutati Myrtus, die men in Italië gebruykt om Bezemen van te maken, en behangt daar uw gerookt of gezout vleesch mede, zoo zullender geen Muyzen, Rotten of vleermuyzen by komen.

Den Platanus-boom of Plaan-boom heeft een byzonder eigenschap om de Vleermuyzen te verjagen, want nimmermeer zullen de Vleermuyzen in huizen komen, daar de Plaantak opgehangen is.

L.

Om Eyndvogels te Voeden

HET kruid Waterlinzen heeft nog steelen nog bloemen, in 't latyn Lens Lamstris. Lens Aquatilis, Lens Palustus, in den Apotheek Lenticula Aquæ en Anarum Herba, dat is zo veel als Eyndengroen, Eynden-brood, om dat 't de Eynden een goed voedzel verstrekt: dog dit niet alleen de Eynden, maar ook de Ganzen en Hoenders eten dat zeer gaern, zoo wel alleen, als met Zemelen of Meel gemengr.

LI.

LI.

Om Einkborentjes te voeden.

DE Nootjes van den Beukboom, die men Beuk noemt, worden zeer gaarn van de Einkhoorn-tjes gegeten: als ook mede van de Muyzen; men wil zeggen, datze veel doen om de Einkhoorn-tjes en Muyzen te vermenigvuldigen.

LII.

Om ganzen vet te maken.

IN Italiën meest men de Ganzen met het kruid genaamt Kollebloemen, roode Klaproozen, Koorn-roozen, of wilden Heul genoemd.

Ook zo mag men de Ganzen Eyndengroen te eten geven, de andere spys der Ganzen is genoeg bekend.

LIII.

Om Hazen te voeden.

Zoo mag menze Ganzendistel, Konyne-kruid en meer ander te eten geven, daar zyn meer kruiden, als Gerve, Reynevaar, Weegbrede, enz. die genoeg bekend zyn.

LIV.

Om Quakkelen vet te maken.

DE oude Schryvers verhalen, dat men Quakkelen ende Geyten met de Wortel van zwart Nieskruid plagt vet te maken, daar nogtans de Wofven en Vossen van sterven.

LV.

LV.

Vogels te vangen.

DE Spanjaarden plagten met de Bezien van Tymelea, of Sinal Nezercon genoemd, in de Maanden van October en November de Vogeltjes te vangen.

Daar zyn noch meer manieren om Vogeltjes te vangen, die wy hier na zullen verhalen, en zullen ons tot iets anders keeren van dien aard.

LVI.

Meerlen, Lysters en andere Vogels te vangen.

DE Bezien of Vruchten van Keelkruid, Mondhout of Ligustrum, worden van de Meerlen, Lysters, Snippen en diergelyke Vogelen in de Winter veel gezogt en gaarne gegeten, waarom men die ook daar mede kan vangen.

LVII.

Eynden en Duyven te vangen.

Zoo men begeert Duyven en Eynden te vangen, zoo kookt witte Nieswortel met Tarwe, alzo lange tot dat de Tarwe breekt, en geeft die dan de Duyven of Eynden te eeten, kort daar aan zult gy die met de hand vangen.

LVIII.

De Kikvorschen te dooden.

Gesnerus betuygt dat het zap van de Thora Valdenzis zo vergiftigt is, als men een naald doopt in dit zap, en het aan een Kikvors strykt, terstond sterven zal, immers zo het 't opregte zap is.

LIX.

LIX.

Om Viffchen te dooden.

ZOo men neemt Hirten Sponzien, Hirts Schwammen, in 't latyn Cervi Boletus genaamt, en die in 't water werpt, zyn zo kout van aard datze Viffchen doen fterven.

Plinius fchryft, dat de derde zoort van Cyclaminos de Viffchen doen fterven.

LX.

Om de Viffchen te genezen.

WAnneer de Viffchen in de Vyvers ziek zyn, zo kan men die aldus wederom gezond maken en genezen. Neemt de groene bladeren van Pietercely en ftooyt die in de ftaande Waters of Vyvers, doen de Viffchen wederom bekomen en verquikken: zoo zy te voren door eenig vergift vergeven zyn.

LXI.

Om de grondige fmaak der Viffchen te benemen.

IN Italien gebruyken de Viffchers 't kruid Menthastrum of wilde Munte, om de Viffchen van etelyke Poelen of Meerren te zieden of te stoven, om hunnen grondigen fmaak te benemen; Anders word dit Menthastrum niet veel om zyn zwaren reuk in fpys gebruykt.

LXII.

Om Viffchen te vangen.

DE Vrugten en Bladeren van de zoorten van Wolfsmelk (Thymalus) hoewel zy zagter en onfterker zyn, nogtans konnen zy de Viffchen die in de ftaande wateren of vyvers zyn, geworpen zynde, tot een bezwyminge brengen, en op het water doen

doen dryven, als zy half dood waren, zo Galenus daar van fchryft, maar dan moest men zeer veel van die vruchten of bladeren nemen, om dies wille, dat de kracht daar van door de menigte des waters, haast verfpreyd word, of verdwynd.

De mede met veel zaads is de Viffen zeer aengenaam.

De Wormpjes, die in de droogevolders kaarden in den herfft gevonden worden, genezen de pync, en alle gezwellen en zweringen, die aen en omtrent de nagels komen, daar op gebonden.

De zelve worden van de Viffchers aan hun angel gedaan, om daar mede viffchen te vangen.

De Olm bomen, die omtrent Zalamanca (zeydt Cluzius) ftaan, en by de riviere Tormes groeyen, hebben aan hun wortel zo veel dunne vezelingen als draatjes, die heel roodt van verwe worden, als zy van het voorbygaande water besproeid zyn: en daar aan waffen kleine krabbetjes als granaat, van de Viffchers vergadert worden, om viffen mede te vangen dan als zy grooter worden, zo kruipen zy uit de wortelen en vlieden weg als aardfche Sprinkhanen: dan daar na zo komen zy wederom in 't water om jongen te krygen. 't Schynt dat dit een Haftworm of Overaas is.

LXIII.

Om de Pier-wormen uyt de Aarde te doen kruypen.

DE Viffchers stampen de snoesters van Okkernoten; en werpenze in het water, en storten het zelve water op de aarde, welk water de Pier-wormen uyt de aarde zal doen kruypen.

Ik heb gezien, dat men menschen-pis op de aarde stort, en die intrekkende, quamen 'er Pier-wormen uyt de aarde.

Het

H E T
T O N E E L
D E R
K O N S T E N .

Het ZESTIENDE BOEK.

Waar in verhandelt werd de manier van Verwen en Coleuren te maken, op Beelden, Beesten, Bloemen, Kruiden en alles wat de Schilder-konst vereist.

I.

Manier hoe men planeeren moet.

NEemt de alderbeste witte Lym, ende kookt de zelve in zeer schoon regen water zoo dunnekens en zo gemengt; dan wanneer den zelven Lym koud is en gestold, gelyk kalf-vleesch-zop, dan zal men de Lym wederom smelten, en een zuivere Spongje nemen, en de Lym nat maken, en alzo over 't Papier stryken dat wel na makende, en wederom drogen, en is als dan vaste en gelymt of geprezeerveert dat de Verwen niet deur slaan, en het werk ontcierende en vloeyen. Maar indien men 't Papier meent te vernissen, zo zal men om die te planeren nemen Visch-lym van Vissenbeen gemaakt, en dat alzo ook als boven gezoden zynde, zal men 't ook lauw en gesmolten zynde, met een Spongje zoetkens daar over strykende nat maken, en dat wel van stof en vuyligheid wagtende late drogen. Daar na zo zal men dat nog eenmaal laten met 't voorz. Lym planeren en drogen, en als dan mag men 't werken. II.

II.

Van het aanleggen, diepen en verhoogen.

OM best ende alderbequameykste te zeggen wat aanleggen zy, het welk de eerste eigenschap is, zoo willen de Konstenaren hier mede zo veel gezeid hebben, als eenig ding deezer Konste beleggen met eenigerhande koleur van verw, het zy eenige Naakten, Kleederen, Beesten, Gronden, of andere Metzelayen, of Partye die men na den eysch des werks of 't gene de stature is dat men beleggen wil, moet of wil gebruiken, en haar Proprieteit, Coleur en Aard eyscht: Ende dit aldus aangelegt zynde, zoo moet daar volgen een verdiepinge op zulk deel of party verwe of coleur dat gy zimpelyk met eenderley verwe als gezeid is hebt aangeleyd. En dewelke verdiepinge is in effecte dit, te weten: Dat men alle een verwe op alzulke verwe als men aangeleid heeft, moet ordonneren, dewelke vetter, sterker of harder is als uw belegzel of aanleggen is, daar meede dat dan lichte en duistere plaatzen onderscheiden en afgediept worden; naar de Konste van den dag ofte de duysterheid. Als wanneer de Zonne of het licht van voren beschynt of treft, zoo moet 'er kragtelyk volgen dat het achter zulk ding, daar de Zonne niet door en schynt duister is, als daar de Zonne plat op schynd, of den dag van agter komende moerende voor ook duisterder wezen, zo is diepen hier te verstaan, verduyfteren en alle voukens van kleederen, alle inwendige ledemens des menschen en Emolumenten dewelke laag ingevallen staan, en diep of tegen den dag niet en staan, maar tegen den dag (dat is duister) schynd, deze moet men met de voorz. sterke verwen verduyfteren ende diepen, na den aard der Konsten, als zal geleerd worden. En dit kan van de Beminder der Konsten lichtelyk

begrepen worden, wanneer zy regart nemen op de Konsten die zy voor hebben om te verligten: want de konstige Inventeurs en Snyders der platen hebben zulke duysterheid met het ardfeerzel afgediept en geteekent: Ende waar men dan bevind dat den Inventeur de duysterheid met het ardfeerzel heeft getoetst, daar moet ook van de Illuminist de verdiepinge of zulke sterke verwe gelegd worden, want dit doende zullen alle emolumenten, voukens, ploykens, duistere plaatzen ende donkerheden haar zeer netjes uit den ligte steken en onderscheiden staan.

Nu 't derde eigenschap is verhoogd, 't welk ook zoo veel gezeid is, als de hooge of ligte plaatzen daar het den dag of het licht plat op verthoont, zonder eenig impediment van lommer, schaduwe of duisterheid, het welke ligtelyk ook van de Konstenaars gemerkt word, als hy gade slaat, waar den Inventeur geen ardfeerzel en heeft geleyd, 't welk gemeenlyk geschied op hooge plaatzen, als aan de menschen op de kaken, boven op de neuze, op het voorhoofd, kinne, schouderen, ellebogen, knyen en brayen, het welk hem zeer gaerne altyd uitsteekt en hoog verthoond, en deze en diergelyke plaatzen in den naakten, als ook in de kleederen of andere dingen, hoe ze dan mogen genaamt worden, moeten also verhoogt worden met een ligter ende hooger colour als daar ze aangeleid zyn, om daar mede de klaarheid des menschen en de doorscheinigheid of glans aller dingen te maken en uitroetzen, alle 't welke UL. zal door experientie leeren.

III.

Van de Gallen die men tot de Verwen moet gebruiken, welk in meest alle Verwen dient om die wel en bequame-lyk te doen loopen.

Overmits meest alle verwen hebben dat zy geen vet-

vettigheid of onzuiverheid en willen lyden, byzonder die men tot de Illuminatie gebruikt, en ook op geene vette dingen en wil vatten of hegten, zo moet men tot alle tyden wel scherpeletten of de verwen wel loopen, dat is wel hegten of vatten, want hier aan leid de perfectie des werks. Te weten, dat zo wanneer eenige plaatzen die men aanleggen, diepen of hoogten willen, niet volkomelyk en overal tot perfectie haarder colouren en komen, zo gelykt of 't een leer kind beleid hadde, ende op de hoeksken of kantken niet en hadde gelet, daaromme, op dat men de verwen dan wel mag doen loopen en vatten, zoo zal men nemen een Offe-gal en geen ander, kokende met een weinig zouts, zo lange tot datze geen vuiligheid of schuim meer en werpt, 't welk men wel neerstig afschuimen zal, en stellenze alsoo te kouwen, haar ook van stof en onreinigheid bewarende, en dit koud wezende, zal men 'elken reize een droppelken daar van in de verwe doen, op datze alsoo bequame-lyk loope en vat, 't welk ook als dan bequame-lyk zal geschieden, indien men alle tyd zulks uzeert na behooren, noterende dat zulke Galle de verwe geen colour en geeft nog neemt.

IV.

Van de temperantie der Verwen, waar mede men die temperen zal, welke hart of week moeten gegomt, of met lym of water moeten getempert worden.

Men moet neerstelyk tot deze handeling aanmerken, dat in de natmakinge, of om beter te zeggen, op het water daar men de verwe mede tempert, moet zonderlinge mate gehouden worden, dat men zommige verwe niet te vet, ook niet te heel mager van Gomme en make, want zommige verwe moet wat vetagtig getempert worden. als den Fermilioen 't Ascus of Aschblauw, Menie en Brazilie, maar de
Z 2 ander

ander verwe moet zeer mager ende weinig gegome wezen, en ook zommige niet met allen, als de Fermilioen die men tot lyf-verwe gebruikt, ook het blau, namelyk het Smalt, deze tempert men met zeer schoone Lym.

En men moet weten dat men meestendeel Arabische Gom moet gebruiken, deze Gomme steld men te weik met schoon regenwater, en die gesmolten zynde, zal men die door eenen schoonen doek zygen, en wagtenze dan voort van stof en onreinigheid, en met dit Gomwater zal men de verwen temperen.

V.

Wat voor Plaatzen, Verwen en Coleuren in een Werk eerst ofte lest zullen aangeleid worden.

HEt is hoognoedig dat men eerst wete wat plaatze in eenig stuk eerst of lest zal worden aangeleid, want hier aan is zeer veel gelegen, gemerkt dat dit de ordonnantie en het cieraad in een stuk genereert; want men zal zo men hier inne conzideratie gebruikt, alzo doende rypelyk kunnen maken de Propriteit van elk ding, en dat de coleuren, die meest by of van malkander moeten geleid worden, altyd haar ordonnantie houden, die alzo verdeilende dat zy d'een den anderen niet en verdrukken of endooden, maar stellen meest en alle tyd de verwen verscheiden, dog alle tyd naar de nature des werks ende zynen eisch. Daarom op dat haar de verwekens best mengen, af tekenen om ligtelyk te zien wat in een stukken voor coleurkens dienen.

Zoo moet men vooral eerst de logtkens leggen in zulke formen als wy die hier na verklaren, elk na zyn eisch, onderscheiden den Hemel of de Wolken naar den zin des werks, als daar onder begrepen is schoon en klaar, duister of nevelagtig, donker ofte nagt, en zo voort.

Daar

Daar na legt uwe zandgrond, of den steenagtigen grond aan, volgende de discriptie hier na verklaart.

Ende volgens dien uw naakten, zo daar eenige zyn, ook in forme als op zyne plaatze volgt.

Ten vierden, zuldly aanleggen de hairen ende de baarden uwer naakten of perzonagien, ook der dieren en beesten, op datze zoo geaart zyn, met welke zommige haar koleur ook volgens mogen aangeleid worden: zommige standaars of stelen van boomen en takken, ook wel eenig houtwerk dat alzo geaart is, 't welke den Konstenaar al na zyn vernuft moet weten te aarden en coleuren.

Ten vyfden, zal men al 't gene dat met 't Beziegeel zal aangelegt worden afvaardigen, als alle schriften die binnen in 't werk of op de kanten komen, ook eenige schynzelen in de lugt, en ook eenige vrouwen kleerkens, en in zomma al wat het werk eischt daar mee afvaardigen.

VI.

Van de temperantie van de Verwen te wryven, ende tot temperen te bereiden.

WY willen eerst van den Indieblauw als een van de voornaamste verwen beginnen, welk Indieblauw wel lange en sterk gewreven word met klaar water zonder gomme, en hoe men langer wryft hoe ze schoonder is, daar na zal men die met gomwater temperen.

Het Operement, te weten het geel, moet ook geheel sterk gewreeven worden met oude pisse, hoe langer hoe beter, men magze dan droogen wil men, of nat temperen met schoon gomwater.

't Rood Operement moet ook lange met oude pis gewreven worden, en getempert als boven van den gelen Operement verhaalt is. Spaansgroen moet ook wel lang en sterk gewreven worden met Wynsteen

Z 3

en

en Wynazyn, ende dan dat doorgedaan door eenen doek, en 't zapken alzo gebezigt. Spaansgroen, op deze maniere als hier staat gewreven, en met galle van een Snoek gemengt, maakt zeer schoon groen.

't Fermilioen moet ook sterk met schoon regenwater gewreven zyn, ende als dan droog bewaart, wil men, of men mag ook nat zynde temperen met Gomwater.

Bruinrood wryft men ook wel met schoon regenwater en met Gomme getempert.

Lak zal men ook met regenwater wryven, en met Gomme temperen. Rood kryt moet men in schoon regenwater wryven, en met weinige Gom temperen. Lootwit moet immers wel lange en hart gewreven worden, met zeer klaar regenwater en met Gomwater temperen.

Bruin Oker en kan men met lang wryven ook niet verderven, met schoon regenwater en met Gomme temperen.

Lampzwart zal men ook met schoon regenwater wryven, 't gene men binnen in 't werk wil gebruiken, ende met Gomwater temperen, maar dat men om de kanten prepareren wil, zal men maar met wat Edik en water onder den anderen wel heet maken, en temperen. Wynranken, of Perzensteen gebrant en de kolen gewreven wel sterk en lang met schoon regenwater en met Gomwater getempert.

Het Goud zal men aldus handelen, men moet nemen opregte Salarmoniac en zeer vet klaar Gomwater, dat moet men zo lang wryven tot dat het een wit papken word, en als dan zal men een blad geslagen Goud teffens nemen, en dat daar wel onder wryven, tot dat het klein zy, en dat klein wezende zal men wederom een ander nemen, en dat ook alzo klein gewreven zynde; wederom een ander tot dat gy Gouds genoeg hebt, maar gy moet noteren dat het zelve Goud meer als een groot uur moet ge-

gewreven zyn, en als dan wel reyn opnemen, en in een zuiver glazen Schale doen, met zeer klaar en zuiver regenwater, dat wat laauw gemaakt is, ende roerent als dan met een zuiver veerken om, wel onder een, en laten 't alzo staan zinken, en wel gezonken wezende, zal men 't water zoetkens afgieten, dat zuldy al weder met schoon water vullen en omroeren, en daar na weder afgieten, tot dat al de vettigheid en onzuiverheid af is, zo dikwils zuldy 't continueren, en wel schoon en klaar zynde, zuldy uw Goudt zoetkens met een schoon pinceel in een Schulpe doen, en verspreiende in de Sculpe zuldy 't laten drogen, en als gy dat gebruiken wilt zuldy schoon klaer en dun Gomwater nemen en gebruiken 't naar voorgaande temperantie, makende altyd niet meer nat als gy wilt verbruiken.

Alzo moet gy ook met Zilver handelen.

Men moet noteren dat men de Menie moet zoetkens ziften door een zeetken van fyn Kamerykdoek en geenzints wryven: want van wryven word zy hard en stuur, zommige wassen de Menie, maar het ziften passeert al, en men tempertze met schoon gomwater. Voort gaande de reste van verwen zal men zonder wryven temperen, en hem reguleeren na de Forme vooren verklaart, en 't gene op de plaatsen van elke zoorte van verwen zal verhaalt worden.

VII.

Van Brezilien, wat Verwen uit haar spruiten, hoe men die zal gebruiken, oeffenen, koken en bereiden.

OM die te koken en wel te bereiden, zoo neemt tot een half pond Brezilien of Vernebuk een mengelen goed klaar oud bier, twee gemeene Roemers oud regenwater, hoe ouder hoe beter, en een Roemer Wyn-Azyn, drie loot witte klaren Aluin, een loot Gomme Dragant, die zal men t'zamen op de

helft koken, en als dan klaar afgieten, en men zal't wel zuiverlyk voor stof en vuiligheid bewaaren, en gelyk zy versch gezoden wezende nog wat bleek is, en hoe ouder hoe schoonder word, en dat men die terstond wil en moet gebruiken, om daar mede iets te diepen of aan te leggen, daar men ze bruin zal willen bezigen, zo zal men die geheel heet op het vyer maken, en word als dan geheel schoon.

En als menze also ongemengt, zuiver en alleen aanlegt, zal menze gebruiken tot alle kleerkens van Vrouwen of Mans. Dit zal men dan met schoon lak diepen, en men kan deze verwe niet hoogen; men leit'er ook meest alle comportomenten mede aan, als menze wat onsterker of dunder maakt, en diept die met dikker of vetter Brezilie, of ook wel met lak. Deze Brezilie word ook zeer dikwilt tot verdiepinge geoeffent, als gy op zyn plaatze vinden zult.

VIII.

Van purpere of violette, 't welk uit de voorfz. Brezilie spruit, haar temperantie in diversche formen.

NEemt van dezelve Brezilie en tempertze met gewreven loodwit, en doet daar Potasch-water in, en menget wel onder den anderen, zo hebby een uytnemende schoon Violet of Purper, maar men moet wel toezien dat men mate in deze temperantie houd; want zoo men in de Brezilie weinig wits en veel Potasch-water dede, zoo zoude de verwe zwart worden, en na dat men die ligt hebben wil moet men daar veel wits in doen, en tot een bruinder purper meer potassen: want 't staat te merken dat het Potasch-water de bruinigheid geeft, maar wil men het Purper zeer schoon bruin hebben, zo doet men daar een weinig smalts inne, en zo diend't om een Fluweel aan te leggen; en deze manier van purper diept men met een schoon Veneets Lak, en ook wel met

met Lakmoes, na dat men de coleuren cieren wil: want wil men't uyt den blauwen hebben, zo moet men't met de voorfz. Lakmoes diepen, of anderszins met den voorfz. Lak.

Wildy nu een lieflyk couleur uit de voorzeide Brezilie hebben, zo neemt van de voorzeide Purper, en doet daar nog meer wits onder, en legt het alsoo daar mee aan, en diepet met het voorgaande Brezilie, en het principaal diepzel zal men daar nog met Lak leggen, en verhoogent met Menie en Lootwit, en dit is een uitnemende schoone couleur, en daaromne zult gy alle het purper met de voorfz. twee substantien hoogen na uwen eigen zin.

Met dit Purper, wanneer 't wat ligtagtig word tempert, leid men ook zommigen Stedekens aan, die van verre en flauw leggen. Als men die diept met de zelve verwe die wat sterker is, en die verhoogt men met een enkel witken; en alsoo leid men ook een Avond of een Morgenlogtken aan, gediept en gehoogt als de voorfz. Stedekens.

IX.

Van de Ascus of Hemelsblauw, zyne temperantie, diepinge ende hooginge.

HEt Hemelsblauw of Ascus zal men temperen met schoon klaar Gomwater, en wat Lootwit daar onder, daar mede zal men aanleggen 't geene men wil; en men zal het eerste diep leggen met wel gegomde smald: en het principaal diep daar na met Lakmoes, weinig gegomt zynde, en men zal't verhoogen met de voorfz. Ascus, met wat wits daar in. Met deze Ascus leid men ook aan alle blauwe Logtkens, Landschappen, Boomen en Steeden. Die ook met de voorfz. Purper aangeleid zyn, en die zeer verre en wyt schynen, maar men moet hier meer wit dan blauw toe nemen en temperen, die zal men

diepen met de voorfz. Afcus, die wat gegomtis, en meteen puur witken gehoogt. Maar Landfchappen die wat naar der fchynen, die zal men aanleggen met meer blaauws daar onder, desgelyks ook van de Boomkens en Steden die nader leggen, dit is de gemeinfte manier waar toe den Afcus meest gebezigt word, te weten tot alle kleine Landfchappen, Boomen en Steden, die van verre leggen.

X.

Van de Smalt of bruin Hemel-blauw, waar toe zy dient in 't aanleggen, diepen en hogen met hare temperantie.

DE Smalt is als de voorfz. Afcus, want hoewel die bruinder is: zo mag men die met meer wits temperen en aanleggen, zo ligt als men wil tot alle Kleederen, Logten, Landfchappen, Bomenen Steden; en die zal men diepen met Smalt die bruinder is, en het principaal diep met lakmoes, en hoogen 't ook met meer wits. Daar is ook een andere maniere van aanleggen, welke met de voorfz. Lak gefchied. Maar alzo de aanlegginge niemand en diend, dan de gene die de tekenkonfte konnen, en het teken gemein is, zoo waren wy in twyfel of wy 't hier stellen wilden of niet.

Maar om die genen te dienen, en daar mede voor te komen die de tekenkonft verftaan, zo hebben wy hier bygeftelt, dat men dit Smalt, zynde van nature en ongemengt een uitnemende fchoone colour, wel mag aanleggen aan alle Kleeren van Mans en Vrouwen: Maar dewyle deze Smalt alle emolumenten en artfeertfelen dekt, zoo moet men alle de Tappetykens emolumenten uittekenen met Lakmoes, 't welk vet-en fterk is, en daar na zal men 't met Lakmoes, dat een weinig magerder is, diepen en daar

na nog het principaal diep leggen met vetter lakmoes en die colour verciert boven alle verwe der konften, als men met Afcus met wat wits daar onder hoogt.

XI.

Van de Lakmoes, en hoe men die temperen ende aanleggen zal.

HET Lakmoes dient nergens toe alleen aangeleid, want zy word rood en vergaat van zelve, anders dan tot een donker logtken aangeleid, daar 't regen of onweer is, daarom moet zy met ander blauw getempert en gebruikt worden, en dient daarom alleen in alle blauwen te diepen of te bruinen, en of men die tot een nevelagtige logt fchoon wilde gebruiken, zoo moet men dog daar wat Smalt of Afcus te doen, en moet met dezelve wederom gediept worden.

Maar om van de Lakmoes een fchoone blaauwe colour te maken, zoo zal menze temperen met goede klare Zeepzieders loog, dit beneemt haar de roodigheid, en maaktze helder blaauw.

De Lakmoes, die met water getempert is. haar colour door te lange ftaan verloren hebbende, wort veel fchoonder gemaakt dan te voren, mits in doende wat kalk.

XII.

Van Indie-blauw, zyne propriteyt ende temperantie

GElyk 't Lakmoes nergens alleen en moet werden aangeleid zonder eenige vermenginge van andere verwen, alzo en mag men ook dit Indie-blauw niet alleen ergens aanleggen; dan wanneer die getempert is met Loodwit, zoo dienet tot alle waterkens. yzerwerk, blaauwe metzelaryen aan te leggen: de

Indieblauw zal men met water een weinig wryven en met Gomwater temperen. En dat moet men diepen met de zelve Indie-blauw, en een weinig Ascus of Hemelsblauw daar in, en daar na gehoogt met puur wit of gemale zilver. En dit is 't alle dat men daar mede aanlegt, of ten ware dat men dat onder andere verwen temperde, of andere verwen daar onder dede, als 't voorz. en nog volgen zal.

XIII.

Van Bezie-geel, die men Duyvels-Bezien noemt, om 't zelve te gebruiken.

DE Geel-bezien, of Duyvels-bezien, na datze gestoten of geplet zyn, zonder datze tot pulver gestoten zyn, 't welk niet en mag wezen, zo moet men die te weike stellen met witten Aluin, of water daar Aluin in gesmolten is, en het zal hem tot een schoone geele verwe geven. Met dezelve couleur mag men allerhande Mans-en Vrouwe-kleederen aanleggen, en die met Saffraan of Schytgeel diepen, en de principale diepte met lak leggen, en die couleur en leid geen hoogzel, want het hem boven alle hooge verwen uitsteekt, om zyn sterkte wille: 't dient om alle schynzelen in den Hemel of Lugt te maken. Alle Metalen leid men daar mede aan, ook de Kaarten daar men de Landschappen mede onderscheid, ook om alle Schriften mede te coleuren, en hier word het vyer en alle vyervlammen mede aangeleid.

In de plaats van dit Bezie-geel mag men gebruiken een wortel Curcuma, dieme gemeenlyk noemt Mekin,

XIV.

Van 't gebruik der Saffraans, ende zyn temperantie.

Men

MEN zal het Saffraan te weike stellen met schoon regenwater, en wil men 't haastig bezigen, zo doet men daar wat Aluin in: en wanneer men dat wil gebruiken om eenige Kleederen aan te leggen, zo doet men daar Menie, en wat Gomwater onder, hier mede mag men ook alle Goudwerk aanleggen, als Koppen, Schalen, Kroezen, Lampetten, Kroonen, Gevesten van Rapiere, en ander goud cieraad.

Men zal dit diepen met Menie, die wel gegomt is, en de principale diepte zal men met Lak leggen, en met gemale Goud hoogen. Het Saffraan also aangeleid, dient tot alle omstralinge, en stralen uit den Hemel, aan 't hoofd eenes Salvators of der Apostelen, of heilige Mannen of Vrouwen, en dat alles diepen en hoogen als voren.

XV.

Van Operement, en hoe men die gebruiken zal.

HET Operement is vergiftig, en daarom moet men wel toezien dat men 't in den mond niet en laat komen. Men leid daar mede ook alle Vrouwekleederen aan, na den aard en quantiteit der Perzonagien, want 't is een cierende verwe, en schynd als zyde zaytyn: en daarom zal men daar mede aanleggen Vrouwen Mouwen, en andere kostelyke Kleederen.

En diepen 't nettekens met bruinen Oker, en de principale diepte zal men met roet leggen: zy en verdraagt ook geen hoogzel om 't fenyn wille, en word zonderling nergens anders meer toe gebruikt.

XVI.

Handel van den rooden Operement ende zyne Operatie.

HET zelve ook fenynig wezende, zal men ook met Gomme als het geel Operement temperen, dat
en

en dient ook nergens byzonders meer toe, dan om alle Mans en Vrouwekleederen aan te leggen, men moet het met Fermilioen diepen, en het principaal diep met lak leggen, deze manier van Oprement en lyd ook geen hoogzel als 't geele, oorzake als boven, often ware met gemalen Goud, 't welk alle coleuren in deze konste ciert.

XVII.

Van den Masticot, zyn gebruik en temperantie.

VAn den Masticot en is byzonder niet te schryven dat eigen is; want hy word meest onder de groene verwen getempert, of gemengt, dan zy word na den aard der konsten en wetenschap dezer illuminationen gebruikt: als te weten, wanneer men boven de verre bergen die flau leggen, wil een flau verschynende lugt leggen, zo verdryft men dat van boven nederwaard van het rood purpere lugtje na de Bergen of Steden toe, met een zoet verdryvende Pinceel.

Of men bezigt ook wel in Landschappen die verre liggen, als mede ook in 't verborgen van eenige groene boomen of Bergen. Ook bezigt men 't zelve wel in de plaats van Beziegeel, aan schynselen in de lugt, of anderzins aan eenige doorschynigheid in de lugt.

XVIII.

Van 't Schytgeel.

HEt Schytgeel en word ook byzonder niet gebruikt dan tot alle Metalen, of geel Koper aan te leggen, als dat gediept word met groen en met Indie-blauw, daar ander tweemaal over gaat, men diep 't ook wel met Beziengeel, en men verhoogt met gemale Goud.

XIX.

Van het Spaans-groen, hoe men dat temperen, aanleggen, diepen ende hoogen zal.

Het

HEt Spaans-groen gewreven en geprepareert, in forme als wy dat op een ander plaatze gezeid hebben, te weten in 't voorgaande, aan alle Vrouwen-en Mans-kleederen, ook alle boomen en velden, of eenig groen loof geleid, en dat het met Sap-groen gediept, met wat van 't zelve Spaans-groen daar onder, en dat na den aard der konsten, met een Masticotken getempert zynde, met een weinig lood-wit gehoogt.

Nu om een groender coleur van 't voorz. Spaans-groen te maken, om als boven aan te leggen, zoo mengt het voorz. Spaans-groen met Sap-groen, dat geeft dan een groender of dieper coleur, en gy zuld de temperantie van dien neerftig moeten aanmerken; want hoe meer Sap-groen gy in 't Spaans-groen doet, hoe meer dieper en groender het van coleur word.

XX.

Van diverse andere geïnventeerde Groenen, hoe men die temperen, aanleggen, diepen of hoogen zal.

MEn zal Severgroen met Gomof Lymwater temperen, by dit Lymwater mag men wel een weynig Honing doen en daar mee alle Kleederen, Syden, Gordynen, of andere Vestimentes aanleggen, en dat met dunne Sapgroen diepen, en het principaal diepzel nog met een vette Sap, en hoogen 't met het zelve Severgroen daar wat wits onder is.

Item, Engels-groen als boven getempert, en als voren aangeleid, dat ook eerst met dun, en daar na met een dikker Sap gediept, dit gehoogt met Masticot en wit onder een.

Item, Berg-groen in forme als voren aangeleid, en ook tweemaal met Sap gediept als voorz. en dat met Menie en wit gehoogt. Ziet hier in deze mixture vindy dat den Geest moet werken, na de dif-
cre-

cretie die in de Konstenaar is, en te onderscheiden de schoonste, heerlykste en bequaamste couleur, uit de zimpelste en slegtste.

XXI.

Van Sapgroen.

HEt Sapgroen, hoewel dat in veel diversche groenen word vermengt, zo word 'er nergens of zeer zelde mee aangeleid, overmits zyn vettheit en stertheid; daarom, hoewel dat het een zonderlinge goede verwe is, zo en gebruikt menze niet dan tot diepen van andere groenen mede te sterken en te vetten.

Het afgemaaide hooy zal men mogen met 't dunste groen aanleggen, gemengt met zeer weinig Beziegeel en dat met een bruinder groen gediept, en met geheel dun Masticot gehoogt.

XXII.

Van Fermilioen, hoe men dat temperen, aanleggen, diepen ende hoogen zal.

Als men 't Fermilioen alleen aanleggen wil, zal men 't met Gomwater temperen, het dient om alle Mantels van Mans en Vrouwe kleeren aantelleggen, dit moet men diepen met lak, te weten met schoon Veneets lak, en de principale diepte met den voorfsz. lak en wat zwart daar onder. En daar na met Fermilioen en wit onder den anderen gehoogt, of ook wel met Menie en wit. 't Fermilioen dient ook om alle Ruinen, Steden, Muragien en Huizen aan te leggen, als men dat tempert na den aard der dingen die men daar mede beleggen wil, welke temperantie gy in het tweede tractaat ('t welk van proprieteiten der dingen spreekt die men aanleid) elk op zyn plaatze vinden zult, men oeffent dit ook tot veele naakten en lyfverwen, als gy hier na ook vinden zult.

XXIII.

XXIII.

Van de Menie, haar temperantie en werkinge.

Menie word als Fermilioen met weinig Gom getempert, en daar mede alle Kleeren, Lakens en Zyen aangeleid, en dat net afgediept met schoon Purper, en daar na het principale diep met Menie en Wit, ook met Masticot, na dat men de kleuren bizart wil hebben.

De voorfsz. Menie met Lootwit getempert, een weinig meer Menie als Wit, is een zeer vreemde, nogtans heerlyke couleur. dit diept men met een dun Purper, en hooget die met Masticot, of puur wit. Dezelve Menie met Saffraan getempert, na den aard der konsten, is een zuivere Oranje-couleur, deeze diepte leid men voor d'eerste reize met Fermilioen, en het principaal diep met Lak en Masticot net gehoogt.

XXIV.

Van het bruin Rood, zyne operatie en temperantie.

Bruin Rood getempert zynde met Gomwater en Lootwit, daar mee zal men alle Muragien, vervalle Ruinen, Rotzen en Huizen aanleggen, als daar consideratie in gebruikt word van Naarheid ende Verheid, want de verte heeft een flauwer couleur dan de bygelegentheid, men leid de voorfsz. werken ook met Menie en Fermilioen aan; want de diversiteit van werken brengt de wetenschap van kleuren mee, hoe dezelve moeten geleid worden, naar den eisch van de andere kleuren die gy daar ontrent leggen moet; want ook alle Muren, Ruinen, Rotzen en Huyzen en hebben niet een couleur. Aangaande dan het voorfsz. bruin Rood, dit moet gediept wezen met sterke Brezilie en bruin Rood onder den anderen; dit zal men hoogen met bruin Rood en Wit. Men leid ook alle Kleerkens met het voorfsz. bruin Rood aan, zo wanneer dat het op zyn pas met

A a

Loot-

Lootwit vermengt is, en als dan met het voorfz. Rood gediapt, en het principaal diep met Lak, en gehooft met bruin Rood en Wit 't welk ligter is, als daar men 't mee aangeleid heeft.

XXV.

Van de Lak, zyne temperantie en operatie.

DAAR zyn diverse soorten van Lak, maar het Veneets, te weten het schoonste Veneets Lak is 't alderbeste, 't welk men temperen zal met rein Gomwater, en daar mee alle Kleerkens, Mantels, Gardynen en Fluweelen mede leggen; want 't geeft een fckoon Incarnaat couleur, wanneer men 't wat dunnekens aangeleid hebbende, met een sterker of bruinder laksken diept, en de principale diepte met een zeer weinig zwart van Wynranken gebrand, daar onder getempert, netjes geleid, die gehooft met de voorfz. Lak, gemengt met Veneets wit: Dit Lak bezigt men tot de naakte van jonge Kinderen en Vrouwen, ook om te blozeren de Wangen, Lippen, Knien, Ellebogen en Vingers, of Teenen der Voeten, alzoop zyn plaatze in 't tweede Tractaat geschreven is.

XXVI.

Van 't Roo Kryt met zyn temperantie.

HET Roo Kryt moet met klaar water meest getempert worden, daar mee leid men aan oude Muragien, vervalte Ruinen en andere Klippen of Rotzen, als van het bruin Rood gementioneert is, dit moet met den zelven gediapt worden, en 't principaal diep met Lak geleid worden, of met sterken Brezilie, en gehooft met bruin Rood en Wit.

XXVII.

Van witte Verwe en hare temperantien.

Zommige Illuministen gebruiken zeer vele verwe van witte couleur, maar ik hebbe deze twee zoorten

ten in myn werk altyd gebruikt, en zyn ook de byzonderste, als te weten Veneets en Lootwit, en men tempertze alle beiden met zeer rein en klaar Gomwater, dat niet te vet en is, en leid daar mee aan alle Kleederen, Zyen, Lynwaat en andere dingen, en men diepet zeer zoet met dun Indie-blauw, en een weinig Purper daar onder, men leid de principaale diepte met een weinig zwart in het Indie, en hoogent met het zelve wit, of met gemale zilver, 't welk meest in alle Kleeren word gebruikt, of in zyde Lakens. Wat van 't voorfz. wit meer te schryven is, vindy ook op zyn plaatze, want het in veele en verscheide Verwen gebruikt word.

XXVIII.

Van bruin Oker, waar toe hy geoeffent word.

DEN bruinen Oker tempert men met Gomwater, en men leid daar mede alle Hair van Kinderen, Jongmans en Vrouwen aan, als men daar een dropelken Zaffraan in doet, ook de standaard, steelen of de takken van gemeene boomen, ook van alle houtwerk, 't welk men met roet uit de schoorsteen diepen moet, en 't principale diep met 't voorfz. roet met wat zwart daar in, en dat met bruin Oker en wit gehooft. Met bruin Oker leid men ook zommige Muragien, Ruinen, Bentemersteen of andere Rotzen aan, en men dieptze met den voorfz. bruinen Oker die wat sterk is. Dezen bruin Oker geheel dun met wit aangeleid, diend tot eenen steenagtigen of zandgrond, als het zelve met discretie getempert word na den aard derzelve, gediapt met den zelve bruin Oker.

Tot eene geploegde Aardgrond; 't welk gebouwt word, zal men van den voorfz. bruin Oker, met wit en zwart daar onder; aanleggen, en met het zelve diepen, daar een weinig meer zwarts indoende.

XXIX.

Van den ligten Oker.

DEn ligten Oker is in de konst der Illuminatieën zonderling niets nut, dan dat menze somtyds oefent aan eenige zandgronden, zeilen van schepen, of eenig nieuw houtwerk aan te leggen, welk men met bruin Oker diept, en met zuiver wit verhoogt.

XXX.

Van de Temperantie des Roets uit de Schoorsteen.

Het Roet uit de Schoorsteen moet men een weinig zieden, en als dan door eenen doek doen, daar mede mag men wel aanleggen de Baarden der Mannen, het Hair, Aarde Wallen, Schorzen van Boomen, oud Hout, of andere oude antyke Ædificatieën, als Schuiten, Boere Huizen, en zulk werk, 't welk men diepen moet met 't zelve Roet en wat zwart daar onder. Men maakt of leid daar mede alle Schepen en Schuiten aan, Monnike-Kappen, of Bagyne Rokken, alle met dezelve gediept, na dat het ligt of bruin aangeleid is, want bruin aangeleid zynde, moet men in het diepzel een weinig zwarts doen. Voorts zo leid men hier mede alle be-rookte en oude plaatzen en dingen aan.

XXXI.

Van alle Verwen en haar temperantie.

Men gebruikt een maniere van Grauw, dat is duister Grauw, daar mede men de Vleugelen der Engelen; zommige Monniks-kappen, ook Ratten, Muizen, Olyphanten, Meerkatten, Blandiaanen, rook en damp aanleid. Hier toe neemt me gemeenlyk niet dan zwart en wit, en daar mee aangeleid zynde, diept men 't zwart, en hoogen het met zuiver wit.

Daar is andere grauwe Verwe, men neemt zwart drie deelen, Lootwit een deel, en wat Saffraan daar by,

by, en dit moet ook met een zwart gediept worden. Nog een ander grauwe Verwe isser van wit, zwart en roet, t'zamen met Gorn getempert, zwart gediept of met roet, dit zyn de allergeemeenste manieren van grauwen. De Aschgrauwen worden ook alzo met het zwart en met het wit gemixtioneert na de konst en de couleur die men begeert.

XXXII.

Van het Zwart en zyn temperantie.

DAar is zwart van Wynranken en Perzensteen gebrand, en die gepulverizeert zynde, gewreven, als voor in het zesde Capittel is geleerd, daar men ook alle zyde Kleederen mede aanleid, en dan met Lampzwart dun gediept na den aard van de Zyde en Satynen, en met de voorz. Ranken of Perzenstenen zwart met wit daar onder zoetkens gehooft. Het Lampzwart dunnetjes aan Hoeden, Bonnetten, Mantels en Kleederen geleid, ende dan met het zelve zwart, daar wat wit in is, gehooft; dit Lampzwart gebruikt men zeer veel, en dat met Lymwater getempert, heet wezende, gebruikt men die warm om de Boorden en Kanten van de konst te zwarten.

XXXIII.

Van de Goud-en Zilver Verw.

Neeft een weynig Menie, Saffraan, ligten Oker, daar mede mag men alle maniere van goud schier aanleggen, ook alle Hegten of Gevesten van Rapiereën en Ooryzeren, gulde Riemen, Ringen, Kleinodien en Hoedbanden, en voorts alle het gene het Goud gelyk is, men mag hier mede ook alle Boorden van Kleeren cieren in stee van goud, deze maniere van verwe zal men verdiepen met bruin Oker of met Roet, dit mag en moet met 't voorz. Goud hoogen na den eisch des werks. Voorts aangaande het couleur van Zilver, daar men ook Tin en geslepen schoon Yzerwerk mede aanleid, is Loot-

wit of Veneets wit zuiverlyk aangeleid, en dat met zeer dun Indie-blauw, dat niet sterk is, zoetkens gediept, en daar na met gemale Zilver net gehoogt en verciert.

Men moet neerstig aanmerken dat men het Goud of Zilver, 't welk geprepareert is, als voor is verhaald, niet gebruikt om daar mee iets byzonders aan te leggen, want men geen hooger en heerlyker couleur en vind om dat aangeleid zynde te verciere, ten ware dat men daar mede wilden vergulden.

XXXIV.

Van de Lugten, Wolken, Schynzelen, Stralingen, Gezigten in de Lugt, die in schoon, klaar, newelagtige, donkere, regenagtige, vierige of brandende gedaantens zyn.

OM een schoone en klare lugt te maken, welke hem tot schoon en droog weder strekt met zonneshyn, zoo zal men nemen schoone Ascus met wat wit getempert, en leggen dat boven in het opperste aan daar 't lugt vereist, en dat alzo gelegte wezende zal men dun Purper onder het blauw leggen, en dat met een klein zagt borstelken, het onderste of benedenste van het voorz. blauw, zonder het opperste te raken, op het Purper onder den anderen verdryven, latende het bovenste schoon Hemelsblauw blyven, Dat verdreven en alzo verdeelt wezende, zal men onder aan 't uiterste van het Landschap, dat 't bovenste of het opperste in de flauwte leid, of op de topkens van Bergen stryken met geheel dun Masticot leggende alzo een strek aan het voorz. Landschap of Bergen, en verdryven dat alzo zoetjes van onder opwaards, na het purper toe, tot dat het alzo verdeeld is, en onder het purper gemengt, en als dan zult gy komen met sterker purper, na het leven des lugts, en byzonder daar gy bevind dat den Inventeur der konsten zyn artzeerzel heeft geleid: ins-
ge

gelyks zal men op 't voorz. Masticot komen, dat alzo verdreven en onder het purper gemengt is, met Menie, dat met wit gemengt is, om alzo wat vierige stralen aan de lugt te maken, gelyk gemeinlyk in een heete, vierige en schoone lugt na 't leven gezien word.

Een schoone lugt, zonder couleur, moet aangeleid worden met schoon Ascus, als boven gezegt is, en dat met 't zelve blauw, met wit vermengt zynde, zal men onder het voorz. blauw aanleggen, en zoetkens nederwaards verdryven van boven nederwaards dat het altyd een verzoetend blauw blyve, en dat met den voorz. Ascus diepen na het leven en 't artzeerzel.

Eene vierige lugt zal men boven met een flauwer blauw aanleggen, ook zoetjes verdryven na den aarder konsten, en daar na met een sterke Menie gemengt zynde, met wat wit streepswys, en met lange altyd verflauwende streken stralen trekken over het voorz. blauw Ascus, en daar onder nog gestraalt met sterker purper, en dat alzo ten lesten onder de andere verdryven, met een vogt gegomt borstelken dat niet te sterk is, en dit is een vierige lugt.

Een wolkagtige lugt zal men met een flauw Ascus overloopen, en de wolken daar na met menigherhanden couleur diepen, na dat men de lugt wil gedisponeert hebben. Is de lugt schoon, zoo zal men de wolken meest diepen en uit een purper maken. Is hy regenagtig, zo zal men de wolken met Indieblauw en Lak diepen. Is 't nagt, zo zal men hem met Inkt en ander bruin blauw, en als rook diepen, en met Menie of purper of wit bestralen en schakeren. Is hy brandende, en als opgaande aan den dag, of ondergaande aan den avond, zo zal men by de wolke, die alzo met Menie of purper en wit in de wolken verdiept zyn, van dezelve Menie of Masticot met Menie, of Menie met Safraan nemen, en bestralen-
A a 4 de

de Lugt onder de Wolken daar mede van onder opwaards, dat hy boven flauw staat en onder naast of ontrent de Landschappen die vierig zyn, in 't welke elke Konstenaar de ervarentheid en 't leven moet volgen en aanmerken.

Om in of uit de Lugt schynzel te maken, daar men eenige heerlykheid des Hemels uit wil vertoonen, als dat 'er eenige Perzonagien eenig teeken in de Lugt hem ziet vertoonen, daar hem dan een geel schynend licht openbaard uit den gelen, 't welk het binnenste of hoogste licht word genoemd, daar toe zal men nemen Bezie-geel of Masticot.

Rondom zulke binnelugten komt gemeinlyk een omstralingen van artzeerzel geciert, daar neemt men toe Saffraan met Menie gemengt; insgelyks tot een stralende Sonneschyn, of daar eenige duiven stralende uit de Lugt komen dalen, dit zal men ook met de voorz. Saffraan aanleggen, en met Goud verhoogen en cieren.

Men mag ook zulke stralinge en omschyninge wel met Menie, Wit en Purper onder den anderen aanleggen en cieren als boven.

XXXV.

Van alle Gronden die men leggen mag, als een zwavelagtige, een Grond aan eenige Muur of Wand, die slegt, cierlyk, pontifikaal of anderzints is.

IN den eersten moet men in alle Werken een zwavelagtigen Grond eerst aanleggen, gelyk wy voor hebben gezeid, daar wy van de bruine Oker hebben gesproken, en de maniere van die te leggen hebben beschreven: Wy willen alleen hier spreken van de Muragien van Kamers en Zalen, daar eenige Perzonagien staan of zitten.

Daarom zuld y weten dat men tot eene gemeinen Muurgrond neemt, die uit den rode komt, schoon Fermilioen, met wit getempert, en diepen die met bruin Rood.

Een

Een Muur met zwart en wit onder den anderen aangeleid, diept men met dun zwart.

Een Muur met bruin Rood en wit aangeleid, diept men met pure Purper, ook met bruin Rood.

Een Muur met zwart, wit en Purper onder den anderen aangeleid, moet gediept worden met purper en zwart dat sterker is. Wil men voorts eenige andere Muren aanleggen, daar eenige Perzonagien in de Kamer of Zale staan, die moet men approprieren en maken na uitwyzen der couleuren die gy aan de voorz. Perzonagien hebt geleid, dewelke hun afsteken op dezelve couleuren.

Daarom zoo gy eenige zonderlingen gronden wild leggen, zo ziet in 't voorgaande, daar alle de verwen die men tot de Illuminatiën gebruikt, met hare verdiepinge en hoogzelen ordentelyk zyn beschreven, en gy zult aldaar zulke couleuren mogen gebruiken als 't u zal goeddunken.

XXXVI.

Van de naakte Menschen, van oude en jonge Mannen en Vrouwen, van Kinderen, Satyers, Duivelen, van zieke en doode Menschen.

KOmende voorts tot de Lyfverwe of naakte Menschen, 't welke de derde actie in deze werken is, zo men alle stukken na ordeninge aanleid, als 't gezeid is, zoo beginnen wy eerst aan de naakten der jonge Kinderen en der Vrouwen, die byna van een couleur zyn, te weten der jonge Vrouwen verwen. Maar gelyk men hier in ook moet confideratie nemen op het leven, gemerkt den eenen Mensch niet als den anderen van couleur, zo zend ik voor al tot 't leven. Dan om de manieren van deze na den aard der konsten te schryven, zo neemt men hier toe een schoon Veneets wit, en een weinig schoon Veneets lak, 't zamen getempert met klaar Gomwater en daar mee aangeleid, wel regard nemende dat 't

Aa 5

niet

niet rood of te bleek, maar de lyfverwe gelijk zy; en dan zal men de lippen, wangen, kin, knien, 't buitenfte van de voeten, teenen en tipkens van de vingers met zuiver lak blozeren na de aard der konft, dat zal men dan diepen met gewreven smee-kolen-zwart, met wat laks daar onder, en daar na hoogen met puur Veneets wit.

Wil men eenige der voorfz. Vrouwen of Kinderen wat bruinder coleuren, zo zal men een weinig bruin Oker daar in doen, dat gediept met Kool-zwart en Roet en wat Laks daar onder.

Tot de oude Vrouwen zal men nemen Fermilioen Lootwit en wat bruin Oker, en daar mee aangeleid, en blozeren met Fermilioen, daar een weinig lak onder is, en dat op de voor verhaalde hooge plaatsen, 't welk men diepen zal met Lak en Roet onder den anderen, en hoogen 't met meer wit als Fermilioen onder den anderen.

De doode jonge Vrouwen en Kinderen daar toe zal men neemen Lootwit, bruin Oker en een weinig Fermilioen, en dat met Roet uit de Schoorsteen diepen.

Tot de oude doode Vrouwen zal men nemen meer bruin Oker als Lootwit, en dat ook diepen met enkel dun Roet voor d'eerfte reize, en daar na met een sterker Roet.

Nu komende tot de jonge Mannen, daar toe zal men nemen Lootwit, Fermilioen, en een weinig Lak, dat hem wat bruinder als de jonge Vrouwen affteelt, en na de conditie der Menfchen die men coloreert, d'een wat bruinder of rooder als d'andere; na de oudheid der Menfchen, die zal men op de bovengenoemde plaatfe blozeren met Fermilioen en wat Lak, en diepent met Lampzwart en bruin Oker, en googen met wit en wat Fermilioen daar in.

Tot de oude Mannen, Fermilioen, wit en wat bruin Oker onder den anderen, dit zal men diepen met

met meer Roet als zwart, en hoogen met meeft wit Fermilioen en bruin Oker, en met pure Fermilioen blozeren.

Tot de doode Mannen zal men meeft bruin Oker en Lootwit nemen, met een weinig Fermilioen daar in, daar men ook de defcretie van witte of bruine Menfchen in zal gebruiken, en dat met vet Roet diepen.

De Satyrs of Duivelen zal men aanleggen met sterker bruin Oker, met wat wit en rood daar in, ook fomnige rooder, sterker en bruinder d'een als d'ander, en die met zeer sterk Roet diepen, en alzo men hier in, als gezegt is, den aard der konfte moet gebruiken, zal den beminder of werker alomme hier in den aard der konfte volgen.

XXXVII.

Van Hairen aller Mannen en Vrouwen, na de gelegentheid en conditie aller Menfchen, Distelen der Boomen en Houtwerk, en Boere Huizen.

Indien men dan van het Hair der Menfchen zal fchryven, zoo zullen wy ook volgen de beftte en bequaamfte manieren, die meeft alle Illuminiften gebruikt hebben: en zullen 't hair der jonge Kinderen, even als de jonge Vrouwen, gelyk wy van de naakten hebben gefchreven, dog altyd daar in confideren, dat des eene Kinds of Vrouwehair niet en is als d'ander, maar 't een geelder, bruinder, vaalder of zwarter als 't ander: alle 't welke men moet helpen met de temperantie der navolgende hier toe befchreven verwen, als latende van eenige fubftantien meer daar uit, of doender meer toe, of ook zomtyds eenige andere verw daar toe doende om 't leven beft te treffen, 't welk de konftigen Geest al t'zamen moet aanmerken; op dat hy niet en flagte den Landman, die zyn ploeg altyd in de oude voren ftelt, maar moet altyd neerftig aanzien de voorzeide drie

drie dingen, namelyk den Ouderdom, de conditie en de qualiteit.

De hairen der jonge Kinderen, en ook der jonge Vrouwen, zal men aanleggen met bruin Oker alleen, en dat hogen met Masticot en wit, zomtyds ook met wit alleen, en om de veranderinge wille zal men 'took zomtyds hoogen met bruin Oker en wit.

Ook leid men de jonge Kindere en Vrouwehairen aan met lichten Oker, 't welk men diept met bruin Oker, en hoogent met Masticot alleen, zonder dit te mengen met eenige andere verwen.

Voort het gemeine redelyke oude Vrouwe-hair zal men zomtyds aanleggen met bruin Oker ende zwart onder den anderen, en hoogen 't met bruin Oker en wit.

Voorts om gryze Vrouwe-hairen aan te leggen zal men meer zwart als wit nemen, en het hoogen met puur wit.

En zoo wy hier schryven van de Vrouwen en Kinderen, zal men ook met de hairen en baarden der Mannen handelen, altyd de coleuren approprieren.

Zommige leggen veel hairen der Mannen aan met Roet, maar overmits die geen hoogzelen kan verdragen, zoo hebben wy dat gestelt in de discretie der Liefhebbers en Konstenaren.

Item, komende nu tot de Boomen, daar moet ook de geest der Konstenaren in werken, want zommige Bomen leid men aan met zwart en wit, dewelke met zwart gediapt worden; zommige met roet, die met zwart roet ook gediapt worden; zommige met bruin Oker en met roet gediapt, zommige die flauw ende van verre staan, met Indie-blauw, met wat wit getempert, en met dezelve Indie-blauw gediapt, ende voorts den aard des levens daar ik ook neerstelyk gebruiken.

Insgelyks zal men ook doen van andere handwerken: als van timmeringe, Schepen, dewelke groot, ver-

vervallen of klein, ouder of nieuw, van verre of na by staan, Huizen, Houte Gebouwen, of dat der houte Metzelaryen aangaat.

En om de bewaffene Boomen een weinig en zoo veel mogelyk is af te malen, en te discriberen, zoo moet men merken dat 'er zommige Boomen zyn, die met mosse bewaffen zyn, en zien uit den groen en witten, die zal men coleuren met Schytgeel en wit.

Zommige schynen groen en geel, deze zal men met Schytgeel en Berggroen bewerpen.

Zommige schynen zwart en vaal: deze bewerpt men met wat roets, en met wat zwart en wit onder den anderen, en voorts na den aard der konsten.

Van de voorfsz. en andere Houtwerken moet men considereren de naturen, coleuren en aard des houts, ook de nieuwigheid en oudheid, ook het binnenste of buitenste eens werks, rouw of gewrogt en gepallyst of geschaaft; want tot den aard des Houts moet ook geconfidereert worden den aard des werks, of het konstig of onkonstig, een Edelmans of Boerewoninge zy, en zo voort.

En daarom een Boere Huis moet men aanleggen na den aard des zelven, als ouden of nieuwen leem, het welk geschied met lichten Oker, dit moet geplekt zyn wit en bruin, na den aard der konsten.

Een houte Boere Huis zal men coloreren als boven van de coleuren der Boomen gezeid is, en van Houtwerk.

Van de stroye Dakken der Boere Huizen: het nieuw Stroo moet met Schytgeel aangeleid worden, met bruinen Oker gediapt, en voorts om de Pylkens van het Stroo wel te onderscheiden, beneden of bezyden van de Dakken zal men wel netjes af-trekken met Masticot en wit onder den anderen, dat hem alzo afsteekt.

Het

Het oud Stroo zal men met bruin Oker aanleggen; met wit gemengt, de pylkens of haarkens van het Stroo zal men met bruin Oker en wit wel subtylyk affteken na de konste.

Het geheel oud Stroo dat leid men met zwart en wit aan, en dat moet gehairt afgetrokken wezen met bruin Oker en wit.

Stroye Dakken die van verre leggen en flauw schynen, leid men aan met Indie-blauw en wit, en om de veranderinge wille doet men daarook somtyds wat bruin Oker in, en diepent met 't voorz. Indie-blauw.

Als zommige Dakken bewassen en bemost zyn, zo volgt men daar in 't gene boven van de Boomen gezegt is, te weren van de stelen der Boomen.

XXXVIII.

Van alle Steeden, Kasteelen, Sloten en Huizen, en welke naby, wat verder en geheel verre leggen, ook van de vervalte Ruinen en gebroke Huizen.

ENde alzo 't ook hoognodig is, dat de Konstenaar wete de conditien en formen der Steden, Kasteelen, Sloten, Huizen en andere Metzelaryen, die naby, van verre of flauw leggen, zo hebben wy den aard en conditien van dien hier op het kortste vervat, want hier in zal den konstenaar ook zeerscherpzinniglyk moeten speculeren 't leven en den geest of aard der konsten. Wy willen eerst beginnen van Steden, Sloten of Kasteelen, die flauft en verft leggen.

De flauwste Steden of Sloten legt men aan met schoon Afcus, en een weinig Purper violet daar onder, en dat moet men diepen met vetachtig blauw, en hoogen met een puur wit, hoewel zeer verre en flauwe dingen van Steden of Sloten zeer zelden gehoogt worden.

De Steden of Sloten die nu wat nader leggen, daar

daar zal men meer purper of violet in doen, en diepent ook met vette blauwe, en met wit gehoogt.

Die nu nader leggen, zal men met dun purper aanleggen; en met dun blauw zoetkens gediept, en met wit gehoogt.

Die nu nog nader leggen, worden met purper en met wat Fermilioen daar onder aangeleid, en met een sterker purper gediept, en met wit en purper gehoogt, 't welk uit de flauwste witte ziet.

De Steden die heel na en voor aan leggen, worden met wit en Fermilioen aangeleid, en met sterker Fermilioen gediept, daar ook het hoogzel met een flauw witken word gedaan.

Voorts de Dakken worden met Roorzom-blauw aangeleid, 't welk met sterker rood en blauw gediept word, en met een witken gehoogt.

De vervalte Ruinen worden aangeleid even als de naaste Steden, ook alzo gediept en gehoogt, alleen dat men moet respecteren de antiquiteiten, oudheden of moderniteiten, waar na den konstenaar hem moet reguleren, en het leven imiteren.

XXXIX.

Van de Klippen, Steenrotzen, Marmere Pylaren of Ruinen, dewelke verre of naby gelegen zyn.

DE Steenklippen of Rotzen, dewelke van zeer verre of flauwelyk worden gezien, deze moet men met conzideratie aanleggen, na haar aard en conditie, te weten met een dun Afcublauw, en dat met purper en wit onder den anderen gehoogt, en daar na met Smalt of duister blauw gediept.

Nu die wat nader leggen zal men aanleggen met purper, en wit daar onder gestreken, en netjes verdeild, gelyk dan ook den aard der Rotzen of Klippen moet geconfidereerd worden, dewelke ook divers van coleuren zyn, en d'eenden anderen zeer ongelyk.

Die

Die nog nader leggen zal men met een dun bruin Okerken overloopen, als men wat wit daar in zal gedaan hebben, daar na met wat Fermilioen, wat wit daar onder zynde, hier en daar wederom overloopen, daar na met wat Spaans-groen, met wat ander groen daar in, ook schakeren, als een Marmer toestaat, en dit zal men diepen met roet uit de Schoorsteen, 't welk wat vetagtig is.

En alhoewel van Marmer zeer weinig kan geschreven worden, maar dat de geest dit alles spitzinniglyk moet opereren en werken, zoo moet men nogtans weten dat men met een ligt pinceelken roulyk en zeer ligt na de konst, met allerley coleuren van verwen die men in een marmersteen of pylaar aanschout, moet aanstryken met subtile aderen, sprenkels, en alzo gezaait zy van diversche coleuren, zomtyds eenig wezen der Dieren, Stroomen of andere grillen daar in duisterlyk aantekenen, 't welk niet en kan of mag beschreven worden, want dit zyn al inventien der Konstenaren, daar aan de geest word bekend van den waaragtigen Konstenaar en Werkman.

Gelyk ook insgelyks van de Klippen en Steenrotzen, daar ook zomtyds allerlei coleuren zyn uit den Goude, Zilveren en Aardsche ziende, zommige als Yzer, Metaal, Steen of Aarde. Ziet, dat alles dan moet de geest alleen werken.

XL.

Van de Bergen, Landschappen, Boomen ende andere Groenigheden, die ver en ook naby gelegen zyn.

Beneffens de Klippen en Steenrotzen worden in de konsten of eenig stuks werks de Bergen, Heuvels en het Landschap begonnen: Daarom de Bergen die men van verre ziet, om die te illumineren en te verlichten na den aard der konsten, zal men aanleggen met wit alleen, 't welk men met geheel dun
Afsch-

Afschblauw zal zoetjes diepen naar den aard der konsten.

Nu die wat nader leggen zal men met wit ende wat Afschblauw daar onder aanleggen, en diepent met vetter blauw.

Die nog nader leggen zal men met wit ende sterker blauw daar onder aanleggen, ende nog met sterker blauw gediapt worden.

Die nog nader leggen zal men aanleggen met wit, sterk blauw, Engels-berg- of Sever-groen, al t'zamen onder den anderen, ende dit moet met sterk blauw gediapt worden.

Voorts nog nader schynende zal men aanleggen met blauw berg-groen ende Masticot onder den anderen, ende diepent met Spaans-groen ende blauw onder den anderen.

Nog nader leggende zal men met Spaans-groen en Bezien-geel onder den anderen aanleggen, ende diepent met Spaans-groen, met wat Zap-groen daar onder.

Die nog nader leggen legt men aan met schoon groen, ende met een Zap-groen gediapt.

Komende tot de Velden, zal men sommige daar van aanleggen met Bezie-geel, ende diepent met bruin Oker, dit zal men leggen tot eenen harten grond, op dat de flauwe Bergen hen mogen affteken.

Die nu wat nader staan moet men met flauw groen formeren, ende voort altyd hoe nader hoe schoonder groen aanleggen, ende hogen die altyd met Masticot of ligter groen. Men magze zomtyds wel met een zapken diepen, maar nogtans zelden.

Men moet noteren dat op de verdere Bergen ook zommige Boomen van verre ende flauw staan, deze zal men met schoon blauw aanleggen, ende met wit hoogen, of ook zommige met Masticot gehoogt.

Maar de Boomen die voor aan staan omtrent eenige huizen, of als in een Bosschagie leggen, deze zal men
Bb aen-

aanleggen met verscheide Groenen, als zommige blauw-groen, dat is Spaans-groen met Engels of Se-ver-groen onder malkanderen gemengt.

Zeer schoon groen is Spaans-groen. 't welk zeer schoon is met Engels groen Berggroen, ende Masti-cot onder den anderen getempert, dit diept me met Sap-groen, ende hooget met Maisticot, daar een wei-nig Lootwit onder is.

Om geele Boomen aan te leggen, zal men Spaans-groen nemen, ende temperen 't met Besie-geel ofte Maisticot, 't welk men met Spaans-groen onder den anderen diepen moet.

Boomen die uit den witten zien worden aangeleit met Spaans-groen ende wat Lootwit daar onder, dat diept men met een Spaansgroen, daar wat Indieblauw onder is, zeer flauw ende zoet gediept, ende altyd met wit gehoogt dat wat uit den flauwen gelen ziet, te weten met wit en Indie-blauw.

Even alsoo boven van de Boomen is geschreven alsoo moet men ook van de Landschappen doen; want het is eenen aard, gemerkt de Landschappen die co-leuren aller Boomen meest voeren, te weten de groe-ne ofte geverduurde Landschappen.

Men moet ook noteren, dat tusschen de Boomen, Bergen ende Velden, die van verre ende naby leggen, ook eenige wegen of Paden loopen, deze moeten ook d'een flauwer als d'ander aangeleid worden naar den aard der Bergen, deze moeten aangeleid worden met meer wit als purper, met ook wat bruin Oker daar onder, dit moet men verhoogen met een wit gemengt met wat blauw, ende een weinig Maisticot, altyd wel considereren dat men den naastenweg sterk, en den derden weg flauw moet aanleggen.

XLI.

Van alle Dieren in 't gemein, hoe men haar coleuren, aanleggen, diepen ende hoogen zal.

WY willen van de Beesten handelen, daarom eer-stelyk beginnen van Paarden. Een Castanien-bruin zal men aanleggen met bruin, root ende zwart, 't welk men diepen zal met zwart ende roet onder den anderen, ende hoogent hier en daar met bruin, rood ende wit onder den anderen, ende zal dit een wit blesken met vier witte voeten hebben.

Een aschgrauw Paard zal men met zwartsen wit aanleggen, altyd meer wits als zwarts: dit zal men met flauw zwart diepen, en met wit hoogen.

Een zwart zal met eendun zwart aangeleid wor-den, ende met een sterker of vetter gediept worden.

Een wit Paard moet met een zuiver wit aangeleid worden, ende dat gediept met zwartende wit onder den anderen, ende het principaal diep moet men leggen met puren zwart, de manen ende steerte van de witte Paarden zyn gemeenlyk rood met Lak gerooyt.

Roode Paarden zal men aanleggen met Fermilioen ende bruin Oker daar onder; of met rood kryt alleen, ende dat zal men diepen met bruin rood, ende hoogent met rood kryt ende wit.

De geplekte Paarden moet men uit de gementio-neerde ende hare Verwen formeeren, waar daar in hebby meest al de Coleuren die alle de Paarden heb-ben, die gy meugt verdeilen naar uwen ende haren aard.

Deze coleuren mag men ook approprieren aan Ossen enden Koeyen, ook aan de Honden, want het geeft eenerlei coleur.

De Schapen, deze zal men met een zuiver wit aanleggen, en met een Indie-blauw, Roet ofte dun zwart diepen; ende de Wolle met een sterker Wit

onderscheiden ende uitsteken. Men magze ook wel aanleggen met meer zwart als wit uit den grauwen ziende, ende met een puur wit hoogen, daar men de wolle net mede kan uittekenen.

Een Varken zal men met bruin Oker aanleggen, maar moet voor het hair sterker van bruin Oker wezen, ende diepen 't met Roet; de Oogen zullen vierig met Fermilioen gerooit zyn, ende met Masticot gehoogt, te weten in de hoeken ende ter zyden de oogen. De muil moet met Indie-blauw ende wit aangeleid zyn, ende zwarte stipkens in het hair, ende het gapende of binnenste van zyn bakhuis zal men met Fermilioen rood maken, en met Lak diepen. Den Leeuw heeft als den Hond zynen Neuze zwart.

Eenen Beyr zal men aanleggen met bruin Oker, zwart ende bruin rood onder den anderen, ende gediept met sterk Roet, en de hairen uitgetekent met bruin Oker en Wit.

Een Luypaart zal men aanleggen met bruin ende ligren Oker onder een, ende diepent met Roet, met veel verscheide zwarteronde plekken, bekwaamelyk ende subtyl neffens den anderen daar opgeleid, den muil voor wat uit den grauwen met zwart en wit, den neuze zal ook zwart zyn, als den Beyr.

Een Wolf zal men aanleggen met bruin Oker ende wat Roet, ende dat gediept met klaar Roet. De gryze Wolven legt men aan met zwart, witen bruin Oker, ende dat met zwart gediept: den muil heeft gemeinlyk een Kastaniebruine couleur, die moet men aanleggen met zwart ende bruin rood, gediept met bruin rood en wit. Zommige zien ook uit den grauwen, deze leid men aan met zwart en wit, ende een weinig van het Kastaniebruin daar onder, gediept met zwart, ende roet daar onder gehoogt met wit ende zwart onder een; den muil of bakhuis is uit den royen, daar toe neemt men Fer-

Fermilioen en wit, de oogen zyn Castaniebruin, deze zal men met wit en bruin Oker toetzen, ende zoo het leven volgen.

Een Ezel is grauw ofte vaal, die leid men aan met zwart en wit, ende voor de valse doetmer wat bruin Oker by, ende diepenze met zwart, aan de muilen moet menze met wat wit hoogen, en ingelyks onder ende boven de oogen, ook aan de ooren, ende ook beneden aan de voeten, gelyk het leven ook mede brengt.

Een Oliphant is muisgrauw, ende moet aangeleid worden met zwart en wit, met een weinig rood daar in, ende gediept met zwart ende wat Roet daar onder, ook met de zelve Verwe gehoogt, als daar een weinig wit in is, den snuit moet t'enden aan de gaaten rood zyn, ende dat met zwart gediept. aan den muil moet hy wat roodachtig zyn, desgelyks ook aan de Oorgaten, te weten met Fermilioen aangeleid ende met Lak gediept, de oogen zyn wit-agtig, enz.

De Ratten en Muizen hebben een couleur, ende moeten daarom ook alzo aangeleid ende gediept worden, ende ook gehoogt.

Een Katte moet aangeleid worden naar den aard der zelve, als met Indie-blauw ende wat wit, ende met wat wit gehoogt, zommige zyn wit, bruin, zwart ende rood, zoo moet men na den aard der Verwen, boven, by de andere beesten gevoegt, hem daar na ook altyd reguleren ende het leven volgen.

De Apen, Meerkatten of Bavianen, leid men aan met Schytgeel ende zwart, dat moet gehard en afgesteken worden met Masticot ende Wit, de tronie moet met een dun zwartken aangeleid worden met wat rood daar ingedaan; binnen in zyn pooten, ende onder aan zyn buik, moet, als de tronie, uit den valen zien, met zwart en met wat Schytgeel gediept worden.

Den Eenhoorn moet met een puur wit aangeleid worden, ende met zwart gediapt worden, en den muil rood, ende in de oogen en de klauwen met zwart.

Het Hart moet men met bruin Oker aanleggen, ende diepent op den rugge met Roet, 't welk men na den buik moet verdryven, en dat net verdiept onder den buik, ende den hals moet uit den witten wezen, den muil ende ooren wat gerooyt, ende de klauwen met zwart geleid, de hoornen met een roet aangeleid, ende met zwart gediapt.

Het Hind moet ook met dezelve Verwen aangeleid worden, dog wat dunder en hooger van Verwen, en die niet zoo bruin, met een hooger hoogzel

Den Haze zal men met bruin Oker aanleggen, onder aan den buik wat witachtig verdryven, ende op den rugge met Roet verdiept, ende onder met wit gehoogt.

Het Konyn moet met een zwart ende wit aangeleid worden, onder aan den buik heel wit verdryven, ende dat gediapt met zwart, ende gehoogt met wit

X L I I.

Van zommige Vogelen en vliegende Dieren.

DEn Arend zal men aanleggen met dikken bruinen Oker, met wat zwarts daar onder, de Veeren zal men met bruin Oker ende wit net hooggen. den bek de klauwen zal men aanleggen met Saffraan, ende diepen met Oker ofte Roet, de oogen leid men aan met Fermilioen, en hoogtze met Masticot, de klauwen van de Pooten zyn geheel zwart.

De Griffioen leid men aan met Saffraan, ende diept hem met bruin Oker ofte Roet.

Den Valk word aangeleid met bruin Oker, zwart ende wit daar onder, ende gediapt met dun zwart, de veeren met zwart afgetrokken ende gespre-

sprenkelt, onder de Borst geheel uit den witten gehoogt, de pooten moeten gehandelt worden als een Arend, de oogen met Saffraan aangeleid ende met Fermilioen gediapt, de snebbe moet uit den grauwen komen.

Den Kalkoenschen Haan leid men aan met meer zwarts als wits, op den rugge verdreven naar den buik toe wat witter, dat moet ook met zwart gesprenkelt worden na het buiksken toe, ende ook op de vleugele, men dieptze met zwart, de beenen worden met Indie-blauw aangeleid, ende met het zelve blauw sterker zynde gediapt, de snebbe is ook uit den zwarten, de oogen komende uit den blauwen met wit gehoogt, het vel dat over de snebbe hangt, is als 't gene dat onder aan de krop hangende is, tot op de borste, als hy gram of verstoort is, zo is 't bloed rood, dat zal men met wat Laks ende Fermilioenen aanleggen, ende met Lak diepen, ende op zyn gemak zynde eerst uit een purperen, 't welk aangeleid word als vore, ende dun met een blauwken overloopen, de veeren komende t'eynden aan de tipkens rondachtig uit den witten.

De Henneleid men aan als den Haan, ende wort even eens gehandelt, uitgenomen het gene den Haan onder de snebbe ende aan den krop hanget, 't welke ligtelyk te merken is.

De Zwaan zal men aanleggen met meer wits dan zwarts, ende zalze met een puur witken hooggen, ende de pluimen daar mee wel afsteken, de pooten komende tot den zwarten, de snebbe word met Fermilioen aangeleid, ende met Lak gediapt, de oogen komen uit den gelen, met een zwart balleken, daar komt een zwarte straal over, dewelke hem strekt tot aan de snebbe.

De Gans word ook aangeleid met meer wits als zwart, dog wat grauwer, men hoogtze ook met een grauw zwartken, ende is op de rugge bruinder

als onder aan den buik, de pooten zyn ook uit den zwarten, de snebbe als de Zwane.

De Eindvogel word aangeleid met een ligt grauken, het hoofd uit den donkeren blauw, met een duister groen halsken ende wit onder den buik, de pootkens zien ook uit den zwarten, dan overmits dat dit gevogelte divers is, moet men hier inne het leven volgen.

Een Duive kan UL. uit de voorz. coleuren naar het leven wel approprieren, want aan de voorz. Zwaan, Gans ende Eindvogel hebt gy de coleuren der Duiven.

Een Henne en kan niet bequamelyk voorgeschreven worden, maar moet, alsook den Haan, na de nature der konsten gepractiseert worden, want wy zelve nemen het leven in deze voor ons, want de voorz. experientieleert u genoeg hoe gy grau, zwart vaal, en andere Verwen zult leggen, als ook boven genoeg verhaald en geschreven is.

Den Struis zal men ook met zwart en wit uit den grauwen aanleggen, ende zyn vederkens uit den grauwen witten afmalen ende diepen hem met zwart, ende allenthalven met schoon wit hoogen, de voeten zyn uit den zwarten

Den Phayfant in als de Struis van coleure, dan de oogen zyn als een Valk, de beenen leid men aan met Schytgeel, ende dieptze met zwart.

Een Rans-Uil word ook met zwart ende wit aangeleid met wat Roet, ende met Roet gediapt, ende met puur wit gehoogt, de oogen zyn geheel geel met wit omvangen, de voeten zyn ook bruin geel.

Den Oyevaar word met grauw aangeleid, ende met puur wit gehoogt, ende aan de hoeken of ten halven van de vleugelen is hy zwart, ende zyn voort met hare roode beenen ende snebbe alzoo gemein, dat 'er niets byzonder af te schryven is.

De

De Papegay en de andere gecouleurde Vogelen moet men naar 't leven volgen, waar toe wy Ulieden ook zenden ende wyzen.

XLIII.

Van de kruipende ende fenynige Dieren.

DE kruipende Dieren, om dat zy meest fenynig zyn, zoo willen wy beginnen aan de grootste ende meeste van stature, als te weten de Krocodille. Deze en is de Aarde niet zeer ongelyk, dewelke niet geheel zwart ofte grau en, is maar wat uit den groenen, ende onder den buik geel, daaromme zal menze aanleggen met een mager duister groen, van den rugge nederwaards verdreven tot den buik, en zal de buik alzoo met Masticot beleid worden, men zal dit diepen met Indieblauw met wat zwart gemengt, ende hoogen van den rugge nederwaards na den buik toe met Masticot ende wit, den muil voor, rondom ende binnen uit den rooyen, ende voort de schobben en het principaal diep leggen met vetter zwart, de klauwen zyn groen uit den zwarten, ende gesprenkelt met zwart, de nagelen geheel zwart.

Het Serpent zal men op den rug aanleggen met Aschblauw, ende na den buik toe met flauw zwart, den rugge zal ook met zwart gesprenkelt wezende met pukelkens, ende onder den buik met een rooyen gediapt, ende gesprenkelt op den buik met zwart, als op den rugge.

De Adder is divers van coleur, en is geheel vierig, daaromme zal men meest de vierige Verwe-daar toe gebruiken, als Menie, Fermihoen, Saffraan, en zoo voort, hier en daar moet wat blauw in komen, ook met Masticor tuschen beide ingeleid, en het leven gevolgt.

De Echdiffe is wat uit den bruinen en grauwen ziende, en onder geel aan den buik, daarom zal menze, aanleggen met vet Roet, ende dan gediapt met zwart.

Bb 5

den

den buik met Masticot geleid, ende met Menie gedeipt, ende besprenkelt met een vierigen schyn.

De Schildpadde zal men bove op de Schelp aanleggen met zwart ende wat wit daar onder, en de streepjes die boven op den rugge komen zal men met zwart afteken, het onderste van 't lyf zal men aanleggen met Schytgeel ende zwart, en de sprinkeltjes zal men met Masticot af beworpen, ook boven de schelpen met den zelven Masticot besprenkelen, en diepen met zwart op de schelpen, ende 't lyf ook met dunder zwart, de oogen zien uit den goude, daarom zal menze met Saffraan aanleggen, ende met Menie diepen, de klauwen uit den zwarte trekken.

De Eerdpadde is de aarde gelyk: ende daarom moet men daar inne het leven volgen.

Den Vosch zal men met schoon groen aanleggen, en dat met zwart besprenkelen, met schoon Masticot zeer zoetkens verdryven uyt den groenen, komende de Oogsken met Saffraan afgeleid, ende rondom met zwart naar de konste geleid, men zal 't ook op den rugge met Saffraan zoetkens verdryven, en het leven volgen.

XLIV.

Van de Wateren ende Vissen.

Een Water dat van verre leid zal men zeer flautjes aanleggen met een dun Indie-blau, met wat wit daar onder, ende diepent dan met het zelve Indieblau, met een weinig Ascus daar in, welke men met zilver zal hoogen, ofte met Veneets Wit.

Noterende zeer wel, dat men het water dat hoog over de Logt leid, ofte wat nader de Logt, coloreren zal, te weten, naar den schyn des zelven Logts, zoo die van couleur is.

De Wateren die nu wat nader leggen zal men met een sterker Indie blauw aanleggen, ende dat met de zelve Ascus ende Indieblau gemengt, diepen en hoogen dat ook met zilver of puur wit als boven gezeid is.

De

De wateren die nog nader leggen moet men met een sterken Indie-blauw aanleggen, ende diepen als boven, insgelyks ook verhoogen.

Daar zyn ook wateren die onder en tusschen de Landschappen leggen, ende zyn moschachtig bewassen: Deze zal men met wat groens ende Schytgeels hier en daar besmodderen, naar den aard der konsten, ende zoo het leven volgen.

Meeft alle Visschen van groene wateren worden aangeleid met Indie-blauw ende Besie-geel onder den anderen gemengt, ende diepen die met dun Indie-blauw, ende met Zilver of Wit hoogen.

Men leid ook zommige Vissen aan met een Witagtig Geel, naar den aard der Visschen.

Eenige zyn ook bruinagtig, andere ook zwart, die kan den Konstenaar ligtelyk afnemen en imiteren.

Nu moet men alderhande Visschen aan den Muyl, aan den Steert ende Vinnen, uit den rooyen maken, en voort alomme het leven volgen.

XLV.

Van alle Zilver-Goud-Koper-en Metaal-werk, ook van Yzer ende Glas.

TE voren hebben wy van den aard des Gouds ende Zilver gesproken, hoe men dat aanleggen, diepen en hoogen zal, ende overmits dan dat het Goud ende Zilver by alle coleuren van Verwen mag gebruikt worden ende geleid, zoo en staat hier geenen zonderlingen regel ofte mate in te prescriberen, dan bevelen dat ook den Konstenaar te gebruiken naar den regel der konsten. Komende voorts tot het Koper, om alle gegote Metalen Beelden of andere dingen met Koper te werken; zoo zal men dit aanleggen met een dun Schytgeel, ende dat diepen met Indie-blauw, daar wat groens onder is, en het principaal diep met het blauw alleen.

Die zal men verhoogen met gemale Goud, of ook wel met Masticot, ende aldus maakt men allerhande ge-

gegote geele kopere Beelden, Klokken, Kandelaren ende gefchut, ende voort alle Metale Werken.

Het rood Koper leid men aan met bruin Rood, ende wat wits daar in, ende diepent met bruin Rood alleen, ende gehoogt met ligter bruin Rood en wit. Anders en is van het rood Koper niet byzonders te fchryven.

Het Tinwerk leid men aan met wat Indie-blauw ende wit, onder den anderen gemengt, en diepent met Indie-blauw, met wat fchoon Afcus daar onder, ende hoogent zoo met fchoon wit, ofte beter met Zilver.

Het Yzerwerk hebbende ook een zelve couleur, mag men ook als het Tinwerk aanleggen, ende diepen ofte hoogen na den aard der Konften,

H E T
T O N E E L
D E R
K O N S T E N .

Het ZEVENTIENDE BOEK.

Waar in verhandelt werd, hoe men allerley
Bloemen zal aanleggen en coleuren.

I.

DEn dubbelden blauwen-Hepatica kan met hooge affche ofte fchoon azure couleur gefchildert werden, daar onder zeer weinig Lak met Gomwater, zulks vermengt dat den natuurlyken glans daar door oogfchynlyk mag fpeelen. Het diepzel kan met Indigo uitgedrukt worden. Het Lof ende den Steel mag gecoloreert worden met affche ende Schytgeel onder den anderen getempert, met de zelve donkerder coleuren gediept, ende de steel met Lak gegrond, den wortel is van houtagtige couleur, ende kan met Roet ofte Ombre couleur afgezet worden.

Witten enkelen Hepatica zal gecoloreert werden met fchoon zuiver wit ende florey ofte ros zwart gediept.

Lenten Saffraan met kleine purper bloemen. De drie Saffraandraykens, staande om het zaadbolleken ofte middelpriem, kunnen met Menie gediapt ende besneden worden, de steel is witachtig ros, ende mag met Asch ende Masticot gemengt en gediapt worden, de holligheid daar de Bloemen uit spruiten zyn mede rosachtig van verwen, ende mogen geschildert worden met Schytgeel en een weinig ombers gediapt, de bladen zyn smal en gras-groen, kunnen uitgebeeld werden in de coleuren met Schytgeel ende Asch gemengt, ende eene witte linie doortogen, dus schildert men de Napelse Saffraan, die wat grooter is.

Dubbeld gele Tydelooze. Kan men met Masticot coloreren, en met oker of donkerder geel verdiept werden, ende de steel van Spaans-groen met Zapgroen gediapt, insgelyks het lof daar van mag men met het Spaans-groen met een weinig bezien-geel vermengen.

Narcissus non parielle van Porres. De bladeren van deze bloeme kunnen met ligt Masticot, een weinig wit daar onder gemengt, worden geschildert, dan den middelkelk is schoon Goudgeel, ende mag met Omber verdiept werden.

Welriekende Muscari, ofte gele Hyacinthen. De bloeme van Muscari werd gecoloreert met schoon bezien-geel, ende met schoone ligte Masticot verhoogt, het diepzel van Schytgeel met wat Lak ende weynig groen vermengt. De punten zyn blauwachtig van Indigo ende wit getempert, de steel mag met berggroen ende wit geschildert worden zoo verre de bloemen zyn hangende, maar beneden met Spaans-groen met Lak ofte purpere plakken bespreid. Het lof kan van berggroen geschildert werden, ende met Spaans-groen gediapt.

Dubbeld Engelsche Sleutelbloemen. De Primula veria blomkens zaden tyd zig openbaren, alzo in 't latyn ge

genoemt, zyn geel van verwe, ende mogen gecoloreert worden met schoon Masticot-geel, met licht Masticot gehooft, ende Saffraan ofte bruin geel gediapt: de zailingen ofte zaadhuiskens zyn berggroen van couleur, de steelen zyn witachtig, en kunnen met berggroen en met Schytgeel onder den anderen gemengt en verdiept werden; het lof is ligt groen, na den gelen trekkende, en kan geschildert werden met berggroen, wat Masticot daar mede vermengt; de diepzelen van de ranken ofte aderbladeren kunnen van bruine aschen Schytgeel, wat Sapgroen daar onder gemengt, of van Sapgroen alleen gemaakt worden, als de hoogzelen van wit met Schytgeel getempert; omtrent het uitterste van de bladeren mag men dezelve ribbekens met Lakverwe uitdrukken, gelyk ook de steelen van bladeren na dezelve rootagtige coleuren in het beginzel zyn trekkende.

Geelen Auricula Ursie ofte Beeren-oor. Deze Eerste Auricula Ursie bloemken is regt strooygeel ofte van Sulpherverwe, hebbende van binnen in 't midden een wit ringsken, waar in een klein leeg priemken, met zommige draaikens omzet, uit een geelder grond is spuitende; het huiskens van de zelve bloem is bleek geel uit den groenen, ende kan met ligt Masticot ende asch gecoloreert worden, de steel nederwaarts gaande is bleek groen, ende als met meel overspreid, de bladeren ofte het loof is zeer gelyk de bladeren van de Priemule Veris, maar glad, zonder ribben ofte aderen, mede ligt schynende met meel overstroot te zyn.

Purpure Auricula Ursi. De forme van de andere bloemen is byna met de voorgaande overeenkomende, maar groot, schoon purper van couleur, in 't midden een wit geelagtig kransken hebbende, in 't binnenste rond van bruinder purper wezende, en kan geschildert worden met Lak ende een weinig Indigo daar onder vermengt.

Leeg Lies met breede bladeren De Leeg Lies Lelien worden alhier in twee soorten uitgedrukt: de eerste soorte heeft blauwe violette bloemen, doorgaans gestreept met donkerder blauw, na zynen eysch gediëpt ende lichter gehoogt, het lof is van couleur met de gemeene Liesbladeren na over een komende.

Orietaal Hyacinth. Den eesten Orientalen Hyacinth heeft bloemen van purperblau couleur, met wat wit ende blau verhoogt, ende indigo met lak gemengt gediëpt, van binnen schynen die wat witter, ende na de knopkens wat purperder, de steelen daar de bloemen aan hangen zyn middelmatig groen, ende de groote steel kan met Spaans-groen geschildert, gehoogt ende gediëpt op zyn behooren, dog de punten daar de kleine steelen van de bloemen uitspruiten zyn bykans wit. Den Bol is asverwe met wat Ombre gemengt, gediëpt met Lak ende Indigo vermengt, ende wat Wit daar onder gehoogt, het Lof mag geschildert worden met Schytgeel ende Asch, met Zapgroen gediëpt, ende tot het hoogzel kan men Berggroen ende wit, onder den anderen getempert, gebruiken.

Kroone Imperiaal. De hangende Bloemen van de Kroone Imperiaal mogen gecoloreert worden met Oker en weinig Menie getempert, en de stralen daar over gaande met Lak en Schytgeel gemengt, dog om uit te drukken de bruinigheid die aan de topkens der bloemen schynd, mag men Indigo daar onder doen, de lellekens die daar inne hangen met de nopkens zyn met wit geel met wat Oker gemengt, ende mogen licht gehoogt werden en met Lak gediëpt, de steel kan met Spaans-groen op zyn behooren gediëpt ende gehoogt werden.

Coccinilge Anemo. Is schoon Scharlaken-rood, ende mag met Fermilioen geschildert worden, het hoogzel daar van zynde wat Lak met wit getempert, de grond is zilver verwe met kleine roode aders doortogen, de knopkens zyn blau purper, de draden bloed-rood,

rood, ende het hooft ofte middelknopke is bruin purper, byna zwart met grauw ofte gryze couleur gehoogt, deze (gelyk gemeenlyk alle de Anemone bloemen) willen in de verwe wel gegomt zyn, omme den glans ende schoonblinkentheid te beter uit te drukken; de steel is groen uit den rooden tot de bladeren toe, dan nederwaards gaande is 't ligt groen, en moet met berggroen aangeleid worden, ende met asch en Schytgeel gemengt en gediëpt, de hoogzelen kunnen getempert worden van wit ende Masticot.

Anemone Princeffe. Mag gecoloreert worden met schoone Lak en Fermilioen getempert, de grond is wat lichtagtiger met doorlopende straalkens ende nog aan de zaalingskens (die lazuur blauw zyn) wat witter, het zaadhoofden heeft de couleur van 't Indigo met wat lampzwartzel gediëpt. De steel-coulour is Spaans-groen met wat Masticot daar onder geligt, het lof mag geschildert worden met Berg-ende Spaans-groen onder malkanderen getempert, gediëpt met Asch ende Schytgeel vermengt, mitsgaders wat Sapgroen, dog na de steel vald altyd de couleur wat lichter naar het geel trekkende, met Berggroen gehoogt.

Anemone latifolia Chalcedonica maxima Polianthos. Schoone volle Anemone-bloemen met den naam van Chalcedonien, de eerste is tamelyk groot met veele bladeren, waar af de buitenste acht of tien groen zyn met Fermilioen ende Menie met witte doorspelende vlammevens eindigende, in 't midden hebbende verscheide gekronkelde bladeren in plaats van zaaylingen, het hoofden bedekkende van bleek geel ende Menie, wat ligter in den grond.

Anemone Calcedonica Cacumeni. De andere is kleiner, dog ook geheel dubbelt, hebbende den grond uit den witten, de bladeren met lak, wit ende Fermilioen door malkander vlammevens, de binnenste zaalingskens van licht Masticot, de steel is ligt Berggroen,

groen, de bladeren daar van Berg-groen, gediépt met Spaans-groen, dog zyn van buiten donkerder van couleur.

Narcissus maximus griseus Calice flavo. De bloem is zeer schoon ende van de grootste, hebbende gryze of na den solpher witte trekkende bladeren, den kelk is van Okergeel met wat Masticot vermengt ende Omber gediépt, ook schoon Masticot gehoogt, den rand wat verstorven rood gelykende. Het loof ende steel Mag met Berg-groen gecoloreert en met Spaans-groen na den eisch gediépt worden.

Lilium persicum. De Lelie van Susa is voortbrengende veele bloemkens van vyf ofte zes bladerkens, kloksgewys nederhangende, de verwe is versto ven purper, de couleur van de blauwe rosynen ofte druiven, wat verstorven zynde, niet ongelyk, en mag geschildert worden met Indigo en Lak, daar onder smalt gemengt, ook met dezelve couleur gediépt, ende met wit een weinig blauw ende Lak daar onder, op 't uiterste gehoogt.

Tulipa præcox flore purpureo. De drie vroege Tulipa's hier uitgebeeld, zyn gecoloreert als volgt: De eerste bloem heeft bleek purpure bladeren, gemengt van asch, lak en wit, gediépt met lak, ende wit gehoogt, het lof is berg-groen, met zap groen gediépt, ende wit onder Berg-groen gehoogt.

Tulipa præcox flore albe. De tweede is bleek na den gelen trekkende, met zuiver wit gehoogt ende groenagtig zwart gediépt.

Tulipa Wolfswinkel flore purper, & margina albe. de derde is purper couleur met witte kanten, ende mag met schoon lak als op dezelve kleuren meest komende gediépt ende wit gehoogt worden.

Tulipa ducis. Hier worden drie verscheide Tulpbloemen vertoonend, de eerste is genoegzaam een goudlakensche, en mag men koleuren met schoon geel, gehoogt met Masticot, ende met Lak gediépt, het wor-

wortelbolleken bleek rood verwe, met wit gehoogt ende bruin gediépt.

De tweede is ligt geel, met weinig wit gehoogt, ende wat zwart daar onder gediépt.

Tulpa alba rosea colore mixta. De derde is bleek rose couleur van lak ende wit vermengt, de hoogfelen boorden ende kanten bleek geel, het onderste aan de steel wit, ende doorgaans met lak gediépt, dog de middelribbe der bladeren met schoonder geel bezet.

Tulipa honnesti. Deze drie volgende Tulipasbloemen zyn mede zeer schoon ende vermakelyk om aan te schouwen, de eerste is zeer groot met den naam Honnesti bekend, zynde subtylkens met lak ende wit door den anderen met punctelinkens ende viammen doortogen, daar tusschen gaande eenige groote lakvlammen ofte streepen, onder aan het beginzel van de bladeren buiten wat geelachtig zynde, ende ook hier ende daar eenige doorschynende geligheid vertoonende.

Tulipa ninea coccineis celoris Flammeis. De tweede is kleinder, wit van couleur, in 't midden der bladers met schoon lakkige linien ofte streken, ende aan de kanten met kleine gelykverwige vlammen verciert

Tulipa alba coccineis Flammeis. De derde is ook wit met breeder lakverwige streken ende vlammen doortogen.

Fritillaria Flore luteo. De volgende ende hier gestelde Fritillaria bloemen zyn grooter als de voorgaande. De eerste hebbende schoone goudgeele bladeren met bloedroode punten zeer ordentelyk verciert, daar in 't midden deurgaande is een groenagtige ribbe.

Fritillaria maxima Polianthos. De andere is met gelyke plekjens, maar van purpere couleur veel digter bezaid.

Asphodelus albe major. De eerste heeft witte bladeren na het incarnaat strekkend, de streep daar doorgaande met het agernopken is van oker-lakige ver-

we, de nopkens ende zailingskens binnen, zyn bruin Oker van couleur, den steel is Berg-groen met Spaans-groen gediapt, de zydelsteelen zyn Berg-groen met bruinen Oker gemengt, de kleine bladeres daar aan staande, zyn bruin Oker ende Lak couleur met wit gehoogt, het loof is mede als den steel Berg-groen, met Spaans-groen gediapt.

Asphodelus Inocus. De tweede Asphodel-bloeme, is zeer na den eersten gelyk, maar geel van couleur, en het loof is wat na den blaauwen trekkende.

Aquilina rose flore. Den eersten quiley-bloem hier uitgedruktword na zyne forme roofackolei genoemt, is donker purper van couleur, ende kan geschildert werden met blau zwart, lak en wat root daar onder gemengt, dog zeer weinig blau zwart daar toenemende, op dat de verwe niet te bruin en valle, de purpurigheid geheel verdovende, het hoofdeken in 't midden is Wit groen, en de nopkens daar om staande uit den Witten, den steel valt na boven purperachtig.

Aquilegia flore stellato. De couleur van de sterre Aquileibloeme, is mede donker purper ende mag gecoloreert werden met Indigo ende Lak, een weinig Wit daar onder vermengt tot den midden toe, ende voortaan tot den uitersten wat bleeker blau, de zaatheulkens uit den groene met Masticot gehoogt, de nopkens Wit den steel is ligt groen van Spaans-groen ende Wit getempert. Het loof is uit den blaauwen, van Berg-groen ende Spaansch-groen gemengt, met Sap-groen gediapt, en de kanten met groen ende wit gehoogt.

Ranunculus albus flore plenp. De eerste van de hier gestelde Ranunculi ofte Hanevoeten, heeft de bloem geheel dubbelt van Witte bladers, waar door eenige bleek groene stralen zyn spelende, de bovenste kante wat na het root trekkende.

Ranunculus flore globose maximus. De ander heeft een

een groote bloem, waar van de bladeren kluwensge wyze over malkanderen hangen, schoon geel van couleur, kunnen met wat Schytgeel ende een weynig Fermilioen gediapt worden, ende boven aan met wat ligt Masticot gehoogt, de nopkens binnen uitkykende zyn ook Masticot geel, het lof is bruin groen, Omber ende Asch, met wat wit daar onder gehoogt, ende Sapgroen gediapt, de steel is ligter, ende mag met Masticot gehoogt worden.

Satyrion basilicum mas. Sytyrion het manneken genoemt heeft bloemen, kovelkens wel gelykende, wit van couleur, maar de dekzelkens hebben groene ofte purpere gemerkte streepkens, zeer flau daar door schynende, de stelen ende bladers daar de bloemen aanhangen zyn van bleek Spaans-groen met wit getempert. Het lof is insgelyks Spaans-groen ende wit wat Masticot daar onder gemengt, ende kan met Spaans-groen worden gediapt, op dezelve bladeren van het loof schynen zekere heele flauwe punten door te spelen.

Satyrion basilicum faemina. De bloeme van het wyfkens Satyrion die hier de eerste gesteld is, is van couleur bleek rozerood, met wat Lak ende Indigo gediapt, ende wit onder Lak gehoogt, de plakken ende linien zyn donker purper-rood, de stelen zyn beziengeel, met Spaans-groen gelakzeert, ende Sapgroen gediapt, de kleine bladerkens tusschen de bloemen zyn purper groen, den beneden steel is berggroen met wit besprengt, de bladeren ofte het loof mag men coloreren met Masticot ende berggroen, de dekzelen daar af zynde Spaans-groen met het Sapgroen gemengt, en de hoogzelen Masticot.

Paeonia faemina maxima. Deze aldergrootste wyfkens Peonie is voortbrengende een schoone veel bladige bloeme, dewelke mag geschildert worden met schoon Lak, wat Fermilioen daar onder gemengt, met bruine geheel gloeyende lak gediapt, ende wit met wat

wat lak daar by gemengt gehoogt. Het loof kan men coloreren met asch, Masticot met een weinig schytgeel onder malkanderen getempert, gediapt met sapgroen, ende wat wit onder de voorgaande coleuren gedaan, mag dienen tot hoogzel, de knop is als de bloem schoon rood, dog wat bruinder, de schellekens zyn als de bladeren van het loof, de steel is wit groen, het hoogzel daar van Schytgeel, ende het diepzel Spaans-groen.

Iris major Dodonæi. Een grooten Iris Lelie Dodonæi, hier uitgedrukt, heeft drie geboogde nederhangende bladeren, onder bleek ende boven schoon blauw purper, de blauw violen coleur wel gelykende, met witte linien doortogen, die haar beginzel nemen van den goudgelen frangie over dewelke hangende zyn kleine smalle bladen, bleek purper coleur, De drie opstaande bladeren zyn ligt purper, na zyn behooren gediapt.

Syrinchium majus. Dit eerste hier uitgedrukte Lelyken is zeer schoon van coleur, als hebbende zyne uitstaande bladeren van Asfuurblauw, wat lak daar onder spelende, de andere strepen zyn Lakmoes ende Indigo coleur, de grond is witagtig eindigende binnewaards met een goudgeel pleksken van Oker, met Menie gediapt, de binnenste bladen mogen met Lakmoes ende Indigo gediapt worden, de dikke scheikens daar de bloeme uit komt zyn Bezien-groen ende Schytgeel, dog de stralen die daar over loopen, zyn lak ende Schytgeel getempert, de tuffchenstelen zyn met Spaans-groen en Beziengeel getempert.

Iris bulbosa latifolia clusii. De andere Iris met breede bladeren heeft een bleeke blauwe bloem, dog bleeker als de voorgaande, gediapt ende gehoogt na zyn behooren, het Loof is bleek met Asch ende Schytgeel getempert, den Bol is bleek uit den zwärten.

Moly Latifolium mont Flore Flavo. De twee soorten van

van Moly zyn zoo in 't lof als in de coleur van de bloemkens 't eenemaal verscheiden, want de eerste zoorte heeft geele stersgewyze bloemen, van binnen schoon ende buiten van bleeker geel, het knopken daar binnen is groenachtig, de draikens en nopkens daar aan staande zyn mede hoog geel, het Loof is bruinachtig groen, het welk met Asch ende Schytgeel kan gecoloreert worden, ende met sapgroen gediapt, de steel met wit berggroen gediapt naar behooren.

Moly montan. angustifolium. De tweede zoorte heeft bloemen uit den purperen, en mogen geverwt worden met wit ende wat rood zwart, ofte Rozen coleuren gediapt, de binne-nopkens zyn Masticot geel, om het lichtgroenen hoofden staande, de geflote knopkens zyn aan de punten mede rozerood, de stelen licht groen, van Berg-ende Spaans-groen gemengt, de hoogzelen wit.

Martagon Pomponii. De Martagon Lelie, na den naam Pomponii genoemt, is schoon Oranje van coleur, kan met Saffraan geschildert worden, ende Lak gediapt, ende de ribbekens met wit gehoogt, de plekskens zyn zwart, ende de lellekens met de nopkens wit Masticot, de stelen zyn Berggroen met wat Spaans-groen onder malkanderen gemengt, de bladeren insgelyks met zapgroen gediapt.

Rosa alba bleno Flore. Deze eerste lieffelyke welruikende Rose zal mogen gecoloreert worden met zuiver Looitwit, ende zoet Florei na den eisch gediapt; de middel-zailingskens zyn bruin Okergeel, met wat Schytgeel ende Lak getoucheert. De steel is Spaans-groen met Masticot gebroken, gelyk ook de zydenbladers, de aderen die daar door loopen zyn Masticot met Spaans-groen gediapt, de bladeren of het loof is te coloreeren met Schytgeel ende Assche wat Florei daar onder gemengt, met wat Wit onder deze coleur gehoogt, ende Lampzwart gediapt,

de bladerstelen zyn wat lichter na den gelen trek kende.

Rosarubra Prænestina. Roze is schoon ligt rood, ende kan met schoon Lak werden gediept, de zaailingskens schoon Masticot geel, met wat bruin Oker gediept, de couleur mag getempert worden met wat flegte Lak, met wit gehoogt.

Rosa contifolia Batavia. Is schoon hoog lyfverwig, ende mag geschildert worden met Lak ende Wit, na zynen eisch met Lak gediept, ende Wit daar onder, een weinig Lak gehoogt. De steel is Berggroen, een weinig Spaans-groen, daar mede vermengt, het diepzel Lak ende Spaans-groen waar mede ook de knopkens geschildert kunnen werden, het loof kan geverwt werden met Schytgeel ende ligte Afch gemengt, de ribbekens met Spaans-groen ende Sapgroen, aan zommige plaatzen met Lak getempert.

Rosa versicolor. De andere verscheide geverwde Roozen is ligt rood ende wit, door den anderen gestreept, ende kan beter met de penceel naar de waarheid, als met de penne uitgebeeld worden.

Belvedere. De bloemkens van de eerste blokskens Belvedere genoemt, kunnen geschildert worden met licht smaltblauw, ende met wat Lakmoes gediept, de lellekens zyn wit, wat na den gelen trekkende, van binnen na de knop is de Bloeme ook bleeker ende witachtig.

Campanulo Flore alba. De witte Klokskens kan men met wit ende lampzwart schilderen, de lellekens binnen zyn als de voorgaande blauwe, het middelknopken, daar de lellekens aan wassen, is wit groen. met een zoet groenken daar om. Het loof is Berggroen met Spaans-groen gediept, de uitspruitzels zyn bleeker, met wat Wit ende Masticot, onder de voorzeide coleuren gemengt, gehoogt.

Papaver Flore multiplice. De twee soorten van Papaver-Roozen, hier uitgedrukt, zyn van coleuren,
de

de eerste wit, ende de tweede incarnaat, zeer dubbelt ende van veel bladen, ende deze kan geschildert worden met Menie en Fermilioen vermengt, de hoogzels zynde van Fermilioen daar onder, dog de uitterste diepzels mogen met schoon Fermilioen getrokken werden, om die beter te doen gloeden, het middelknopken is Oker geel, in 't midden Berggroen.

Superba alba. Het eerste bloemken van de pluimkens is wit, ende kan gecoloreert werden met Lootwiten een weinig Root, zulks dat men nauwelyks en kan merken 't daar onder vermengde, het kransken is schoon bloedroot, na de midden wat grauw, de hoornkens ende draikens zyn wit gespleten met wat Lak-couleur, het kransken kan men diepen met wat Root zwart, het zaadhoofdeken is licht Berggroen, de lellekens zyn wat na den lichten geel. Het loof is Berggroen met Afch ende Spaans-groen gediept.

Superba Flore simplice. De andere pluimkens bloem is lyfverwig of incarnaat van couleur, en na de midden bykans wit, de hoornkens zyn voor aan mede incarnaat couleur, het zaadhuysken Berggroen met wat Spaans-groen gediept, dog dat knopken voor aan is Lak-couleur, het scheiken van de bloem is als het zaadhoofdeken, de steel is Spaans-groen en de bladeren zyn wat ligter.

Rosa Moschata. De couleur van deze bloem is zuiver wit, trekkende op het geelachtig wit byna, binnen heeftze geelachtige draykens, belangende de steel ende loof is effen ende kaal, met weinig doornen bewassen, die Kastangien-rood zyn, de couleur van deze steel is ligt groen, wat ligter als de bladers, de bladeren zyn groen, ende mogen geschildert worden met Schytgeel ende Affchen blinkende op de averrechtze zyde met zoo bruinen groen, maar lichter, en wat Wit ende Berggroen getempert, de stelen

daar de bloemen op wasschen ende op rusten, zyn Kastanien bruinachtig, de couleur mag geschildert worden met wat Lak ende Oker.

Flos solis of Chryzanthæum. De bladeren die rondom deze Zonnebloem staan, zyn schoon Masticot couleur, ofte zoo den Masticot niet hoog van verwen is, moet met wat Lak getempert worden, blinkende, ende wat Schytgeel gediept zyn, het binnenste met Bezien aangelegt, dog men moet wel agt nemen dat men de steerkens met lichte Masticot verhoogt. De horentjes of den tweeden rand, met het voorgenoemde couleur verhoogt moet zyn, de middelkruin is het bruinste van alle, de bladeren die agter de gele bladeren komen, die moeten wel affteken, want het groene bladers zyn, de steel ende de bladeren moeten met Asch en Schytgeel gediept zyn, ende met Wit ende Masticot gehooft.

Canna Indica. Indiaantich Riet, deze vreemde Rietbloeme is schoon goudgeel van couleur met zwarte stippelen bespreid, de bladeren zyn het witte Nieskruid niet ongelijk, mogen gecoleurt worden met Asch ofte Berggroen met Masticot, de middelribbe een weinig uit den witten, de streepen daar door spelende met Sapgroen gecoleurt, ende het diepzel een weinig Spaans-groen daar onder, het hoogzel met Wit ende Masticot, de wortel is Kastanienbruin, de twee rietpypen met Sap van Beziengeel aangelegt, ende met Asch ende Schytgeel gediept.

Flos Africanus Major. De groote Tunisbloem is een veel schoonder gewas als de Fluweelbloem, ende en wil hier niet wel groeyen, overmits de koude, want zy komt langzaam voort met enkel uytgesperde bladers die lobwys gekronkelt zyn, ende moeten gecoleurt worden met Operement ende Masticot gehooft, ende met Lak ende Schytgeel gediept, de middelkruin is ligt geel, op den Masticot trekkende, met Schytgeel gediept. De steel ende loof
moet

moet men schilderen met het Sap ende dunne van het Spaans-groen, ende gediept met Sap-groen ende Spaans-groen, de knoppe is een lutsken met wat Operement gemengt aan het topken, ende gediept als vooren, den steel is onderwaarts met rootachtige streken gestrept.

Flos Africanus Major Multifolia. Grootte dubbelde Thunisbloem, deze bloem en vertchild van den voorgaande niet, dan alleenlyk dat zy vol bladeriger is, blinkende ende hel gediept.

Malva rosea Multiplex. De dubbelde Winter-roos is een zeer lieffelyke ende gekoleurde bloem, ende witachtige lyfverwige koleur, en de kanten een weynigh lichter als in het midden, dan naar het midden doorschynende die zelkens, trekkende naar het Vermilioen, dan daar moet een weynigh Lak mede onder spelen, dan de uiterste hoogfels van dese bloemen moet zil verachtighende blinkende wit zyn, hen loof is middelbaar groen uit den geelen, de knoppen wat witter groen, den steel wat geelder, ende de temperinge als in ander groenen verhaald, elk na zyn eygenschap, de punct van de opgaande knop, moet wat witter gehooft zyn als de bladeren, de kerren van de knop wat lichter groen als de boven bladers.

De tweede soorten van deze volbladige bloemen is een Robyn koleur, wort geschildert met Lak en Vermilioen aangelegt, ende met Wit ende Vermilioen gehooft ende met schoonen ende bruynen Lak gediept, de knoppen hun doorspelingende ende vertooninge zeer schoon rood, als de volkomene bloem: De steel ende loof van koleur als de ander.

Flos Mexicanus, Merveille de peru. Zy zyn van diverse soorten, de eene zyn hun bloemken van bruynen Lak gelerzeert, als ook de groote knoppen, ende zommige hoogzels met Lak ende Wit gehooft, de draykens met de nopkens zyn een weinig blauachtig, de kleine bottekens zyn groen, gelyk de bladeren,
ende

ende steel uyt zommige botten, vertoonen hun de knoppen van bloemen rood van couleur, gelyk de andere; het groen van deze bladers, als ook de steel, zyn van asch ende Masticot met Spaans-groen gediapt, de andere bloem van deze zoorte is de bloem geschakeert, zommige bladers van binnen zyn lak-couleur; ende eenige andere zyn van Wit en Masticot, als ook de omflagtkens, ende met bleek lappe streepkens gemermelt, het steelken van de bloem tot aan de bloem is van 't zelve couleur als de bloem, het groen van de bladers, als ook van de steel, is gelyk de ander.

Hyosiamus Peruvianas. Perum of den Tabak, in onze Landen by onze voorouders alzo gemein niet geweest is als nu, de bladers mogen wel met asch ende Schytgeel geschildert worden, ende met Spaans-groen gediapt, de knoppen bruin groen, als zy eerit uitkomen, ende als de bloem hem vertoond, worden zy uit den Masticot groen, de bloem is onder henen geheel zoet groen, byna geel groen, de bloem is een weinig Lak en Wit koleur van binnen, in de holligheid van de bloeme is geelagtig groen, met een blauwagtig groen nopken.

Narcissus Autumnalis. De enkele is van couleur schoone Masticot gelyk, zoet aangelegt, met Schytgeel gediapt, de lellekens in de bloemen zyn den hogen Masticot gelyk, dan de stange van de nopkens ofte lellekens zyn ligt groen. De steel ofte stomp daar de bloem uit spruit is bovenwaards bleek Masticot-geel, onderwaards bleek groen, de bladeren zyn donker groen en worden met Schytgeel ende asch aangeleid, ende met Omber, Schytgeel ende een weinig groot zwart daar onder gediapt, ende moet wel obzerveren ende acht nemen op het streepke in 't midden van de bladers, want het is een doorscheynende ader.

Narcissus Flore multiplici. De dubbelde is deze voor-
ge-

genoemden Narcis van couleur gelyk, dan daar en is geen different in, dan dat zy dubbeleert van bladers aan de bloem, en weniger van groene bladers

Hyacinthus Autumnalis Mino: Dezen mag men schilderen met Indigo ende lak getempert, dan aan de spitskens van de bloem zyn met een donker bruin streepken naar binnen toe wat lichter; de draaytjes die in de bloemkens staan zyn wat donkeragtiger naar den Indigo trekkende, het steelken met bleek Spaans-groen; de ranken, daar de bloemen aan wassen, zyn boven naar den Indigo trekkende; ende onder groen, ende als de knopkens open gaan roodagtig, onder het steelken vald het purperrood, 't bolleken is root met wit gehoogt, de twee bladers, die uitsteeken, geelachtig, het druifken met het steelken als voren verhaald.

Hyacinthus Major Autumnalis. Het couleur van deze grooten Hyacinth is in alle gelyk de andere van couleur, uitgenomen sy grooter van forme is, krygende de stelen neffens malkanderen, en deze bloemkens zyn wat donkeragtiger van couleur als de andere, ende de nopkens zwart, den bol is als de voorgaande, dan witter en zeer gevezelt.

Colchicum Purpureum. Colchium by ons de Tydlooze, die in den Herfst komt, is van couleur purperagtig rood, men mag wel nemen tournezol ende met wit getempert, om te schilderen, ende met Lak gediapt, naar den eisch van het aanlegzel, door de bladers gaat een witte streep van binnen, de stangen die midden in de bloemen staan zyn witagtig, de knopkens op de stangskens ofte tongskens zyn Oker-geel met Masticot gehoogt. De steel tot onderwaards is zilververwig couleur, de knoppen als zy open gaan zyn witagtig.

Colchicum Album. De tweede zoorte van Tydloozen is een geheele witte bloem, ende word geschildert met schoon lootwit, 't welk men schelfferwit noemt,
aen-

aengelegt ende gehoogt, ende met blauwzwart of schoon been-zwart zoetelyk gediapt, de tonge ofte lalleken zyn kopkens uit den Masticot-geel, ende de steelen, welke tonge ofte lallekens genoemt worden zyn witagtig, de steel daar de bloem op rust, is van boven tot beneden geheel wit met haar knoppen, alleenlyk dat boven aan de steel omtrent de bloeme een weinig rootachtig wit is.

Colchicum bisantinum majus Polianthos. Deze bloem is van couleur rood purper-verwig alsze uitkomt verroond, met donker Lakagtige stippelen gemerkt, dog als de bloeme een weinig open gestaan, heeft, zoo worden deze stippelen heel zoet, dat menze niet wel zien en kan, 't couleur strekkende tot aan het beginzel van de steel valt wit zil verachtig, den hals is witachtig geel, dan naar beneden toe roodachtig geel, en met het couleur van de aarde over een komende.

Spaansche Colichicum is mede ook een zoorte van 't Constantinopoolsche geslacht, dan zyn bloemen brengt hy veel kleinder ende met donker lak roode stippelen ofte plakken, ruytwys geschakeert als de roode Fritilatiën, den bol is ook bykans alzo, de bloeme mag gecoleurt worden met een lyfverwig grondeken, zoet aangelegt met schoone roode plakken streepwys gedeylt tot het uitgaan der bloem, de steel is klaar wit als gemeene Colichicums.

Colchicum versicolor. Colchicum met verscheide verwe, waft kort by de aarde met drie ofte vier bloemen by een, ende schynt maar een bloeme te wezen, dan staan door malkanderen, het een plat-purper, het ander half wit, het derde heel wit, gelyk men in de figure zien kan met stippelen ende artzeringen afgescheyden, het voorste blad is ook cierlyk met dik perzische ofte purperstralen doorstraalt, die in het midden van het blad zoet komen, ende verliezen hundat menze qualyk zien kan, het couleur van deze bloem is zyn purper trekkende op den tour-
ni-

nizol, de aanlegzels zoet, ende gediapt met bleek Lak, ende zommige plaatzen vry wat harder gediapt, op het zwart strekkende, de stamperkens met Masticot geel, de schellekens ofte pypen daar de bloem uit komt zyn roodachtig.

Colchicum Montanum of Hispanicum zyn wat donkerachtiger couleur als die andere, maar vast op eenderlei manier, dan om het veranderen van het purper neemt men wel affchenlak ende Lootwit onder malkanderen, ende naar advenant gediapt als boven, de knopkens van de stangeskens ofte keeren draikens die in de midden komen met wat Oker ende Schytgeel getempert, de bladeren zyn Spaans-groen, met wit gehoogt, het groen couleur gaat tot over het schedeken, is geheel zoet wit groen, dan het schedeken groender, voordr is de steel roodachtig, het bolleken mag men schilderen met wat roest ende bruin rood.

Colchicum Mininum versicolor. Zyn de bladers van buiten lyfverwig, met een roode streep van Lak ende Indigo doortogen, van binnen wit lyfverwig, de streep wat doorschynende groenachtig, het knopke dat eerst uitspruit is bleekrood uitspruitende horekens met gele nopkens, het bolleken is als de voorgaande.

Colchicum Neapolitanum. Neapolitanische Colchicum, haar couleur is root purper getempert van affche ende lak om te schilderen, ende met wat Lootwit daar onder gebezigt om mede te hoogen, deze bloem heeft zoete stippelen die qualyk te merken zyn, ende zyn lakagtig van couleur, de steel vald zil verachtig, de nopkens zyn Okergeel met Masticot gehoogt.

Colchicum poliphelantes. Is bleek purper, hier mede daar met witte stralen doortogen, insgelyks met bruine stralen, de nopkens zyn Masticot geel, de steel is zeer naar wit, en op de hoogzelen argentin-wit couleur, maar na beneden vald hy wat lichter.

Hyacin-

Hyacinthus opsoletas. Is een vreemde ende raren Hyacinth, heeft witte bladen, de bladen die zy omvangen hebben zyn boodsgewys, en moet geschildert worden met wat Okergeelen Purper getempert, ende daar mag wel wat as onder komen, de knopkens zyn ook van die voornoemde couleur ende zyn in de Figure met artzeringe aangetekent; de hoorntjes naar beneden zyn aschverwig, en van binnen zyn de bloemen ook aschverwig blinkende; de steel is ook van deze koleur blinkende gediapt, als ook de bladeren. Het loof is berggroen, met Schytgeel ende Asch gediapt, de bollekens met Aschverwig gecoleurt ende Omber gediapt, de ander heeft melk witte bloemen, de steel is licht groen, het loof der andere gelyk.

Crocus vulgaris. Of Saffraanbloem, dat bloemke is ligt blauw purper, met donker purperstralen doortogen, van den middel allengskens verzoetende, de couleur is ligte Asch, wat Lak ende Lootwit getempert, de stralen zyn redelyk bruin, ende mogen geschildert worden met Indigo ende Lak, dan naar het midden wat bruinder, is purper rood, de lellekens zyn bykans bloedrood, want de Saffraan is Fermilioen rood en met Lak gediapt, de middellekens zyn Masticot-geel met ligter gehoogt, de ander is deze gelyk, dan ligter.

Crocus Montanus. Crocus is een aardige bloem, ende mag gecoleurt worden met schoonen tournizol, ende een weinig lootwit daar onder gemengt, ende met het zelve gehoogt, het diepzel met Indigo ende Lak of Lakmoes, het schedeken daar het bloemken op komt is ook alzoo. Het bolleken is bleek-geel met witte plakken, ende met omber gediapt, 't voorste uitstekende schedeken trekt op de Argentum verwe, het steelken van deze bloem is kort ende het onderste daar af is witverwig.

Narcissus Incognitus. Onbekenden ende vreemden Nar-

Narcissus ofte Clusy word by Clusus genoemt Narcissus Latifolus Major, ende is van Couleur purper, trekkende op het Hemelsblauw, hebbende twee witten hoorentkens, met roosgele zaatzelingskens, de steelkens daar de bloemen opstaan ofte rusten, zyn wat van verstorven groen couleur blinkende, de schede, daar de blom uitkomt, is bleek groen. Den bol is een mans vuist groot, dan daar en is geen onderscheit tuschen den gemeenen Narcis, ende mag gecoleurt worden met wat wit en wat Oker daar onder, het diepzel is wat ombers en wat blauw zwart, de vezelingaertachtig met wat ombere gediapt, de bovenhals is in schelveringe verdeelt, die met wat ombers afgescheiden moeten worden, den bovensten top is wit geelagtig.

Pieter montanum. Dese twee soorten van Peperkruit, waar van de eerste Laureole, overmits die gelykenisse der bladeren met Lauwerboom genoemt wert, zyn van den anderen weinig verschelende, dog de laureole heeft lankwerpige bleeke bloemkens wat groenachtig zynde, de bladeren ook met den Lauwerboom zoo in couleur als forme zeer wel overeenkomende, de takken zyn doof hout couleur, ende kunnen met ombre ende wit vermengt en afgezet worden, na den eisch gehoogt ende gediapt.

Maar het Nezereon, welk is d'andere zoorte, heeft kleinder bladeren en bloemkens licht purper schynende, die met Lak ende wit vermengt gecoloreert mogen werden, de knopkens zyn donkerder Lak verwe: De steel is als de voorgaande.

Helleborus niger. Zwart Nieskruit, de bloem van den zwarten Helleborus ofte Nieskruid is wit, alleenlyken aan zommige zyden de couleur wat rosagtig als van bleeken Lak daar doorschynende, ende de bladeren zyn van buiten aan de einde insgelyks gecoloreert, de draikens zyn sneeuw wit, maar de nopkens ofte punten daar van ligt Masticot-geel, ende de gront

daar dezelve uitspruiten is groenachtig, de steel is beziengroen met zapgroen gediépt, de bladeren ofte het loof komen met de laurierbladeren zeer na over een, dan zyn van de midden tot voor aan gekerft.

Pseudo Helleborus niger. Den valschen Elleborus, de bloem van de valschen Elleborus is geelachtig groen ende kan met beziengroen dunnekens aangeleid en met zapgroen zoetkens gediépt worden, met goede confideratie op de aderkens ende streepkens, dat die na behooren geraakt zyn, het hoogzel mag met licht Masticot vertoont werden, de middel failingsken sijn als de voorgaande, den steel is ligt, de bladeren donkerder groen, ende mag geschildert worden met asse ende Schytgeel onder den anderen vermengt, ende naar behooren ende den eisch gediépt ende gehoogt.

Laucojon bulbosum Triphyllon Hier worden drie gedaante van bollekens tydetoozen uitgedrukt, met malkanderen eenigzints dog weinig verscheelende, de eerste heet witte bloemen van zes bladers, waar van de drie buitenste langer zyn, en de binnenste korter aan de kanten in tweeklooft, ende met een groen lustigjen verciert. De steel met her loof zyn bleek groen, de bollen zyn bleek houtcoleur na den witten trekkende.

Loucojon Triph bisant. De tweede heet den naam Constantinopoolse, wezende zoo in bloemen als lof ende stelen als de voorgaande, maar grooter.

Teucojon fecund. Dod. De derde is verschelende van de twee voorgaande in loof, en in blom, dan de rechte opstaande bladers zyn bruin groen, en mogen geschildert worden met Sapgroen, en met Indigo en Schytgeel gediépt. Het blomken is zuiver wit met wat zoet blauw zwart gediépt, de binnedraikens zyn schoon geel, staande rontsom een wit priemken, de steel als de bladers zyn eenderhande couleur.

Aconitom lathyem. Witter Wolfswortel, de plante heet schoone geele bloemen van Masticot gehoogt, ende

ende geelen ook, wat ombre daar mede getempert en gediépt, de nopkens ende draikens zyn groenachtig. Den steel kan gecoloreert worden met asch ende schytgeel, ligtkens onder malkanderen gemengt, bleeker als de bladeren, die ligt groen zyn, het omgekeert blad wat ligter vallende, de spruiten die eerst uit 'er Aarden komen zyn geelder, de Wortel is bruin zwart ende rosachtig.

Trifolium aureum. Hepatica ofte gulden kleet met roode ende blauwe bloeme, die eerste Hepatica heeft zyn ses bladige bloemkens van zuivere roode couleur ende kan afgezet worden met dun Brezilien-root, gediépt met lak ende blauw gemengt, de draikens ende nopkens in 't midden zyn wit, de zaatheuvelkens ligt groen met witte perelkens verciert, de onderbladeren zyn wit met wat rood daar onder spelende. Het steelken is ligt sap-groen, aan de bladerkens (die wat bruinder groen zyn van asche ende schyt-geel gemengt) wat root na den lakke trekkende. De Wortel is houtcoleur ende kan met roet ende omber vertoont worden.

Hepatica Trifolio coeruleo flore De andere bloeme is ligt blauw van couleur na zyn behooren gediépt ende gehoogt, den ander gelyk, uitgenomen de couleur.

Crocus flore argent. De zaffraan-bloemen hier uitgedrukt, zyn tweederhande gecoloreert van elkx enkele ende dubbelde zoorten, de eerste zyn wit ligtgens met blauw geacumbeert, van buiten insgelyks, dan met donker tarneide strepen tot den steel toe verciert.

Crocus flore aureo purpurio striato. d' Andere zyn van gout couleur met donker purper gestreept, de bollen zyn aschverwig, enz.

Narcissus pumilus. Het Naankens Narcisse, mitsgaders de bygevoegde, zyn onder de valsche Narcissen getekent, de bloemen zyn zonder reuk, schoon Masticot geel couleur, het loof is Masticot ende Asch van couleur ligt groen, en na zynen eisch gediépt.

Pseudo Narcissus Hispanicus major. De groote is de kleyne gelyk van couleur, en mag met ligten Masticot gehoogt worden, ende met Saffraan gediept, of een weynig Schytgeel en Lak.

Pseudo Narcissus juncifol. min. flor. lut. Twee gedaanten van biesbladige valsche Narcissen worden alhier uytgedrukt, in de couleur van de bloemen meest verscheelende, want de eerste is een kloksken, ende kan van licht Masticot worden gecoloreert, wat bruinder diepzel daar toe gebruikende.

Pseudo Narcissus juncifol. d'Andere bloeme is wit en brengt zyne coleuren mede, de nopkens binnen in zyn geel van Oker couleur, het velleken daar de bloemen uit komen is ligt houtcolour, het schedeken groen, den biezen gelyk.

Dens Caninus rube flore. Hondstanden kruut brengt voort zyn bloemkens in twee diversche soorten van coleuren, die hare bladerkens uittrekken met 'er zonnen opgang, d'eerste bloeme is ligt purper, ofte lakverwig met bruinder lak gediept, de draikens zyn wit met zwarte na den purperen trekkende nopkens, den priem is ligt groen.

Dens Caninus albo flore. De tweede bloeme is zuiver wit met wat lampzwart gediept, hebbende zomtyds eenige punten van ombre of donker geele couleur, de veezelingen zyn mede van ombre zwart gerond, en wat wits onder het omber gehoogt, in 't midden der vezels is een uitslaander priemken van bleek geel met groen gediept ende Masticot gehoogt, Het steelken is bruin rood, van lak ende oker met wat groens getempert, met wat Omber gediept. De bladeren zyn cypres-groen, met plakken aangeteikent van lak ende Saffraan daar onder gemengt, het buitenste van de bladeren is bruinder, ende meest doorgaans als de binneplekken,

Hyacinthus Botryoides vulg. Hier worden uytgedrukt drie fatzoenen van druifken Hyacinthen, waar
af

af de eerste zyne bloemen voortbrengt van donker blauwe coleure geschildert, van bruine affche met Lakmoes en Indigo gediept, dog moet gelet worden dat men de bovenste blomkens, die op den top staan, wat lichter vertoont, en de onderste witte randekens geeft, dan niet volkomen open zyn, en worden met zulke randekens niet geboort.

Hyacinthus botrydes carul. De tweede bloem is ligt blauw, ende mag gecoloreert worden met schoon middelmatig Aschblauw, ende wat Lakmoes gediept, met dezelve observatie als in de eerste verhaalt, naar advenant ende de gelegenheid des colours, die den afzetter zal hebben te considereren, of het leven daar by te gebruiken, dat zoo zeer als doorgaans de beste cautie ende het zekerste is.

Hyacinthus botryoides lact. De derde druifkens zyn melk-wit, de stelen kunnen in 't gemeen gecoloreert worden met Berggroen ofte affche ende Schytgeel onder malkanderen gemengt, dog boven met wat Lak ofte rood purper over het groen gelakzeerd, de bladeren zyn Berggroen, met wat Spaans-groen gediept, de bovekanten vallen op de couleur van spaans-groen, en aan de grond wat ligt purperagtig, de bol is byna wit met rood ende purper gediept.

Hyacinthus Germ. liliflo. Twee soorten van valsche Hyacinthen staan alhier vertoont, de eerste heeft bloemkens van Lelie forme open staande, ende mogen geverwet worden met affche, weynig Lak daar onder gemengt, dan het straalken valt doorgaans bruinder, de diepzelen ende hoogzelen moeten na den eisch daar toe gedaan worden, de nopkens zyn Indigo-blauw, de hoofdekens ofte zaadschildekens blauw-agtig purper, de draykens daar om staande wit-agtig, het velleken daar de bloemen uit komen is bykans berggroen, wat blauws ondertrekkende.

Hyacinthus Polianobios cinerit flore. De andere Hyacinth is zeer vrugtbear van bloemen die asverwig zyn
van

van couleur. trekkende het blauw, anders in forme met de voorgaande niet qualyk over een komende.

Anemone tenui fol. pleno flor, pallido rubro. Deze twee soorten van dubbelde Anemone met smalle bladeren zyn weinig different van malkanderen in de gedaante, dog d'eerste bloeme is bleek karmozyn ofte veel eer de verwe van eene verstorven rooze van Province gelyk, dan in de grond van zyne bladen wat donkerder rood, ende kan met wit ende blauw gehoogt, ende met Lak en blauw vermengt en gediept worden.

Anemone tenui fol. flor. Coccineo. Maar de andere dubbelde bloeme is schoon rood, ende mag met schoon zuiver Fermilioen afgezet, schoone Lak gediept, Lak en Wit vermengt en gehoogt werden.

Anemone latifolia verdunia. De drie navolgende schoone Anemone bloemen zyn veel in bladeren, couleur ende forme verschelende: de eerste is van schoon Lak ende Fermilioen couleur daar eenige purperigheid is door spelende, den grond wit zynde met gele subtile aderkens doortogen, het zaadhoofdeken is zwart, de zaylingskens ofte draikens zyn Indigo couleur met wat wit getempert, den steel is met wit Omber ofte Schytgeel getempert ende lakachtige vezelkens bespreid, het loof mag gecoloreert werden met berggroen, ende met spaansgroen gediept.

Anemone latifolia Hispanica corneo Colore. De andere is van incarnaat couleur, den Province rose in verwe gelyk, den grond van de bladeren is witter uit den gelen, de nopkens zyn bruin blauw, ende het middelknopken wat donkerder. Den steel is uit een purper groen.

Anemone latifolia flo. simpl. opem paca. De derde bloem is schoon orangie van couleur, ende kan geschilders worden met schoon Fermilioen ende Masticot in den grondspelende gediept met lak, met welke couleur de stralen door de bladeren dringende kunnen uit getoont worden, de knopkens zyn ligt blauw, ende mo-

mogen met Indigo gediept ende wit gehoogt worden.

Anemone pavoflore simplici. Dese twee soorten van breede bladige Anemone bloemen, worden gemeenlyken met den bynaam Pano genoemt, ende is d'eerste enkel van bladeren schoon root geverwet.

Anemone Pano major. Grootte Anemonie Pano genoemt, is schoon scharlaken-root, ende kan met suiver Fermilioen geschildert, ende een luttel wit ende Lak gehoogt, ende enkel Lak gediept worden, den grond die om den middelkruijn komt, is ligt Masticot geel, de nopkens moete aschgroen wesen, en het middelhoofdeken bloedrood zyn, naar de plaatsen trekkende, den steel mag met Berggroen worden gecoleurt, dog boven na den bloem wat rosagtig, ende onder het middelste blad met een wit aderken doortogen, de bladers ofte het loofcolour is ook Berggroen, met Spaansgroen ende wat Asch gediept.

Eranthenum Dod. flore sanguineo. Dit eerste bloemken, by zommige Flos Adonidit genaamt, is schoon bloetroot van couleur, en mag men coloreren met Lak ende Fermilioen vermengt; ende Lak alleen gediept, 't knopken is verstorven Lakrood, met Lak ende Wit gehoogt, de zaailingskens zyn van Indigo met wat Oker gemengt, den steel is Berggroen ende Masticot gemengt als ook het loof maar meerder uit den groenen schynende, ende herdiepzel daar afwezende van Schytgeel, Aschende Zap groen getempert.

Den Hanzens-bloem ofte Koey-ooge, is van coleure geel met hoog zaffraan-geele verselingskens in 't midden verciert.

Bupthalmum. De twee soorten van de smalbladige Narcissen, zyn in de couleur der bloemen meest verschelende, de eerste bloeme is van zes witte bladeren, hebbende eenen uitstekende kelk om den rand met een Lak-rood boortken verciert, de midden-nopkens zyn verstorven geel, zomtyds wat rosachtig, de

de steel is Berg-groen, het loof Berg-groen, en Afch gemengt, de diepzelen van Spaans-groen met Sap-groen, de hoogzelen wit daar onder getempert. Het fchelleken daar de bloem uit komt is graau geverwet met geel ende afchgrau gediept, en geftraalt met Ombre. De tweede Narciffe heeft eenen geheel geelen kelk, met eenen bruinder zafferaan gekronkelden rand, kan met bleek Oker gefchildert werden, van binnen wat na den groenen treckende, de lellekens met folpher-geel, de witte bladeren met lootwit ende een luttel licht masticot, gediept met wat lampzwart.

Sterre Hyacinth van Guienne. Dese Hyacinth bloeme is van verwe blauw purper, ende mag gecoloreert werden met lak ende affiche, wat wit daar onder getempert, de zailingskens met Indigo ende lak, gelyk ook het fchiltken in 't midden van dien ftaande, de steelen daar de bloemen op ftaan, uit den blaauwen, den nedergaanden steel mach met Spaans-groen ende Masticot geverwet worden, de hoogzelen wit onder Spaans-groen getempert, ende de diepzelen daar van Zap-groen wezende, de vellekens, daar de bloemen op houden, zyn groen met Indigo gediept.

Sterre Hyacinth van Spangien. De Sterre Hyacinth bloemen met Lelien bladeren van Spangien, komt overeen met de voorgaande, zoo veel de forme ofte het maakzel aangaat, dog is wel zoo lange van bladeren, die geheel zuiver wit zyn van coleuren.

Ander Orientaal Hyacinth. Den anderen Orientaalen Hyacinth heeft de bloemen wat grooter, ende is van couleur bleeker purper, dog anders zeer den voorgaanden gelyk.

Orientaal Hyacinth met bladeren tuffchen de steelen. Den Hyacinth met den gebladerden steel, brengt zyne bloemen bykans van gelyke couleur voort als de voorgaande, dan de lange steel-bladers mag men met licht Zap-groen coloreren.

Dubbelden Orientalen Hyacinth. Maar den dubbelden

den Orientalen Hyacinth heeft in 't opkomen groene bloemen, die daar na uit den blaauwen fchynen, ende geheel open wezende, zyn wit, na den groenen trekkende, hebbende de buyten-ribben door yder blaiken gaande, geheel groen.

Narcissus major medio late Italiens. d'Andere Narcis-bloem is mede groot ende bleek zolpher, ofte honig van couleur, hebbende een goud-geelen kelk.

Narcissus Junifolius amplo cal: luc: Dezen eerften Narcisbloem, heeft naar zyn proportie een zeer grooten goud-geelen kelk, de bladeren zyn geel, gelyk ook de nopkens die den kelk van de geelachtiger draykens vangen, dog alles met eenig onderscheid der coleuren.

Narcissus Junifolius albo flore neflexo. De anderen ofte biesbladigen Narcis-bloem, is zuiver wit van couleur, hebbende omgeflagen bladeren in de forme van Cyclamini bloemen, met een langen uitstaande kelk, waar binnen drie witte draaykens met saffraen verwige nopkens het zaathootdeken omringen.

Narcissus Junifolius flore pleno. De eerfte Narcisbloemen hier getelt is vol van bladeren, zonder kelk ofte zailingskens, van fchoon goud-couleur met ombre ende bruynen Masticot gediept.

Tulipa pumilus. Het vaan Tullip-bloemken is van Menie couleur, met Masticot of geelen Oker gehoogt ende Lak gediept.

Narcissus maximo calice flore lutto. De andere is enkel ook geel van couleur, en kan van Masticot gefchildert worden, gediept naar zyn behooren, ende is van de grootfte met biesagtige bladeren, hebbende in 't midden eenen grooten uitstaanden kelk van geele, na den saffraen trekkende couleur.

Fritillaria flore albo. Deze hebben bloemen verscheyden van couleur; de eerfte bloeme is zuiver wit dan na den steel wat groen uyt den geelen, de zenuen ofte ribbe die ook de bloeme omvatten zyn groenagtig,

tig, de steel ende bladeren kan men van afch en schytgeel coloreren, de hoogzels van Berggroen ende Wit temperende, de diepzels wat na den Lak couleur trekkende, de zaylingskens ende het hoofdeken in den bloem zyn wit, met geele nopkens.

Ranunculus Afitaticus simplex. Dezetwee bloemen zyn veel van den anderen verschelende, den eerste is enkel van bladeren, in de gedaante van een Anemone, schoon rood van coleuren, ende heeft in 't mitte een rood zaadhoofdeken, daar van de kernen die daar om gaan met Schytgeel kunnen geverwt worden, ende met Ombre gediept, en de middelnopkens bruin purper wezende met Lak ende Indigo vermengt, het loof is Berggroen met zapgroen gediept, als ook de stelen, dan de blade en daar de bloem op rust kunnen met wit rood ende groen onder malkanderen na den eysch getempert en afgezet worden.

Ranunculus geumosus duplex. Den tweeden is geheel dubbelt van bladeren, die schoon vermilioenrood zyn, met lak gediept, ende wat bleek rood gehoogt, gelyke coleure ook de kleine dubbelde bloemkens hebben.

Narcissus Funcifolis major. De twee zoorten van biesbladige Narcis-bloemen hier uitgedrukt, zyn weinig anders als in de groote van malkanderen verschelende, ende worden by de Spaanse Jonkquilles genoemt, kleynder als de gemeene Narcissen, ende is van verwe schoon geel, met wat ombre onder bruinen Masticot gediept, het bekerken ofte kroonken is wat geelder, daar in komen drie of vier witagtige draykens, den steel is geelagtig tot aan het knopken, dan achter den knop is die Sappgroen, met Spaans groen gemengt en met Ombre gediept. Het loof is Berggroen, met Spaans groen gediept.

Ornithogalum minus. Deeze zyn alleenlyken van malkanderen in de groote verscheelende, de bloemkens zyn wit, ende de nopkens op de witte vezelkens om

om het zaadhoofdeken staende, zyn Masticot geel, de bladeren daer van hebben buiten een brede gras groene lyst, ende zyn meest na het groene, de kleine bladerkens onder de steelkens hangende syn witagtig, hebbende eenige doorschynende groenheit op de rechte zyde, ende mag met lampzwartfel gediept worden. Het loof is gants groen met Masticot, Schytgeel ende wit getempert naer behooren.

H E T
T O N E E L
D E R
K O N S T E N .

Het ACHTIENDE BOEK.

Waar in gehandelt werd van de Vruchten!

I.

Van de Vruchten der Boomen.

N U willen wy ook van de Vruchten der Boomen spreken, dewelke ons ook moesten gemein zyn: ende willen daerom eerst beginnen van den Appel. Om dien lieflyk te coloreren zal men dien aenleggen met een lieflyk dun Masticotgen, met wat Spaens groen daer onder, ende men zal hem diepen met een bruin Oker, ende met een schoon Lak blozeten, ende hoogen met zuiver wit, ende hier in zal men ook aenmer-

merken den aard des Appels, of hy ryp of onryp, groen of geel zal wezen, ende naar den zelven aard zal men hem dan proportioneren, naar den aard ende de konfte.

Een Peer zal men ook met dun Masticot aanleggen, ende met bruin Oker zoetkens diepen, ende niet zoo hooge geblozeert nog gehoogt worden, dan naar den aard, want zy en zyn zoo hooge van couleur niet.

Een Kriek, dat is een Boomgaart-Kerffe, zal men aanleggen met Fermilioen, gemengt met schoone Bresilie, ende diepenze met Lak, ende hoogenze met schoon Fermilioen.

Men leidze ook aan met Lak, ende diepze met een sterker Lak, ende met Laken Wit gehoogt.

Een Spaansche Kers word, wit zynde, in 't midden beleid met Laken en Wit onder een, ende dat zoetkens verdreven, dat de kanten tot den witten blyven, dewelke men met witte hoogen mag, ende wat met Lak blozeeren.

Een zwarte Kriek, ofte Morelle, zal men aanleggen met vette Bresilie ende wat zwarts té zamen, dat zal men diepen met zwartende met Fermilioen hoogen, ende dat onder malkanderen verdryven, dat men niet en merkt dat 't gehoogt is.

Een Moerbese zal men aanleggen met louter bresilie, die geheel sterk is, ende daar naar dezelve met zwart overgaan, dat het tusschen de takkens ende de hollekens wat roodagtig schynd, naar den aard der konfte.

Aardbezien, de grond Rubrikwit, of Rubrik ende Menie, vertrokken met Rubricke daar Lak in is: verhoogt met Menie daar Masticot in is, ende in de midden met wit, stiprte met Lak alleen, ende ter zyden aan de stipkens van 't Lak witte stipkens of goud.

Een roode Wyndruive zal men aanleggen met purper, ende diepen met Aschblauw, ende hoogen met wit.

De

De witte Wyndruyven zal men aanleggen met een geheel dun Spaans-groen, met een weynig Masticot daar onder, ende gediept met een dun Sap groenken, ende gehoogt met Masticot en wit 't zamen gemengt.

Een Perze zal men aanleggen met Masticot, ende diepent met bruyn Oker, ende geblozeert met Lak ende wit gehoogt.

De witte Pruymen zyn insgelyks alzo, even als de voorzeyde Perzen.

De blauwe Pruymen zal men met purper aanleggen, ende met een Ascus diepen, ende aan de steelkens zal menze wat uit den groenen maken, zoetkens verdreven, en met purper en wit hoogen.

Een groene Note zal men aanleggen met schoon Spaans-groen met wat Saps gemengt, naar den aard der konften en het leven, en dat met Sap gediept, ook wat wit uit den bruyn-rooyen ziende.

Een gebolsterde Note zal men aanleggen met bruyn Oker, ende gediept met Roet.

II.

Van de Vruchten der Aarde.

WY willen eerst spreken van de wortelen der Aarde, te weten allerley wortelen, ende eerst van den Radys, die zal men met wit aanleggen, ende met dun zwart diepen, ende het agterste wat zoetkens met purper verdryven, of ook wel met groen van boven nederwaards, het loofken is Spaans-groen met wat zaps daar in mitsgaders ook met Masticot gehoogt ende met Sap groen gediept.

Een witte Kool zal men met een geheel dun geel aanleggen, ende tot zommige plaatzen met geheel dun groen uit den geelen ziende zoetkens verdryven, ende met geheel dun bruyn Oker zoetkens gediept, ende hoogen met puur wit.

De roode Koolen zal men aanleggen met purper, ende diepen met Lakmoes, ende hoogense met purper en de wit onder den anderen gemengt.

De

De Comcommer word aangeleit aan de einde met dun geel, nettekens verdreven, ende te middewaart met groen ook zoetkens naar de einden verdreven, en de met een zapken gediepet, ende naar het geel met bruin Oker, de stippen die daar in komen zal men met zwart beleggen, ende voort het leven volgen.

De Cauwoerden die geel zyn, zal men met geel aanleggen, en met bruin Oker diepen, de aderen die daar over loopen, zal men met een sterker bruin Oker beleggen, en met wit behoogen.

De groene Cauwoerden zal men met Spaans-groen ende Sap-groen ende Indie-blauw aanleggen, en diepen met Sap groen ende Indie-blauw ende hoogent met Masticot.

De Rape werd met wit aangeleid ende met Roet gediept, het loof zal men met schoon Spaans groen aanleggen, ende met Sap diepen.

III.

Om allerlei gemarmelt Papier te maken.

Tot twee potten regenwater, zal men doet twee oncen Ameldong, ende latent daar mede zieden tot een styfzel-water.

Van dit styf water zal men in een vlakke aarde, kopere ofte blikke panne gieten, tot een vinger dik ofte min, ende de Verwen die gy wit daar op sprenkelen, ende met een penzeelken van vyf ofte zes Cyter saaren, die wat wyd van den anderen staan, hier ende daar leiden en verspreiden, ende dan het Papier daar op leggen, tot dat u dunkt dattet de Verwen wel gevattet heeft, ende 't zelve afgenome hebbende, met schoon regenwater zoetelyk afspoelen: Met Pergament makende, moet men een weinig Candy-zuiker in 't styfzel-water doen.

De Verwen die men hier toe gebruikt, moeten in schoon regen-water gewreven worden.

IV.

IV.

Om alle groene Bladeren te conterfeiten, dat zy zullen schynen natuurlyk te wezen.

Neemt groene Bladeren, van wat soort gy wild, breekt de grootste Aderen met een Mes, van de achterste zyde: Neemt dan Boomolie ofte andere olie die rook geeft, brandze in een lamp, hangt een pot over de vlamme van de lamp, dat het zwart daer aan hangt: Neemt dan het Zwartzel af, ende breekt het met Olie ofte Vernis, ende maekt daer mede het blad zwart op de gekneusde zyde met een doekje, ende keert het blad om op een dubbelt papier, ende douwt het ligtelyk met een doek, ofte hand, tot dat gy ziet dat het volkomen op het papier staet: Neemt het dan af, en wild gy het groen schilderen, het zal zeer fraai staan.

HET

TONEEL

DER

KONSTEN.

Het NEGENTIENDE BOEK.

Waar in gehandelt word van alderhande Blauwketwerk, tot vercieringe des aangezichts en handen, en al wat tot een sierlyk Lichaam behoort

I.

Tegens de Sproeten in het Aangezicht.

Neemt Rozewater drie oncen, doet daar in drie grein Sublmaat, ende wast u daar dagelyks mede.

Of

Of men neemt Verkens melk, met welke men het aanzigt dagelyks wast, zoo zal het t'eenemaal vervellen, en een zuivere huid maken.

II.

Om zachte en witte Handen te krygen.

Neemt *Amanael-Koeken*, die by de Apothekerste vinden zyn, of in plaats van die, heele *Amandelen*, stoot die aan stukken en wascht daar dagelyks uwe handen mede, zoo zullen zy wit en zagt werden.

Men kan ook wel een weynig *Olie van Wynsteen* daar onder mengen, zoo zullen de handen des te witter werden.

III.

Ruykende Handschoenen, om de Handen zagt te maken.

Neemt een half pond *witte Wasch*, *Walschoten* *Sperma Ceti*, *Veneetsche Terpentyn*, *Olie van groote Cataputia*, van *Jasmyn*, van *Zoete Amandelen*, elks een once, *Aluyn* en *Camper*, van elks een drachme. Laat dit te zamen smelten, en doopt daar het Leer in, dat gy met uw handen wel wryven zult, laat dezelve dan een tyd lang hangen, en wastze daar na met *Roze-water*, zoo kond gy daar handschoenen van bereyden.

Is 't dat gyse nu nog op een andere wyze begeerd ruikend te maken, zoo druipt daar eenige druppelen *Balsam van Peru* onder, ofte *Olie van Rhodushout*, wat *Civet*, *Ambre* ofte *Muscus*, zoo kond gyze zoo aangenaam van reuk maken, als gy zelfs begeert.

IV.

Een Water om de Vlekken uyt het aangezigt te dryven.

Plukt de *Bloem van Vlier*,
Venkel,
Wynruyt, van elks even veel.

Haald het Water daar van over den helm, wast u daar mede, en gy zult daar wonderlyke uytwerking van zien.

V.

lei zout water is, of welk vogt dikker of dun-
der is. 71

6 Om te weeten van twee of meer lichamen, die zwaarder zyn als het water, zynde van verscheide soort, nogtans even wigtig, of zy in groote over een komen of niet. 72

7 Een Werktuyg om het Water van onder uit de Zee te putten. 73

8 Om bier en water onderscheiden in een Glas te doen, en 't bier onder, en het water boven, en dan het bier onder uit te drinken. 74

9 Hoe men een glas Wyn, zonder storten, kan omkeeren 74

10 Om een Lichaam, van even gelyke drie hoeken gemaekt, te werpen, dat het met zyn spits onder, en met zyn vlakke boven sta. 74

11 Een altyd-springende Fontein. 75

12 Om de Glazen en Kannen in de Zomer zoo koel te houden als in de winter. 76

13 Een middel om te weten hoe veel Wyn of water dat 'er in eenige tonnen nog overig is, zonder het Sponsgat te openen, alleen door het gat waer door men gemeenlyk tapt. 76

14 Of het waer is, dat eene en 't zelve vat meer wyn of water in houd in de kelder als op de zolder, en meer aan de voet van den Berg, als daer op. 77

15 Om een Zwemriem te maken. 78

16 Om de diepte der Zee op alle plaetzen zonder touw te meten. 79

17 Om een Glas vol Wyn of Water hebbende zo vol te doen, dat 'er geen druppel meer in kan, daer nog boven dien eenige Ducaten in te laten vallen. 81

18 Om te maken dat roode en witte Wyn onderscheidentlyk in een Glas gezien en gedronken werden. 81

19 Om een Glas met water aen een touw te hangen, tegen welk geslagen zynde, het Water niet neder

* *

- neder valt en het Glas niet breke, en het water om het Glas vlocijen zonder storten. 82
- 19 Om Water in een Glas te doen opklimmen. 82
- 20 Een Waterharnas. 82
- 21 Om een ruyme tyd onder water te kunnen gaan. 86
- 22 Om vierderlei of meer drank in een Glas boven malkanderen te doen staan. 87
- 23 Om Tabak door het water zuygen. 87
- 24 Hoe men water in een zeef kan dragen. 88
- 25 Om bevroren appelen, rapen, wortelen, &c. te ontdooyen datze niet bederven zullen. 88
- 26 Om een Sneebal te doen branden. 89
- 27 Om te maken dat het water schynt te branden. 89
- 28 Een Tobbe met hondert pond water te wegen, en gelyk in de Schaal te maken, en in de Tobbe met water nog 25 pond te doen, zonder dat de Schaal over gaat. 89
- 29 Om koud en warm water gelyk in een Vat te hebben. 90
- 30 Om in den Zomer het water tot Ys te maken. 90
- 31 Hoe veel waters een Schuit in 't water leggende weg perft. 90
- 32 Om het Glas t'onderste boven te houden in het water zonder dat 'er iets in loope. 91
- 33 Om de Logt het Water te doen om hooge trekken. 91
- 34 Om het Water een spanne hoog te doen opklimmen. 91
- 35 De manier om een fontein te leiden van onder aan den Berg, over den top henen, en vorders te doen dalen aan de andere zyde. 92
- 36 Hoe men zig in een Schipbreuk kan behouden. 92
- 37 Een Kan aan den mond zoo vast te doen kleven, datze daar niet en is van te halen. 93
- 38 Te maken dat de Dronkaerts een tegenzin in het drinken krygen. 93
- Het

Het derde Boek.

Van Speelen.

- 1 Een bedriegelyke bol om de kegels teschieten. 94
- 2 Om negen kegels in eene smet om te slaan. 95
- 3 Om dertig Damschyven met een Mes op te lichten. 95
- 4 Om een Schaak-en Dam-spel met levende Perfoonen te speelen. 96
- 5 Verscheide Kaarten op een rye leggende, te weten welke iemand gedagt heeft. 96
- 6 Verscheide Kaarten in verscheide ryen gelegte zynde, te weten welke iemand gedagt heeft. 97
- 7 Om te raden hoe veele punten dat 'er zyn op drie Kaarten die iemand gekozen heeft. 98
- 8 Uit verscheide Kaarten te raden welke iemand gedagt heeft. 99
- 9 Als verscheide Perfoonen voorgehouden zyn verscheidē Kaarten, te raden wat Kaart elk van hū gedagt heeft. 100
- 10 Een Kaartblad in 't lang gerolt zal meer Tabak in zig besluiten, als een in 't breede toegerolt. 101
- 11 Een Kaart te doen uitnemen, en na dat men ze gezien heeft, onder d'andere Kaarten te steken, en wel ondersteekende, hem drie Kaarten te toonen, daar zyn kaart niet in zal zyn, en dan nog eens ziende, zal men zyn Kaart daar onder vinden. 101
- 12 Om eenige hoopkens met de Kaarten te maken, daer na ziende de Kaart die onder de hoopkens zyn, zullen 't alle geblikken of leege bladeren zyn, te weeten in zulker voegen als gy ze zult begeeren. 102
- 13 Om iemand een Kaart in handen te geven, dewelke hy omkeerende, bevinden zal een ander te wezen. 103
- * * *
- 14 Om

- 14 Om ymand in handen te geven een Koning van een verwe, en daar na die toonende, zal hy vinden eenen anderen te wezen. 103
- 15 Een Kaert op een Tafel te doen wandelen. 104
- 16 Een Kaert in drie stukken te snyden, en die in elkander zoo vast te maken, dat menze niet wel kan uit een krygen. 104
- 17 Om kerffen aen een kaerdsblad te doen, dat zeer aerdig is. 105
- 18 Een aerdigheid om een kaertblad van zyn plaets te doen komen; zonder die aen te raken. 107
- 19 Een kaertblad die ymand uit het spel genomen heeft in een spiegel te wyzen. 107
- 20 Een wyze om te maken dat 'er een Vogel van een kaertblad komt te vliegen. 108
- 21 Malkanderen door kaertbladen iets geheims te kennen te geven. 110
- 22 Om yemandt een kaert te doen uittrekken, die daer na onder d'andere Kaert te ondersteken, endeweten te zeggen, wat het voor een kaerte was, die 'er uitgetrokken was. 111
- 23 Om een Kaert ymand uit te doen nemen, ende die daer na onder de andere te doen, en na veel onderstekens hem vragen in de hoe veel ste kaerte hy begeert dat zig zyn kaerte bevindende, beginnende van onderwaerds te tellen, makende dat zy haer in verzogte getal zal vinden. 112
- 24 Om vier Koningen te nemen of drie andere kaerten van gelyken, en steeken d'eene boven d'andere kaerten, d'andere in 't midden, en de drie onder, en doen daar naer die drie by den anderen bevinden. 112
- 25 Om eenige hoopkens met de kaert te leggen, ende weten te zeggen die kaert die boven de hopen zyn. 113
- 26 Om de drie hopen te doen leggen met de kaerte zonder daer by te zyn, en te weten te raden hoe veel oogen dat onder de 2 hopen zyn. 113
- 27 om

- 27 Om zes hoopkens met de kaert te maken, ende hem een kaert te toonen, ende weten te zeggen van wat blad het was. 114
- 28 Een zeer geestige konst met de kaert, om vier Afen, of vier Koningen, of andere vier kaerten van een slag, by malkander te toonen, in de tegenwoordigheid van alle die aan Tafel zitten, te weeten, de vier gelyke kaerten verstekende, en dezelve wederom zonder de kaert te verschieten, by malkander te doen vinden. 115
- 29 Een kaert te doen veranderen in eenen anderkaerte in tegenwoordigheid van al 'tvolk. 126
- 30 Eenige hoopjes met de kaert te maken, waer onder ziende, men bevinden zal onder te wezen, of al geschilderde, of simpel kaerten, zoo gy het hebben wild. 116
- 31 Een Wedspel omrent de kaert. 117
- 32 Een kaerte te laten trekken, en laten hem dezelve kaert weder in 't kaertspel steken, dat gy zult alle de kaerten na de zolderinge werpen, zoo dat de kaert die hy getrokke heeft aen de zolderinge kleven zal de drest weder omlaag vellende. 117

Het vierde Boek.

Van Meeten Reekenen.

- 1 **O**M de hoogte van een Toren, Pylaer, of iets anders te meten, door middel van 2 kleine stokjes of stroohalmen. 119
- 2 Om een Thuyn te planten, welke van zekere plaats gezien zynde, een begeerde figuur vertoonde. 119
- 3 Om Pylaren in een Kerk of Huys alzo te stellen, datze van verre regt schynen, maar van naby van een te scheiden en te vallen, makende een ydele schrik voor diede oog-bedrieg-kundeniet verstaen. 120
- 4 Om

- 4 Om zeve stukken gelds op een Geometrische figuur
alzo te verschuyven, dat yder schuyfaan een
eind altyd aenvange daer geen geld legt, en al-
tyd op het eynde van een linie neergelegt wer-
den. 122
- 5 Het middelpunt van een Cirkel, die op papier,
pergament of leer geschreven is, zonder instru-
ment te vinden. 123
- 6 Door drie gegeven punten, in geen regte linie ge-
steld, in den omtrek van een rond te beschry-
ven. 124
- 7 Van een Cirkel een vierkant te maken. 125
- 8 Om te vinden de hoogte van een Toren, of iets
anders door de Zonneshyn. 125
- 9 Te weten, als men een Schip van verre ziet varen,
hoe veel voeten dat het verre van u is. 125
- 10 Om uit hout allerlei formen van Beelden te ma-
ken. 126
- 11 Te raden waar het midden van de wereld is. 127
- 12 Om by heldere Zonneshyn de Sterren aen den
Hemel te zien. 127
- 13 By de Zonneshyn te weten hoe laat het is. 127
- 14 Een Werktuyg tot de doorzigtkunde of perspec-
tief, om allerlei zaken na het oog af te meten en
te vormen. 128
- 15 Een monstreuze gedaente behoorlyk te zien. 129
- 16 Hoedanig men aen de hand, door de schaduw
eens Stroohalms, de uren des daegs kan leeren
kennen. 130
- 17 Met een pen een Cirkel te trekken zonder passer,
132
- 18 Zes stukken Gelds zoodanig neder te leggen, dat
yeder nederlegging drie getelt werde, en van
geen nederlegging stuk zyn aenvang neme. 132
- 29 Ymand hebbende een stuk goud of een stuk zilver
te raden in wat hand hy het zilver of het goud
heeft. 133

Het

Het vyfde Boek.

Van Schryven.

- 1 **T**E schryven dat het niet gelezen kan werden,
ten zy in eenige vogt, by het vuur of ligt. 135
- 2 Een verborge manier van schryven. 136
- 3 Eenige Letteren op een Roemer of witte kan te
schryven, die men heimelyk lezen kan. 137
- 4 Een wonderlyke manier van schryven. 137
- 5 om met vier Letteren allerlei verborgen schrift
te schryven. 137
- 6 Alleenig met punten verborgen te schryven. 138
- 7 Met een linie een kruys te maken. 138
- 8 Een Geschrift te schryven, dat men in een spiegel
makkelyker kan lezen als anders. 139
- 9 Een brief binnen een ey te schryven. 139
- 10 Om malkander door een ey iets te verstaan te
geven. 139
- 11 Alle Geschrift uyt te doen. 140
- 12 Een andere wyze. 140
- 13 Nog een andere wyze. 140
- 14 Om over uitgeschraapt schrift te schryven. 141
- 15 een brief of papier van den brand te bevryde. 141
- 16 Om goude Letters te schryven. 141
- 17 Ymand in een uur tyds te leeren schryven. 142
- 18 Letters te schryven die niet gelezen kunnen wer-
den, ten zy het papier verbrand is. 142
- 19 Letters die tegen de kaers gelezen werden. 142
- 20 Letters met Azyn of Pis geschreven. 142
- 21 Een swarten brief met wit schrift te schryven. 143
- 22 Een brief in een ey te verbergen. 143
- 23 Een wonderlyke Sympatysche Inkt te maken.
144
- 24 Een ander diergelyk Experiment. 144
- 25 Het geschrift, dat door outheit is uitgegaan, te
herstellen. 147

* * 4

om

- 26 Om Goude letters zonder Goud te maken. 148
 27 Om Zilver letters te maken zonder Zilver. 148
 28 Om een Gulde Koleur zonder Goud te maken. 148
 29 Een aardige wyze van fchryven. 148
 30 Een aardige Inkt van Roozen. 150
 31 Om een geheelen dag met een pen te fchryven
 zonder Inktkoker. 150
 32 Om op een Servet allerhande Wapens en en letters
 te verbeelden. 151
 33 Om een Letter te fchryven, die zeer heimelyk
 is op papier, die men niet en zal kunnen ken-
 nen op papier daerze opftaet, ten zy alleenlyk
 van de gene die het geheim weet. 151
 34 Een manier om verfcheide Figuren in de hand te
 fchryven. 152
 35 Om door middel van een gedrukt boek een hei-
 melyke brief te fchryven. 152

Het zesde Boek.

Van Inkten.

- 1 OM zeer goeden zwarten Inkt te maken. 154
 Een ander manier, om met'er haest goeden
 zwarten Inkt te maken. 154
 2 Om roode Vermilioen-Inkt te maken. 154
 3 Om Cinober of Vermilioen te bereiden, dat men
 daer mede fchryven of fchilderen mag. 155
 4 Een goede manier om Brefilie te bereiden. 156
 5 Nog een ander manier om heel fchoon rood Bre-
 filie te maken. 156
 6 Om Brefilie te bereiden, en 'er vierderhande
 Verwen af te maken. 157
 7 Om fchoonen blaauwen Inkt te maken. 157
 8 Om op drierderhande maniere geelen Inkt te ma-
 ken. 158
 9 Van Befie-geel, die men Duivels-Befien noemt
 ende om't zelve te gebruiken, 158
 10 Om

- 11 Om Groente maken daer men mede fchryven en
 Verwen mag. 158
 12 Nog om groenen Inkt te maken. 159
 13 Nog groenen Inkt, op twee andere manieren. 159
 14 Groene Letteren te fchryven. 159
 15 Witten Inkt te maken. 159
 16 Om witten Inkt te maken, waar mede op wit pa-
 pier gefchreven gemakkelyk gelezen wort. 160
 17 Een goede manier om Goud te bereiden dat men
 daar mede fchryven kan. 160
 18 Fyn Gout te bereiden, daar men mede Schildert
 ofte Schryft. 161
 19 Opeen andere maniere Gout te bereiden. 161
 20 Met Zilver uyt de pen of penceel te fchryven. 162
 21 Om verheven Letteren van Goud en Silver
 te maken. 162
 22 Om letters en Inkt-vlakken uyt te doen op papier. 163
 23 Een Water dat de Letters terftond etet van't pa-
 pier. 163
 24 Om een Poeder te maken, daar men de Inkt plek-
 ken, die op het Papier gevallen zyn, of ook
 de gefchreven Letteren, mede uyt den Papier
 doet. 164
 25 Om linien te maken, dewelke na dat het Gefchrift
 droog zyn fal, alzooglytelyken uyt te doen zul-
 len wezen, dat het fchynen fal dat men zonder
 linien Gefchreven heeft. 165

Het zevende Boek.

Van de Tyd-rekening.

- 1 OM 32 Soldaten in zekere ryen gefteft, agt te
 nemen en vier in een andere plaets te zet-
 ten, te doen fchynen dat'er geen gemift wor-
 den. 166
 Hoe

- 2 Hoe men op de hand telle kan hoe veel dagen yder Maand heeft. 167
- 3 Wanneer drierlei Perfoonen uit drierlei glazen drinken, te weten uit welke een yder gedronken heeft. 168
- 4 Om't Gulden-getal te vinden van de Geboorte Christi af tot nu toe, en in toekomende. 169
- 5 Om't Gulden-getal op de leden van uw vingers te tellen. 170
- 6 Van het Maen-getal. 174
- 7 Om't Maen getal op de drie leden van den duim te vinden. 174
- 8 Altyd te vinde op wat dag van de Maenden January en Maert dat het nieuwe Maen is, zo min of meer na den nieuwen of ouden Styl verschelende. 176
- 9 Den dag der Nieuwe Mane van January en Maert nog ligter te bekomen. 176
- 10 De Sonne-Cirkel te vinden op de hand na de oude en nieuwe Styl. 178
- 11 Drie Perfoonen, die verscheide dingen onder haer verborgen hebben, te raden wat een yder heeft. 179
- 12 Vier Perfoonen, vier verscheide dingen onder haer verborgen hebben, te raden wat elk heeft. 180
- 13 Te vinden hoe veel boonen de vier-en-twintigste knoop zoude mogen bedragen. 181
- 14 Vrage. 182
- 15 Vrage. 182
- 16 Maniere om behendige brieven te schryven door verplaetsinge van Letteren of door Cyffergetal. 183
- 17 Om agt Kannen Wyns in twee even deelen te deelen, zonder meer als deze drie ongelyke Fleffen te gebruiken, d'een van agt Kan, d'andere van vyf, en de laetste van drie kannen. 184
- 18 Om te raden wat getal ymand gedagt heeft. 184

19 om

- 19 Om te raden hoe veel oogen yemand onder en boven geworpen heeft. 185
- 20 Een andere manier. 185
- 21 De oogen te raden, die met drie, vier of meer Dobbelseenen geworpen zyn. 186
- 22 om te raden verscheide getallen die ymand denkt, mits dat het getal minder zy dan tien. 186
- 23 Een andere manier. 187
- 24 Een ander. 188
- 25 Te weten, als men verscheide dobbelseenen geworpen heeft, hoe veel het getal der oogen uitbrengt. 189
- 26 Een eeuwighdurende Almanach. 191
- 27 om de getallen op verscheide manieren in versen uit te spreken. 192
- 28 Een zonderlinge wensch van een Vogelaar. 193
- 29 Het getal eenes offes voetstappen te rekenen. 123
- 30 Waerom dat 'er minder Wolven zyn dan Schapen. 194
- 31 Hoe een egte zoon, zynde de vierde binnen het Jaer, dat zyn Vader Trouwde, kan gebooren worden. 194
- 31 Een aerdige inhoud en uitcyfferinge op een Bord by een Meester, die de Cyfferkont leerde, in school opgehangen. 194
- 33 Van de Progressien en van de wonderbare menigvuldige der Dieren, Planten, Vrugten, Goud en Silver, als men altyd argumenteerd met zekere proportie. 196
- 34 Van de Mostertzaedjes. 196
- 35 Van de Biggens. 197
- 36 Van de Graen korentjes. 191
- 37 Van de Erweten. 199
- 38 Van de menigvuldiging der Menschen. 200
- 39 Progressie of voortgang tot 64 toe. 200
- 40 Van een dienaar op zekere conditie aangemen. 201

Hoe

41 Hoe veel Zilverdraet men van doen heeft om die rondon dengantschen Aerdkloot te doen. 205

Het agtste Boek.

Van Verwen en Verlakken

- 1 Om een papier van alderhande Verwen te maken, welkers uitgedrukte beeld niet kan gezien werden als in de Zonne. 206
- 2 Om gele Wasch wit te maken. 207
- 3 Om Lakken of Verwen te maken uit allerly wortels, bladen en kruiden. 207
- 4 Om allerley Been en Yvoor te koleuren. 208
- 5 Beenders wit te maken. 208
- 6 Beenders groen te maken. 208
- 7 Wit Been zwart te verwen. 209
- 8 Allerlei Been als hout te verwen. 209
- 9 Een Vernis om Schilderyen uit te halen. 209
- 10 Een ander Vernis, dat eerder droogt. 210
- 11 Een gulde Vogt, om Leer, Zilver en Glas te vergulden. 210
- 12 Om Pluymen van Gevogelte te verwen. 211
- 13 Een Chineesche manier van verlakken. 211
- 14 Een manier om de Lacca te zuiveren
Een manier om Stokjes en andere Huisraed te vernissen. 212
Rood Vernis. 212
Zwart Vernis. 212
De manier om in 't werk te stellen. 213
- 15 Om gesprenkelde gulden Lyften en Kasten te maken. 213
- 16 Turks of gemarmelt papier te maken. 214
- 17 Een ander manier om papier te marmieren. 215
- 18 Allerlei Hout op verscheide manieren te verwen voor de Schrynwerkers. 216
- 19 Om Ebbenhout te maken, gelyk of het alzoo gewassen ware. 216
Het

Het negende Boek.

Van de Dieren.

- 1 Om het hair van een wit Paerd met een Oranjekoleur te verwen dat niet af en gaet. 219
- 2 Om Eyeren lang te bewaren. 219
- 3 Om een Hoeneen gantsche dag stil te doen leggen, zonder zig te verroeren. 219
- 4 Manier om Endvogels, Ganzen, en ander gevogelte jaren lang zonder bederven te bewaren. 220
- 5 Manier om Lichamen te balsamen op de wyze van den Heer de Bils. 220
- 6 Een hulpmiddel tegen de Muggen. 222
- 7 De Weegluyzen te verdryven. 222
- 8 Om Eyeren zoo week te maken, dat menze door een ring trekken kan, of in een naauw gehalsde fles steken. 222
- 9 Om een Ey te maken zogroot als men begeert. 223
- 10 Een Val om Muyzen en Rotten te vangen. 223
- 11 Horens zoo week te maken, dat men 'er beeldwerk in kan drukken. 224
- 12 Horens in vormen te gieten als lood. 225
- 13 Allerlei soorten van Vogelen te vangen. 225
- 14 Dat het gekookte Vlees bloedig en wormagtig schynt. 225
- 15 Levende Kreeften zoodanig rood te maken ofze gekookt waren. 225
- 16 Hoe men een luyje Maegd wakker maekt, of dat zig ymand moet krouwen als of zy 't heele lyf vol luyzen hadden. 226
- 17 Te maken dat ymand al de honden zullen bepissen die op de straet loopen. 226
- 18 Om de vogels van de vrugtboomen te houde. 226
- 19 Een wonderlyke ervaring met een henne die door den kop gestoken is. 227
- 20 Om twee Hennen des nagts op zyn vingeren te dragen. 227
- 21 Een manier om levendige Kreeften voort te brengen. 227
Om

- 22 Om een Hoen of ander gevogelt te dooden, dat
het lekker smaken zal. 228
- 23 Om voor het hooft der Paarden een witte Sterre
te doen wassen. 228
- 24 Om Vogels en Viffchen met de hand te vange. 228
- 25 Om Viffchen te vangen. 229
- 26 Om Vliegen te vangen. 229
- 27 Om Vliegen te dooden. 229
- 28 Op dat de Vliegen de beesten niet en quellen. 230
- 29 Om de verdronke Vliegen ofte Byen wederom
levendig te maken. 230
- 30 Om de Kalanders, die het Koorn op de zolder op
eeten, te verdryven. 230
- 31 Nog op een ander wyze. 230
- 32 Hoe dat men de vogels kan leeren fpreken. 231
- 33 Een hulpmiddel tegen de luyzen der vogelen. 231
- 34 Om Hoenders vet te maken. 231
- 35 Een andere manier om Hoenders te meften. 232
- 36 Te verhoeden dat de Hennen haar eyeren niet ee-
ten. 232
- 37 De Hennen groote Eyeren te doen leggen. 232
- 38 De Hoenders van de Vlooyen te bevryden. 232
- 39 De Hennen van de Voffen te bevryden. 233
- 40 Dat de Hennen niet fiek werden van de frou. 233
- 41 Op dat de Henne geen Wind-eyers en legge. 233
- 42 Een hulpmiddel tegen de gebreken der ooggen
van de Hoenders. 233
- 43 Een hulpmiddel tegen den buikloop der Hoen-
ders. 234
- 44 Hanen ofte de Capoenen van frouw te bevry-
den. 234
- 45 Dat den Haan op de Hennen niet en springt. 235
- 46 Om den Haan zyn krayen te benemen. 235
- 47 Om eyers uit te broeden zonder Henne. 235
- 48 Hoe men zal weten uit welke eyers hanekens of
hennekens komen fullen. 236
- 49 Dat de duiven haar jongen niet verlaten. 236
- 50 Te beletten dat de duyven niet weg en vliege. 236
- De

- 51 De duyven te doen vermenigvuldigen. 237
- 52 Om de duyven tot het duyfhuys te trekken. 237
- 53 Dat de Katten de Duyven niet en quellen. 237
- 54 Om witte Paauwen te generen. 238
- 55 Phayfante vet te maken. 238
- 56 Patryzen te vangen. 239
- 57 Hoe men Exters verdryven kan. 239
- 58 Hoe dat men de Ganzen zal meften. 239
- 59 Een ander manier om de Ganzen te meften. 240
- 60 Van de Byen. 240
- 61 Hoe men aan de Byen geraken zal. 242
- 62 Hoe dat men de Byen vervoeren zal. 242
- 63 Te beletten dat de Byen niet weg en vliegen. 242
- 64 Wat tyd dat men de honing vergaderen zal. 243
- 65 Remedie om van de Byen niet gestoke te worden
als men den honing daar uit halen wil. 244

Het tiende Boek.

Van Gewassen.

- 1 **O** Malderlei Vrugten van wasch te maken. 245
- 2 Een roode Roos terftont wit te maken. 246
- 3 Om allerlei Vrugten die in de Zomer groeyen des
Winters te vertoonen. 246
- 4 Van zeffien Mengelen Edik al zyn leven in zyn
huyshouginge genoeg te hebben. 246
- 5 Een versgeplant kruid altyd te bevogtigen zon-
der dat men daar by is. 247
- 6 Om eenige geboomte door het disteleren te ver-
toon. 247
- 7 Eenige regelen die men in het Planten en Zayen
ontrent de Aarde waar te nemen heeft. 240
- 8 Om een gezonde blanke Tabak te maken. 258
- 9 Om goede Aspergies te doen wassen. 252
- 10 Om een Damast-roos schoon root te maken. 251
- 11 Om gemeen Vlas als Zyde te maken. 252
- 12 Wyze om plumite te bereiden omze te kunnen
spinnen. 252
- 13 De Vrugten het geheel jaar door goed te houden.
252
- 22 Om

- 14 Om de Roozen altyd groen te bewaren. 253
 15 Om de Roozen een gantsch Jaar lang groen te
 behouden. 253
 16 Allerlei Appelen te bewaren. 254

Het elfde Boek.

Van Metalen en Steenen.

- 1 **O**M Metalen te vergulden. 256
 2 Het koper een goude koleur te geven. 257
 3 Om koper wit te maken. 257
 4 Het koper zo goed te maken als zilver. 257
 5 Om yzer te vergulden. 258
 6 Alle gescheurde en gebroken Vaten aen malkander
 te maken. 258
 7 Het koper te doen schynen als goud, waar van
 men allerley water kan maken. 258
 8 Om 't yzer heel week te maken. 259
 9 Om te beletten dat het yzer roeft. 259
 10 Om yzer tot koper te maken. 260
 11 Poeder om te verzilveren. 260
 12 Een manier om de Marmersteen te koleuren
 en te schilderen. 260
 13 Een Poeder te maken, dat alle Metalen oogen-
 schynelyk doet smelten. 361
 14 Lood in koper te veranderen. 262
 15 Hoe de Zwaerdvegers maken dat de degens haeft
 uit de schede gaen. 262
 16 De wyze om rood koper te etsen. 263
 17 Valsche Korallen te maken. 265
 18 De sterkte des Magneets te wegen. 265
 19 Te maken dat een klein Scheepje op het water
 vare daer men het gebied. 265
 20 Eenige Naalden in een glas te doen danssen en
 huppelen. 266
 21 Om eenige Naalden, die boven op een tafel leg-
 gen, te doen bewegen. 266
 Het

Het twaalfde Boek.

Van Vuur, en wat konsten door 't zelve gedaan worden.

- 1 **E**En manier hoe men het vuur kan handelen zon-
 der zig te branden. 267
 2 Om ymand een olykoek of een brood uit de hand te
 blazen. 268
 3 Om Rook, Vuur en Vlam uit den Mond te bla-
 zen. 269
 4 Vuur te eeten, en brandend lood en olie over zyn
 Tong te doen, en een gloeyend yzer over zyn
 Tong te stryken. 270
 5 Om iets in zyn hand te doen branden zonder be-
 zeeren. 270
 6 Om den groeienden Boom der Philosophen te
 maken. 270
 7 Om donker goud te maken 271
 8 Hoe men op een doek een kool vuur kan leggen
 zonder die te branden. 271
 9 Om zonder Weegtuyg te weten hoe veel rook van
 yder verbrand Lichaam vervlogen is. 272
 10 Glasjes welke in 't vuur gesmeten zynde een slag
 geven als een Musquet. 272
 11 Om een Neusdoek in den brand te steken, zonder
 die te verbranden. 272
 12 Om een uitgeblaze kaers aan eenig beeldt'ontste-
 ken. 273
 13 Om te maken dat een pot niet over kookt. 273
 14 Om door een brandende Lonte te weten wat uur
 het is. 273
 15 Een brandende kaers omgekeert in zyn hand te
 kunnen houden, zonder zig te branden. 274
 16 Een manier om Campher te maken, bequaam om
 in vuur werken te gebruiken, 273

 17 Een

- 17 Een aardige Wekker om des nagts wakker te
worden en een kaers aen te steken. 274
- 18 Om een Ey al blazende in zyn handen gaer te ma-
ken. 275
- 19 Of drie schyven, in een rye gestelt, van een Ka-
nonfchoot gelykelyk konne geraekt werde. 276
- 20 Om een kaers te maken die niet uit te blazen en is.
276
- 21 Een Vuur dat met geen Water uit te blusschen
is. 276
- 22 Fakkelen die door de wind niet uitgewaayd wor-
den. 277
- 23 Vuur uyt een Water te doen branden. 277
- 24 Een kaerze die in 't water brand. 277
- 25 Een vuur dat onder 't water brand. 278
- 26 Een vuur dat niet uytgebluft kan worden. 278
- 27 Om te maken een koperen Appel, die wind van
hem geeft. 279
- 28 Om Ys te doen branden. 279

Het dertiende Boek.

Van het gezigte door Spiegels, Glazen, &c.

- 1 **O**M yemand zyn aengezigt verkeert te doen
zien zonder Spiegel. 280
- 2 Om drie of meer Manen te vertoonen. 281
- 3 De hoogte van een Toren of iets anders door
een Spiegel te vinden. 281
- 4 Een Glas stukken te roepen. 282
- 5 Een manier om vergrootglazen te maken. 283
- 6 Een Spiegel, in welke men zyn aangezigt zoo groot
als een Reusen aanzigt ziet. 283
- 7 Een Cylinder Spiegel te maken, om verscheide
dingen mismaakt te zien. 284
- 8 Om

- 8 Om een schrift te maken, dat men door middel
van een Spiegel aen de Wand kan lezen. 284
- 9 Om door een vlakke Spiegel boskruid aen brand
te steken. 284
- 10 Om de Vyand te verspieden door middel van een
Spiegel, als hy een half of heel uur van u is. 285
- 11 Een Glas, door welke een soldaet gezien zynde,
een gantsche Compagnie schynt uit te maken. 285
- 12 Een vierkant Kasje te maken van Spiegels, dat
zo grooten glans van zig geeft, dat een Arend
daer niet op zal kunnen zien. 285
- 13 Door een Glas met water en ligt, in een geschrift
van verre te lezen. 286
- 14 De eigenschappen van een goede Spiegel. 286
- 15 Een Glas aerdig van een te scheiden. 287
- 16 Kraek-Glaesjes, waer op men staen kan zonder
te breken. 287
- 17 Om pluymen van glas te maken. 288
- 18 Door een Cylinder-Spiegel eenige gedaente zeer
monstreus te vertoonen. 289
- 19 Eenige Beelden schielyk te vertoonen, en schie-
lyk te doen verdwynen. 291
- 20 Om een Roemer zoodanig te snyden, dat hy uit
malkander hangt en egter om uit te drinken
bekwaam is. 292
- 21 Om glas te maken, 293
- 22 Om witte Barnsteen te maken, schoonder als de
opregte. 293

Het veertiende Boek.

Van Stemme en Klank.

- 1 **O** Meen Spreek-trompet te maken. 294
- 2 Om te doen schynen dat een geschilderde kikvorsch aan 't quaken raakt. 295
- 3 Een snaar op een Fiool zonder aanroeren te bewegen. 295
- 4 Hoe men met een stemme of Muzicaal Instrument twee of drie stemme met een Muzicaal accoort kan maken 296
- 5 Om iemand door de klank van Roemers, Klokken, Schellen of andere Instrumenten zyn meening te doen verstaan 296
- 6 Om van verre een te hooren spreken, die men van naby niet kan hooren. 298
- 7 Om iemand het geluid van een Klok te doen hooren, door middel van een schar. 298
- 8 Een geluit te doen hooren door middel van Roemers, even of de klokken speelden. 299
- 9 Om te maken dat iemand door het geluid van eenige May-torren niet slapen kan. 299
- 10 Een glas met water, daar een penning in legt, geluid te doen geven, dien penning te doen bewegen, en het water te doen zieden. 300
- 11 Een aardige Echo. 300
- 12 Om op het Land een Stem te doen hooren, even of die uit den Hemel quam. 301
- 13 Een half vel papier te doen slaan als 1 musket. 301
- 14 Erweten of iets anders op een Clavecimbel te doen danffen. 301
- 15 Een Doodshoof te doen spreken. 301
- 16 Te

- 16 Te maken dat een Kalfshoof, dat gebraden is, 10 of 12 mael roepen zal, of het levendig ware. 303
- 17 Heimelyk te doen beven de snaer van een Fiool, ofte iets dat daer op leid, zonder dat dezelve van yemand aengeraekt word. 303
- 18 Een doove Fiool of een Lier te doen hooren speelen. 305
- 19 Een Instrument te maken dat van verre doet hooren, gelyk de verkykende brillen van verre doen zien. 305
- 20 Een manier om te verlakken. 306

Het vyftiende Boek.

Behelzende verscheide rare Konsten

- 1 **O** M Wormtjeste maken door het smeeren van een Boterham. 308
- 2 Door een diepe plas Waters te komen door middel van een mes. 309
- 3 Om een Vroumensch te beproeven of zy Maagt is of niet. 310
- 4 Een leeslotje op te lezen zonder het woord te weten. 314
- 5 Een Peperhuys uyt een kring te blazen op een vloer. 316
- 6 Een Taert of Pankoeck door drie sneden in agt stukken te snyden. 317
- 7 Een Ey of eyrond met een passer te maken. 318
- 8 Goud te leggen op een zwarte grond. 319
- 9 Goud te leggen op een slegte grond. 319
- 10 Goud nog op een ander manier te leggen. 319
- 11 Om

*** 3

- 11 Om goud op Marmersteen of op een Tafel of Berg te leggen. 320
- 12 Een grond te leggen daar op men goud leid, dat men bruineren mag. 320
- 13 Letteren te schryven, die men met goud, zilver, &c, bestryken mag. 320
- 14 Een goudgrond op zyde, stof of linnen te leggen. 321
- 15 Een bytend goudgrond op Koper of Yzer te leggen. 321
- 16 Een Goudverwe te maken zonder Goud. 322
- 17 Een Goud verwe te maken daar men mede schryven en vergulden kan op Yzer, Hout, Glas en Been. 322
- 18 Een schoone Goudverw te maken met kleine kosten en moeiten. 323
- 19 Verheve Letteren van Goud en Zilver te maken. 323
- 20 Vande Kruiden die de liefde verwekken. 324
- 21 Swarten Inkt te maken die niet veel en kost. 325
- 22 Een aardige inkt-pulver te maken, die men droog bysig kandragen, die men met een weinig Wyn-azyn of ander vogt kan mengen om daarmede te schryven Met dit Pulver kan men alle slegte en zwakke inkt verbeteren, hoe slegt die ook is. 326
- 23 Een bequame zwarten inkt te maken. 327
- 24 Om rooden en blauwen inkt van Braziliën-hout te maken. 329
- 25 Om witte Letters op zwart te hebben. 329
- 26 Een Wapen op een Bloem, als een Roze of Violette te maken, door Goud- of Zilverbladen. 330
- 27 Blauw te verwen. 330
- 28 Geel te verwen. 331
- 29 Groen te verwen. 332
- 30 Paars te verwen. 333
- 31 Swart

- 31 Swart te verwen. 333
- 32 Rood te verwen. 334
- 33 Eyerente verwen. 335
- 34 Van welke stoffe men bezemen maken kan. 335
- 35 Glazen en Bekers glinsterende te maken. 336
- 37 Een Aas te maken, waar door men wilde Vogels als Endvogels kan vangen. 337
- 38 De Muggen te verdryven en te dooden. 337
- 39 De Fluwynen te verjagen. 338
- 40 De Mieren te verdryven. 338
- 41 De Mollen te verdryven en te doen sterven. 338
- 42 De Motten of Schieters te verdryven en te dooden. 339
- 43 Hagediffen te verjagen en te dooden. 342
- 44 Om Kalanders te verdryven. 342
- 45 Om de Muyzen te verjagen of te dooden. 342
- 46 Hoedanig men aan de hand, door de schaduw eens Stroohalms, de uuren des daags kan leeren kennen. 344
- 47 Muyzen te vergaderen. 346
- 48 De Aardmuyzen te dooden. 347
- 49 Vleermuyzen te verjagen. 347
- 50 Eendvogels te voeden. 347
- 51 Eykhorentjes te voeden. 348
- 52 Ganzen vet te maken. 348
- 53 Hazen te voeden. 348
- 54 Quakkelen vet te maken. 348
- 55 Vogels te vangen. 349
- 56 Meerlen, Lyfters, en andere Vogels te vangen. 349
- 57 Eenden en Duyvent te vangen. 349
- 58 Kikvorschen te dooden. 349
- 59 Vijschen te dooden. 350
- 60 De Vijschen tegenezen. 350
- 61 De grondige smaak der vijschen te benemen. 350
- *** 4
- 62 De

- 62 De Viffchen te vangen. 350
 63 De Pierwörmten uit de aerde te doen kruipen. 351

Het zestiende Boek.

*De manier van Verwen en Koleuren te maken op Beelden,
 Beesten, Bloemen, Kruyden, enz.*

- 1 **H**Oe men planeeren moet. 352
 2 Van het aanleggen, diepen en verhoogen. 353
 3 Van de Gallen die men tot de verwen moet ge-
 bruiken. 355
 4 Van het temperen der verwen. 355
 5 Wat voor plaetsen, verwen en koleuren in een
 werk eerft of laetft moeten aengeleid werden. 356
 6 Van het wryven en temperen der verwen. 357
 7 Van Bresilien, wat verwen uit haer spruiten, en
 hoe men die zal gebruiken, koken en bereiden. 360
 8 Van purpuren en violette te verwen. ibid
 9 Van de Ascus of Hemelsblauw. 361
 10 Van de Smalte ofte bruin Hemelsblauw. 362
 11 Van de Lakmoes, en hoe men die temperen en
 aanleggen zal. 363
 12 Van de Indieblauw en haer temperantie. ibid
 13 Van Bezie-geel, die men Duivels befien noemt,
 en om 't zelve te gebruiken. 364
 14 't Gebruik des Saffraens en zyn temperantie. 365
 15 Hoe men den Operement moet gebruiken. 365
 16 Handel van de roode Operement, en deszelfs
 operatie 366
 17 Van het gebruik des Masticots, en hare tempe-
 rantie. 366

18 van

- 18 Van het Schytgeel. 366
 19 Van het Spaens Groen, hoe men dat temperen,
 aanleggen, diepen en hoogen zal. 367
 20 Van meer andere Groenen en haer gebruik. 367
 21 Van 't Sappgroen. 368
 22 Van Fermilloen, hoe men die temperen, aan-
 leggen diepen en hoogen zal. 368
 23 Van de Menie, en deszelfs werkinge. 369
 24 Van het Bruin-rood. 369
 25 Van 't Lak en deszelfs operatie. 370
 26 Van 't Rood Krypt. 371
 27 De witte verwen en haer temperantien 371
 28 Waer toe het bruin Oker geoeffent werd. 371
 29 Van den ligten Oker. 372
 30 Van 't Roet uit de Schoorsteen. 372
 31 Van alle verwen en hare temperantien. 372
 32 Van Zwart en zyn kragt 373
 33 Van de Goude en Zilververw. 373
 34 Van de Lugten, Wolken, Schynfelen, Stralen,
 Gezigten &c. 374
 35 Van alle Gronde die men leggen mag, &c. 376
 36 Van alle naekte menschen, oude en jonge, man-
 nen vrouwen, kinderen, fatyrs, duivelen;
 en van zieke en doode menschen. 377
 37 Van hair der mannen en vrouwen, van distelen
 der boomen, van houtwerk, en van Boere
 huizen. 379
 38 Van alle Steden, Kasteelen, Sloten en Huizen,
 dewelkenaby, wat vorder, en geheel verre
 leggen, ook van de vervalde Ruinen, en de
 gebroke Huizen. 382
 39 Van de Klippen, Steenrotsen, Marmer Pyla-
 ren, of Ruinen, dewelke verre ofte naby ge-
 legen zyn. 383
 40 Van de Bergen, Landschappen, Boomen en an-
 dere

*** 5

- dere groenigheden, die veren ook naby gelegen zyn. 384
- 41 Van alle dieren in 't gemein, hoe men haar Colouren aanleggen, diepen en hoogen zal. 387
- 42 Van fommige vogelen en vliegende dieren. 390
- 43 Van de kruypende en fenynige dieren. 393
- 44 Van de wateren en visschen, 394
- 45 Van alle Zilver, Goud, Koper en Metaalwerk, ook van Yzer en Glas. 395

Het zeventiende Boek.

- W**Aar in gehandelt werd: Hoe men allerley Bloemen zal aanleggen en koleuren. 397

Het agtiende Boek.

Waar in gehandelt word van de Vruchten.

- 1 **V**An de vruchten der Boomen. 427
- 2 Van de vruchten der aarde. 429
- 3 Om allerley gemarmt Papier te maken. 430
- 4 Om alle groene bladeren te conterfeyten, dat zy zullen schynen natuurlyk te wezen. 431

Het

Het negentiende Boek.

Waar in gehandelt werd van alderhande Blanketwerk, tot vercieringe des Aangesigts en Handen: en al wat tot een cierlyk Lighaam behoort.

- 1 **T**Egens de Sproeten in het Aangezigt. 431
- 2 Om zagte en witte handen te krygen. 432
- 3 Ruykende Handschoenen, om de handen zagte te maken. 432
- 4 Een Water om de vlekken uit het aangezigt te verdryven. 433
- 5 Een zeldzaam water om schoone Handen en een schoon Aangezigt te krygen. 433
- 6 Een ander Water om het Aangezigt schoon te houden. 433
- 7 Een Water om het Aangezigt helder en blinkend te maken. 433
- 8 Een Water om roode wangen te maken. 433
- 9 Een Blanketzel om het Aangezigt een andere deelen des Lighaams te reynigen. 433
- 10 Om het Aangezigt te doenglimmen. 434
- 11 Water van witte Meloenen om een zuivere huid te maken. 434
- 12 Een water om een blank aangezigt te krygen. 435
- 13 Een wonderlyk water, dat zeer ligt te maken is, om het Aangezigt schoon te houden; maar kan op zekeren tyd van 't Jaar alleen gemaakt werden. 435
- 14 Een Blanketzel om het Aangezigt wit te maken en te verciere. 435
- 15 Een Wyn om het Aangezigt te blanketten. 436
- 16 Een

- 16 Een voortteffelyk en zonderling Blanketzel dat
zeer goed is. 436
17 Een ander Blanketzel. ibid
18 Een ander beproeft middel om het Aengezigt
schoon te maken. ibid
19 Een ander zonderling Blanketzel, wonderlyk
om het Aengezigt schoon te maken, 't welk be-
proeft is. 437
20 Om roode Wangen en Lippen te maken. ibid
21 Een ander manier. ibid
22 Nog een ander. ibid
23 Nog op een ander manier. 438
24 Om een Huid zeer zagt en wit te maken. ibid
25 Een ander. ibid
26 Nog een ander Blanketzel. ibid
27 Een blanketwater om de vuurigheid uit het
Aengezigt weg te nemen. ibid
28 Een gedisteleer Blanketwater. 439
29 Een ander. ibid
30 Een ander tegens de vuurigheid. ibid
31 Een bedrieglyk Blanketzel, om ymand zwart te
maken, in plaets van wit. ibid
32 Om nette zwarte Wynbrauwen te maken. 440
33 Om Moesjes in het Aengezigt te maken. ibid
34 Om het hair te krullen. ibid
35 Een andere manier om het hair te doen krullen.
441
36 Nog een andere wyze om het hair te doen krul-
len. ibid
37 Nog een manier om het hair te krullen. ibid
38 Om blond hair te maken. ibid
39 Om het hair zwart te verwen. ibid
40 Om zwarte Tandens wit te maken. 442
41 Om rood en wit hair zwart te maken. ibid
42 Om het hair te doen wassen. 443

43 Een

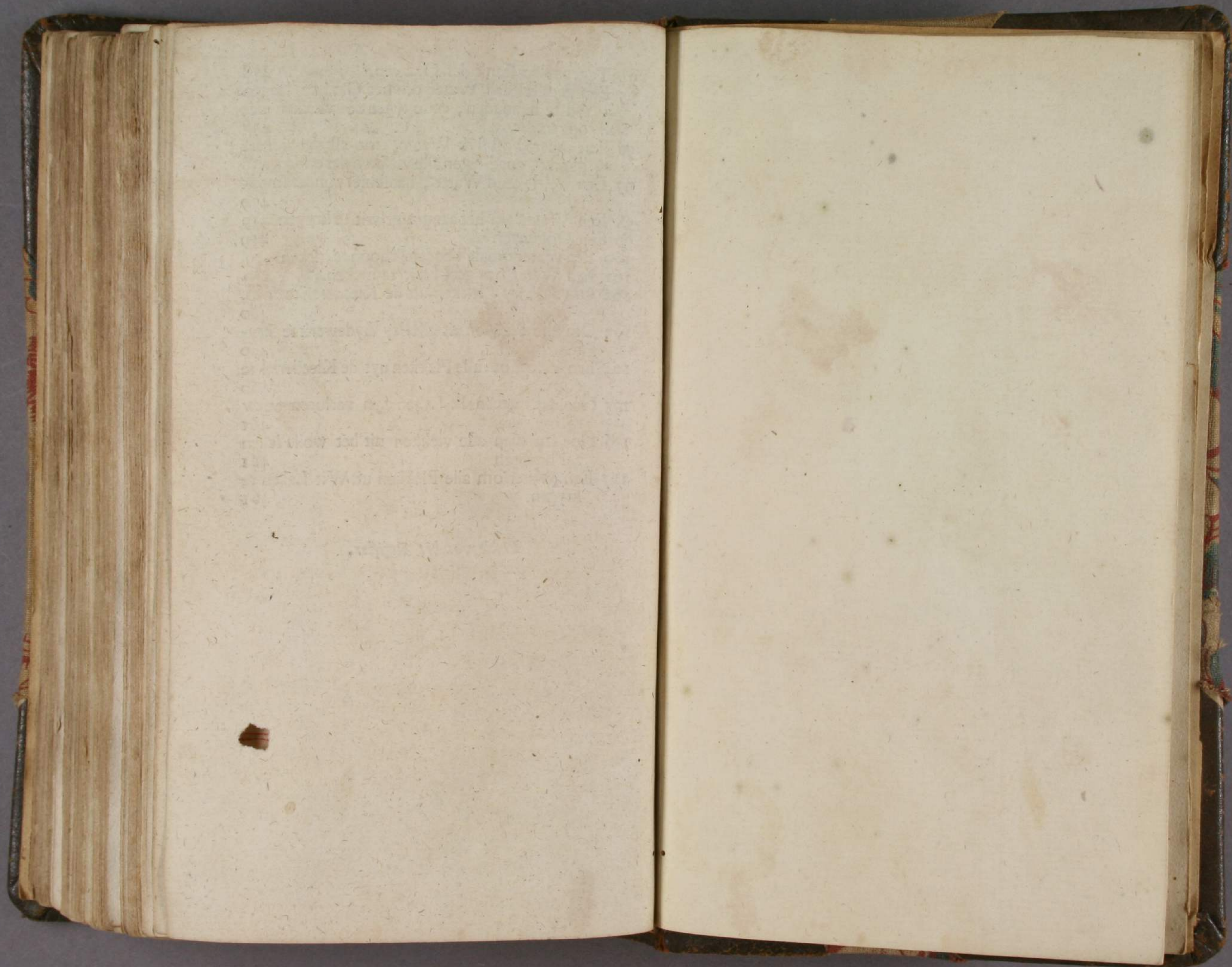
- 43 Een ander. 443
44 Om het hair op allerley plaatzen weg te doen
gaen. 443
45 Een Zeep te maken om de handen te wasschen.
443
46 Een welriekende Zeepbal te maken. 443
47 Een andere manier om welriekende Zeepballerjes
te maken. 443
48 Een Pomade om den Baerd en Knevels op te
zetten. 444
49 Een ander. ibid
50 Manier om de Knevels op te zetten. ibid
51 Een Water om de Tandens wit te maken. ibid
52 Andere verscheide middelen om de Tandens wit
te maken. 445
53 Manier om Stokjes voor de Tandens te maken.
ibid
54 Middel om de Tandens schoon te maken. 446
55 Een middel van Parys om de Tandens wit te
maken. 446
56 Een ander. 447
57 Pleysters tegen de Tandpyn ofte Hooftpyn, om
aen den slaap van het hoofd te leggen. ibid
58 Een andere manier. ibid
59 Om welriekende Zeep te maken. 448
60 Ireas of violette-poeder, om tuffen het Lynwaet
in de kasse te leggen. ibid
61 Een ander. ibid
62 Ruykend water of Damast-water. 449
63 Een ander ruykend water. ibid
64 Poeder om de tandens wit te maken. ibid
65 Om ruikende kralente maken, die men om den
hals en de handen draegt. 450
66 Een aengenaem Oranjewater om te ruiken. ibid
67 Rode ruikende kralen om den Hals. ibid
68 Om

- 68 Om geele ruikende Kralen te maken. 451
 69 Om ruikende Kralen te maken van verscheide koleuren. 451
 70 Om een aangename Ruykbal te maken. 451
 71 Een Sivet-Bal. 452
 72 Om riekende Kaarsen te maken, om alle stank uit het Huys te jagen. 452
 73 Een aangename Snuyf-Tabak. 452
 74 Een ander ruikend Snuyf-Poeder. 453
 75 Maniere om Caschou toe te maken, om een aangename mond te maken. 453
 76 Ruikende Hayrpoeder, om de Pruyken te poederen. 453
 77 Een welriekende Balzum te maken. 453
 78 Om de rimpelen van den ouderdom uit het voorhoofd te doen verdwynen, en weder jong te gelyken. 454
 79 Een welriekende Balzum te maken. 454
 80 Voor allen exteroogen der voeten. 454
 81 Om het hair des lighaams zwarte te verwen. 455
 82 Om het grys worden des hairs te beletten. 455
 83 Om het haastig te doen wassen. 455
 84 Om een hairige plaats kaal te maken. 455
 85 Om het Aangefigt te verciereren met blofentheid. 456
 86 Om een blofend Aangezigt te maken. 456
 87 Om de roodigheid des Aangezichts te benemen. 456
 88 Om een lieflyk Aangezigt te maken. 456
 89 Om een effen schoone huid te maken. 456
 90 Om een blozend blank Aangezigt te maken. 457
 91 Een water om het Aangezigt jong te maken. 457
 92 Om alle Plekken en Puiften uit het Aangezigt te weren. 457
 93 Om de Handen wit te maken. 458
 94 Tegens

- 94 Tegens den stank der Ozzelen. 458
 95 Een gedisteleerd Water om het Gezigte langen tyd te behouden, ende tegen de vlekken der oogen. 458
 96 Een ander kostelyk Water, tot allerlei duister gezigt, ende tegen alle vlekken der oogen. 458
 97 Een welriekend Water, dat schier zonder smaak is. 459
 98 Een Water om het aangezigt wit te krygen. 459
 99 Een Oogwater. 459
 100 Een Water om de Tandenschoon te maken. 459
 101 Een Water om geel Hair te maken. 459
 102 Om alderley Plekken uit de Kleederen te doen. 460
 103 Om alle Plekken uit allerley Zydewerk te krygen. 460
 104 Een Zeepe om alle Plekken uyt de Kleederen te doen. 460
 105 Hoe dat men in elk Laken zyn verloren verwal brengen. 461
 106 Hoe dat men alle vlekken uit het wolle laken zal brengen. 461
 107 Een Water om alle Plekken uit Wit Laken te krygen. 461

Einde van het Register.

Doctor
Wedaganda Joon

